

KAMPPAILUA JA TAITEILUA TALOUDEN JA KULTTUURIN POLIITTISELLA
KENTÄLLÄ – TALOUDELLINEN MENESTYS, KOLLEKTIIVINEN IDENTITEETTI JA
IDEOLOGINEN VALTA AUDIOVISUAALIALAN POLITIIKASSA

Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikka ja audiovisuaalialan merkityksellistäminen

Terhi Pennanen
Jyväskylän yliopisto
Maaliskuu 2002

KAMPPAILUA JA TAITEILUA TALOUDEN JA KULTTUURIN POLIITTISELLÄ KENTÄLLÄ – TALOUELLINEN MENESTYS, KOLLEKTIIVINEN IDENTITEETTI JA IDEOLOGINEN VALTA AUDIOVISUAALIALAN POLITIIKASSA

Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikka ja audiovisuaalialan merkityksellistäminen

Kirjoittaja: Terhi Pennanen

Tutkielman ohjaajat: Anita Kangas ja Marja Keränen

Kulttuuripolitiikka / valtio-oppi

Maaliskuu 2002

Jyväskylän yliopisto

138 sivua + lähteet + liitteet

Tiivistelmä: Kulttuuripolitiikan ja valtio-opin tieteenaloihin kuuluva tutkielma tarkastelee Euroopan unionin audiovisuaalialan politiikkaa sen alkuvaiheista (70-80 –luvun taitteesta) aina vuoden 2000 loppuun. Tutkielman tarkoitus on selvittää erityisesti Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikan moninaisia ulottuvuuksia ja audiovisuaalialan merkityksellistämistä, niin talous- kuin kulttuuripoliittisestikin. Tutkielmassa tarkastellaan audiovisuaalipolitiikan näkemyksiä, tavoitteita ja argumentaation tapoja, erityisesti unionin komission kautta. Tutkielman lähtökohtana ovat toimineet niin audiovisuaalialan moninaisuus politiikan kohteena kuin Euroopan unionin poliittiseen erityisrooliin, erityisesti kulttuuripolitiikan alalla, kuuluvat piirteet ja rajoitteetkin. Tutkielmassa on tarkasteltu erityisesti politiikan taloudellisia, kulttuurisia ja valtapoliittisia näkemyksiä ja dimensioita. Tutkimusaineisto koostuu pääosin komission policy -dokumenteista sekä sisältää myös muita politiikkaa hahmottavia asiakirjoja ja raportteja. Tutkimus on suoritettu tekstianalyttisellä otteella, retorisia ja narratiivisia tutkimustapoja hyödyntäen. Tutkimusten tulosten perusteella on havaittavissa, että unionin politiikalla on sisämarkkina-, teollisuus- ja kauppapoliittisen ulottuvuutensa lisäksi myös vahvasti instrumentaalinen ja kulttuuripoliittinen dimensionsa. Komissio on selvästi valjastanut av-alan ajamansa europeanisaatiokehityksen edistäjäksi ja audiovisuaaliala on merkityksellistetty niin taloudellisen menestyksen kuin eurooppalaisen identiteetin ja Euroopan symbolisen ja ideologisen vallankin vahvistajaksi. Poliitiikan moninaisuus tarjoaa useita jatkotutkimusmahdollisuuksia ja toisaalta esiin nostetut näkökulmat voivat toimia pohjana tarkemmalla tarkastelulle.

Avainsanat: Euroopan unioni, audiovisuaalipolitiikka, audiovisuaaliala, merkityksellistäminen, taloudelliset ja kulttuuripoliittiset arvot ja tavoitteet, menestys, europeanisaatio, kollektiivinen identiteetti, symbolinen ja ideologinen valtakamppailu.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

1.1. Lähtökohdat	4
1.2. Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset ja tutkielman eteneminen.....	13
1.3. Aineisto ja aineiston tekstityyppi.....	15
1.4. Tutkimusmenetelmät.....	19
1.5. Euroopan unioni poliittisena toimijana	
1.5.1. Perussopimukset toiminnan pohjana	24
1.5.2. Unionin politiikan muotoutuminen	26
1.5.3. Komissio unionin strategina ja unionin toimintaa hahmottava sisäinen jännite.	29

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: AUDIOVISUAALIALA, KULTTUURI, TALOUS, TEKNOLOGIA JA POLITIIKKA

2.1. Audiovisuaalinen ohjelma-ala taloudellisena tuotantoalana.....	33
2.2. Audiovisuaaliala kulttuurituotantona ja kulttuuris-poliittisena vaikuttajana.....	37
2.3. Audiovisuaalipolitiikka ja teknologis-taloudellinen murros	
2.3.1. Teknologinen murros ja tietoyhteiskunta.....	48
2.3.2. Uusi globalisoitunut ekonomis-poliittinen ympäristö ja kulttuuriteollisuus.....	51

3. EUROOPAN UNIONI AUDIOVISUAALIALAN TOIMIJANA JA VAIKUTTAJANA. 57

4. UNIONIN TEKSTEISTÄ KUMPUAVAT AUDIOVISUAALIPOLITIIKAN ERI NÄKÖKULMAT

4.1. Taloudellista arvoa korostava lähestymistapa	68
4.2. Audiovisuaaliala työllisyys-, alue- ja tietoyhteiskuntapolitiikan välineenä	74
4.3. Kulttuurista merkitystä korostava näkökulma	77
4.4. Eurooppalaisuutta luova ja vahvistava europeanisaatio näkökulma	85
4.5. Menestys ja kilpailukyky sekä alueellisen fragmentaation ongelma ja kulttuurisen diversiteetin korostamisen dilemma.....	90

5. KOMISSIION AUDIOVISUAALISEN POLITIIKAN RETORIikka KERTOMUKSEN RAKENTAJA	
5.1. Poliittinen retoriikka ja kertomuksellisuuden hyödyntäminen	95
5.2. Audiovisuaalipolitiikan retoriikan muodostaman kertomuksen hahmot	
5.2.1. ”Sankarina” - eurooppalainen ohjelmateollisuus	97
5.2.2. ”Aarteena” – aito eurooppalainen audiovisuaali-alue ja vahvan ja kilpailukykyisen eurooppalaisen audiovisuaalialan kehitys	101
5.2.3. ”Kuninkaana tai vartijana” – eurooppalaiset katsojat	104
5.2.4. ”Lähtäjänä” – ympäristön muutokset ja sisäinen potentiaali	105
5.2.5. ”Vihollisena”- Yhdysvaltojen valtava viihdeteollisuus ja sen hegemonia	108
5.2.6. ”Esteenä” - sisäiset taloudelliset-rakenteelliset ongelmat	111
5.2.7. ”Apurina” - yhteisön politiikka ja teknologia	115
5.2.8. ”Viisaana miehenä” – erilaiset asiantuntijat ja konsultaatiot	118
5.2.9. ”Puoli valtakuntaa” – europeanisaatio sekä Euroopan taloudellinen ja kulttuurinen menestys	123
5.3. Kertomuksen juoni ja rakenne	130
6. LOPPUPÄÄTELMÄT	130
LÄHTEET	138

LIITTEET

LIITE 1. KÄSITTEITÄ

LIITE 2. PERUSSOPIMUSTEN ARTIKLAT

LIITE 3. AUDIOVISUAALIPOLITIIKAN KEHITYS EUROOPAN UNIONISSA

LIITE 4. EUROOPAN UNIONI YLIKANSALLISENA TOIMIJANA JA POLIITTISENA YKSIKKÖNÄ

LIITE 5. UNIONIN TOIMIVALTA JA TOIMINTAA HAHMOTTAVA JÄNNITE

INTEGRAATIOKESKEISYYDEN JA SITÄ VASTAAN HARAAVAN

KANSALLISVALTIOKESKEISYYDEN VÄLILLÄ

1. JOHDANTO

1.1. Lähtökohdat

“Propelled to the centre of a far-reaching change, the audio-visual sector acquires more than ever a strategic importance”. (Media, No 19, 2000, 2)

Audiovisuaalisella ohjelmateollisuudella on nykyisin merkittävä asema niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin. Televisio ja elokuvateollisuus ovat varsin näkyvässä roolissa ja myös uuden teknologian kautta välitettävä audiovisuaalinen tuotanto nostaakin päätään. Audiovisuaalinen ohjelmateollisuus on merkittävä teollisuudenala ja toisaalta sitä voidaan pitää myös oleellisena kulttuuristen tuotosten alueena ja kulttuuristen viestien välittäjänä. Vaikka audiovisuaalisen kulttuurin sisällön ja sen käsittämien viestintien tarkka määrittely on joskus hieman hankalaa, audiovisuaalista alaa voi kuitenkin pitää merkittävänä taloudellisena ja myös kulttuurispoliittisena käytäntönä.

Myös laajemmassa ympäristössä tapahtuneet muutokset ovat lisänneet audiovisuaalialan merkitystä. Symbolisen tuotannon taloudellinen osuus on lisääntynyt vahvasti ja toisaalta mielikuvien ja imagojen merkitys on kasvanut tunnustetusti uusiin mittasuhteisiin niin taloudessa kuin politiikassakin. Maailma tuntuu toimivan yhä enemmän mielikuvien ja niihin pohjautuvien arvoitusten varassa. Maailman monimutkaistuessa ja toisaalta uusien teknologisten mahdollisuuksien ansiosta lähentyessä, eri viestintävälineiden luomien kuvien ja ennen kaikkea audiovisuaalisen kulttuurin merkitys on kasvanut entisestään. Nykyisin törmääkin usein näkemyksiin siitä kuinka ”elämme mediamaailmassa”, kuinka ”maailma on kuvallistunut” tai kuinka audiovisuaalinen tuotanto on tunkeutunut määrittämään yhä enemmän elämäämme, vapaa-aikaamme jopa ajatuksiimme ja mielipiteitämme, tai kuinka ihmiset ja ympäröivä maailma on yltäkylästetty kuvilla. Audiovisuaalialaa nimenomaan elokuva-, televisio-, video- ja multimediaohjelmateollisuutena voi pitää yhtenä merkittävänä massakommunikaation ja mielikuvien luomisen muodoista, jolla on lisäksi vahva taloudellinen asema ja näin myös merkittävä rooli niin taloudellisesti kuin poliittisestikin. Audiovisuaalinen

tuotantoala onkin ala, joka eri käsitteiden ja käsittelytapojen kautta on koko olemassaolonsa ajan vahvasti politisoitu.

Toisaalta audiovisuaalista ohjelmatuotantoalaa leimaa selkeä kahtiajakoisuus nimenomaan juuri vahvasti taloudellisena ja toisaalta kulttuurisena tuotantona. Audiovisuaalinen ala ohjelmatuotanto-, tai ohjelmateollisuusalanana on erittäin monimuotoinen, erityisesti kulttuurin ja talouden risteyskohtana. Audiovisuaalituotantoa voidaan tarkastella esimerkiksi osana luovia taiteita, kansallista kulttuuriperinnettä, vapaa-ajan viettotapoja, elämäntapaa, tiedonvälitystä, viihdettä tai talouselämää (kts. Näränen, 1998, 3). Näin myös sen käsittely, alan ympärillä käytävä politikointi ja politisointi on monia eri näkökulmia mahdollistavaa.

Myös poliittisesti audiovisuaalista alaa voidaan lähestyä ja käsitellä monin eri tavoin: suurena ja kansantaloudellisesti merkittävänä teollisuudenalana, kaupankäynnin välineenä, merkittävänä kulttuurisena taidemuotona ja kulttuurisen representaation välineenä, informaation ja kulttuuristen viestien välittäjänä tai merkitysten luoja. Eri näkökulmien kautta tarkasteltuna alan poliittinen merkitys muotoutuu hyvin erilaiseksi. Poliittisesti kiinnostavaa onkin se, että alan tarkastelun näiden erilaisten näkemystapojen kautta voi olettaa johtavan erilaisiin painotussisältöihin, tavoitteisiin, periaatteisiin, logiikkaan, arvoihin, toimiin ja argumentteihin. Audiovisuaaliseen alaan kohdistuvaa politiikkaa voidaankin harjoittaa monen näkemyksen ja nimekkeen, kuten teollisuus-, kauppa-, viestintä- tai kulttuuripolitiikan kautta, jotka perinteisesti politiikan aloina ovat olennaisesti eronneet toisistaan.

Audiovisuaalista alaa koskeva poliittinen keskustelu voikin olla jännittävää kommunikaatioita taloudellisten, kulttuuristen ja ideologisten merkitystenantojen kesken, jolloin nämä audiovisuaaliseen alaan liitetyt eri arvot sekä eri merkitysten, dimensioiden ja painotusten suhde muodostuu politiikan kannalta ratkaisevaksi.

Koska audiovisuaalisella tuotannolla osana vahvaa mediakulttuuria on tulkittu olevan yhä vahvempi asema ja merkitys länsimaalaisissa nyky-yhteiskunnissa, ei ole ihme, että myös audiovisuaalista alaa koskevan politiikan merkitys on ollut kasvussa, sen tietystä epämääräisyydestä huolimatta. Audiovisuaalialan politiikka näyttyy politiikan lohkona, joka

kehittyä ja jonka tunnustettu asema kasvaa jatkuvasti, useastakin syystä, myös Euroopan unionissa.

Pro gradu -työni tarkoituksena onkin analysoida audiovisuaalisen alan ympärillä käytyä politikointia ja politisointia yhden tämän hetken merkittävän poliittisen toimijan, Euroopan unionin toimesta. Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikan tutkimisen tekee erityisen kiinnostavaksi kaksi perusjännitettä, jotka määrittävät myös tutkielmani: toisaalta kulttuuristen ja taloudellisten arvojen välinen tasapainoilu audiovisuaalisen politiikan alalla ja toisaalta erityisesti Euroopan unionin toimijarooliin liittyvä erityisyys ja rajoitteet. Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikkaa määrittääkin ja rajaa olennaisesti unionin poliittinen rooli, sen toimivalta ja tavoitteet erityisesti talouden ja kulttuuripolitiikan alalla, sekä myös unionin piirissä edelleen vallitseva jännite integraatiokeskeisyyden ja kansallisvaltiokeskeisyyden välillä. Viimeksi mainitulla tarkoitan näkemystä Euroopan unionin roolista joko perinteisesti kansallisia intressejään ja erityisyyttään puolustamaan tottuneiden kansallisvaltioiden pääosin taloudellisena liittoumana tai toisaalta komissiovetoisena poliittisena unionina, joka on jatkuvasti kasvattanut ja kasvattaa toimivaltaansa ja toiminta-alaansa, europeanisaation (kts. liite 1.) hengessä.

Tutkielmani lähtökohtana toimii siis sekä talouden, politiikan ja kulttuurin monimutkainen ja perinteisesti vaikea suhde myös audiovisuaalipolitiikan alalla että erityisesti Euroopan unionin erityislaatuisuus ja kehitys uutena *sui generis* tyyppisenä poliittisena toimijana, jonka luonteesta ja tarkoituksesta väännetään jatkuvasti kättä. Audiovisuaalisen alan paikantumiseen EU:ssa ovat vaikuttaneet monet tekijät, lähtien unionin perinteisistä taloudellispainotteisista tavoitteista sekä perustamissopimukseen ja unionin toimivaltaan liittyvistä kysymyksistä. Erityisen mielenkiintoista tässä yhteydessä on unionin rooli itsenäisten valtioiden liittona tai liittovaltiona, sen toimivalta ja tavoitteet taloudellisena tai poliittisena toimijana sekä Euroopan unionin monisäikeinen, hieman epämääräisenäkin pidetty suhde kulttuurialaan.

Euroopan unionia on usein korostettu, sen historian pohjalta, pääasiassa taloudellisena sisämarkkinoiden luomiseen ja turvaamiseen tähtäävänä kansallisvaltioiden liittoumana, jolla ei juuri ole tai jolle ei edes kuulu kulttuuripoliittista ulottuvuutta. Myös perussopimusten

mukaisesti unionin tavoite on vahvasti taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn edistäminen ja tätä tavoitetta heijastavat useat vahvat politiikan alat (kts. liite 2. ja 4.). Tämä on vaikuttanut kiinteästi myös audiovisuaalialan käsittelymahdollisuuksiin. Unionin alkuperäisen tavoitteen pohjalta, myös av-alalla erityisesti sisämarkkina-alueen luomista onkin korostettu koko yhteisön toiminnan perustana (kts. Commission of the European Communities, 1990/1, 4).

Yksi työni kannalta olennainen av-politiikkaa hahmottava tekijä on erityisesti kulttuurialan politiikan asema unionissa. Euroopan unioni kulttuurin alueen toimijana on monin tavoin mielenkiintoinen, jo senkin takia, että se koostuu kansallisvaltioista ja alueista, joilla on ollut ja on erilainen käsitys siitä mitä kulttuuripolitiikan tulisi olla ja jotka ovat perinteisesti halunneet suojata ja edistää omaa kansallista kulttuuriaan. Unionin viralliseen toimintakenttään kulttuuri on tullut vasta Maastrichtin sopimuksen jälkeen ja edelleen unionin määrittelee roolinsa alalla täydentäväksi ja toissijaiseksi (kts. liite 2. ja 4.). Useissa yhteyksissä on korostettu myös sitä, ettei unionin tavoitteena, kulttuuriartiklankaan perusteella, ole kulttuurien yhdenmukaistaminen (esim. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 18) vaan paremminkin kansallisten kulttuurien tukeminen. Myös Rooman sopimuksen perusteella jäsenvaltioilla on oikeus suojata kansallista perinnettään, kulttuurisia erityispiirteitään ja luovuuttaan (Giardina & Rizzo, 1994, 139). Myös Schlesinger on korostanut, että Euroopan unionin kulttuuripolitiikan kontekstissa vallitseekin yhä näkemys kulttuurista ”kansallisen” kulttuurin mielessä, tunnuspiirteenä joka erottaa tietyt valtiot tai kansat toisistaan. Kulttuurikysymysten yhteydessä unionin onkin korostettu toimivan yhä vahvasti kansallisvaltioiden pohjalta (Schlesinger, 1997, 372).

Kulttuurialan politiikka on mielenkiintoinen alue unionin piirissä, jossa selvästi tasapainoillaan toisaalta yhteisön ja toisaalta yksittäisten jäsenvaltioiden kansallisten intressien ja pelkojen kanssa. Tätä kulttuuripolitiikan perinteisesti tunteenomaista ja kansallisesti keskittyntä asemaa voidaan pitää yhtenä syynä tai perusteena myös sille, miksi unionin audiovisuaalialan kulttuuriulottuvuuden painottaminen on ollut hankalaa, monien mielestä olematonta.

Unionin audiovisuaalialan toimintaa onkin korostettu vahvasti taloudellisena toimintana. Kuten Kivelä ja Hautala-Kajos ovat tuoneet esiin, Euroopan audiovisuaalista teollisuutta kehitetään useilla tasoilla, jäsenvaltioiden, alueellisten ja laajempien eurooppalaisten yhteistyöjärjestöjen

toimesta. Jäsenvaltioilla on perinteisesti ollut keskeinen asema kansallisten tukijärjestelmien ja joissain maissa hyvinkin vahvojen kulttuuripoliittisten järjestelmien kautta. Audiovisuaalisella alalla toimii myös useita yleiseurooppalaisia organisaatioita, kuten Audiovisuaalinen Eureka ja Euroopan neuvosto. Kuten Kivelä ja Hautala-Kajos ovat ilmaisseet ”EU:n painopiste onkin ollut sisämarkkinoihin liittyvien toimintojen kehittämisessä” (Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 27).

Unionin audiovisuaalipolitiikka onkin nähty vahvasti taloudellista näkökulmaa noudattavana sisämarkkina-, teollisuus- tai kauppapolitiikkana. Esimerkiksi Andrea Ellmeier on tuonut esiin kuinka ”useat asiantuntijat näkevät, ettei Euroopan komissio ole koskaan nähnyt toimiaan audiovisuaalisella sektorilla kulttuuripolitiikan toimintana, eikä se ymmärrä sitä myöskään mediapolitiikkana klassisessa mielessä tai järjestä toimia laatustandardien tai yleisön intressien turvaamiseksi, vaan näkee toiminnan poliittis-taloudellisena säädöksellisenä instrumenttina, jonka tehtävä on taata palvelujen ja audiovisuaalisten tuotteiden vapaa liikkuvuus yhtenäismarkkinoilla” (Ellmeier, 1998, 142). Myös komissio on esimerkiksi vuoden 1998 audiovisuaalipolitiikan tiedonannossaan huomannut, kuinka ”vallitsee laaja yhteisymmärrys” siitä, että yhteisötason painopiste tulee olla teollisissa ja rakenteellisissa tavoitteissa ja kansallisen tason painopiste taas kulttuurisissa tavoitteissa (Commission of the European Communities, 1998/3, 6).

Mikäli unionin audiovisuaalipolitiikka on siis sisämarkkinoiden ja teollisuuden toimivuuteen keskittyvää politiikkaa ja alaa lähestytään taloudelliselta kannalta, politiikalla ei näyttäisi olevan pohjaa kulttuuris-poliittisille tavoitteille tai tarvetta, tietyllä tapaa ei edes legitimizeettiä vahvaan kulttuuris-poliittiseen argumentaatioon. Tämän tutkielman idea löytyy kuitenkin siitä, että varsinkin komission asiakirjojen kautta on kuitenkin luettavissa varsin mielenkiintoista kuvaa kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten argumenttien suhteesta, ja tämä tavoitteiden ja näkökulmien moninaisuuden tutkiskelu on tutkimukseni kohteena.

Lähestyn itse kysymystä kulttuuripoliittisesta näkökulmasta. Näkemykseni mukaan audiovisuaaliala kuuluu olennaisesti kulttuuripolitiikan alueeseen, eikä alan kulttuurista luonnetta voida unohtaa edes taloudellisten kysymysten yhä selvemmin korostuessa.

Audiovisuaalinen tuotanto on oleellisesti myös osa kulttuurista tuotantoa ja av-alan toiminta kulttuuritoimintaa. Toisaalta yksi työni perustavista teemoista on se, ettei tällainen näkemys suinkaan ole yksiselitteinen, annettu, muuttumaton tai yksimielisesti hyväksytty. Juuri audiovisuaalisen politiikan piirissä ilmenevien näkemysten ja käsittelytapojen eri mahdollisuuksien tarkastelu sekä audiovisuaalisen alan erityisluonne tarjoaa paitsi hedelmällisen tutkimuskohteen myös kenties mahdollisuuden lähestyä laajempia poliittisia kysymyksiä ja painotuksia unionin piirissä.

Audiovisuaalialan politiikka voidaankin nähdä politiikan lohkona, jossa voi vaikuttaa useita erilaisia näkemyksiä, erityisesti viestintäpoliittisia, kulttuuripoliittisia sekä taloudellisia, tuotanto- ja kauppapoliittisia näkökohtia. Poliitiikan eri puolien yhteensovittaminen ei ole ongelmatonta. Audiovisuaalialaan kohdistuvaa politiikkaa on perinteisestikin tarkasteltu hyvin eri tavoin, erilaisista lähtökohdista, erilaisin peloin ja tavoittein eri maissa. Tämä on tuonut mielenkiintoisen värin myös ylikansallisten politiikkojen muotoutumiseen (kts. McQuail, Siune, 1986). Audiovisuaalista politiikkaa voidaan tehdä eri nimikkeillä ja sen määrittely on usein tehtävä tapauskohtaisesti kulloisestakin sisällöstä, tavoitteista, periaatteista ja toimista johtuen. Mikä on merkityksellistä on se, että Euroopan unioni harjoittaa alan politiikkaa juuri audiovisuaalipolitiikkaana, joka käsitteenä ei vielä varsinaisesti ole kehittynyt niin että se antaisi välittömästi implisiittisesti kuvan politiikan painotuksesta. Toisaalta jako eri politiikan lohkoihin ei ole koskaan ollut selkeä, vaan yleensäkin politiikan osa-alueet ovat jollain tavoin limittyneet toisiinsa.

Unionin varsin monialaisilla tavoitteilla ja politiikan lohkojen periaatteilla on merkittävä vaikutuksensa myös audiovisuaalipolitiikan paikantumiseen (kts. liite 4.). Audiovisuaalinen politiikka on itsenäisenä ja tunnustettuna politiikanlohkona suhteellisen nuori ja siihen on usein viitattu politiikan lohkona, joka korostetusti yhdistää useita eri politiikan alueita. Niin sen moniulotteisen luonteen kuin siihen ladattujen odotustenkin perusteella audiovisuaalista alaa käsitellään unionissa monessa eri yhteydessä ja monen otsakkeen alla. Sillä, että audiovisuaalinen politiikka on määritelty itsenäiseksi politiikan lohkoksi unionissa, on kuitenkin oma poliittinen merkityksensä. Vaikka audiovisuaalialaa koskettavaa politiikkaa harjoitetaan myös unionissa usean nimekkeen alla, tarkoitukseni on siis rajata työni tarkastelemaan

audiovisuaalista politiikkaa ensisijaisesti nimenomaan sinä itsenäisenä politiikanlohkona, jollaiseksi se on tunnustettu ja josta nykyisin vastaa komission koulutuksen ja kulttuurin pääosasto (ent. DG X), ja jota käsitellään kulttuuri- ja audiovisuaalialan ministereiden neuvostossa. Jo tämä audiovisuaalipolitiikan paikantuminen komission organisaatorakenteessa herättää kysymyksiä politiikan taloudellisesta keskittymisestä sekä sen ulottuvuuksista ja painotuksista.

Virallisen ja yksinkertaisen määritelmän löytäminen unionin audiovisuaalialan politiikasta osoittautui vaikeaksi, mikä myös sinällään voi kertoa politiikan monimutkaisuudesta. Pelkistetysti unionin politiikan voi kuitenkin määritellä televisiota, elokuvaa ja videota, sekä varsinkin nykyisin myös uusia esitysmuotoja, medioita, lähetyismahdollisuuksia ja teknologioita koskevana sekä audiovisuaalituotantoon, sen levitykseen, esittämiseen että rahoitukseen kohdistuvana politiikkana (Soramäki, Okkonen, 1996, 4).

Vuoden 1990 tiedonannossa, joka on unionin ensimmäinen varsinainen audiovisuaalipolitiikkaan eksplisiittisesti keskittyvä tiedonanto audiovisuaalinen ala määritellään seuraavasti: *"The sector covers the cinema, video and television, but this definition is tending to be overtaken by technological developments, for developments in information services, consumer electronics and audiovisual products are converging to such extent that their present designations are likely to be no longer valid in a few year' time."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 7). Audiovisuaalisen alan sisällöllistä muuttuvuutta ja teknologiasidonnaisuutta on siis korostettu unionin politiikan alkuvaiheista lähtien. Poliitiikka on kuitenkin keskittynyt ohjelmateollisuuteen, sisältökysymyksiin, kuten vuoden 1999 tiedonannossa on ilmaistu: *"audiovisual policy is concerned with services providing audiovisual content intended for the public"* (Commission of the European Communities, 1999/2, 11, kts. myös Commission of the European Communities, 1994/2, 13). Unionin av-politiikka on kohdistunut nimenomaan elokuva- ja ohjelmateollisuuteen, ei audiovisuaaliseen kulttuurituotantoon sinällään. Puhuessani audiovisuaalisesta alasta tarkoitan sillä tässä yhteydessä siis nimenomaan ohjelmateollisuutta. Keskityn nimenomaan unionin audiovisuaaliseen ohjelmatuotanto-alaan, sen eri vaiheissa, kohdistuneeseen politiikkaan.

Toisaalta unionin poliittista toimintaa audiovisuaalialalla voitaisiin lähestyä myös vahvasti teknologisen suuntauksen kautta, joka sisältää pääosin yhteismarkkina-alueen teknis-teollisen toiminnan edistämisen (pääosin teknologian alueen standardipolitiikan). Teknologian osuus audiovisuaalisen alan politiikassa on merkittävä, eikä teknologista kehitystä ja sen vaikutusta voi toki sulkea täysin pois. Kuten esimerkiksi Andrea Ellmeier (1998) on omassa tutkimuksessaan korostanut unionin audiovisuaalinen politiikka on tiiviisti yhteydessä telekommunikaatio-, tietoliikenne ja informaatioyhteiskuntahankkeita koskevaan politiikkaan. Rajanveto esimerkiksi tietoyhteiskuntapolitiikkaan konvergenssia ja digitalisaatio korostavana aikana on usein häilyvä. Audiovisuaalinen ala on liitetty olennaisesti varsinkin nykyisin kovassa kurssissa olevaan sisältötuotantopuheeseen ja hankkeisiin (kts. esim. Commission of the European Communities, 1999/2, 2, 20). Rajaa on häiläntänyt myös erilaisten multimediapalvelujen kehitys, jotka kuitenkin on toistaiseksi usein liitetty tietoyhteiskunta- tai telekommunikaatiopolitiikan piiriin (kts. Soramäki, Okkonen, 1996, 3, 10-11). Myöskään tiettyä päällekkäisyyttä erityisten kulttuurialan ohjelmien kanssa esimerkiksi multimediaprojektien kohdalla ei aina ole voitu välttää, kenties ei ole edes haluttu.

Olen kuitenkin itse kiinnostunut ohjelmateollisuuteen keskittyneestä politiikasta ja olen jättänyt erityiset multimedia- ja sisältötuotantohankkeet sekä alan teknisen standardipolitiikan pois lähemmästä tarkastelusta, osin senkin takia, että niiden voidaan katsoa olevan enemmänkin tele- ja tietoyhteiskuntapolitiikan ja näiden osastojen aluetta (kts. Commission of the European Communities, 1990/1, 37). Unionin varsinainen av-politiikka on keskittynyt perinteisesti enemmän elokuva ja televisiotuotantoihin. Tarkastelen kysymyksen laajempia, erityisesti alan teknisempää standardipolitiikkaa, teknologisia ulottuvuuksia ja yhteyksiä vain silloin kun sen katson tarpeelliseksi tai selventäväksi. Viittaan audiovisuaalisen politiikan vahvoihin kytköksiin muihin politiikanlohkoihin, mutta en lähesty politiikkaa tätä kautta. Myös audiovisuaalialaan olennaisesti liittyvä tekijänoikeuspolitiikka on rajattu pääosin pois, koska se edellyttäisi erilaista kompetenssia ja ansaitsisi oman tutkimuksensa.

Varsinkin audiovisuaalisen politiikan alalla monet käsitteet ovat sekä muuttuvia että tilanteen mukaan määriteltyjä, joten olenkin useissa kohdin pyrkinyt selventämään käsitteitä tutkielman edetessä sen mukaan kuinka niitä on kussakin tilanteessa määritelty. Tiedyt peruskäsitteet, niin

kuin minä olen niitä hyödyntänyt, löytyvät kuitenkin liitteenä työni lopusta (kts. liite 1.). Puhuessani Euroopan unionin audiovisuaalisesta politiikasta yleisesti, käsittelen sitä tietyn polityn (EU) sisällä tapahtuvan policyn mielessä, toimintalinjana johon kuuluvat sekä ns. reaalioliittiset toimet että siitä annetut asiakirjat ja julkilausumat (vrt. Vihinen, 1996, 221). Käytän Euroopan unionista pääosin juuri unioni nimitystä, paitsi sen aiemmin historian kuvauksen ja yhteisö(t) nimityksellä toimittaessa julkaistujen asiakirjojen yhteydessä.

Työssäni korostuu nimenomaan komission rooli, jota voi tälläkin politiikan aluella pitää unionin toiminnan strategina ja ajavana voimana. Vaikka unionin politiikkojen tutkimuksessa on usein korostettu neuvoston päätöksentekijäroolia, mielestäni aiheen tarkastelu kuitenkin nimenomaan komission näkökulmasta ja sen asiakirjojen kautta mahdollistaa juuri alan politiikan vahvasti poliittisen luonteen esiinnostamisen. Yksi lähtökohtani ja aineistovalintani perustelu onkin näkemys, ettei Euroopan unionin politiikkaa voida täysin ymmärtää mikäli sitä tarkastellaan vain hallitusten välisenä päätöksentekona, neuvoston lainsäädännön tai päätösten kautta. Näin jää helposti huomaamatta se suuri linja, usein komission toimesta kehrätty punainen lanka, joka on muokannut ja muokkaa unionin toimintaa ja jonka havaitseminen kenties auttaisi syvemmän ymmärryksen saavuttamisessa, kenties jopa tulevan linjan ennakoinnissa. Tällaisen lähestymistavan tarkoitus ei ole siis vain funktionalistinen, tapaus tapaukselta tulkinta vaan laajemman näkemyksen tavoittaminen. Tähän liittyy olennaisesti näkemykseni komission roolista unionin kehitykselle ja usein käytetty metafora komissiosta unionin ”moottorina”, johon palaan vielä myöhemmin työssäni.

Tutkimusongelmaani liittyy monia mielenkiintoisia laajempiakin kysymyksiä kuten muutokset kulttuurin käsitteessä, talouden ja kulttuurin, talouden ja politiikan, politiikan ja kulttuurin suhteessa, teknologisen kehityksen ja globalisaation mukanaan tuomat uudistukset sekä Euroopan unionin ja Europeanisaatio -projektin kehitys. Mielestäni erityisesti juuri audiovisuaalisen politiikan tekstianalyttinen tarkastelu kulttuuripoliittisena kysymyksenä voi auttaa kiinnittämään huomiota monikerroksiseen suhteeseen niin EU:n ja kulttuurin, audiovisuaalisen alan ja kulttuurin kuin av-kulttuurin, talouden ja politiikankin välillä.

1.2. Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset ja tutkielman eteneminen

Tarkoitukseni on siis selvittää unionin audiovisuaalipolitiikan tarkoitusta, tavoitteita ja ulottuvuuksia, tarkastella audiovisuaalialan ympärillä käytyä politikointia ja politisointia. Tutkimusongelmani on erityisesti Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikan kautta tapahtuva audiovisuaalisen alan arvottaminen ja merkityksellistäminen. Merkityksellistämällä tarkoitan sitä arvojen, merkitysten, tehtävien ja oletettujen vaikutusten vyyhtiä, joka komission toimesta audiovisuaalialaan on liitetty. Tarkoitukseni on selvittää Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikan tavoitteita, perusteita ja argumentteja sekä pohtia tekstien kautta heijastuvaa, pääosin komission näkemystä audiovisuaalialasta, sen merkityksestä, arvosta ja paikasta. Tarkastelen Euroopan unionin audiovisuaalista politiikkaa tekstien ja julkilausumien pohjalta, niin kuin se pääosin komission asiakirjojen kautta tekstien politiikkana näyttäytyy.

Toivon työni edetessä voivani esittää havaintoja siitä kuinka talouden, kulttuurin ja politiikan suhde näyttäytyy Euroopan unionin, erityisesti komission muotoilemissa audiovisuaalisen politiikan tavoitteissa ja perusteissa. Oletukseni on, että vaikka unionin politiikkaa audiovisuaalialalla usein korostetaan vahvasti taloudellisena politiikkana, eikä kulttuuripolitiikkana, politiikalla kuitenkin on selkeä kulttuuripoliittinen dimensio ja nimenomaan europeanisaation, uuden kollektiivisen identiteetin ja poliittisen yksikön muokkaamisen mielessä. Tämän kulttuuris-poliittisen ulottuvuuden uskon heijastuvan erityisen vahvasti juuri komission argumentaatiosta, heijastaen näin myös mielenkiintoisesti usein komission ja jäsenvaltioiden suhteeseen kilpistyvää ristiriitaa unionin roolista ja tavoitteesta. Unionin politiikka on selvästi hyvin monimuotoista ja uskonkin, että sen tutkiminen tekstianalyttisesti ja poliittisten ulottuvuuksien pohdinnan kautta voisi avata uusia näkökulmia politiikan rakentumisen ja tavoitteiden selventämiseksi. Toisaalta tarkoitus on myös tarkastella teksteistä kumpuavia taloudellisia ja kulttuurisia näkemyksiä, arvoja ja argumentteja sekä niiden suhdetta hieman tarkemmin.

Tulen tarkastelemaan erityisesti audiovisuaalisen politiikan käsittelytapoja sekä luen audiovisuaalisen politiikan piirissä julkaistujen tekstien välityksellä ilmeneviä painotuksia, tavoitteita, oletuksia ja näiden perusteluja. Pyrin siis nostamaan esiin audiovisuaaliseen

politiikkaan liittyviä näkökulmia ja erityisen kiinnostunut olen taloudellisten, kulttuuristen ja valtapoliittisten painotuksen suhteesta.

Minua kiinnostaa erityisesti se miksi unioni harjoittaa audiovisuaalista politiikkaa? Mitä komissio ajaa takaa? Mitä audiovisuaalisella politiikalla odotetaan saavutettavan? Ja millainen käsitys heijastuu audiovisuaalisen alan arvoista, merkityksistä, mahdollisuuksista ja tehtävistä? Tarkoitukseni on siis selvittää erityisesti sitä onko kyse ”oman alueen” taloudellisesta teollisuustuotannon edistämisestä ja kauppapoliittisesta suojelusta? Vai onko politiikalla myös vahva kulttuuripoliittinen dimensio, millainen se on ja millä perusteilla rakennettu? Onko audiovisuaalipolitiikassakin kenties kyse eurooppalaisuuden muokkaamisesta ja vahvistamisesta, sekä sisäisesti että ulkoisesti? Tämän uskon selviävän tarkastelemalla sitä miten audiovisuaalista alaa käsitellään, kuinka politiikkaa argumentoidaan ja millaisten näkökulmien kautta.

Tutkimuskysymykseni ovat siis: ensinnäkin, mitkä ovat unionin av-politiikan perusteet ja tavoitteet? Toiseksi, millaisten näkökulmien ja merkitystenantojen kautta audiovisuaalista alaa käsitellään? Millaisia taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia argumentteja käytetään? Ja toisaalta, miten politiikan eri dimensiot kommunikoivat keskenään? Millaisia yhteyksiä eri asioiden ja dimensioiden välille rakennetaan? Kiinnostavaa on myös tarkastella Euroopan unionin audiovisuaalisen politiikan kehityskulkua sekä sitä millaista kertomusta komission audiovisuaalisen alan asiakirjat kertovat.

Työni on neliosainen. Aluksi, vielä tämän kappaleen lopuksi ja erityisesti kappaleessa kaksi muodostetaan teoreettisen ja kontekstuaalisen tarkastelun kautta viitekehys tarkastelulle ja audiovisuaalialan paikantumiselle. Kappaleessa kaksi olenkin tuonut esiin audiovisuaalisen alan eri käsittelymahdollisuuksia, erityisesti talouspolitiikan tai kulttuuripolitiikan kautta. Olen myös tarkastellut poliittis-taloudellisessa ympäristössä viime aikoina tapahtuneita muutoksia, eli sitä teoreettista ja poliittis-ekonomista viitekehystä, jonka kautta audiovisuaalialan tai -tuotannon eri merkityksiä voidaan tarkastella.

Tämän teoreettisen tarkastelun jälkeen, kappaleessa kolme luon peruskatsauksen unionin audiovisuaaliseen politiikkaan, sen paikkaan ja kehitykseen, ja nostan esiin politiikan moninaisuuden.

Varsinaisessa tekstianalyttisessä osiossa eli kappaleissa neljä ja viisi tarkastelen niitä erilaisia argumentteja, arvottamisen ja merkityksellistämisen tapoja, joita teksteistä on luettavissa sekä pohdin niiden suhdetta toisiinsa. Kappaleessa neljä tarkastelen ja analysoin erityisesti juuri unionin julkilausumista luettavia erilaisia näkökulmia ja av-alan merkityksellistämisen tapoja. Nostan myös esiin, erityisesti unionin roolista, av-politiikkaan liittyvistä rajoitteista sekä alan erityisominaisuudesta johtuvia politiikan jännitteitä ja dilemmoja, jotka teksteistä heijastuvat sekä tuon esille komissiolle jännitteille esittämän ratkaisun.

Kappaleessa viisi taas unionin audiovisuaalista politiikkaa ja audiovisuaalisen alan käsittelyä tarkastellaan erityisesti narratiivisen tekstianalyysin kautta eli tutkin sitä millaista kertomusta komission asiakirjat muodostavat sekä eurooppalaisen av-alan että unionin politiikan ympärille, muokaten näin suhteita, syitä ja seurauksia, tavoitteita ja pelkoja. Lopuksi, johtopäätöksissä havainnot on tarkoitus kytkeä synteetinisomaisesti yhteen, laajempaan teoreettiseen kehukseen peilaten.

1.3. Aineisto ja aineiston tekstityyppi

Tutkimusaineistoni koostuu unionin audiovisuaalista alaa käsittelevistä asiakirjoista. Asiakirjat sisältävät erilaisia virallislouentoisia tekstejä kuten komission tiedonantoja, raportteja sekä myös joitain neuvoston päätöksiä ja lausuntoja. Näiden asiakirjojen tai julkilausumien kautta voidaan jäljittää niitä näkemyksiä, joita audiovisuaalisesta politiikasta unionissa vallitsee tai on kulloinkin vallinnut. Julkilausumat heijastelevat ja kertovat myös niistä painotuksista, joita audiovisuaalisen politiikan parissa on ilmennyt. Ensisijaisena aineistonani on pääosin komission tiedonantoja sekä Vihreitä kirjoja, joiden voidaan katsoa unionin monimutkaisessa toimintajärjestelmässä muodostavan toiminnan selkeimmän linjan ja edustavan politiikan suunnan kuvausta. Toisaalta erityisesti myös Media-ohjelmiin liittyvät ehdotukset, lausunnot sekä neuvoston päätökset ovat osa aineistoani. Myös aihetta käsittelevä tutkimuskirjallisuus on

luonnollisesti olennainen osa varsinkin alun teoreettisen kehityksen, yleiskuvan ja kehityslinjan muodostamista sekä lopussa pyrin sitomaan havaintoni laajempaan kontekstiin ja teoreettiseen keskusteluun.

Pitkälti unionin politiikkaa, myöhempiä tiedonantoja ja neuvoston päätöksiä muovaavat erilaiset asiantuntijaryhmien lausunnot ja alan konferenssit, jotka muodostavat olennaisen taustaineiston. Myöskään av-politiikkaan vaikuttaneiden rinnakkaistekstien lukemista muilta unionin politiikan aloilta, esim. tietoyhteiskunta- tai työllisyyspolitiikasta ei voi välttää. Rinnakkaisteksteinä luen myös unionin audiovisuaalisten kysymysten parissa toimivien henkilöiden lausuntoja. Varsinainen ensisijainen aineistoni koostuu kuitenkin komission audiovisuaalisen alan tiedonannoista, Vihreistä kirjoista ja ohjelmaehdotuksista. Olen käyttänyt varsinaisessa tutkimusaineistossani asiakirjojen englanninkielisiä versioita, toisaalta yhtenäisen linjan takaamiseksi (ennen Suomen liittymistä unioniin asiakirjoja ei käännetty suomeksi) ja toisaalta niiden voidaan näin katsoa olevan ainakin lähempänä alkutekstejä, siinäkin tapauksessa että niitä on aluksi voitu muokata ranskan kielellä.

Ajallisesti tarkasteluni sijoittuu politiikkaan alkuvaiheista eli 70-80 -luvun taitteesta aina Media -ohjelman kolmannen kierroksen käynnistämiseen, eli vuoden 2000 loppuun. Varsinaisessa tekstianalyttisessä osassa tarkastelen unionin audiovisuaalisen politiikan eri näkökulmia ja komission audiovisuaalipolitiikkansa ympärille muokkaamaa tarinaa erityisesti unionin politiikan kannalta keskeisten komission asiakirjojen valossa. Olen valinnut keskeiseksi aineistokseni asiakirjat, joiden katson ilmentävän komission poliittisia näkemyksiä ja antavan kattavan kuvan komission politiikan linjasta. Nämä myös edustavat pääasiallisia toiminta-alueita ja kehityslinjaa sekä niitä asiakirjoja, joihin unionin av-politiikasta puhuttaessa yleensä viitataan. Olen jaotellut aineistoni kolmeksi temaattiseksi ryhmäksi¹. Ensimmäisen ryhmän muodostaa sisämarkkinoiden luomisvaihe, joka sisältää pääosin 'Televisio ilman rajoja – direktiiviin' liittyvät asiakirjat sekä ensimmäisen av-alan tiedonannon vuodelta 1990. Toisen ryhmän muodostavat Media-ohjelman eri kierroksia käsittelevät asiakirjat ja kolmantena ryhmänä voi pitää viimeaikaisen tietoyhteiskuntapolitiikkaan liittyvän vaiheen asiakirjoja (kts. lähteet: tutkimusaineisto).

¹ Vrt. Okkosen ja Soramäen selvitys, 1996, 17

Tausta ja verrannaismateriaalina toimii olennaiset edellisiä kehitysvaiheita määrittävät unionin muut asiakirjat, kuten sisämarkkinoiden luomista sekä kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä koskevat Valkeat kirjat, sekä ns. korkean tason asiantuntijaraportit audiovisuaali- ja myös tietoyhteiskuntapolitiikan alalla. Merkittävän oheismateriaalin muodostavat myös unionin viime aikaiset tietoyhteiskuntakehitystä ja konvergenssia koskevat asiakirjat.

Viimeksi mainitut eivät ole yleensä komission audiovisuaalisista asioista vastaavan osaston valmistelevia, mutta olen valinnut ne mukaan, koska niitä usein korostetaan unionin politiikan määrittäjinä myös audiovisuaalisen politiikan suhteen. Olen myös viitannut kulttuurialan tiedonantoihin, koska niissä on useita vahvoja ja mielenkiintoisia viittauksia av-alaan ja av-politiikkaan. Olen myös viitannut muihin alan politiikkaan vaikuttaviin asiakirjoihin tai lausuntoihin, silloin kun olen sen oleelliseksi tai selventäväksi nähnyt.

Käyttämäni lähdeaineisto on tekstityypiltään, genreltään sekä myös tarkoituksiltaan hieman erilaista. Komission tiedonannot ovat komission virallisia asiakirjoja, jotka on muotoiltu komission toimesta ja joiden oletettuna yleisönä voi pitää ensisijaisesti neuvostoa, unionin parlamenttia ja muita asiasta kiinnostuneita tai siihen vaikuttamaan pyrkiviä henkilöitä: alan toimijoita, jäsenmaiden virkamiehistöä, eri eturyhmiä jne. Tiedonannoilla komissio pyrkii kuvailemaan ja perustelemaan näkemyksiään ja toimintaansa, vaikuttamaan neuvostoon, parlamenttiin sekä myös laajempaan lukijakuntaan, tuomaan esiin asioita, joihin sen mukaan pitäisi puuttua sekä näkemyksiä siitä kuinka toimia. Tiedonantojensa kautta komissio siis linjaa harjoittamaansa policya ja tuo esiin näkemyksiään. Toisaalta Katja Möttönen on omassa tutkimuksessaan luonnehtinut kulttuurialan tiedonantoja niin, että ne edustavat juhlapuhekieltä ympäröivinä, mahtipontisina ja myönteisinä. Niiden puhetapa on hänen mukaansa normatiivista, koska niissä tavoitellaan vahvoja päämääriä ja ne ovat kielellisesti ohjeellisia. Möttönen on myös korostanut, että sen lisäksi, että tiedonantojen tarkoitus on vaikuttaa komission toiminnan kannalta myönteisesti, niihin sisältyy myös pyrkimys ”taivutella lukijaa retorisin keinoin ajattelemaan Euroopasta ja EU:sta toivotulla tavalla ja toimimaan sen mukaisesti”. (kts. tiedonantojen tehtävistä ja luonteesta lisää esim. Möttönen, 1998, 14-17)

Vihreät kirjat ovat saman tyyliisiä komission julkaisemia asiakirjoja, joiden tarkoitus on aikaansaada keskustelua ja käynnistää unionin tasolla erityisiä aiheita koskevaa keskustelua. Valkeat kirjat ovat komission julkaisemia asiakirjoja, jotka sisältävät ehdotuksia yhteisön toiminnasta jollakin erityisalueella. Jos neuvosto suhtautuu myönteisesti valkoiseen kirjaan ja siinä tehtyihin esityksiin, voi seurauksena olla kyseisen alan toimintaohjelma. Joissain tapauksissa valkeita kirjoja edeltää siis vihreä kirja. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cjg/g4000v.htm#v4>, lainattu 30.11.2001). Myös Vihreitä ja Valkeita kirjoja muovaa niiden tavoite ja rooli komission pyrkimysten ja näkemysten kuvaajina ja perustelijoina.

Komission ehdotukset neuvostolle ovat säädösluonnoksia, jotka komissio on muotoillut erilaisten säädösten ja päätösten perustaksi. Ne sisältävät usein joko valaisevan ja mielenkiintoisen tai vanhoja kaavoja ja lauseita toistavan esittely- ja perustelutekstin. Päätösmenettelyn mukaan neuvoston tai joissain tapauksissa neuvoston ja parlamentin antamat asetukset, direktiivit, päätökset ja päätöslauselmat taas ovat erilaisia, eri tavoin velvoittavia säädöstyyppejä, jotka ovat usein pitkän prosessin tulosta komission ehdotuksista ja jäsenmaiden, usein eriävienkin kantojen ja pyrkimysten yhteen sovittelusta. Niiden tekstityyppiä rajaa usein kompromissiluonne ja laillinen asiakirjatyyli.

Asiantuntijalausunnat, raportit ja konferenssien päätöslauselmat taas ovat asiantuntijoiden, politiikan muotoon vaikuttamaan pyrkivien henkilöiden tai ryhmien näkemyksiä siitä mihin suuntaan unionin politiikkaa tulisi viedä. Näiden lausuntojen ja raporttien on usein katsottu vaikuttaneen merkittävästi komission myöhempiin linjauksiin. Aineistoa on saatavilla runsaasti ja olen hyödyntänyt sitä oman työni tavoitteen ja rajauksen kannalta niin kuin olen parhaaksi nähnyt, saadakseni tutkimuskysymysteni kannalta olennaisimmat kohdat esiin. Aineisto antaisi toki mahdollisuuksia myös muunlaiseen tarkasteluun. Runsaudenpulan lisäksi yksi aineiston hahmottamisen vaikeus on siinä, ettei julkilausumista ole vielääkään täysin kattavaa listausta vaan olen joutunut etsimään niitä useista eri lähteistä ja hahmottamaan politiikan linjaa monien lähteiden, lausuntojen ja tutkimusten kautta.

Unionin toiminnan peruskuvauksen selventämiseksi olen hyödyntänyt myös erityisesti unionin Internet –lähdettä, europa-palvelinta, joka on komission julkaisema verkkosivusto ja jonka tavoitteena on parantaa yleisön tiedonsaantia unionin politiikoista ja komission aloitteista (http://europa.eu.int/abouteuropa/index_fi.htm, lainattu 30.11.2001, kts. myös http://europa.eu.int/geninfo/disclaimer_fi.htm). Sen kautta voi tutustua myös unionin lainsäädäntöön ja politiikkoihin. Olen päätenyt europa-palvelimen käyttöön myös siksi, että varsinkin unionin audiovisuaalisesta politiikasta on muuta kautta saatavilla vähän ”virallista” perustietoa.

1.4. Tutkimusmenetelmät

Varsinainen tutkimustapani, ”metodini”, on jokseenkin löyhä yhdistelmä tekstianalyysiä, retorisia tutkimusmenetelmiä ja narratiivista analyysiä. Käsittelen asiakirjoja ja lausuntoja toisaalta unionin retoriikan ja poliittisen näkemyksen ilmentäjinä, toisaalta taas käsittelen niitä myös teksteinä, jotka muodostavat kertomusta unionin audiovisuaalisesta politiikasta ja näin ilmentävät eräänlaista ”narratiivia eurooppalaisesta audiovisuaalisesta alasta”, sen merkityksestä, tilasta, rajoista ja mahdollisuuksista.

Teoreettisen lähestymistapani perusteluna voi pitää vaikkapa Kari Palosen näkemyksiä kirjassa ’Kootut retoriikat’ (1997) siitä kuinka ”metodeja voi pyrkiä hyödyntämään pluralistisesti, yhdistelevästi eri työkaluista itselleen parhaat valiten tutkimusaiheen ja kysymysten mukaan punniten”. Retoriikan välineistöä voi näin käyttää politologisessa tekstianalyysissä keinona saada mahdollisimman seikkaperäinen ja kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta aiheesta. Retorinen tutkimusote on näin keinona ymmärtää, selventää ja valaista. Retorisen luennan avulla tekstit voidaan kytkeä laajempaan kontekstiin ei niinkään arvailla motiiveja ym. Retoriikan avulla voidaan tematisoida politiikan eri aspekteja, lukea esiin tekstien poliittisuus, politisointi sekä politikointi. (Palonen, 1997, 3-5)

Nykyaikaiseen politiikkaan kuuluu jatkuva kommunikointi tehtävistä ratkaisuksista, tavoitteista ja tuloksista. Retoriikka vakuuttamisen, perustelun, suostuttelun ja oikeuttamisen keinona on

olennainen osa politiikkaa ja sen tutkimus yhtä olennainen osa politiikan tutkimusta, varsinkin demokraattisissa järjestelmissä. Retoristen keinojen hyödyntämisen, kielellisen vaikuttamisen ja mielikuvien luomisen merkitys ei ainakaan ole vähentynyt. Retorinen tutkimusote voi tuoda esiin sen, etteivät politiikan tavoitteet ja näkökannat ole suinkaan yksiselitteisiä, kiistattomia tai vaihtoehdottomia, vaikka näin usein haluttaisiin esittää. Myös audiovisuaaliseen politiikkaan liittyvät tavoitteet ja siihen ladatut arvot ovat moniselitteisempiä ja monimuotoisempia kuin mitä usein halutaan tuoda esiin. Retoriikan tutkimus voi kiinnittää huomiota erilaisiin käsittelemisen, argumentoinnin ja arvottamisen tapoihin (Vihinen, 1996, 238).

Myös av-politiikassa on kyse ennen kaikkea juuri asioiden arvottamisesta, painottamisesta ja merkityksellistämisestä. Tarkoitukseni onkin saada asiakirjoista mahdollisimman paljon irti hyödyntämällä tekstianalyttisiä keinoja mahdollisimman laaja-alaisesti, tarkastelemalla erityisesti teksteistä luettavissa olevia painotuksia, esiintuonteja, rakennettuja yhteyksiä sekä näiden kautta ilmeneviä näkökulmia ja niiden suhdetta toisiinsa. Pysin hyödyntämään tekstianalyttistä luentaa tietyn polityn sisällä tapahtuvaa audiovisuaalisen alan policya ja politikointia tutkiakseni, niin kuin se alan politiikan tekstien tasolla ilmenee, erilaisten tekstien kokonaisuutta ja rakentumista tarkastellen sekä kiinnittämällä huomiota niihin argumentoinnin tapoihin ja perusteisiin, joilla policyn muotoutumiseen pyritään vaikuttamaan tai sitä perustelemaan (kts. Palonen, Summa, 1996, 10, 16).

Palonen korostaa, että politiikan kannalta oleellista on analysoida kannanottojen suhteita toisiinsa sekä sitä mihin ja miten yleensä otetaan kantaa. Näin ottaen tekstianalyysin kiintoisin kohta olisi juuri se millaiset asiat on nostettu pinnalle, miten niistä puhutaan, miten asiat yhdistetään toisiinsa, miten niitä painotetaan, mitkä asiat nostetaan vastakkaisiksi ja millaisia suhteita asioiden välille rakennetaan. Taustaoletusten, tulkintojen ja näkemysten esiin nostaminen ja eri näkökulmien mukaiset argumentit ovat olennainen osa politiikan ymmärrystä. Tällaisen lähtökohdan mukaan retoriikasta tulee luennan instrumentti, joka etsii tekstistä poliittisuutta yleensä, eikä tue tai vastusta tiettyä politiikkaa. (Palonen, 1997, 23-24)

Yksi työhöni olennaisesti liittyvä seikka on se kuinka audiovisuaalista alaa käsitellään kulttuurisena ja taloudellisena tuotantona. Tekstianalyysin kautta voidaan lähestyä niitä

painotuksia, sisäänottamisen ja poissulkemisen tapoja sekä myös muutoksia, joita käsitteissä, käsittelyn tavoissa, näkökulmissa ja painotuksissa on kulloinkin ilmennyt. Kuten Palonen korostaa, juuri noiden kilpailevien vaihtoehtojen moniselitteisyyden ja kenties jopa ristiriitojen osoittaminen on politologisesti tärkeää, koska ne muistuttavat siitä jatkuvasta kilpailusta ja vaihtoehtoisista kysymys- tai näkemismahdollisuuksista, jotka ovat politiikalle ominaista (Palonen, 1997, 11, 14). Uskonkin, että tekstianalyysin keinoin käsitysten, näkemysten ja painotusten tutkailun kautta on mahdollista havaita myös mahdollisia tyhjiä toistoja, dilemmoja tai paradokseja, joita audiovisuaalisen politiikan parissa on ilmennyt.

Tekstianalyysin keinoin politiikkaa voidaankin tutkia monipuolisesti ja syvällisesti. Uskottavan argumentaation rakentamiseksi käytetään usein erilaisia esitysstrategioita ja näkökulmia, joiden avulla erilaiset teoriat saadaan vaikuttamaan todenmukaisilta (Aro, 1999, 31, 32, 46, kts. myös Brown, 1987, 1-4). Omaan tutkimukseeni sovellettuna tämä tarkoittaa erityisesti komission pyrkimystä vaikuttaa sekä neuvostoon, että laajempaan yleisöön, toimijoihin tiettyjen argumenttien ja näkökulmien korostamisen avulla. Juuri noiden ilmaisun tapojen, argumenttien, perusteiden sekä tavoitteiden esiin nostaminen ja analysointi muodostuvat näin poliittisesti erityisen kiinnostaviksi.

Toisaalta, paitsi että luen Euroopan unionin audiovisuaalista politiikkaa käsitteleviä tekstejä ns. reaali-politiikkaa ainakin jossain mielessä hahmottavassa mielessä, tarkoitukseni on lukea niitä myös teksteinä, joista on hahmotettavissa kertomuksellisia rakenteita, tarina hahmoineen ja etenemusrakenteineen. Varsinkin semiotiikan ja strukturalismin näkemysten pohjalta on korostettu, kuinka maailman tapahtumat ja toimijat tuodaan esiin niistä kertovassa kielessä; ne syntyvät kieltä käyttävien ihmisten muotoilemissa kertomuksissa, tulkinnoissa ja diskursseissa. Yhteiskunnat näyttävät näin ”narratiivisina teksteinä” (Brown, 1987, 119).

Narratiivista lukutapaa voi pitää yhtenä tekstianalyysin tapana, jossa huomio kiinnittyy erityisesti tekstien kertomuksellisiin ominaisuuksiin ja rakenteisiin. Shlomith Rimmon-Kennanin mukaan kertomuksen erottaa muista teksteistä ennen kaikkea sen tapa esittää

tapahtumien jatkumo, tarina (Rimmon-Kenan, 1991, 8 -10).² Useissa muissa yhteyksissä kertomusta ja tarinaa on käytetään synonyymien omaisesti, niin myös minä omassa työssäni. Kertomus on näin jäsentynyt kuvaus tapahtumista, joka ilmenee tekstinä ja joka sisältää erilaisia komponentteja, joista tärkein on tapahtumien rakenne, juoni. Tapahtumarakenteeseen liittyy olennaisesti myös sitä määrittelevä ja kehystävä aines, tapahtumien ja toimijoiden määrittely sekä kertomuksen kuvaajan esitysstrategiat ja tekniset ratkaisut. Kertoja ohjailee näiden välityksellä vastaanottajia ja välittää omaa tulkintaansa, joka eksplisiitisti tai hienovaraisen retoriikan keinoin. (Apo, 1990, 62-63)

Mieke Bal on käyttänyt *fabulan* käsitettä kuvaamaan loogisesti ja kronologisesti toisiinsa liitettyjen tapahtumien sarjaa, jotka ovat hahmojen aikaansaamia tai kokemia ja muodostavat kertomuksen. Hänen mukaansa kertomuksille onkin ominaista, että tapahtumarakenteet esitetään tietyllä tapaa ja kertomuksellisessa tekstissä juuri toimijat rakentavat toiminnallaan ja suhteillaan kertomusta (Bal, 1985, 5, 56). Katharine Galloway Young taas on korostanut kuinka tarinat koostuvat toisiinsa kausaalisuhteiden kautta liitoksissa olevista elementeistä ja tapahtumista, syistä ja seurauksista (Galloway Young, 1987, 206-207). Näin tarinoissa elementit liittyvät toisiinsa ja niiden väliset yhteydet ja vaikutus suhteet kuljettavat tarinaa eteenpäin, alusta jänniteiden kautta loppuratkaisuihin. (kts. myös Kuusisto, 1998, 17)

Narratiivisen lähestymisen kautta myös asiakirjateksteistä on luettavissa niille ominainen kertomuksellinen tapa, retorinen tyyli ja näkemykset. Narratiivinen lähestymistapa mahdollistaa retoristen keinojen hyödyntämisen sekä tarinallisuuden yhtä aikaisen esiin nostamisen. Paitsi ns. kerronta, tekstin tyyli ja sen hyödyntämät retoriset keinot myös tekstistä luettava tarina, luodut hahmot ja niiden keskinäiset suhteet voivat kertoa jotain oleellista tekstien kautta harjoitettavasta politikoinnista sekä erityisesti juuri politiikan taustalla vaikuttavista näkemyksistä. Kertomukset sisältävätkin erilaisia kannanottoja ja näkökulmia, joita voidaan nostaa esiin ilmaisukeinojen ja asioiden välille rakennettujen suhteiden selvittämisen avulla

² Hän on teoksessaan 'Kertomuksen poetiikka' hahmotellut kertomusten rakentumista jaotteleamalla perusaspektit tarinaan, tekstiin ja kerrontaan. Tarina on kertomuksen se osa, josta tapahtumat ja myös hahmot ovat luettavissa. "Tarina viittaa kerrottuihin tapahtumiin, jotka on irrotettu paikaltaan tekstissä ja palautettu kronologiseen järjestykseen, sekä näihin osallistuviin henkilöihin", kuten Rimmon-Kenan ilmaisee.

(kts. Apo, 1990, 62, 73). Kertomuksien ja rooliasetelmien selventäminen kautta voi näin selventää politiikan tavoitteita ja perusteluja.

Kuten Kuusisto on tuonut esiin, myös politiikkaa tehdään usein kertomuksellisen rakenteen, etenemisen, tavoitteiden asettamisen ja sitä tukevien toimien perustelun avulla. Kertomuksellinen tyyli liittyy usein olennaisesti asioiden yhdistämiseen, kytkemiseen ja perustelemiseen sekä myös toimien perustelemisen oikeuttamiseen ja selittämiseen (Kuusisto, 1996, 270, kts. myös Aro, 1999, 30-31). Tarinoihin liittyykin tietty merkityksellistäminen. Kuusiston mukaan politiikassa ”sopivan tarinan valinta ja voimallinen markkinointi on tärkeää, koska jokaisella tarinalla on oma juonensa, omat rooliasetelmansa ja oma luonteva loppuratkaisunsa”. Poliitikassa toiminnan ja valitun linjan perustelu merkityksellistävän tarinan kautta voi olla oleellinen vakuuttamisen tapa (Kuusisto, 1998, 12, 16)³.

Kiinnostavaksi muotoutuukin erilaisten hahmojen jäljittäminen, ketkä ovat konnia, ketkä sankareita, ja toisaalta tarinan rakenteen ja etenemisen rakentaman ”maailman” tarkastelu; mitä vastaan taistellaan, mihin tähdätään ja millä keinoin. Erilaisia rooleja ilmaistaan ja korostetaan vielä kielellisesti eri tavoin pakoilla, peloilla, itsestäänselvyyksistä puhumalla ja kyseenalaistamattomuudella. Kiinnostavaa on erityisesti kulloisenkin tarinan hahmojen muovaaminen ja niiden perusta sekä niiden erojen, yhtäläisyyksien ja rakennettujen suhteiden tutkiminen, joita hahmojen luokittelusta ja tarinan käännteistä on luettavissa.

Olen hyödyntänyt tutkielmassani löyhästi strukturalistisen narrativismin uranuurtajan Vladimir Proppin (kts. Propp, 1984, 82-99) työn pohjalta muokattuja ideoita kertomusten pääroolihahmoista, toiminnoista ja rakentumisesta (kts. myös Turner, 1999, 79, Berger, 1992, 13-21 ja Ball, 1985, 11-47) sekä ns. semiotiikan Pariisin koulukunnan mallia ideaalikertomusten rakenteesta, jonka mukaan narratiiveissa esiintyy usein valmisteleva tarina, joka motivoi toimijat ja tapahtumat, päätarina, joka kuvaa kuinka valmistelevässä tarinassa

³ Kts. Kuusiston sodan oikeutusta koskeva tutkimus (1998), jossa on hyödynnetty samantyylistä lähestymistapaa. Kuusisto tuo esiin (s.17) kuinka esimerkiksi Hayward Alker on tuonut fiktiivisten tarinoiden analyysien havainnot myös asiatekstien tutkimukseen, väittäen, että tietyt myyttiset ainekset ja hahmot on löydettävissä jäsentämästä kaikkia ihmisen luomia kuvauksia.

esiintuodut jännitteet ratkaistaan, miten asiat etenevät sekä päättävä tarina, joka taas esittää seuraukset sekä arvion tapahtumien merkityksestä ja arvosta (Aro, 1999, 32-33).

Mielestäni narratiivista lähestymistapaa on mielenkiintoista soveltaa myös asiakirjojen tekstianalyysiin, policyn muotoilun ja politikoinnin tutkimisen keinona. Oletukseni on, että asiakirjatkin rakentavat tietynlaista ”poliittista kertomusta” audiovisuaalisen politiikan ympärille, av-alan tilanteesta, merkityksestä, mahdollisuuksista sekä myös alan laajemmassa poliittisessa merkityksessä ja tämän kertomuksen rakentumisen tarkastelu on poliittisesti kiinnostavaa. Tätä perustelee myös se, kuinka koko EU vaikuttaa välillä olevan yksi suuri kertomusrakennelma.

1.5. Euroopan unionin poliittisena toimijana

1.5.1. Perussopimukset toiminnan pohjana

Aluksi on kuitenkin hyvä piirtää kuva unionin politiikan muodostumisesta sekä unionin hahmosta ja niistä erityispiirteistä, jotka määrittävät olennaisesti myös audiovisuaalialan politiikkaa. Unionin politiikan perustana toimii ainakin teoriassa sille perussopimuksissa annetut toimintavaltuudet tietyillä aloilla. Periaatteessa unioni tai komissio voi harjoittaa ylikansallista päätäntävaltaa ja toimintaa vain niillä aloilla ja niissä kysymyksissä, jotka perussopimuksissa sen toimivaltaan on liitetty. Tässä yhteydessä myös ns. subsidiariteettiartiklalla on oma roolinsa (kts. liite 2. ja 5.). Myös unionin harjoittaman audiovisuaalipolitiikan laillisena pohjana toimii unionin toimijarooli sekä perustamissopimusten toimivalta ja sen pohjalta annetut säädökset. Audiovisuaalipolitiikan tekee erityisen kiintoiseksi myös se, että se ei kuitenkaan perustu itsenäiseen toimintaa määrittämään muotoiltuun artiklaan, vaan sitä harjoitetaan useiden eri toimivaltaa määrittävien artiklojen alla.

Unionin audiovisuaalisen alan toiminta, varsinkin sisämarkkina- ja kilpailupolitiikan alueilla pohjautuu pitkälti perussopimusten määräyksiin tavaroiden ja palvelujen vapaasta liikkuvuudesta (Scott, Freeman, 1996, 59). Audiovisuaalialan tukiohjelman, Media -ohjelman laillinen perusta taas on viime kierrosten ajan pohjautunut artiklaan 150 (ent. 127. artikla), joka koskee ammatillista koulutusta ja artiklaan 157 (ent. 130. artikla), joka käsittelee teollisuutta.

Europa-palvelimen sivuilla, lainsäädännön kohdalla, unionin audiovisuaalisen politiikan yhteydessä taas viitataan Euroopan yhteisön perustamissopimuksen artikloihin 47, 55 (ihmisten ja palvelujen vapaa liikkuvuus) ja myös artiklaan 151 (kts. http://www.europa.eu.int/pol/av/index_en.htm).

Audiovisuaaliseen sektoriin viitattiinkin perussopimuksissa ensimmäistä kertaa vuonna 1993 voimaan tullessa Maastrichtin sopimuksessa ja mikä merkittävää ns. kulttuuriartiklan (art.151 ent. 127) kautta. Tämän artiklan mukaan: *”yhteisö tulee rohkaisemaan jäsenvaltioiden yhteistyötä ja tarvittaessa täydentää niiden toimia taiteellisten ja kirjallisten tuotosten aloilla, audiovisuaalisen sektori mukaan luettuna”* (kts. liite 2.). Näin audiovisuaalinen tuotanto liitettiin osaksi kulttuurista tuotantoa ja audiovisuaalisen politiikan yhteydessä on tämän jälkeen voitu korostaa ns. kulttuuriartiklan merkitystä. Myös sillä kuinka artiklan mukaan *”yhteisön tulee ottaa kulttuuriset aspektit huomioon muillakin toiminta-alueillaan”* on europa-palvelimen mukaan erityistä merkitystä myös elokuva- ja televisiotuotantoalalle (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 28.5.2001). Nykyisin myös ns. kulttuuriartiklan ”henkeen” onkin usein viitattu, myös av-politiikassa.

Myös Amsterdamin sopimukseen liitetty lisäpöytäkirja (no 32) (kts. liite 2.) koskien julkisen palvelun yleisradiotoimintaa on oleellinen politiikan määrittäjä. Pöytäkirjan mukaisesti jäsenvaltiot voivat edelleen rahoittaa yleisradiotoimintaa, mikäli se täyttää julkisen palvelun tehtävää ja mikäli rahoitus ei vaikuta alan kauppaan ja kilpailuun (<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 15.12.2001). Tämä kilpailulainsäädännöllinen (art. 86 ja 87) periaate ”jos rahoitus ei vaikuta vääristävästi alan kilpailuun” on noussut usein esiin yhteisön av-politiikan edetessä, myös kansallisten tukijärjestelmien suhteen.

Audiovisuaaliseen politiikkaan voidaankin katsoa liittyvän useita perussopimusten artikloja, esim. tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkumisen, kilpailun, valtiotukien, teollisuuden ja nykyisin myös ammatillisen koulutuksen ja kulttuurin alueella. Olennaista on se, että vaikka Maastrichtin sopimuksen voidaan katsoa siis virallisesti liittäneen audiovisuaalisen alan sekä kiistattomasti unionin toimivaltaan että tehden sen nimenomaan kulttuurin artiklan kautta,

tapahtui tämä vasta vuonna 1993 ja toisaalta av-politiikkaa ei myöskään sopimuksen jälkeen ole varsinaisesti harjoitettu kulttuuriartiklan alaisuudessa. Myös kulttuuriartiklaan liittyvä kansallisia politiikkoja ”täydentävä luonne” on politiikan tavoitteiden kannalta oleellista. Artiklan luominen on kuitenkin toisaalta antanut legitiimin perustelupohjan alan kulttuuriominaisuuden huomioinnille ja toisaalta taas estänyt sen poissulkemisen unionin toimivaltaan vedoten.

1.5.2. Unionin politiikan muotoutuminen

Euroopan unionin politiikka on monimutkainen yhdistelmä monien eri instanssien ja kerrosten vaikuttamista. Myös komission asiakirjojen syntymiseen vaikuttaa useita tekijöitä ja toimijoita. Politikointia tapahtuukin jatkuvasti ja useilla tasoilla unionin politiikkaa muotoillessa, näin myös av-politiikan alueella. Poliittisen rakenteen ja prosessien ollessa lisäksi vielä pitkälti muotoutumisvaiheessa, policyn hyvin alue- ja tilannekohtaista sekä useiden poliittisten kulttuurien värittämää on sen tutkimusmahdollisuudetkin hyvin värikkäitä. Omassa tutkielmassani olen pyrkinyt rajaamaan policyn muotoutumisen rakenteellisen tarkastelun ja yksittäisten tapausten unionin sisäisen kehitysprosessin, niin kiinnostava kuin se voisi ollakin, varsinaisen tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi komission jäsenistön rakenteen sekä valtasuhteiden vaikutuksen analysointi olisi varmasti poliittisesti kiintoisaa, mutta ei siis ole varsinaisesti tutkielmani kohteena. Policyn muodostumisen tarkempia jäljittäminen ja siihen vaikuttavien tekijöiden huomioiminen vaatisi tapauskohtaista ja laajaa selvitystyötä ja tarjoaisi aineksia useampiinkin tutkimuksiin, johon tässä yhteydessä en kuitenkaan syvemmin kajoa.

On kuitenkin tarpeellista lyhyesti selostaa lähtökohtani mukaisesti näkemykseni asiakirjojen muotoutumisesta ja komission roolista unionin instituutiona. Vaikka tekstianalyysin yhtenä hienona puolena on se, että se mahdollistaa tekstien lukemisen tietyllä tapaa rajoittamatta niitä kirjoittajiinsa, voidaan tulkinnan yhtenä edellytyksenä kuitenkin pitää ”tekstigenren” sekä tekstien ja julkilausumien muotoutumisen edes jonkin asteista selventämistä. Tarkoitukseni on vain hyvin yksinkertaistetusti ja pelkistetysti tuoda esiin se ”malliprosessi”, jonka pohjalta policy unionissa usein muotoutuu sekä keskittyä itse tuotosten analysointiin.

Unionin audiovisuaalisen politiikan yleinen kehityskulku noudattelee pelkistetysti ja yksinkertaistetusti seuraavaa rataa: Yhteisön perustamissopimukset toimivat kaiken toiminnan ja toimialueen virallisena perustana ja antavat puitteet yhteisön toiminnalle. Muodollinen aloiteoikeus on ainoastaan komissiolla, joka antaa päätöksentekomenettelystä riippuen ehdotuksensa neuvostolle, parlamentille ja talous- ja sosiaali- sekä alueiden komitealle. Nämä antavat asiasta ainakin lausunnon. Näiden eri kerrosten vaikutuksesta muokatut ehdotukset hyväksytään joko neuvostossa tai päätöksentekomenettelystä riippuen neuvoston ja parlamentin kesken. Tämän jälkeen päätökset hyväksytään ja myös käännetään paikalliselle kielelle eri jäsenmaissa. Komission tehtävä on tämän jälkeen huolehtia käytännön toimeenpanosta ja valvonnasta ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee mahdolliset kiistakysymykset. Komissio myös jatkuvasti kuvailee ja perustelee toimintaansa erilaisten raporttien ja policy-dokumenttien (tiedonannot, Vihreät ja Valkeat kirjat) kautta. (Esim. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 48-49 sekä Raunio, 1999, 19-37)

Käytännössä poliittisten prosessien eteneminen ei luonnollisestikaan ole edellä mainitun yksinkertaista vaan sisältää runsaasti etenemiskerroksia ja virallisten elinten lisäksi runsaasti taustavaikuttajia ja työryhmytyöskentelyä. Asioiden käynnistämässä Eurooppa-neuvosto voi antaa huippukokouksissaan sysäyksen toimille tai kannustaa komissiota kiinnittämään huomiota tiettyihin seikkoihin. Myöskin eri etu- ja painostusryhmät yrittävät jatkuvasti vaikuttaa komissioon ja pyrkivät nostamaan haluamiaan kysymyksiä esiin. Unionin toiminta ja komission työskentely sisältää runsaasti erityisesti konsultaatioprosesseja, järjestöjen, asiantuntijoiden ja myös kansallisten näkökohtien kuuntelua. Valmisteluun osallistuu myös parlamentin ryhmiä ja erilaisia keskus- ja yhteistyöjärjestöjä. Komission työskentelyyn liittyy myös erilaisten komiteoiden hyödyntäminen, kaikissa vaiheissa. Unionin politiikan muotoutuminen onkin nähty monivaiheisena prosessina, jossa asioista keskustellaan ja niihin vaikutetaan monissa eri yhteyksissä ja instansseissa. (kts. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 28-29, 49, Scott & Freeman, 1996, 30-31, Cram, 1997, 132-134, 147)

Varsinkin kulttuurin alalla myös parlamentti on usein nähty varsin vahvana vaikuttajana, asioiden esiin nostajana ja kannustajana. Audiovisuaalisen politiikan suuntaan ovat vaikuttaneet erityisen merkittävästi komission asettamien asiantuntijaryhmien lausunnot sekä alan

konferenssit. Myös muutokset alan sisällä tai laajemmassa ympäristössä vaikuttavat jatkuvasti komission toimintaan. Myös komission tiedonannot ovat muotoutuneet monin tavoin näiden eri vaikuttajien pohjalta (kts. lisää esim. http://europa.eu.int/comm/role_en.htm)

Toisaalta myös komissiosta puhuminen yksikössä antaa siitä turhan yksinkertaistetun kuvan. Komissio käsiteellä voidaan tarkoittaa joko eri politiikan lohkoista vastaavista komissaareista muodostuvaa koalitiota, joiden tehtävä on ”riippumattomasti valvoa ja ajaa yhteisön etua” tai laajemmassa mielessä sihteeristöä, monista eri pääosastoista (Directorate General, DG), yksiköistä ja Task Forceista koostuvaa hallintoorganisaatiota, jotka kukin vastaavat tietyn alueen suunnittelu-, valmistelu-, toimeenpano- ja valvontatehtävistä. Luonnollisesti komission eri osastot voivat poiketa toisistaan vahvastikin (kts. Cram, 1997, 154-158, Okkonen & Soramäki, 1996, 9). Koulutuksen ja kulttuurin pääosasto vastaa audiovisuaalisista palveluista, viestinnästä, kulttuurista, koulutuksesta ja tiedotuksesta. Pääosasto jakautuu myös vielä pienempiin osastoihin ja yksiköihin. Maastrichtin sopimuksen myötä pääosaston tehtäviin kuuluu myös muiden pääosastojen alaisen toiminnan kulttuuri- ja viestintäpoliittisten vaikutusten seuranta ja koordinointi (Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 50, kts. myös http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm). Komission toimintaan liittyy kuitenkin olennaisesti kollegialisuuden käsite, jonka periaatteen mukaisesti komission hyväksymä kanta edustaa sen kaikkien jäsenten kantaa, ei vain yksittäisen jäsenen tai yksikön kantaa. Tällä perusteella käytänkin omassa työssäni pelkistetysti käsitettä komissio, jolla yleensä tarkoitan sitä toimijana tai tiedonantojen julkaisijana. (Lisää komission rakenteesta ja roolista esim. Rehn, 1999, 48-79)

Monien toimijoiden yhteisvaikutus ja kenties myös sen mukanaan tuoma monimutkaisuus jopa sattumanvaraisuus tai poliittisiin julkilausumiin ja päätösteksteihin yleisemminkin liittyvä rutiininomaisuus eivät kuitenkaan tee teksteistä sen kiinnostomia tai tutkimukselle soveltumattomampia. Ne ovat kuitenkin unionin kantaa edustaviksi hyväksytyjä ja lähes ainoa keino lähestyä unionin näkemyksiä tekstien tasolla. Toisaalta useita unionin julkilausumia, varsinkin päätöksiä ja myös tiedonantoja komissiosta yksikössä puhuttaessa, voidaankin todella lukea paremminkin hyväksytyinä ja allekirjoitettuina kuin varsinaisesti kirjoitettuina teksteinä (vrt. Palonen, 1997, 22).

1.5.3. Komissio unionin strategina ja unionin toimintaa hahmottava sisäinen jännite

Komissio toimii siis unionin toiminnallisena ytimenä. Vaikkakin lainsäädännöllisten päätösten tekeminen kuuluu pääosin neuvoston tai päätösmenettelytavasta riippuen joissain tapauksissa myös parlamentin vastuulle, on Euroopan komissiolla kuitenkin järjestelmässä lähes yksinomainen aloiteoikeus. Komissiolla on myös vastuu päätösten tai hankkeiden toimeenpanosta ja seurannasta sekä usein myös viimekädessä suurin käytännön poliittinen toimintavalta. Komissio tekee yhteisön politiikkaa koskevia aloitteita ja määrittelee EU:n yleisen edun mukaisia tavoitteita, nostaa asioita ja hankkeita unionin agendalle ja osaksi toimintaa. EU:n toimeenpanevana elimenä komissio johtaa yhteisön politiikkaa ja neuvottelee kansainvälisiä kauppaa- ja yhteistyösopimuksia sekä se toimii myös politiikkojen täytäntöönpanon valvojana. Tietyillä aloilla kuten kauppaa- ja kilpailupolitiikassa komissiolla on myös runsaasti itsenäistä päätösvaltaa. Komissiota voidaan unionin monivaiheisessa ja monia toimijoita sisältävässä toimintakentässä pitää keskeisenä, politiikan muotoa järjestelmällisimmin ohjaavana, muokkaavana ja hahmottavana toimijana. Komission vaikutusvalta näkyy myös siinä, että sen rooli on merkittävä päätöksiä valmistelevien komiteoiden avustajana, ehdotusten ja selvitysten tekijänä (Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 52).

Komission roolia korostavan tarkastelutapaani perusteluna toimii myös se, että vaikka audiovisuaalinen politiikka ole pitkään ollut unionin virallisen perussopimukseen kirjatun kompetenssin piirissä, yhteisö on kuitenkin harjoittanut monipuolista av-alaa koskevaa politiikkaa jo pitkään, lisäten näin hitaasti toimialuettaan tälläkin alalla. Toisaalta komission roolia ja tällaisen lähestymistavan poliittista mielekkyyttä korostaa myös av-politiikkaan liittyvä kansallisten hallitusten edustajista muodostuvan neuvoston perinteinen erimielisyys kulttuurialaan liittyvissä kysymyksissä. Komission roolia korostavan lähtökohdan kautta onkin mahdollista nostaa esiin mielenkiintoisia audiovisuaalipolitiikan europeanisaatioon, integraation tiivistymiseen ja lähentymiseen liittyviä vahvasti poliittisia ulottuvuuksia ja tavoitteita. Yksi tutkielmani oletuksia onkin, että myös audiovisuaalialan politiikkaa muokkaa vahvasti unionin toimintaa edelleen hahmottava jännite toisaalta integraatiokeskeisyyttä ja toisaalta kansallisvaltiokeskeisyyttä korostavien näkemysten välillä. Tällä jännitteellä on erityistä

merkitystä sille kuinka kulttuurialan politiikkaa on pidetty unionissa hankalana alueena, jossa tunteenomaiset kansalliseen erityisyyteen perustuvat näkökulmat usein vain korostuvat.

Vaikka Eurooppa on taloudellisesti selkeästi lähentynyt kansallisvaltioiden aseman syrjäyttävän poliittis-kulttuurisen yhdentymisen tiivistäminen on ollut huomattavasti vaikeampaa ja unionin toiminnalle antaa edelleen vahvan sävöksensä ristikkäiset pyrkimykset ja strategiat, joista toinen ajaa uuden ylikansallisen yksikön, jopa Eurooppalaisen suurvallan synnyttämistä (europeanisaation hengessä) ja toinen suuntaus taas pyrkii tunteenomaisten kansallisten yhteisöjen säilyttämisen ja erityisyyden korostamiseen. Virallinen ”eurooppa puhe” onkin korostanut koheesiota, integraatiota, yhtenäisyyttä ja yhteisöllisyyttä, ja toinen linja taas monimuotoisuutta (diversiteettiä), kansallisia intressejä ja kansallisvaltioiden ensisijaisuutta (Morley & Robins, 1995, 76, 183-189, Hedetoft, 1994, 30). (kts. tarkemmin liite 5.)

Jännite on tiivistynyt usein juuri integraatiota ajavan komission ja sitä vastaan haraavien jäsenmaiden välille. Komissio on usein ajanut laajempaa ja tiiviimpää integraatiokehitystä ja unionin toiminnan laajentamista, mihin on liittynyt myös yhteisen identiteetin ja yhtenäisyyden kehittymisen tärkeyden korostaminen. Kansallisvaltiot taas ovat usein korostaneet ja suojanneet erityisyyttään ja kansallista identiteettiään. Komission europeanisaatioon, unionin taloudelliseen ja poliittiseen menestykseen sekä kansainväliseen arvovaltaan liittyvät tavoitteet tulevat komission lausuntoja lukiessa jokseenkin selvästi esiin (kts. esim. Euroopan komissio, 1/2000, 7-24, tai liite 5). Unionin komissiosta käytetäänkin usein metaforaa unionin moottorina, kehitystä ja samalla yhdentymistä ja tiivistymistä ajavana voimana, ministerineuvosto taas nähdään kansallisvaltioiden intressien puolustajana (kts. esim. Raunio & Wiberg, 1998).

Unionin kehitystä ja sen piirissä käytävää keskustelua leimaa edelleen vahvasti sisäinen jännite unionia joko jäsenmaiden pääosin taloudellisena liittoumana tai uutena ylikansallisena poliittisena yksikkönä korostavien näkemysten välillä ja tämän jännitteen voi nähdä vaikuttavan olennaisesti myös audiovisuaalipolitiikkaan, esimerkiksi yhtenäisyyden ja usein kansallisen erityisyyden taisteluina sekä myös alan taloudellisen ja kulttuurisen luonteen painottamisen perustana. Unionin poliittinen hahmo ja rooli ei todella olekkaan ratkennut, yksiselitteisen hyväksyty ja tunnustettu vaan siitä käydään edelleen vahvasti keskustelua. Tähän liittyy myös

ns. toissijaisuusperiaatteen ja useilla aloilla täydentävän roolin korostaminen ja unionin valtuuksien rajoittaminen esimerkiksi kulttuurin alueella (kts. Borchadt, 2000, 26-29). Toisaalta jännitteen olemassaolo on selvästi sekä lisännyt kulttuurialan politiikan kiinnostavuutta kuin myös sen merkityksen ja roolin tunnustamistakin.

Jännitteiden pohjalta unionin politiikka onkin kehittynyt usein ”lumipallo” eli ”spill over” efektin mukaisesti (mitä unionin piirissä nimitetään usein myös Monet –malliksi) jolloin toiminta kehittyy ja laajenee askel askeleelta, toimialaa ja toimintavaltuuksia lisätään pikkuhiljaa edellisten toimien ja päätösten pohjalta. Kevyempi yhteistyö voi luoda tietä tulevalle vahvemmalle politiikalle, erityisesti muuttamalla ”henkistä valmiutta”. (kts. Zetterholm, 1994, 1 ja Cram, 1997, 166-167)

Tällainen näkemys unionin politiikan tyylistä korostaa henkisten esteiden poistamisen merkitystä ja ”pehmeää politiikkaa”, jota erityisesti komissio on harjoittanut unionin ja omaa toimintavaltaansa kehittäen. Varsinkin komissio on oppinut mukautumaan ja hyödyntämään erinäisiä vähemmän suorita politiikan kuvioita ja kyennyt näin lisäämään toiminnallista rooliaan, usein jopa perussopimusten tai neuvoston päätösten ohi. Itse korostan nimenomaan komission ajamaa vähittäistä, mutta pitkän tähtäimen suunnitelmaa. Vaikka jäsenmaat ovat neuvostossa usein pyrkineet hidastamaan kehitystä ”kansalliseen intressiin” vedoten, on unionin toiminta silti useilla aloilla laajentunut ja tiivistynyt, usein erityisesti komission toimesta. Tämä kertoo siitä, kuinka komission oppinut hyödyntämään eri toimintamalleja ja kuinka ”pehmeä politiikka” ei lopulta olekaan ollut niin pehmeää (kts. Cram, 1997, 60, 98-99, 165).

Unionin mielenkiintoista *sui generis* rakennetta ja komission roolia on tarkasteltu tarkemmin useissa tutkimuksissa. Vaikka esim. komission ja neuvoston suhdetta voidaan lähestyä monesta näkökulmasta, pidän mielenkiintoisena ja osuvana juuri Laura Crammin (1997) tapaa korostaa valmistelun ja ”pehmeän politiikan” sekä ”symbolisen politiikan” osuutta unionin monitasoisessa policy prosessissa. Cram tuo esiin komission dynamisen luoteen ja sen kuinka sillä on ollut tapana laajentaa ja muokata omaa toiminta-alaansa ja mahdollisuuksiaan, usein myös varsin ovelasti ja vähemmän suorasti. Näin useita komission toimia voidaan tarkastella suhteessa pyrkimykseen lisätä toimivaltaa samalla kuitenkin vieraannuttamatta jäsenmaita.

Cram on korostanut ”pehmeän lain”, ”spill over” –efektin ja symbolisen politiikan käsitteiden merkitystä unionin pitkän aikavälin kehityksen selventäjinä. Niin sanottu ”pehmeä laki” eli päätökset, käytännöt ja sopimukset, jotka eivät ole varsinaisia sitovia säädöksiä ovat kuitenkin monin tavoin ohjanneet unionin kehitystä. Symbolinen politiikka taas viittaa tapaan, jolla politiikka ei aina ole aivan sitä miltä se näyttää ja nimetyt tavoitteet tai viralliset toimet eivät täysin selitä unionin toimintaa, vaan toimivat paremminkin selityksinä, joilla eri tahot voidaan pitää tyytyväisinä ja ”tavoitteellisen opportunismin” sekä lumipallo -efektin vaikutuksen kautta unionia voitaisiin kehittää pala palalta haluttuun suuntaan. Komission tavoitteena selvästi on lisätä valtaansa tai olla ainakin menettämättä sitä ja tutkielmastani selviää, kuinka komission rooli integraatiokehityksen edistäjänä näkyy myös av-alan politiikassa. ”Pehmeää politiikkaa” ja ohjelmapolitiikkaa onkin käytetty erityisesti hankalilla politiikan aloilla. (Cram, 1997, 4-6, 7-27, 156-157, 163)

Komissio hahmottaakin usein tulevaa politiikan linjaa pitkälti jo ehdotuksillaan. Komissio on usein policy-dokumenteissaan (Vihreät ja Valkeat kirjat, tiedonannot) tuonut asioita poliittiseen keskusteluun, päätöksentekoon ja toisaalta vaientanut toisia asioita. Komission joitakin aloitteita on joissain yhteyksissä haluttu luonnehtia ”toiveajatteluksi” (Scott & Freeman, 1996, 14-15), mutta toisaalta näkökulmasta riippuen myös niiden symbolisen politiikan merkitystä voidaan korostaa. Komission tiedonantoja voidaan usein pitää myös eräänlaisina rajapyykkeinä, joiden kautta poliittista kehitystä ja linjaa voidaan tarkastella. Myös silloin kun komission ajamat linjaukset eivät syystä tai toisesta ole edenneet päätöksiksi tai säädöksiksi asti, ovat ne silti mielestäni poliittisesti kiinnostavia ja voivat myös omata poliittista vaikutusvaltaa.

Toisaalta tämä kaikki korostaa myös komission julkilausumien tutkimuksen merkitystä. Jännitteiden olemassaolo ja toisaalta komission ajama selkeä lähentymis ja tiivistymiskehitys sekä tämän yhteys europeanisaatioon ja kulttuurin, myös av-kulttuurin merkityksellistämiseen tuo oman mielenkiintoisen värinsä unionin audiovisuaaliseen politiikkaan.

Seuraavaksi siirryn käsittelemään audiovisuaalialan erityisyyteen liittyvää teoreettista viitekehystä, eli hieman tarkemmin niitä eri mahdollisuuksia ja tapoja, joilla audiovisuaalista politiikkaa voidaan argumentoida ja arvottaa, erityisesti joko talous- tai kulttuuripoliittisesti, ja

mitä kehystä vasten myöhemmin vertaan unionin politiikkaa. Tarkastelen myös hieman sitä laajempaa ympäristöä, joka myös unionin politiikkaa rajaa ja hahmottaa.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: AUDIOVISUAALINEN ALA, TALOUS, KULTTUURI, TEKNOLOGIA JA POLITIIKKA

2.1. Audiovisuaalinen ohjelma-ala taloudellisena tuotantoalana

Audiovisuaalista tuotantoa voidaan siis tarkastella monessa eri valossa. Ohjelmatuotannon positiominen esim. teollisuustuotannoksi, viihdetuotannoksi tai kulttuurituotannoksi antaa sille heti painotusvihahteen ja vihjeen politiikan arvotuksesta ja logiikasta. Audiovisuaalista alaa voidaankin poliittisesti käsitellä vain taloudellisena tuotantoalana, voimavarana sen taloudellista arvoa ja merkitystä korostaen. Taloudellisen näkökulman kautta tarkasteltaessa audiovisuaalista alaa voidaan korostaa ainakin teollisuustuotantona, palveluna tai tuotteina, jotka lisäävät taloudellista aktiviteettia ja tuottavuutta. Teollisuustuotantonäkökulman kautta voidaan korostaa myös alan merkitystä työllistäjänä. Audiovisuaalista tuotantoa voidaan käsitellä myös myynnin ja vaihdon kohteena, taloudellista kiertoa ja toimintaa ruokkivana kauppatavarana ja poliittisesti erityisesti vientituotteena. Av-toiminnoilla tai tuotoksilla kuten lähetystoiminnalla tai elokuvatuotannolla on selkeät taloudelliset dimensionsa, jotka ovat myös poliittisesti kiinnostavia. Perinteisesti Euroopassa valtiot ovatkin näytelleet merkittävää osaa av-alan taloudessa esimerkiksi säännösten ja tukien kautta. Kysymykseksi muodostuukin audiovisuaalisen alan koettu arvo, joka toimii poliittisen toiminnan perustana sekä eri arvojen painotus (kts. Throsby, 2001, 19-20, 139).

Audiovisuaalinen ala voidaan nähdä tärkeänä teollisuuden tuotantoalana, jolla on merkittävää kansantaloudellista painoarvoa. Usein tuodaan esiin kuinka audiovisuaalinen tuotanto lasketaan esimerkiksi taloudellisesti Yhdysvaltain toiseksi merkittävimäksi teollisuuden vientialaksi (esim. Collins & Murrone, 1996, 117). Alan mahdollisuuksia on alettu korostaa voimakkaasti myös Euroopassa. Audiovisuaalinen tuotanto on muokkautunut teknologisen kehityksen ja taloudellisen merkityksen korostumisen mukaan ja se on oleellinen osa vahvasti kilpailullisia mediamarkkinoita. Kilpailu on myös muokannut vahvasti koko alan toimintaa.

Audiovisuaalisella alalla liikkuu runsaasti rahaa ja se on jatkuvasti kasvava talouden sektori, johon on lastattu vahvoja odotuksia, myös työllisyysmielessä (kts. Collins & Murrone, 1996, 1-2). Audiovisuaalisen tuotannon taloudellinen merkitys on viimeaikoina varsinkin teknologisten ja taloudellisten muutosten myötä kasvanut entisestään. Toisaalta ala on kokenut myös sisäisesti muutoksia. Taloudellisesti elokuvien varsinaisen teatterilevityksen merkitys on laskenut ja videolevityksen taloudellinen merkitys on noussut. Toisaalta television merkitys on muodostunut myös taloudellisesti erittäin vahvaksi, varsinkin uusien lähetystekniikoiden kautta (kts. esim. Collins & Murrone, 1996, 119, Turner, 1999, 21-22, 30). Myös viime aikojen teknologisten muutosten, erityisesti digitalisaation kehitys on muokannut ja muokkaa alan taloudellisia rakenteita ja mekanismeja. Kysyntä alalla on jatkuvassa kasvussa, toisaalta hinnat ovat nousseet ja rahoituksen löytäminen on vaikeaa.⁴

Poliittisesti katsottuna markkinat on mahdollista jättää avoimiksi, niiden toimintaa voidaan tehostaa tai tukea tiettyä alaa. Pääosin julkiset toimet ovat koostuneet rahoituksesta, kannustimista tai säädöksistä (Giardina & Rizzo, 1994, 125-128, 138-139, Throsby, 2001, 139). Nykyisin vallalla oleva liberalistinen markkinatalousajattelu korostaa vahvasti vapaata kilpailua sekä kysynnän ja tarjonnan määräävää asemaa markkinoilla. Toisaalta myös taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna audiovisuaalialaa leimaa tietyt erityispiirteet, joita voidaan nimittää jopa markkinavirheiksi ja joiden johdosta se ei välttämättä sovi täydellisen kilpailun teoriaan. Näitä ovat vahva markkinoinnin ja levityssektorin merkitys, suhteellisen suuret alkukustannukset ja epätavallisen pienet marginaalikustannukset, jotka johtavat korostuneeseen economics of scale -hyötyyn, eli markkinoiden koon merkityksen korostumiseen sekä myös markkinoiden keskittymistäipumukseen. Myös lähetystoiminnan julkishyödykeluonne tuodaan usein esiin. (Collins & Murrone, 1996, 7-10) Markkinoiden toiminnalla onkin rajansa ja varsinkin kulttuuriin liittyvillä aloilla vaikuttaa usein markkinavirheitä, jotka lisäävät politiikan tarvetta (kts. Keat, 1999, 103-108). Julkisille toimille voidaankin nostaa markkinaperusteita, kuten markkinavirheiden korjaaminen, epäsuorien hyötyjen tai julkishyödykkeen argumentit (Throsby, 2001, 140-141).

⁴ Lisää av-alan suhdanteista kirjassa European Audiovisual Observatory, Statistical Yearbook, 2001

Toisaalta audiovisuaalisen alan maailmanmarkkinat ovat jo pitkään olleet vahvasti Yhdysvaltain dominoivat. Tällä Yhdysvaltain kauppapoliittisella valta-asemalla pitkät perinteet (Turner, 1999, 16). Yksi myös Euroopan unionin audiovisuaalisen politiikan perustavia kiinnekohtia on huoli eurooppalaisen audiovisuaalisen tuotannon kilpailutilanteesta, varsinkin suhteessa Yhdysvaltoihin. Mikäli asiaa tarkistellaan pääosin taloudellisen kilpailutilanteen kannalta, kuten usein ensimmäiseksi ainakin päällisin puolin tehdään, voi huolestuneisuuden ymmärtää. Audiovisuaalisen alan kauppataseen alijäämä on rahallisesti mitattuna kasvanut jatkuvasti Euroopan ja Pohjois-Amerikan välillä. Parantuneesta eurooppalaisesta ohjelmakierrosta huolimatta kauppasuhteiden suunta ole juuri kääntynyt vaan Yhdysvallat hallitsee yhä vahvasti markkinoita. Vuonna 1998 eurooppalaisen audiovisuaalisen tuotannon kauppatase oli yli kuusi miljardia tappiollinen suhteessa Pohjois-Amerikkaan (European Audiovisual Observatory, 2000, 27).

Eurooppalaisella audiovisuaalisella alalla on ollut suuria vaikeuksia sisämarkkinoihin siirtymisessä. Yhdysvaltalaisten yhtiöiden tuotannon myynti Euroopassa kasvoi 90-luvulla niin elokuva-, televisio- kuin videolevityksenkin alalla, eikä eurooppalainen tuotanto ole vielä pystynyt muuttamaan markkinoiden suuntaa olennaisesti, vaan eurooppalaisen tuotannon kierto ja myyntisummat edelleen vaatimattomia (European Audiovisual Observatory, 2000, 27, 30). Taloudellisesti eurooppalainen audiovisuaalinen ala onkin monien kysymysten edessä (kts. Collins & Murrone, 1996, 119-120). Euroopan unionin alueen av-markkinoita leimaa koostuminen useista kansallisista markkinoista, joilla on omat kielelliset ja kulttuuriset erityispiirteensä. Markkinat koostuvatkin hyvin epätasapainoisista alueista. Usein tuodaan esiin kuinka eurooppalaiset tuotannot eivät ole onnistuneet saavuttamaan yleisöä toisissa jäsenmaissa tai yhteisön ulkopuolella, vaan useat unionin jäsenmaista muodostavat yleisön amerikkalaiselle tuotannolle (kts. Collins & Murrone, 1996, 119-121, Contamine, Whittle, Masius, 1998, 84, myös Commission of the European Communities, 1994/2, 5). Amerikkalaisen tuotannon markkinaosuudet ovatkin liikkuneet keskimäärin jopa 60-90 % tasolla eri jäsenmaissa (Commission of the European Communities, 1999/2, 7).

Mikäli audiovisuaalista tuotantoa tarkastellaan taloudellisena tuotantona, niin tästä näkökulmasta kumpuavat poliittiset lähtökohdat antavat av-politiikalle erilaisia arvoja,

funktioita, merkityksiä ja tehtäviä. Poliittisesti taloudellista merkitystä korostavan näkemysten kautta tarkasteltuna ala näyttäytyy teollisuuspolitiikan, kauppapolitiikan ja kilpailupolitiikan kohteena, merkityksellisiksi arvoiksi nousisivat näin esim. taloudellinen tuottavuus ja kasvu, ohjelmakierto, myyntimenestys, teollisuusalan taloudellinen kasvu ja hyvinvointi, työllistäminen, kilpailukyky sekä kaupan tasapaino, eli arvoja ja painotuksia, joita voidaan pitää ns. ”kovina” tai individualistisina (kts. Throsby, 1999, 79, 83).

Niin teollisuus-, kilpailu-, kuin kauppapolitiikallakin on myös omat erityiskeinonsa, tavoitteensa ja argumenttinsa. Teollisuuspolitiikan avulla valtiot tai erilaiset liitot ovat pyrkineet parantamaan eri syistä tärkeinä pitämiensä alojen tuotanto-, toiminta- ja kilpailuedellytyksiä. Samalla kun aloja on tuettu taloudellisesti on myös argumentoitu niiden tärkeyden puolesta. Teollisuuspoliittisia argumentteja ovat erityisesti tuottavuus, kasvu, työllisyys sekä kysynnän ja tarjonnan tasapaino. Audiovisuaalinen politiikka teollisuuspolitiikkana liittyy tuottamisen ja myös teknologian merkityksen korostamiseen. Toisaalta teollisuuspoliittisessa mielessä av-alaa voidaan käsitellä myös pitkälti yhteydessä laite- ja levitystekniikka puoleen. Kilpailupolitiikan avulla varsinkin nykyisessä vapaata kilpailua korostavassa markkinataloudessa halutaan varmistaa, että alan toimintaehdot ja kilpailutilanne eivät muodostu kehitykselle haitallisiksi (kts. esim. Collins & Murrone, 1996, 59) ja kauppapolitiikan keinoin pyritään turvaamaan oman maan tai alueen menestys ulkopuolisessa kaupankäynnissä. Kauppapoliittista kilpailutilannetta on usein pyritty vahvistamaan sekä tukien että erilaisten rajoitusten ja protektionististen säädösten avulla. Kauppapoliittisia kilpailuun liittyviä argumentteja ovat yleisömenestyksen, myynnin, markkinoinnin, ohjelmakierron, kilpailukyvyn ja markkinaosuuden sekä vientitulojen, kaupan tasapainon tai ylijäämän korostus (kts. Throsby, 2001, 163).

Audiovisuaalisen tuotannon tarkastelu taloudellisesta näkökulmasta korostaa sen merkitystä siis nimenomaan tuotantona, tuotoksina joita voidaan vaihtaa ja myydä. Audiovisuaalista tuotantoa on mahdollista tarkastella vain sen taloudellisen arvon kautta, joilloin se on vain hyödyke, palvelu tai kauppatavara ilman suurempaa kulttuurista merkitystä. Olennainen pointti on se, että perinteisesti talous- ja kulttuuripoliittiset perusteet, arvot ja tavoitteet ovat hyvin erilaisia ja jos audiovisuaalista alaa katsotaan vain taloudellisena tuotantona tai kaupankäynnin välineenä, mikä toki on mahdollista, niin argumenteissa oletettavasti tuodaan esiin vain taloudellista arvoa,

välittämiä taloudellisia hyötyjä (kts. Heiskanen, 1999, 133) ja taloudellisia tavoitteita. Tuotannon kulttuurista luonnetta korostava näkemys taas voi tunnustaa sekä taloudellisen että kulttuuris-poliittisen arvon (Throsby, 2001, 134, 160), mutta pelaa poliittisesti kuitenkin toisilla argumenteilla.

2.2. Audiovisuaaliala kulttuurisena tuotantona ja kulttuuris-poliittisena vaikuttajana

Audiovisuaaliala voidaan nähdä ei ainoastaan taloudellisena vaan myös kulttuurin alueeseen oleellisesti liittyvänä tuotantoalana. Myös poliittisesti audiovisuaalisia ohjelmia voidaan lähestyä kulttuurituotoksina, jotka eroavat muista erityisesti siinä, että ne liittyvät ensisijaisesti luovuuteen sekä merkitysten tuottamiseen ja vaihtoon (kts. McQuigan, 1996, 6). Throsbyn mukaan kulttuurituotanto eroaa muusta tuotannosta siten, että sillä on pelkän taloudellisen arvon lisäksi myös monenlaista kulttuurista arvoa, sekä yksityistä että julkista, kuten esteettistä, henkistä, sosiaalista ja symbolista arvoa. Näitä arvoja on usein vaikeampi mitata kuin taloudellista arvoa, mutta ne ovat yhteiskunnallisesti arvokkaita sinällään (Throsby, 2001, 13, 23-29, 163). Kulttuurin arvoa on usein vaikea osoittaa yksinkertaisin välinein tai taulukoin, mikä on usein myös julkisen toiminnan ja tuen ongelma (Brosio, 1994, 22, Trimarchi, 1994, 24-26). Poliitikassa olennaiseksi muodostuukin asioiden korostus, se mitä merkitystä tai arvoa korostetaan.

Toisaalta audiovisuaalista tuotantoa on käsitelty, myös kulttuurintutkimuksen piirissä monin eri tavoin. Kulttuuristakin arvoa korostava näkökulma sisällään monia erilaisia näkemysmahdollisuuksia. Audiovisuaalinen tuotanto voidaan nähdä esimerkiksi taiteena, viihteenä, tiedonvälityksenä, kulttuuristen merkitysten välittäjänä, kulttuurisena representaationa, henkisen hyvinvoinnin ja luovuuden vahvistajana tai edustajana, kulttuurisena merkitysten muokkaajana, poliittisena viestimenä, kollektiivisen identiteetin, ryhmän itsekäsityksen muokkaajana, kulttuurisen ja poliittisen yhtenäisyyden luoja tai symbolisen vallan, kulttuurisen pääoman ja arvovallan osoittajana. Mikä tästä tekee poliittisesti kiinnostavan, on erityisesti se, kuinka kulttuurisen näkökulman kautta audiovisuaalista tuotantoa voidaan tarkastella myös poliittisesti kulttuurisesti arvokkaana tuotantona tai erityisesti, kuten usein

varsinkin poliittisessa mielessä on tehty, kulttuurin oletettujen vaikutusten kautta, yhteiskunnallisena ja poliittisena vaikuttajana.

Näin audiovisuaalialaa voidaan lähestyä myös kulttuuripoliittisesta näkökulmasta, jonka voidaan katsoa eroavan taloudellisesta näkökulmasta. Audiovisuaalisen alan käsitteleminen kulttuuris-politiittisesta näkökulmasta ja sen kulttuurisen arvon korostaminen johtaa väistämättä, tai ainakin se pitäisi, myös erilaisiin poliittisiin painotuksiin ja tavoitteiden asetteluun kuin alan taloudellisen merkityksen korostaminen. Merkityksellisiksi muodostuisivat näin perinteiset kulttuuri-, ja myös viestintäpoliittiset perusteet, arvot, tavoitteet, argumentit ja käsitteet. Kulttuurisen näkökulman kannalta audiovisuaalisen politiikan oleellisia käsitteitä ovat erityisesti kulttuurin ja ideologian, kulttuurin ja identiteetin, kulttuurin ja hegemonian ja kulttuurin ja politiikan väliset suhteet (kts. käsitteistä liite 1.). Toisaalta myös alan kulttuuris-politiittisesta argumentaatiosta on mahdollista lukea erilaisia merkityksellistämisen mahdollisuuksia ja oletettuja vaikutuksia.

Aluksia on tarpeen tarkastella hieman audiovisuaalialan teoreettista paikantumista kulttuurin kentässä. Alan kahtiajakoista luonnetta kuvaa hyvin se, kuinka sitä on usein katsottu hieman karsaasti sekä sen kaupallisuuden, massatuotteellisuuden kuin ”laadullisen” monimuotoisuudenkin perusteella. Audiovisuaalista tuotantoa on myös käsitelty usein massaviihdykkeenä ja teknologia- tai mediapainotteisessa mielessä. Audiovisuaalinen tuotanto on perinteisesti ennemminkin laskettu massakulttuurin, populaarikulttuurin, kulttuuriteollisuuden ja viihdeteollisuuden käsitteiden alle, eikä sitä siis aina ole haluttu laskea kulttuuriksi sanan ahtaamassa, perinteisiä taiteita korostavassa mielessä. Jopa elokuvan sijoittaminen taiteen, median tai viihteen kentään on ollut ongelmallista (Throsby, 2001, 113). Audiovisuaalisen tuotannon sisällyttäminen kulttuurin ja kulttuuripolitiikan sisään liittyi kulttuurin käsitteen laajenemiseen sekä kulttuurin ”matalaan” ja ”korkeaan” kulttuuriin erottelun laimenemiseen. Suhtautuminen audiovisuaaliseen alaan on vaihdellut myös maittain. (kts. Rásky, 1998, esim. 48-49, 53 sekä myös Looseley, 1995) Audiovisuaalinen tuotanto, elokuvat mutta myös televisiotuotanto ja viime aikoina multimediatuotanto on kuitenkin totuttu jo laskemaan kulttuurituotannon käsitteen piiriin.

On tarpeellista huomioida, että myös itse audiovisuaalisen tuotannon sisällä on selkeää jakautuneisuutta. Varsinkin elokuvan ja television käsittelyn välillä on perinteisesti ollut suurtakin eroa. Elokvatuotanto on usein ollut alan politiikan kiinnostuksen keskus (Collins & Murrone, 1996, 117). Elokuvan historia ”seitsemäntenä taiteenlajina” ja television käsittely taas pääosin joukkotiedotusvälineenä ja massaviihdykkeenä on tuonut oman osansa audiovisuaalisen kentän poliittiseen monimutkaisuuteen. Elokvatuotanto alettiin laskea kulttuurin sisään ja myös taiteelliseksi tuotannoksi huomattavasti aiemmin, kun taas televisioon kulttuurisena välineenä on suhtauduttu jokseenkin karsaasti. Myös tutkimuksellisia suuntauksina elokuvan tutkimus on liittynyt enemmän humanistiseen traditioon ja televisiota on tutkittu osana yhteiskuntatieteellistä ja viestintätieteellistä tutkimusta. Myös tämä on heijastellut erilaista suhtautumista niihin, elokuvaan taiteen ja kulttuurisen representaation muotona, televisioon tiedotuksen tai massaviihteen ilmentymänä. Televisiolla onkin ollut poliittisesti ensisijaisesti merkittävä viestintäpoliittinen rooli koulutuksen, tiedotuksen ja julkisen palvelun levittäjänä. (Näränen, 1998, 9-11, 75)

Vaikka av-alaa on siis hieman vaikea tarkastella kokonaisuutena, ovat rajat ohjelmateollisuudessa, eri levitys- ja esitystapojen välillä selvästi häilyneet ja toisaalta sekä televisio että myös uudet media ovat alkaneet levittää yhä enemmän elokuvia ja luovaa ohjelmasisältöä. Erityisesti kulttuurin tutkimuksen lähestymistapa mahdollisti audiovisuaalisen alan tarkastelun kokonaisuutena ja nosti esiin sen merkityksen kulttuurin kentässä. Kulttuurin tutkimuksen piirissä kiinnostus on kohdistunut ennen kaikkea audiovisuaalisen tuotannon ja kulttuurin aseman pohtimiseen yhteiskunnassa ja politiikassa (Näränen, 1998, 74-75, Turner, 1999, 2-3, 48-49).

Audiovisuaalisella tuotannolla, varsinkin elokuvalla, taloudellisen asemansa ja merkityksensä lisäksi onkin nykyisin vahva asemansa kulttuurin käsitteen sisällä, varsinkin kulttuurin laajemmassa, ideologisessa ja poliittisessa mielessä. Kuten Collins ja Murrone ovat esittäneet, elokuvat voivat luoda kansallista perinnettä, yhteistä historiaa ja arvopohjaa, kuvata mennyttä ja nykyistä elämäntapaa sekä edustaa nykyaikasta tarinan kerronnan tapaa. Ne ovat myös olennainen osa kansallista taiteellista rikkautta sekä toimivat merkittävänä sosiaalisten kysymysten pohdinta-alustana (Collins & Murrone, 1996, 117). Av-tuotantoon varsinkin osana

massamediakulttuuria onkin liitetty useita vahvoja oletuksia niiden yhteiskunnallisesta roolista asenteiden muokkaajana ja sosiaalisen vallan välineenä. Merkittäviksi ovat näin nousseet av-alan oletetut kulttuuriset vaikutukset. Varsinkin kulttuurintutkimuksen toimesta audiovisuaalikulttuuri, ideologia, identiteetti, valta ja vaikuttaminen on liitetty olennaisesti toisiinsa.

Yleisesti audiovisuaalisen tuotannon ja yhteiskunnan suhteen tarkastelua on lähestytty ns. reflektionistisesta näkökulmasta. Tällainen näkemys korostaa av-tuotantoa kuvastajana tai heijastajana. Audiovisuaalinen tuotanto voidaan nähdään ”reflektiona” yhteiskunnallisesta kontekstistaan, dominoivista uskomuksista ja kulttuurista arvoista (kts. Turner, 1999, 152-153). Audiovisuaalinen ala on näin kulttuurisen representaation väline, tietyn ryhmän kulttuurista itseilmaisua, kulttuurista perinnettä ja luovuutta heijastava ja edustava tuotos ja sellaisena kulttuurisesti arvokas.

Tähän liittyy olennaisesti kulttuurisen pääoman käsite. Audiovisuaalinen tuotanto on yhdenlaista kulttuurista tuotantoa, jolla tietty kulttuurinen ryhmä voi osoittaa kulttuurista luovuuttaan, asemaansa ja pääomaansa. Kulttuurisen pääoman käsite yhdistää sekä taloudellisen että kulttuurisen arvon. Kulttuurinen pääoma voi ilmetä sekä mitattavassa, fyysisessä muodossa, tuotoksina ja artefakteina että ”älyllisessä muodossa”, ryhmän ideoiden, ajatusten ja luovuuden heijastumana. Tämä ”älyllinen pääoma” voi näkyä myös kulttuurisissa tuotannoissa, kuten musiikissa ja kirjallisuudessa (Throsby, 2001, 45-46), miksei myös elokuvissa. Bourdieun teorioita soveltaen voidaan myös laajemmassa mittakaavassa korostaa kulttuurisen, sosiaalisen ja symbolisen pääoman merkitystä ja myös niiden käyttöarvoa, suhdetta taloudelliseen pääomaan (kts. Sayer, 1999, 60-61). Av-tuotannolla kulttuurisena pääomana voi näin olla sekä mitattavaa arvoa että vaikeammin määriteltävää kulttuurista ja symbolista arvoa.

Kulttuurinen pääoma voi toimia myös arvovallan, *prestige*, julkisen imagon tai aseman osoittajana, pitkälti saman suuntaisesti kuin mitä Bourdieu on havainnut sosiaalisista suhteista (kts. Throsby, 2001, 48-49). Audiovisuaalinen politiikka voi olla myös osa kansainvälisiä suhteita ja kv-poliittista peliä. Audiovisuaalituotanto voi toimia merkittävänä osana ulkoista imagon muokkausta. Viennin suhteen av-tuotannot toimivat myös ei ainoastaan

representaatioina vaan kulttuuriensa edustajina, *as representatives*, jolloin poliittinen kiinnostus on keskittynyt myös siihen kuvaan jota ne esittävät ulospäin (Turner, 1999, 160). Audiovisuaalinen tuotanto voikin toimia myös ulkoisen arvovallan, symbolisen vallan osoittimena. Mielikuvilla, arvovallalla ja imagolla onkin merkittävää vaikutusta kansainvälisissä suhteissa niin poliittisesti kuin taloudellisestikin. Imagon rakennus on sekä sisäisesti että ulkoisesti monimutkainen prosessi, jossa kulttuurituotannoilla, massamedioilla ja myös audiovisuaalituotannoilla voi olla merkittävä osa (kts. Kunczik, 1997, 1, 7-8, 19-26). Tässä yhteydessä myös laatua sen vaikeasta määrittelystä huolimatta on korostettu paitsi kansallisessa sivistämissuunnitelmassa myös imagon rakennuksessa. Kulttuurisella laadulla on ollut tehtävä ulkopoliittisesti ja av-medioiden välittämä kuva on nähty tärkeäksi imago-, presentaatiovälineeksi, jonka kehitystä on pyritty kannustamaan (Bakke, 1986, 139).

Toisaalta toisen näkemyksen mukaan suhde audiovisuaalisen tuotannon ja kulttuurin, elämäntapana, arvoina ja näkemyksinä, välillä ei ole näin yksisuuntainen vaan erityisesti marxilaisen ideologiakäsityksen leviämisen, brittiläisen kulttuurintutkimuksen ja ranskalaisten semioottikkojen kautta kulttuuri alkoi merkitä yhä enemmän merkitysten tuottamisen systeemejä. Tähän liittyy olennaisesti käsitys kulttuurista ja sen ilmenemismuodoista, tuotoksista dynaamisena prosessina, joka tuottaa käyttäytymistä, käytäntöjä ja merkityksiä. Näin on päädytty myös näkemykseen, jonka mukaan av-tuotannot eivät ainoastaan kuvasta todellisuutta vaan kuten muutkin representaatiotavat konstruoi ja uudelleenrakentaa kuvia todellisuudesta (kts. Turner, 1999, 36-37, 48-57, 152). Audiovisuaaliset tuotannot voivat näin olla merkittävä symbolisten merkitysten, näkemysten ja käytäntöjen muokkaaja. Tällaiset näkemykset tukevat myös käsitystä siitä, että av-tuotanto näyttelee olennaista ideologista roolia yhteiskunnassa ja sillä on merkittävä kulttuurinen asema sekä vahva vaikutus ympäristöönsä. Audiovisuaalisen alan erikoisasemaa on korostanut myös sen voima visuaalisena ja laajoja yleisöjä saavuttavana viestimenä.

Kulttuuri ja ideologia on usein liitetty toisiinsa varsinkin juuri audiovisuaalisen kulttuurin sosiaalisen ja poliittisen tutkimuksen yhteydessä. Audiovisuaalista tuotantoa on tulkittu vahvasti ideologisessa mielessä, kulttuurin elämäntapojen heijastajana ja myös muokkaajana. Pitkälti Louis Althusserin esittämien näkemysten mukaisesti on korostettu sitä kuinka av-media ja

audiovisuaalituotannot kulttuurituotantoina ja käytäntöinä tai massamediasysteemin osina toimivat ideologisina koneistoina ja ideologian välittäjinä (Althusser, 1984, 100-103, 108, kts. myös Donald & Hall, 1986, xvii, Sage, 1990, 20 ja Berger, 2000, 72-73).

Vaikka ideologian osuudesta ollaan esitetty myös eriäviä mielipiteitä, aiheestakin, on av-kulttuurin ja ideologian suhdetta usein korostettu. Varsin usein myös viralliselta taholla on hyväksytty näkemys, että audiovisuaalisen tuotannon muokkaavat ajatuksia, välittävät tiettyä arvojärjestelmää ja maailmankuvaa sekä antavat toimintamalleja. Tällaista näkemystä av-alan poliittisesta merkityksestä on ruokittu erityisesti vasemmiston piirissä (kts. Collins & Murrone, 1996, 2-5). Perinteisesti erityisesti juuri vasemmiston toimesta mm. Althusserin, Gramscin ja Frankfurtin koulukunnan ajatusten mukaisesti on korostettu av-alan, ideologian ja vallan keskinäistä suhdetta. Elokuvia onkin sekä pyritty hyödyntämään ideologioiden levittäjinä että tulkittu tässä merkityksessä (Turner, 1999, 171-173, 178-185). Tunnettuja jaksoja elokuvan voimakkaasta politisoinnista ovat esimerkiksi natsismin tai 50-luvun kommunistivainojen aika.

Ideologisten viestien hallinta on kytketty pitkälti Gramscilaiseen hegemonian käsitteeseen eli valtaan määrittää asioita, käyttää valtaa, asettaa arvoja ja rajoja (kts. liite 1.). Kyse on kulttuurisesta vallasta, joka voi olla itse päämäärä tai keino, väline muunlaisen vallan saavuttamiselle (Zetterholm, 1994, 8). Audiovisuaalituotantoon varsinkin massamedian lajina onkin liitetty käsitys hegemonian rakentamisen, levittämisen ja vahvistamisen välineenä, massojen manipuloinnin keinona, kuvien, vaikutelmien ja mielikuvien hallinnan kautta. (kts. Sage, 1990, 115, Berger, 2000, 74, Watson & Hill, 2000, 135-136). Näkemys kulttuurisen dominanssin, ideologinen hegemonian, vallan ja vaikutusvallan välille rakennetusta suhteesta tarjoaa näin mielenkiintoisen tavan kytkeä myös audiovisuaaliala, politiikka ja valta tiiviisti toisiinsa.

Näkemys siitä kuinka kulttuurin eri representaation tapojen kontrollointi voi olla merkittävä saada valtaa ihmisten ajatusmahdollisuuksista on Turnerin mukaan olennainen syy tai perustelu sille, miksi niin monissa maissa ollaan huolestuneita amerikkalaisten elokuvien ja televisiotuotantojen dominoivasta osuudesta. Ulkomainen kontrolli ja hallinta merkittävimmissä representaation välineissä on koettu poliittiseksi uhaksi. Useissa Euroopan valtioissa

poliittisessa keskustelussa on usein toistettu näkemystä, jonka mukaan Amerikan dominanssi on jossain mielessä normalisoinut amerikkalaiset käsitykset modernista yhteiskunnasta. (Turner, 1999, 156-159) Tällaisen ajattelutavan valossa on esimerkiksi helpompi ymmärtää miksi yksipuolisuus, yleensä amerikkalaisuus voidaan nähdä aika ongelmallisena ja tuhoisana.

Audiovisuaalisen alan kulttuurista ja poliittista vaikutusta korostaa myös näkemys siitä kollektiivisen identiteetin rakentajana, ryhmän yhtenäisyyden ja omakuvan vahvistajana. Kulttuuri ja identiteetti on vahvasti kytketty yhteen, varsinkin kansallisvaltioiden toimesta, yhteenkuuluvaisuuden ja me-kuvan vahvistajana. Varsinkin kontekstuaalisen tutkimuksen kautta on analysoitu varsinkin elokuvatuotannon roolia ”kansakunnan rakentamisessa” (Turner, 1999, 156-160). Audiovisuaalinen tuotanto voi näin toimia, paitsi ulkoisen kulttuurisen arvovallan osoittimena, myös kansallisen itsetunnon ja kansallistunteen vahvistajana. Rásky on nostanut esiin esimerkiksi Itävallan ja Turner Australian kansallisen kulttuurin muokkauksen pitkälti audiovisuaalisen kulttuurin avulla, mitä onkin mielenkiintoista verrata EU:n toimintaan (Rásky, 1998, 36 ja Turner, 1999, 161-170).

Audiovisuaalista tuotantoa voidaankin tällaisen näkemyksen mukaan käyttää kulttuurien ja identiteettien vahvistamisen välineenä. Usein viitataan varsinkin Benedict Andersonin havaintoihin kuinka visuaaliset representaatiot ja kommunikaatioteknologoiden kehitys, erityisesti televisio ja lähetystoiminta ovat toimineet kuviteltujen yhteisöjen vahvistajina. Anderssonin mukaan kansakuntien, kuvitteellisten yhteisöjen ja nationalismin perusta on kulttuurisissa systeemeissä, joita erityisesti viestintäteknologian kehitys on tukenut. Erityisesti massamedia on ollut ”virallisen nationalismin”, kansakunnan rakentamisen ja imperialismien väline. (Andersson, 1991, 4-7, 25, 36, 113-114, 135)

Kansallinen integriteetti, yhteisöjen ja poliittisten instituutioiden olemassaolo sekä kollektiivinen identiteetti on olennaisesti liitetty kollektiiviseen muistiin, yhteiseen menneisyyteen, jota kulttuuri instituutioiden ja tuotosten kautta voidaan vahvistaa. Massakommunikaation muodoilla ja niiden hallinnalla on näin oleellinen rooli kansakuntien, kansallisten kulttuurien ja identiteettien sekä nationalismien kehityksessä. Esimerkiksi kansallista lähetystoimintaa on pidetty oleellisena yhteenkuuluvuuden tunteen herättäjänä,

yhteisöjen ja identiteettien luojana ja vahvistajana. Lähestystoiminta voi näin olla merkittävä isänmaallisuuden, kansallisen elämäntavan ja yhteisöllisyyden muokkaaja, traditioiden sekä nostalgisten tunteiden herättäjä, ja television ja myös elokuvien on katsottu toimivan eräänlaisina nykypäivän "muistipankkeina", kansallisen identiteetin ja historian pesinä, kollektiivisen muistin ja identiteetin rakentajina. (Morley & Robins, 1995, 4-5, 44-47, 67, 90-91, 174-175)

Audiovisuaalialan kulttuuripoliittista merkitystä korostavan näkemyksen mukaan audiovisuaalinen tuotanto, televisio-ohjelmat, elokuvat ja niiden tarjoamat kuvat ovat olennaisia me ja he -käsitysten luoja, omakuvan ja käsityksen muista muokkaajia (kts. Kunczik, 1997, 18-19, 37-39). Kulttuuriset tuotokset näin näkemysten ja ideologian kantajina voivat siis vaikuttaa kansallisen identiteetin, kollektiivisen itsekäsityksen tai tunteen syntymiseen, joka yhteisen historia- ja kohtalokäsityksen ohessa heijastuu myös poliittisesti merkittäviin itsemääräämisen ja vallankäytön legitimitettiin näkemyksiin (Zetterholm, 1994, 66, 69). Kulttuurin tuotokset ja media voivat lisätä yhtenäisyyttä, kansallista ylpeyttä ja omanarvontuontoa sekä myös legitimoida tiettyä poliittista systeemiä (vrt. urheiluun Sage, 1990, 76, 80).

Audiovisuaalisen alan kulttuuripoliittisen merkityksellistämisen perustana toimii siis oletettu yhteys kulttuurituotosten vaikutuksen sekä kulttuurin ja tiettyjen poliittisesti merkittävien käsitteiden kuten ideologia, hegemonia, valta ja identiteetti välillä. Kulttuurin, yhteiskunnan ja valtion suhde on jo pitkään ollut poliittisen kiinnostuksen kohde erityisesti kulttuurin oletettujen vaikutusten perusteella ja kulttuurin sekä yhteiskunnallisen elämän yhteys on tunnustettu myös useissa kv-julistuksissa ja järjestelmissä (Thorsby, 2001, 14, 142-143). Rakennetut yhteydet ovat toimineet perusteina audiovisuaalialallakin kulttuuripolitiikan (ja myös viestintäpolitiikan) harjoittamiselle.

Bakken mukaan kollektiivinen identiteetti on ollut kenties dominoivin kulttuurinen kysymys av- alan politiikassa lähes kaikissa Euroopan maissa. Ulkomaiset ohjelmat on katsottu uhaksi, erityisesti kansallisen identiteetin ”englannin kielen imperialismiin” tai ”kulttuurisen kolonialisoinnin” suhteen. Kyse on paljolti ollut ulkoisen dominanssin ja riippuvuuden, keskittymisen ja yksipuolistumisen pelosta (Bakke, 1986, 135, 147). Esimerkiksi

lähetystoiminnan vahva kulttuuripoliittinen merkityksellistäminen näkyy siinä, kuinka lähetystoiminta oli pitkään Euroopassa säännöteltä ja julkista, osa julkista kontrollia ja televisio nähtiin osana hyvinvointipalvelua, jolla oli kasvattava ja tiedottava tehtävä (McQuail, Siune, 1986, 1-5). Kontrolliin vaikutti myös kanavien vähyys ja näkemys televisiosta merkittävänä vaikutuskanavana, jota piti vallitsevan ideologian mukaan vahtia valtion toimesta. Toisaalta politiikassa oli luonnollisesti myös kansallisia eroja (Brants, 1986, 66-67, 70). Lähetystoiminnan poliittisen valvonnan idea oli siis kuitenkin pitkään kansallisen ”yleisen edun” ja intressin valvonta (Morley & Robins, 1995, 10, 19).

Useimmat Euroopan valtiot ovatkin perustaneet instituutioita tai policy käytäntöjä, joiden tavoitteena on sekä jotenkin hillitä tai rajoittaa audiovisuaalituotannon tuontia että kannustaa kansallista tuotantoa ja vientiä. Tällaiset kansalliset protektionistiset järjestelyt eivät siis ole vain taloudellisia vaan myös kulttuurisia projekteja. Tällaisen kulttuurisen protektionismin idean, kollektiivisen identiteetin korostamisen perusajatuksena Schlesingerin mukaan on se, että kansakunnalla on oikeus puolustaa kulttuurista tilaansa. Myös audiovisuaalinen tuotanto kulttuurituotantona voidaan nähdä jonakin erityisenä, perinteeseen yhdistettynä itseilmaisun oleellisena osana. Näin audiovisuaalista tuotantoa tulee suojella tapana omien arvostuksen mukaisen kollektiivisen identiteetin esittämistapana (Schlesinger, 1997, 371). Tämä audiovisuaalialan merkityksellistäminen kollektiivisen identiteetin kehityksen ja ”yhtenäisyyden muokkauksen” suhteen on oleellinen tarkastelun kehys myös unionin audiovisuaalialan politiikan tarkastelulleni. Toisaalta tällaista merkitystä unionin audiovisuaalipolitiikalla ei pitäisi taloudellisen näkökulman tai unionin toissijaista roolia korostavan näkemyksen mukaan olla.

Kulttuurialan politiikka on politiikkaa mitä vahvimmassa mielessä. Se on arvottamista, merkityksellistämistä, valintoja, politisointia ja politikointia. Kulttuuripolitiikka viralliselta taholta on kulttuuripoliittisia instituutioita ja toimintoja, kuten lainsäädäntöä, tukitoimia, kannustimia (kts. Giardina & Rizzo, 1994, 125). Olennaiseksi pointiksi voitaisiin kai nostaa esiin se, että kulttuuripolitiikan voidaan katsoa korostavan politiikan kohteen kulttuurista arvoa.

Kulttuuripolitiikkaa on tehty useista eri näkökulmista, monin perustein, tavoittein ja argumentein (kts. esim. Rásky, 1998, 45-50). Kulttuuripolitiikka on perinteisesti ollut instrumentaalista ja vahvoja perusteita vaativaa (Bennett, 1999, 16). Erityisen kiintoisaa on juuri se kuinka kulttuuripolitiikan kautta on rakennettu yhtenäisyyttä ja kollektiivista identiteettiä sekä myös rajoja ja eroja. Myös Oliver Bennett on tuonut esiin, kuinka erityisesti eurooppalaisessa perinteessä kulttuuripolitiikkaa on perusteltu vahvasti kansallisen identiteetin tai arvovallan kohottamisella (Bennett, 1999, 18). Kulttuuri eri muodoissaan ja kulttuuripolitiikka onkin usein nostettu valtiollisen muokkauksen ja yhdistämisen välineeksi identiteetin ja poliittisesti oleellisen legitimitetin vahvistamiseksi (kts. Rásky, 1998, 35). Näkemys kulttuurista kansallisen koheesion ja yhtenäisyyden perustana on ollut yksi vahvimista kulttuuripolitiikan perusteista ja perinteistä kulttuuripolitiikkaa on leimannut usein vahva halu korostaa kansallista kulttuuria, sen ainutlaatuisuutta ja menestystä. Kansallisen kulttuurin/elämäntavan suojeleminen ja edistäminen ovat olleet on myös yksi yleisimpiä protektionismin perusteluja, myös audiovisuaalialalla.

Toisaalta myös kulttuuripolitiikan tavoitteet ovat muuttuvia. Kulttuuripolitiikan tämän hetken tavoitteita Khakeen mukaan ovat erityisesti sosiaalisen koheesion vahvistaminen ja myös alueellinen imagomarkkinointi (Khakee, 1999, 100). Ruth Towse on tuonut esiin myös kansallisen arvovallan, *prestige*, välilliset hyödyt, tasapuolisuuden ja saatavuuden kysymykset esiin kulttuuripolitiikan perusteina (Towse, 1994, 145-149). Kulttuurin poliittisesti määritelty rooli voikin sisältää sekä sen sisäpoliittisen merkityksen, yhteiskunnallisen tärkeyden kuin ennen kaikkea myös kansallisen tai alueellisen imagon osoittamisen (kts. Rásky, 1998, 81-83).

Toisaalta viime aikoina on alettu korostaa myös juuri kulttuurisen monimuotoisuuden arvoa, mikä kommunikoi mielenkiintoisesti kulttuurisen identiteetin ja yhtenäisyyden tavoitteen kanssa. Kulttuurin ja monimuotoisuuden, eri identiteettien ja luovuuden tukeminen on nostettu esiin useassa yhteydessä niin Unescon kuin Euroopan neuvostonkin toimesta (Throsby, 2001, 143-144). Keskustelun keskiöön, niin kansallisesti kuin ylikansallisestikin on vahvasti tuotu kulttuuripolitiikan hahmottajiksi erityisesti Euroopan neuvoston ”In from the margins”, raportissa nostetut tavoitteet ja argumentit, joita ovat: kulttuurisen identiteetin, kulttuurisen monimuotoisuuden (*diversity*), luovuuden ja osallistumisen edistäminen (Ellmeier, 1998, 113

sekä Heiskanen, 1999, 119). Vaikka huomio onkin yhä enemmän keskittynyt taloudellisiin kysymyksiin, on kulttuurilla selkeästi myös muita huomioitavia arvoja, joita kulttuurialan politiikan tulee huomioida ja tasapainottaa (kts. Throsby, 2001, 148). Kulttuuripoliittisen keskustelun yleisiä arvoja ja argumentteja nykyisin ovat siis identiteetti, yhtenäisyys, saatavuus ja kulttuurinen pääoma sekä toisaalta diversiteetin, edustavuuden, luovuuden ja pluralismin arvot. Näitä laajoja ja jopa hieman ristiriitaisia käsitteitä vasten peilaan minäkin havaintojani unionin audiovisuaalisen politiikan retoriikan kulttuuris-poliittisista argumenteista.

Audiovisuaalisella alalla myös viestintäpoliittiset arvot ovat nousseet esiin, varsinkin tasapainon, edustavuuden, monipuolisuuden ja julkisen palvelun lähetystoiminnan saatavuuden kysymykset on koettu erityisen tärkeiksi, usein liitettynä sanan- ja tiedonvapauden oikeuksiin (kts. Collins & Murrone, 1996, 58, 76-77). Kiintoisaa on näillä argumenteilla pelaaminen myös ns. luovan ohjelmatuotannon ei ainoastaan tiedonvälityksen kohdalla. Audiovisuaalisen tuotannon monimuotoisuutta ja edustavuutta onkin pyritty tukemaan useissa maissa, erityisesti alueellisesti, ideologisesti tai uskonnollisesti. Toisaalta myös ohjelmien tyyliä on pyritty tasapainottamaan viihteen, kulttuurin, tiedon ja koulutuksen suhteen. Joissain maissa on painotettu myös etnisten ja kieliryhmien huomioimista. Monipuolisuuden takaaminen on perinteisesti ollut valtion tehtävä. (Bakke, 1986, 140)

Audiovisuaalipolitiikalla on siis monia politikoinnin, arvottamisen ja merkityksellistämisen mahdollisuuksia. Olennaista on erityisesti ero taloudellista ja kulttuurista arvoa korostavien politiikkojen välillä. Talouspoliittista näkökulmaa korostava politiikka ja kulttuuripolitiikka ovat ainakin perinteisesti toisistaan eroavia. Myös esimerkiksi Collins ja Murrone ovat tehneet selkeän eron kilpailun tähtäävän teollisuuspolitiikan ja varsinkin monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävän kulttuuripolitiikan välille (Collins, 1996, 118). Kiintoisaa on myös, erityisesti Eurooppalaisessa perinteessä, usein vallinnut perinteinen vahva audiovisuaalialan merkityksellistäminen kulttuuripoliittisena kansakunnan yhtenäisyyden rakentajana, ohi sen taloudellisen merkityksen.

Toisaalta laajemmassa kontekstissa tapahtuneilla muutoksilla, teknologisella kehityksellä, taloudellisten kysymysten korostumisella ja kulttuuriteollisuuden käsitteellä on ollut oleellista

vaikutusta myös av-alan politiikkaan. Esittelenkin seuraavaksi, ennen unionin politiikan varsinaiseen tarkasteluun siirtymistä, vielä tiettyjä audiovisuaalialan politiikkaa hahmottavia ympäristössä tapahtuneita muutoksia.

2.3. Audiovisuaalipolitiikka ja teknologis-taloudellinen murros

2.3.1. Teknologinen murros ja tietoyhteiskunta

Puhe kansallisvaltioiden merkityksen murtumisesta, taloudellis-poliittisesta globalisaatiosta ja ylikansallisten toimintamallien välttämättömyydestä ovat yksi merkittävä myös unionin audiovisuaalisen retoriikan tulkintaa hahmottava seikka. Viime aikaista keskustelua on leimannut ylikansallisten toimijoiden ja toimintatapojen nousu sekä kansallisvaltioiden aseman muutos, johon myös talouden ja politiikan yhteen kietoutuminen on vaikuttanut voimakkaasti. Onkin tulkittu, että meneillään on selkeää tilallista uudelleen järjestäytymistä sekä taloudellisesti, poliittisesti että kulttuurisesti, jossa myös erilaisilla kommunikaatiojärjestelmillä on osansa (Morley & Robins, 1995, 26). Siirtyminen vapaaseen ja avoimeen kansainväliseen kilpailutalouteen, globalisaation mukainen rajojen ja esteiden murtuminen ja uuden teknologian merkityksen ja rajat ylittävän voiman korostus ovat kaikki vaikuttaneet kansallisvaltioiden itsenäisen toimintakentän kaventumiseen, jopa tuntunut tekevän valtioiden rajat tyhjiksi (Hedetoft, 1994, 14). Uuden järjestyksen ja kommunikoinnin muotojen on tulkittu haastaneen myös kansallisvaltioiden perusteelle pohjautuneen identiteettijärjestelmän ja nostaneen uusia kollektiivisia identiteettimahdollisuuksia (Kts. Friedman, 1994, 86-87). Morley ja Robins ovat esittäneet, että varsinkin teknologinen kehitys on murtautunut vanhoja rajojen ja tilojen, ajan ja paikan järjestelmää (Morley & Robins, 1995, 1-2, 5).

Kenties yksi viimeaikojen suurimpia puheenaiheita onkin ollut mullistavaksi koettu tekninen kehitys, uuden teknologian esiinmarssi, jonka on koettu murskaavan lähes kaikki vanhat tuottamisen, kuluttamisen kuin ajattelemisenkin tavat. Teknologian kehitys on murtautunut vahvasti myös audiovisuaalipolitiikan rajoja ja asettanut uusia haasteita. Audiovisuaalituotannon levittäminen ja siihen liittyvät välineet ovat kuitenkin ohjelmateollisuuden ja siihen liittyvän politiikan olleellisia osia. Myös puhe tieto- ja

informaatioyhteiskunnan syntymisestä ja sen mukana pysymisestä ovat leimanneet pitkälti sekä taloudellista että poliittista keskustelua. Informaatioteknologiasta ja sen kautta välitettävistä palveluista on muodostunut merkittävä tekijä taloudellisen tuottavuuden ja kilpailukyvyn kentällä (Khakee, 1999, 94). Tähän kehitykseen on liitetty myös av-tuotanto yhtenä sisältötuotannon alana. Niin kutsuttuun tietoyhteiskuntaan siirtyminen on myös korostanut av-alan taloudellista arvoa. Tietoyhteiskunta ja siihen perustuvan poliittis-taloudellisen yhteiskunnan luominen on myös Euroopan unionin viime aikojen kantavia voimia (kts. liite 4.).

Varsinkin audiovisuaalisen alan politiikalle erittäin merkittäviä teknologisia kehitysaskelaiteita ovat olleet satelliittien ja kaapelien kehitys sekä viimeaikojen digitaalinen läpimurto ja konvergenssi. Teknologinen kehitys jo kaapelien ja satelliittien ansiosta muutti poliittisen suhtautumisen koko audiovisuaalisen alan käsittelyyn. Uudet levitystekniikat saivat politiikan suuntautumaan kansallisesta säännöstelystä ja monopoleista, julkisen palvelun ja tiedonvälityksen turvaamisesta uudenlaisiin rajoituksiin, yksityistämiseen ja erityisesti myös taloudellisten mahdollisuuksien näkemiseen myös julkisen politiikan piirissä. Muutos teknologioissa nosti esiin myös uudenlaiset kulttuuriset ja poliittiset kysymykset tuotannon ja tarjonnan räjähtäessä. Tämän on katsottu myös jopa pakottaneen kansainvälistymiseen ja ylikansallisiin poliittisiin järjestelyihin. (kts. McQuail & Siune, 1986, 1-10)

Yhdysvalloista lähteneen deregulaation myötä 80-luvulla tapahtui voimakas mediapolitiikan muutos, jossa erityisesti teknologia näytteli suurta osaa. Yleinen poliittinen liberaalisaatio, uusi demokratia -ajattelu sekä taloudelliset intressit yhdistyivät säännöstelyn ja monopolien purkamiseksi. Merkittävä politiikan uudistaja olikin pointti, että satelliitit mahdollistivat maiden rajat ylittävät lähetykset, mikä piti huomioida myös politiikan muotoilussa. Samaan yhteyteen liittyi myös valtioiden esiin noussut halu laajentaa ”informaatioteknologian aluetta”. Poliitiikka alkoi korostaa käytännöllisesti suunnattua taloudellisen hyödyn tavoittelua säännöstelypainotteisen, poliittisesti ja kulttuurisesti, ennemminkin ”henkisesti” kuin taloudellisesti ajatun tavan ohitse. Elektronisen median kehitys onkin asettanut uusia haasteita, muuttanut myös taloudellisia ja poliittisia näkemyksiä, mahdollisuuksia ja suhteita monin eri tavoin. (McQuail & Siune, 1986, 1-11)

Deregulaation myötä av-alasta tuli vahvasti taloudellisten imperatiivien, tuottavuuden ja kilpailun ajamaa, mikä luonnollisesti ajoi kohti suurempia markkinoita ja suurten ylikansallisten yritysten kehitystä. ”Uudessa mediajärjestyksessä”, kuten Morley ja Robins tilannetta nimittävät havaittavissa on pääosin Yhdysvaltalaisen suuryritysten dominaatio ja jättimäisten konglomeraattien syntyminen, jotka hallitsevat useita alueita ja arvoketjun osia. (Morley & Robins, 1995, 11-13)

Taloudelliset aspektit ja ylikansallinen konteksti muodostui poliittisesti muutosten myötä tärkeämmäksi. Teollisuus ja talousyhteisö kannustivat kehitystä ja alkoivat myös pitkälti määrittää poliittisen keskustelun suuntaa kulttuuristen aspektien vaietessa (Bakke, 1986, 130-131). Kuten Petersen, Hirsch ja McQuail ovat esittäneet rajat ylittävät lähetystekniikat asettivat haasteita kansainvälistymiselle, ylikansallisille säädöksille ja säädöksille yleensäkin, kun valtiot ennen olivat tottuneet pelaamaan omien kulttuuristen ja poliittisten sääntöjensä mukaan. Toisaalta kuvaan alkoi ilmestyä myös uusia voimakkaita yksityisiä mediayhtiöitä ja myös valtiot heräsivät taloudellisten mahdollisuuksien huomiointiin. Myös ylikansallisten toimijoiden kuten Euroopan Neuvoston ja Euroopan yhteisön rooli alalla alkoi nousta ja syntyi uusia ylikansallisia säädöksiä ja sopimuksia. (Petersen, Hirsch & McQuail, 1986, 27-28)

Viime vuosien audiovisuaalialan politiikan suurimpia käsitteitä ja hahmottajia taas ovat olleet digitalistuminen ja konvergenssi, myös EU:n piirissä. Tämä on kytkenyt audiovisuaalisen kulttuurin tuotannon, levityksen ja myös kuluttamisen yhä tiiviimmin teknologiaan, tietotekniikkaan ja myös osaltaan tietoyhteiskuntapolitiikkaan. Konvergenssin käsite nousee nykyisin varsin usein esiin audiovisuaalisesta politiikasta puhuttaessa. Sillä tarkoitetaan yleensä näkemystä sähköisen joukkoviestinnän ja tietoliikenteen lähentymisestä jopa yhdistymisestä. Konvergenssilla voidaan viitata joko digitaalisen tuotanto- ja levitystavan yleistymiseen sekä joukkoviestimissä (elokuva, video, tv) että teleliikenteen alueella tai perinteisten joukkoviestinnän palvelujen siirtymiseen yhä enemmän tietoverkoissa välitettäväksi. Audivisuaalisen alan kannalta tämä voi aiheuttaa merkittäviä muutoksia tai ainakin se sitoo alan ainakin osittain tietoliikenteeseen ja telepolitiikkaan. Alojen yhdentymisen taas on nähty johtavan myös politiikkojen yhdentymiseen. (kts. Soramäki, Okkonen, 1996, 10-11)

Uuden teknologian esiinmarssi on nähty hallitsevana tekijänä, joka väistämättä muuttaa vanhoja tapoja ja käsityksiä myös talouden, tuotannon ja kulttuurin alalla. Kuten Jari Aro on huomauttanut varsinkin poliittinen puhe on ollut hyvin kyseenalaistamatonta. Tietoyhteiskuntaan siirtyminen, miten se sitten käsitetäänkin on nähty ennalta annettuna ja kiistämättömänä, jolloin politiikan tavoitteena on nähty sen vauhdissa pysyminen, kilpailukyvyistä ja innovatiivisuuden tukemisesta huolehtiminen (Aro, 1997, 32). Mikä tästä tekee tutkimusaiheeni kohdalla kiinnostavan on teknologisen kehityksen läpitunkevuus ja sen voimakas painottaminen. Keskustelua myös kulttuuri- ja audiovisuaalisen politiikan suhteen kuvaa nykyisin hyvin Aron huomio, kuinka ”teknologia määritellään yleensä itsessään neutraaliksi välineeksi. Teknologia on haaste tai lupaus siksi, että sen avulla on mahdollisuus saavuttaa mitä moninaisinta hyvää, tietoja, taitoja, varallisuutta, henkilökohtaista ja kansainvälistä kilpailukykyä” (Aro, 1997, 33). Käsitys teknologioiden mahdollisuuksista ja hallitsevasta merkityksestä on heijastunut voimakkaasti myös retoriikkaan audiovisuaalisen tuotannon uusia merkityksiä, mahdollisuuksia ja asemaa käsiteltäessä. Audiovisuaalisen politiikan viimeaikaisimpina suurimpina haasteina onkin yleisesti nähty digitalisoitumisen sekä muiden uusien viestintämuotojen tai levitystekniikoiden mukanaan tuoma mittava muutos. Uusista teknologisista mahdollisuuksista on tullut entistä tärkeämpiä. Toisaalta on kuitenkin selvää, että uudet teknologiat ovat vaikuttaneet suuresti siihen kuinka av-alan politiikassa on siirrytty laajempiin ympyröihin ja vahvasti erottautuvan kansallisen politiikan harjoittamisesta ja kansallisesta suojelusta on tullut entistä hankalampaa. Teknologian mukaisen muutoksen voidaankin katsoa vaikuttaneen myös alan kulttuuris-poliittiseen merkityksellistämisen mahdollisuuksiin.

2.3.2. Uusi globalisoitunut ekonomis-poliittinen ympäristö ja kulttuuriteollisuus

Audiovisuaalisen alan on siis katsottu olleen viimeaikoina merkittävien murrosten kourissa pääosin laajemman taloudellisen, teknologisen ja poliittisen toimintaympäristön muuttuessa. Vaikka useat Euroopan maat yrittivät pitkään pitää alaa vahvasti kontrollissa ja kotimaisena sekä taloudellisesti että kulttuurisesti, audiovisuaaliala on kuitenkin vapautunut ja kaupallistunut vahvasti (McQuail, 1986, 161-165). Audiovisuaalialan ja kulttuuriteollisuuden maailmanmarkkinoille on levinnyt usko lähentymisestä, globaalien maailmanmarkkinoiden

syntymisestä, minkä oletetaan johtavan suurempiin taloudellisiin mahdollisuuksiin (Morley & Robins, 1995, 111-112). Audiovisuaalinen ala onkin kansainvälistynyt voimakkaasti, tuotannot kiertävät yhä enemmän, uudet teknologiat ovat tehneet lähetystoiminnasta rajat ylittävää ja yritykset ovat kansainvälistyneet. Toisaalta yksi olennainen nykyisen kentän piirre on myös keskittyminen ja mediajättien synty (Morley & Robins, 1995, 32). Uusia haasteita audiovisuaalisen alan politiikalle ovat asettaneet esimerkiksi siirtyminen säännöstelystä markkinaliberalismiin, yksityistyminen ja kaupallistuminen, mediateollisuuden ja viestintäkulttuurin aseman kasvu, muutokset kulttuurin käsitteessä, julkisen tuen ja kulttuuripolitiikan kritiikki ja sen uudet vaatimukset, kulttuurin ja talouden uudenlainen suhde, uudet arvostukset ja suhtautumistavat, teknologisoitumisen ja tietoyhteiskunnallistumisen korostaminen. Toisaalta läntisen maailman medialisuminen ja yhä vahvempi usko liberalistiseen kilpailutalouteen on kytkenyt kulttuurin, politiikan ja talouden yhä tiiviimmin yhteen. (kts. Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 9 sekä Throsby, 2001, 145-147)

Audiovisuaalisen politiikan tarkastelulle merkityksellistä on myös se kuinka kulttuuri ja talous, joita pitkään pidettiin varsin erillisinä, jopa vastakkaisina elämän aloina ovat lähentyneet ja kytkeytyneet toisiinsa. Kulttuurin yleinen merkitys on kasvanut ja kulttuurin ja talouden kenttien perinteinen erottelu, jopa vastakkainasettelu on murentunut. Voidaankin sanoa, että kulttuuri on taloudellistunut ja toisaalta talous kulttuuristunut (Ray & Sayer, 1999, 1-3, 16-17).

Ensinnäkin symbolisten merkitysten kaupasta on katsottu muodostuneen yhä merkittävämpi talouden alue (Throsby, 2001, 11). Palveluiden kauppa, yhä enemmän symboleiden kauppa, kasvaa nopeammin kuin materiakauppa ja viihdetuotanto yrittää täyttää ihmisten kasvavaa vapaa-aikaa (Collins & Murrone, 1996, 2). Kuten Suomen opetusministeriön kulttuuriteollisuustyöryhmän muistiossa todetaan: ”symbolinen vaihdanta on jälkiteolliselle tuotannolle tyypillinen ylikansallisen talouden kasvualue” ja pitkällä aikavälillä painopiste on siirtymässä yhä enemmän tavaratuotannosta symbolituotantoon: ”Immateriaalisen vaihdannan osuus taloudessa lisääntyy koko ajan ja siitä muodostuu tulevaisuudessa kansantaloudelle yhä keskeisempi kasvupotentiaali...Kilpailukyky riippuu yhä enemmän siitä, miten hyvin hallitaan ja osataan kulttuuristen merkitysten kansainväliset markkinat”. (Opetusministeriö, 1999)

Toinen puoli kulttuurin ja talouden suhteen muuttumisessa kädenväännöstä käsikynkkään on laajalti levinnyt näkemys kulttuurin myönteisestä vaikutuksesta laajempaankin taloudelliseen menestykseen ja kehitykseen. Kulttuuria on lisääntyvässä määrin alettu käsitellä mahdollisuuksia luovassa ja välinearvoisessa mielessä, varsinkin valtiovallan taholta. Kulttuurista, sosiaalista ja symbolista pääomaa on alettu korostaa sen käyttöarvon kautta, korostaen sen suhdetta ja vaikutusta taloudelliseen pääomaan ja toimintaan. Kulttuurinen pääoma on alettu nähdä kehityksen, tuottavuuden, jatkuvuuden, luovuuden ja hyvinvoinnin lähteenä. (Throsby, 1999, 82-83 ja Throsby, 2001, 10-11, 52-58, 63-72)

Nykyisin kulttuuripoliittikkaan onkin liitetty vahvasti myös taloudelliset dimensiot ja varsinkin kulttuuriteollisuuden käsitteen (kts. liite 1.) kautta kulttuurin tuotannolle on entistä enemmän annettu taloudelliseen kehitykseen liittyvä tehtävä. Näkemykset kulttuurin, politiikan ja talouden suhteesta ovat toimineet perusteena erilaisille kulttuuripoliittisille tavoitteille ja argumentaatiolle. Yksi oleellinen kulttuurialan politiikan perusta onkin sen yhteiskunnalliset hyödyt, jolloin kulttuuria käsitellään pitkälti sen välineellisen, instrumentaalisen arvon kautta. Kulttuurialan politiikkaan kohdistuvat sosiaalipoliittiset vaatimukset ovat myös viimeaikoina lisääntyneet (Rásky, 1998, 16, 81).

Kehityksen mukana ja kulttuurin sekä kulttuurisen että taloudellisen merkityksen havaitsemisen myötä politiikan painon on katsottu siirtyneen erityisesti työllisyyspolitiikan, alueellisen kehityspolitiikan ja kulttuuriteollisuutta korostavan politiikan piiriin (Throsby, 2001, 151). Varsinkin kulttuuriteollisuuden käsite onkin liittynyt olennaisesti kulttuurin ja talouden suhteen muuttumiseen. Kulttuuriteollisuuden merkitystä taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle on alettu korostaa sen välillisten poliittisten vaikutusten kautta niin työllistymisen, kansantalouden kasvun ja ihmisten hyvinvoinnin kuin kansallisen innovaatiojärjestelmän kehittämisenkin resurssina. Kulttuuriteollisuuden uskotaankin synnyttävän lisäarvoa myös ympäröivälle yhteiskunnalle ja omaavan huomattavat vaikutukset esimerkiksi työllisyyteen ja kansantalouteen. (Opetusministeriö, 1999)

Toisaalta kulttuuripoliittinen keskustelu, kuten keskustelu yleisemminkin, on kiertynyt yhä enemmän taloudellisten muuttujien ympärille. Kaupallistuminen on merkittävä kehitystä

määrittävä tekijä, markkinavoimat ovat muodostuneet yhä vahvemiksi ja taloudellisen hyödyn maksimointi on kulttuurisia sisältöjä yhä vahvemmin määrittävä tekijä. Onkin puhuttu kulttuuri-instituutioiden markkinalisoitumisesta ja kulttuurituotantojen ”hyödykeistymisestä” (Keat, 1999, 92). Myös audiovisuaalituotannon kohdalla kaupallisen menestyksen vaatimus on entistä selkeämpi. Myös kulttuurialan politiikan painotukset ovat siirtyneet korostamaan erityisesti taloudellista merkitystä.

Kulttuuriteollisuuden käsite ja siihen suhtautumisen muutos on oleellinen osa myös Euroopan unionin audiovisuaalisen alan käsittelyn kontekstia. Pitkästi taloudellisten kysymysten korostumisen myötä kulttuuriteollisuudesta on tullut yhä merkittävämpänä pidetty ala. Kulttuuriteollisuuden käsitteen merkityksen nousu kuvastaa omalla tavallaan myös audiovisuaalisen politiikan merkitystä myös talous- ja teollisuuspoliittisessa mielessä. Toisaalta audiovisuaalialan positioimisella kulttuuriteollisuuden käsitteen sisään on viime aikoina pyritty yhdistämään tuotannon molempia, taloudellista ja kulttuurista puolta. Kulttuuriteollisuuden käsite pyrkii yhdistämään toisilleen pitkään vieraana pidetyt alat, kulttuurin ja talouden, sekä korostamaan kulttuurin arvoa myös taloudellisesti. Kuten mainittu kulttuuri- ja teollisuuspolitiikalla on perinteisesti katsottu olevan varsin erilaiset tavoitteet ja perusteet. Kulttuuriteollisuus käsitteenä on usein katsottu vastauksena tuohon juopaan.

Toisaalta kulttuurin alalla taloudellisten ja kulttuuristen näkökulmien yhdistäminen ei vielä ole ongelmatonta ja kaupalliset ja kulttuuriset tavoitteet nähdään edelleen usein toisilleen vastakkaisina. Poliittinen tasapainoilu kulttuurin alueella varsinkin yksityistä talousajattelua korostavana aikana onkin vaikeaa (Throsby, 2001, 137-138, 145). Pitkä linja ajattelijoita varsinkin perinteisen vasemmiston puolelta on kritisoinut kulttuurin ja myös av-alan teollistumista ja kaupallistumista, nimenomaan massakulttuurisessa mielessä. Monet karsastavat kulttuuriteollisuuden käsitettä peläten sen korostavan tuotannon kaupallista puolta ja peittävän kulttuurista arvoa (Sayer, 1999, 53, Throsby, 2001, 11, 110).

Kaupallisuutta on kulttuurista arvoa laskevana myös av-alalla usein pyritty vastustamaan. Kaupallisuutta on pitkälti halveksittu Euroopassa tai ainakin suhtautuminen on ollut hyvin kaksijakoista, oikeisto - vasemmisto linjalla. McQuailin mukaan negatiiviset assosiaatiot

liittyvät pitkälti ajatukseen kulttuurista ja kommunikaatiosta ”hengellisinä tuotteina”, joita ei pitäisi alistaa markkinoiden ehdoille tai poliittisesta kapitalismin vastaisuudesta, mitä massakulttuurin on katsottu tukevan. Kaupallisuuden on pelätty myös johtavan pelkistettyyn kilpailuun laajoista yleisöistä edustavuuden ja monimuotoisuuden kustannuksella (McQuail, 1986, 152). Kaupallisuus on nähty merkittävänä kysymyksenä sisältöjen kulttuurista puolta pohdittaessa. Siinä missä monimuotoisuus perustuu ideaan eri ajatussuuntien, intressien ja arvojen reilusta edustettavuudesta, kaupallisuuden on katsottu liittyvä menestykseen yleisömarkkinoilla ja taloudellisiin intresseihin, erityisesti mainonnan kautta. Kaupallisuus on liitetty myös laadun heikkenemisen pelkoon, sisältöjen keskivertaistumisen ja viihdyttävyyden vaatimuksen myötä (Bakke, 1986, 141-142). Varsinkin television, mutta myös av-tuotannon alalla kokonaisuudessaankin perinteisiksi arvoiksi (ainakin useissa Euroopan valtioissa) on katsottu yhteinen hyvä ennen yksityistä, kulttuurisen ja tiedollisen tuotannon luovuus ja vapaus, koulutus, totuus ja sosiaalinen kehitys, mielipiteiden ja kulttuurisen ilmaisun monipuolisuus, kansallinen tai alueellinen kieli ja kulttuuri, mihin kaupalliset arvot eivät ole oikein sopineet. Mielenkiintoista on myös kuinka kaupallisuus liitetään usein ennen kaikkea amerikkalaiseen tuotantoon. (McQuail, 1986, 154-155)

Taloudelliset ja kulttuuriset arvot eivät olekaan oikein kohdanneet myöskään audiovisuaalialalla, esimerkiksi monimuotoisuuden, laadun tai julkisen palvelun kysymyksissä, mikä korostaa perinteistä eroa taloudellisen ja kulttuurisen politiikan ja näkökulman välillä. Vaikka kulttuuriteollisuuden taloudellinen osuus on kasvanut maailmankaupassa ja vapaan markkinaliberalismin mukaisesti on pyritty poistamaan kaupan protektionistisia esteitä, niin toisaalta esimerkiksi 1990-luvun alkupuolen WTO-neuvottelut ja erityisesti elokuvien ja televisio-ohjelmien asema niissä osoittaa kuinka kulttuurista tuotantoa voidaan edelleen lähestyä eri painoituksin, toisaalta kauppatavarana joiden myynti tuottaa taloudellista voittoa ja toisaalta kulttuurin tuotoksina, jotka kantavat symbolisia merkityksiä ja joiden kulutus voi vaikuttaa ryhmän identiteettiin ja elämäntapaan. Mitä kauppaneuvottelut osoittivat oli, kuten Throsby on ilmaissut, että myös vapaata markkinataloutta korostavana aikana poliittisilla järjestelmillä voi olla taloudellisten huomioiden ohi ulottuvia tavoitteita. (Throsby, 2001, 130-133)

Onkin havaittavissa, että samaan aikaan kun kehitys on johtanut taloudellisen tuottavuuden korostumiseen, ylikansallisuuteen, vapautumiseen ja rajojen murtumiseen, ollaan edelleen, kenties entistä enemmän huolissaan kulttuurisesta imperialismista, kulttuurien homogenisaatiosta, samankaltaistumisesta sekä vieraiden kulttuurien invaasiosta ja vaikutuksesta (Morley & Robins, 1995, 7 ja Throsby, 2001, 156). Jännite taloudellisen ja kulttuurisen painotuksen välillä näyttäisi siis edelleen olevan voimissaan. Kulttuuriteollisuuden käsitteen korostaminen on osaltaan pyrkinyt murtamaan ja myös murtanut perinteistä vastakkainasettelua kulttuurisen ja taloudellisen arvon välillä, mutta edes se ei täysin pysty poistamaan sitä eroa mikä jompaa kumpaa korostavan politiikan välillä näyttäytyy. Toisaalta kaupallisten huomioiden korostuminen on oleellinen myös unionin politiikkaan vaikuttava tekijä.

Perinteisesti audiovisuaalialan politiikka on siis ollut vahvasti kansallista ja sillä on ollut myös merkittävä kansallinen kulttuuris-poliittinen rooli. Audiovisuaalisen alan politiikka on kohdannut kuitenkin ratkaisevia murroksia, niin teknologisesti, taloudellisesti kuin poliittisesti ja kulttuurisestikin. Oleellisia konteksteissa tapahtuneita muutoksia ovat yleinen teknologian korostaminen, taloudellisen arvottomamisen ja korostuksen sekä yleinen liberalismi nousu. Merkittävä muutos poliittisella kentällä on myös ylikansallisten toimijoiden, ennen kaikkea juuri Euroopan unionin roolin kasvu. Audiovisuaalialaa koskevan politiikan on katsottu taloudellistuneen ja lähentyneen lähes pakosti Euroopassa uusien lähetysteknologioiden kehityksen myötä.

Vahva perinne vaikuttaa kuitenkin luovan edelleen ristiriitoja toisaalta av-alan kansainvälistymisen toisaalta perinteisen ”kansallisen suojelun” ja monimuotoisuuden korostamisen sekä taloudellisten ja kulttuuristen arvojen välille. Olennaiselta kysymykseltä vaikuttaakin kulttuurisen arvon ja näkemyksen korostamisen mahdollisuudet ja toisaalta se millaisessa poliittisessa yksikössä alan politiikkaa nyt ja tulevaisuudessa harjoitetaan, unionissa vaiko kansallisvaltioissa. Edellä esitelty teoreettinen kehys tarjoaa pohjan unionin audiovisuaalipolitiikan tarkastelulleni. Audiovisuaalipolitiikalla on siis monia vaihtoehtoisia lähestymistapoja ja painotuksia. Kyse on siitä mitkä näistä on valittu unionin politiikan arvoiksi, tavoiksi ja näkemyksiksi, pitäen edelleen mielessä unionin toimintaa myös av-alalla rajaavat

erityispiirteet ja rajoitteet sekä oletettu taloudellinen painotus. Mutta onko kuitenkin havaittavissa se, että vanhoja kansallisia poliittisia tapoja, tavoitteita ja perusteita, myös kulttuuripoliittisia on siirretty Euroopan unionin kontekstiin? Nyt teoreettisen ja kontekstuaalisen kehyksen jälkeen onkin aika siirtyä itse unionin politiikan tarkasteluun. Esittelen seuraavaksi aluksi unionin politiikan peruskuvan, sen pääelementit ja tarkastelen sen kehitystä.

3. EUROOPAN UNIONI AUDIOVISUAALIALAN TOIMIJANA JA VAIKUTTAJANA

Käytännön tasolla Euroopan unionin audiovisuaalinen politiikka käsittää sen toimesta harjoitetut toimet pääosin kolmella alueella: politiikka on lainsäädäntötoimia, tukiohjelmaa ja yhteistä ulkosuhteiden, tässä yhteydessä kauppasuhteiden hoitamista. Erityisen merkittävänä unionin toiminnan virstanpylväinä ja määrittäjinä voidaan korostaa 'Televisio ilman rajoja' -direktiiviä vuodelta 1989 (muutos vuonna 1997) sekä Media –tukiohjelmaa. Käytännön toimet ovat siis pitkälti lainsäädännöllisiä ja taloudellispainotteisia. Myös alaikäisten suojelu voidaan nähdä olennaisena osana unionin harjoittamaa politiikkaa (kts. esim. Euroopan komissio, 1/2000, 35), mutta oman työni kannalta ja "poliittisesti" tarkasteltuna tämä ei ole kaikkein kiinnostavin osa-alue, enkä ole tähän syvemmin keskittynyt. Europa-palvelimen sivuilla tuodaan esiin kuinka erinäisiä toimia on tehty kolmella pääalueella: on *"kehitetty säädöksellistä kehikkoa tehokkaiden yhteismarkkinoiden luomiseksi ja alaikäisten suojaamiseksi haitallisilta sisällöiltä, toiseksi on rakennettu Euroopan laajuinen tukimekanismi, joka täydentää kansallisia tukijärjestelmiä ja kolmanneksi on luotu yhteinen järjestelmä ulkoisten suhteiden hoitamiseksi"* (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 28.05.2001).

Unionin politiikkoja esittelevän europa-palvelimen audiovisuaalipolitiikan yleiskatsauksessa korostetaan kuinka alan merkittävydestä huolimatta yhteisön toiminta sektorilla oli marginaalista aina 80-luvulle asti. Rooman sopimuksen nojalla yhteisöllä ei siis ollut varsinaista toimintavaltaa audiovisuaalisen politiikan alalla. Valtuudet kasvoivat vuosien varrella implisiittisesti erityisesti kun omistusoikeutta ja palvelujen tarjoamista koskevat oikeudet ulotettiin myös audiovisuaaliselle sektorille. Erityisen merkittäviksi audiovisuaalisen alan toiminnan käynnistäjänä ja näin ollen myös sen perustaksi mainitaan 80-luvun puolivälin

kehitys uusien lähetys ja levitystekniikoiden alalla ja sen huomaaminen, että Euroopan yhteisö oli jäämässä yhä enemmän ja enemmän Yhdysvaltojen jälkeen ohjelmatuotannon alalla, erityisesti televisio-ohjelmien kohdalla. Tämä ”*kannusti yhteisön instituutioita kehittämään uusia aloitteita teknologisissa, taloudellisissa ja kulttuurissa kysymyksissä*”, kuten asia sivuilla esitetään. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 28.5.2001).

Teknisiä, erityisesti satelliittien ja kaapeleiden tuomia muutoksia voidaankin pitää toiminnan merkittävänä kannustajina sekä myös koko politiikan teknologisen painotuksen merkittävänä. Kivelä ja Hautala-Kajos taas ovat korostaneet sen tosiasian, että Euroopan markkinat ovat pirstoutuneet pieniin kieli- ja kansallisuusalueisiin myöntämistä yhteisen av-alan politiikan käynnistäjänä (Kivelä-Hautala-Kajos, 1993, 26). Jo alusta lähtien ongelmaksi onkin esitetty se, etteivät tuotannot liiku yhteismarkkinoiden hengessä juurikaan kansallisten rajojen ulkopuolelle. Lausuntojen valossa toiminta näyttää ainakin aluksi vahvasti reaktiivisena ja taloudellis-teknologialähtöisenä. Poliittikka on nähty tarpeellisenä ulkoisten muutosten sekä yhteisen kilpailukykyyn vahvistamiseksi.

Komission toimintaa alalla esittelevät Internet sivut jäljittävät unionin audiovisuaalisen politiikan käynnistymisen vuoden 1984 aloitteisiin (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 15.6. 2001). Kuitenkin jo ennen 80-luvun puoliväliäkin komissio osoitti selvää kiinnostusta alaa kohtaan. Poliittisesti kiintoisaa onkin kuinka jo kauan ennen audiovisuaalialan varsinaista sisällyttämistä unionin toiminta-alaan se on selkeästi ollut komission kiinnostuksen kohteena. Audiovisuaalialaa käsiteltiin jo Euroopan unionin ensimmäisessä kulttuurialan tiedonannossa, joka julkaistiin vuonna 1977⁵ (kts. politiikan kehityksestä tarkemmin liite 3.). Audiovisuaalialalla onkin ollut tärkeä osansa myös kulttuuritiedonannoissa. Ensimmäisessä, kuten myöhemmissäkin tiedonannossa, audiovisuaalista tuotantoa käsiteltiin pitkälti kulttuurin ja tiedon levitysmekanismina, massakommunikaation ja kulttuurisen välittäjän roolissa (Commission of the European Communities, 1977, 24-25). Vuoden 1982 kulttuuritiedonannossa⁶ taas viitattiin jo käsitteeseen ”yhteisön audiovisuaalinen politiikka” (kts. Commission of the European Communities, 1982,

⁵ Supplement 6/77

⁶ Supplement 6/82

5, 12), kun taas unionin toimintaa esittelevien Internet -sivujen mukaan ilmaisua alettiin ensimmäistä kertaa käyttää vuonna 1986 (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001).

Politiikan ensimmäisenä varsinaisena vaiheena, 80-luvun puoliväliin tultaessa, voi pitää lähetysalan sisämarkkinoiden muodostamispyrkimystä. Tämä lähetystoiminnan yhteismarkkinoiden luominen esiintyi olennaisena osana yhteisön sisämarkkinakehitystä (kts. Commission of the European communities, 1986, 5). Merkittävin alaa koskeva erityissäädös 'Televisio ilman rajoja –direktiivi'⁷ vuodelta 1989, liittyikin unionin laajempaan sisämarkkinaohjelmaan ja syntyi osana sisämarkkinadirektiivejä. Tv-direktiiviä voi pitää EU:n merkittävimpänä toteutuneena joukkoviestintää käsittelevä lainsäädäntöhankeena ja sen tarkoitus on ollut edistää tv-palvelujen vapaata rajat ylittävää levitystä (kts. Soramäki & Okkonen, 1996, 13).

Europa-palvelimen mukaan direktiivi on *"määritellyt Euroopan laajuiset säännökset taaten jäsenvaltioiden televisiolähetysten vapaan liikkumisen yhteisön alueella, niin että koko yhteisön jäsenkunnalla on vapaa pääsy kaikkiin yhteisön televisio-ohjelmiin kaapeli- ja satelliittitekniikan välityksellä"* (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001). Direktiivissä on säädely tietyjä minisäädöksiä, jotta ohjelmat voisivat ylittää valtioiden rajat sisämarkkinoiden hengessä ja lähettäjämaa -periaatteen mukaisesti. Direktiivin tarkoitus onkin ollut poistaa kaikki esteet televisiolähetysten vapaalta liikkumiselta yhteisön alueella. Direktiivin perusteella vastaanottava maa ei voi estää ohjelmien uudelleenlähettämistä, mikäli ne vaan noudattavat lähettävän jäsenvaltion lakeja. Direktiivissä on kiinnitetty huomiota säädöksellisesti myös mainontaan ja sponsorointiin, alaikäisten suojeluun ja vastineoikeuteen ja tekijänoikeuksiin vapaan liikkuvuuden varmistamiseksi. (OJ L 298/23, 17.10.89 ja OJ, L 202/60, 30.07.1997, kts. myös Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 27)

Morley ja Robins ovat esittäneet kuinka unioni on pyrkinyt av-alan yhteismarkkinoiden, "Eurooppalaisen av-alueen" luomiseen eri ohjelmien sekä säädöksellisen deregulaation ja harmonisaation kautta (Morley & Robins, 1995, 3, 11). Unioni on pyrkinyt kaikkien niiden

⁷ Directive 89/552/EEC kts. OJ L 298/23, 17.10.89 , nyk. Directive 97/36/ EC, kts. OJ L202/60 30.7.97

esteiden poistamiseen, jotka estävät av-tuotteiden ostoa ja myyntiä tai lähetystoiminnan harjoittamista tai vastaanottoa yhteisön alueella. Toisaalta direktiiviä on myös kritisoitu siitä, että se on minimimääräyksillään murtanut vanhoja viestintäpolitiikan yleisen edun edistämismahdollisuuksia ja painottanut lähetystoiminnan kaupallisia intressejä (kts. Watson & Hill, 2000, 107). Morleyn ja Robinsin mukaan direktiivi onkin olennainen osa ”uutta mediajärjestystä”, johon kuuluu vapaa ja rajoittamaton ohjelmakierto ja kaupallisuus (Morley & Robins, 1995, 3, 11).

Toisaalta direktiivi ei ole ainostaan kaupallisen levitystoiminnan edistäjä vaan itse asiassa enemmän huomiota ovat saaneet direktiivin televisio-ohjelmien jakelun ja tuotannon edistämistä käsittelevän kolmannen luvun artikkelit neljä ja viisi, jotka käsittelevät eurooppalaisten televisio-ohjelmien saamaa lähetysaikaa. Kappale, joka on opittu myöhemmin tuntemaan ”kiintiönä”, johti vuosien keskusteluun pääosin ranskalaisten sitä puoltaessa ja saksalaisten sekä brittien vastustaessa, koska ne ”sisältävät positiivisen diskriminaation periaatteen” (Ellmeier, 1998, 141-142).

Kiintiöt tarkoittavat käytännössä sitä, että eurooppalaisella tuotannolla tulee olla suurin osa jäsenvaltioiden televisio-ohjelmien lähetysajasta ja kohdan viisi mukaisesti lähetystoiminnan harjoittajien tulee varata vähintään 10% lähetysajastaan tai vaihtoehtoisesti ohjelmistobudjetistaan eurooppalaisten riippumattomien tuottajien valmistamille tuotannoille. Osuus on vielä saavutettava varaamalla asianmukainen osuus uusille ohjelmille. Varsinkin eurooppalaiselle tuotannolle varatut ”kiintiöt” ovat herättäneet keskustelua. Eurooppalaisuus on määritelty direktiivissä pääosin jäsenvaltioihin ja niihin kolmansiin maihin, jotka ovat Euroopan neuvoston rajat ylittäviä televisiolähetyksiä koskevan yleissopimuksen osapuolia, tai näitä maita sisältäviä yhteistuotantoja (Kts. OJ, L 202/60, 30.07.1997). Direktiivistä, sen määritelmistä, sisällöstä, tarpeellisuudesta ja vaikutuksista on käyty runsaasti keskustelua, useilla areenoilla. Siitä on myös valmisteltu useita raportteja. Direktiivin ”kiintiö” kohdat ilmentävät selvää pyrkimystä edistää eurooppalaisen tuotannon ja jakelun osuutta, Kivelän ja Hautala-Kajoksen mukaan unionin kulttuuritavoitteita (Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 27). Näkökulma artikloihin voikin olla sekä taloudellinen tai kulttuurinen. Protektionismina ne voi nähdä kummaltakin

kannalta. Direktiivin voidaan katsoa sisältävän sekä markkinoiden toimintaan liittyviä että kulttuuripoliittisia elementtejä (kts. Soramäki & Okkonen, 1996, 33, 47).

Laillinen kehikko on ollut vahvasti sisämarkkina-alueen kehittämistä ja tähän liittyvää kilpailupolitiikan soveltamista alalla, käsittäen sekä kilpailutilanteen, keskittymisen, kaupan esteiden ja kansallisten tukien tutkiskelua. Kilpailupolitiikka on yksi merkittäviä unionin politiikan lohkoja (kts. liite 4.) ja vapaa ja reilu kilpailu on usein nähty oleellisena taloudellisen kehityksen ja tehokkaan kilpailun kannalta. Toisaalta kilpailupolitiikan tärkeyttä on korostettu myös monimuotoisuuden ja viestintäpoliittisten arvojen kannalta (Collins & Murrone, 1996, 59). Toisaalta kuten unionissakin on huomattu, tämä yhteys ei aina ole niin selkeä ja kilpailupolitiikan soveltaminen voi olla hankalaa kulttuuristen arvojen kannalta, esimerkiksi juuri tukipolitiikan ja julkisen lähetystoiminnan alueella. Kilpailupolitiikan soveltaminen varsinkin kulttuurin alalla voi aiheuttaa ristiriitaisia tilanteita eri tavoitteiden kesken. Myös komission toimesta on huomioitu kuinka av-alan kulttuuriset tavoitteet ja arvot eivät välttämättä sovi yhteen kilpailupolitiikan kanssa. Kuten europa-palvelimen sivuilla mainitaan: *”audiovisuaalialalla on joskus noudatettava keskenään ristiriitaisia periaatteita, kuten kilpailusääntöjä (varsinkin valtiontukien kohdalla), tekijänoikeussääntöjä ja julkisiin palveluihin liittyviä periaatteita”*. Tällä perustellaan sitä, että yhteisöllä voi joskus olla *”vaikeuksia todellisen audiovisuaalipolitiikan noudattamisessa”* (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000a.htm#a7>, lainattu 15.12.2001).

Valtionavut ovatkin yksi jännitteitä aiheuttavista kysymyksistä alan sekä yhteisöllisen tai kansallisen että taloudellispoliittisen tai kulttuuripoliittisen painotuksen välillä. Unioni ei toistaiseksi ole juuri puuttunut kansallisiin tukiin, mutta komissio tarkkailee niitä jatkuvasti ja samoin kuin yleisradiotoiminnan kohdalla periaatteena on ilmaistu, jokseenkin tulkinnanvaraisesti *”etteivät ne saa vaikuttaa väärin tavalla alan kilpailuun”*. Vuoden 1990 tiedonannossa komissio on muotoillut, että: *”On the basis that a strong audiovisual sector is necessary in the Community, for cultural as well as economic reasons, the Commission recognizes that State aids have a role to play in developing this sector and plans to take a positive attitude to this question. In the past, Commission has on numerous occasions authorized the granting of national aids to the film industry, provided they meet the conditions*

laid down in article 92(3) (c) of the EEC Treaty. This has sought to ensure, however, under the terms of the same article, that trade between Member States is not adversely affected by such aid to and undue extent and also that the terms of the aid...do not discriminate against the nationals of other Member States.” (Commission of the European Communities, 1990/1, 20). Tässäkin yhteydessä alan kulttuuripoliittinen erityisarvo on argumentoitu esiin, tosin kuitenkin kansallisen näkemyksen kautta ja unionin kilpailupoliitikalle alisteisena.

Unionin av-alan tukipolitiikan instrumentit taas ovat koostuneet sekä vanhemmista teknologiapainotteimmista alan tukitoimista (vanhat teräväpiirto televisio, HDTV 'Action plan' sekä laakuvasuhde '16:9' -ohjelma) että eurooppalaisen audiovisuaalisen ohjelmatuotannon kehittämiseen ja levittämiseen tähtäävästä Media-ohjelmasta. Media-ohjelma on edennyt jo kolmannelle ohjelmakierrokselleen ja se on pääsääntöisesti nähty onnistuneeksi hankkeeksi, jolla on saatu myös tuloksia aikaan. Unionin harjoittaman tukipolitiikan erityispuoli on ollut se, ettei se harjoita varsinaisesti tuotantotukia, kuten yleensä kansallisen tukitoiminnan yhteydessä on totuttu, vaan tuki (tarkasteluni aikaan pääosin lainojen muodossa) on suunnattu projektien kehittelyyn, koulutukseen ja erityisesti levityksen edistämiseen. Varsinainen tuotantojen tukeminen on jätetty jäsenvaltioille sekä järjestelmille kuten Euroopan neuvoston Eurimages-rahastolle. Unionin politiikka on panostanut erityisesti juuri ohjelmien levityksen edistämiseen. Media -ohjelmassa levitystä kannustavien verkostojen luomisella ja symbolisella politiikalla voidaanakin katsoa olevan oleellinen osuus. Tukipolitiikkaan liittyi varsinkin aiemmin hyvin vahvasti juuri teknologian kehitykseen liittyneet hankkeet, kuten edistyneen tv-tekniikan tukeminen (kts. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 27, 42-43). Nykyisinkin ohjelmissa on oma osuutensa uuden teknologian kehityksen tukemisella.

Media -ohjelma on toiminut virallisesti vuodesta 1990 (kts. OJ L 380/37-44, 31.12.1990). Nykyisin (2001-2005) se kulkee nimellä Media Plus (kts. OJ L 336/82, 30.12.2000). Uutta Media Plus -ohjelmassa on entistä selkeämpi panostus myynnin edistämiseen sekä varsinkin ns. kokeiluhankkeet, joiden tarkoituksena erityisesti hyödyntää uuden teknologian kehittämisen ja käyttöönoton tarjoamia mahdollisuuksia, mukaan lukien digitalisointi ja uudet jakelumenetelmät. (kts. lisää ohjelmasta http://www.europa.eu.int/comm/avpolicy/media/index_en.html)

Media –ohjelma on siis viimeisten kierrosten aikana pohjautunut perussopimuksen artikloihin 150 (ammattillinen koulutus) ja 157. (teollisuus) (kts. liite 2.). Artiklan 157 mukaisesti unionin tavoite on huolehtia yhteisestä teollisesta kilpailukyvyistä. Media-ohjelman asettaminen näiden artiklojen alaisuuteen korostaa sen strategista merkitystä taloudellisen kilpailukyvyn kentässä, merkitystä jota useissa yhteyksissä ja raporteissa on korostettu. Media-ohjelma on liitetty tavoitteisiin kehityksellisiin ja rakenteellisiin muutoksiin mukautumisesta. Teollisuusartiklan mukaisesti unioni pyrkii toiminnallaan edistämään taloudellisesti suotuisaa ja hyvinvoivaa toimintaympäristöä sekä edistämään teknologian kehityksen mahdollisuuksien hyväksikäyttöä. Media-ohjelman tutkailu tämän artiklan valossa antaa sille tärkeän taloudellisen merkityksen nimenomaan teollisuuden tukiohjelman. Ohjelman käsittely tämän artiklan alaisuudessa korostaa audiovisuaalisen alan taloudellisesti ja erityisesti kehityksellisesti merkittävää roolia ja sen merkitystä myös työllisyys ja aluepoliittisessa mielessä.

Media –ohjelmassa on selvästi painotettu alan rakenteellista kehitystä, erityisesti levityssektorin vahvistamista ja kansainvälisen kilpailukyvyn parantamista. Toisaalta erityistä huomiota on haluttu antaa pienten ja keskisuurten yritysten toiminnalle ja myös kielellisesti ja kulttuurisesti pienten alueiden toiminnalle (Kts. OJ L333/82, 30.12.2000). Media-ohjelmaa pyrittiin myös heti alusta lähtien ulottamaan myös Efta-maihin sekä itäisempään Eurooppaan erillissopimuksilla (Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 28-29), yhteisön ulkopuolisten maiden osuus on kuitenkin ollut jokseenkin olematon. Kaikkiaan ohjelman, kuten koko unionin politiikan voidaan kuitenkin katsoa toimivan useiden, jopa jokseenkin ristikkäistenkin tavoitteiden mukaisesti.

Yksi audiovisuaalipolitiikan elementeistä joka usein nousee julkisuuteen on ulkoisten kauppasuhteiden hoitamisen keskittäminen unionille. Varsinkin kansainvälisen politiikan kannalta suurta huomiota on saavuttanut unionin halu suojata audiovisuaalialaa ulkoiselta kilpailulta, kaupankäynnin yleisesti vapautuessa. Europa-palvelimen av-politiikan yleiskatsauksessa korostetaan kuinka yhteisö on säilyttänyt toimintavapauden

audiovisuaalisen politiikan alalla suhteessa GATS sopimukseen⁸. Kansallisten ja yhteisön audiovisuaalisen politiikan vapaus suhteessa ulkoa tulevaan kilpailuun nähdään selvästi tärkeänä. Mielenkiintoista on, että tässä yhteydessä on korostettu nimenomaan kulttuuristen, ei taloudellisten intressien suojaamista. Kuten Europa-palvelimen sivuilla on ilmaistu: ”*on luotu järjestelmä, erityisesti eurooppalaisten kulttuuristen intressien suojaamiseksi WTO:ssa*” (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 28.05.2001, kts. myös <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>). Tälle alan kulttuurisen erityisyyden korostamiselle on luonnollisesti myös käytännön poliittisia syitä. Kulttuurisen erityisarvon suojaamista voi pitää poliittisesti huomattavasti hyväksyttävämpänä erityiskohtelun ja suojaamisen perusteluna kuin taloudellista protektionismia. Silti kulttuurisen erityisarvon argumentointi tässäkin yhteydessä on huomionarvoinen asia.

Yhtenä merkittävänä virstanpylväänä unionin audiovisuaalisen politiikassa pidetäänkin vuoden 1993 joulukuussa käynnistyneitä GATS neuvottelujen ns. Uruguayn kierroksella, jolloin keskustelun kulttuurin ja talouden suhteesta audiovisuaalisen alan kohdalla on katsottu nousseen vahvasti esiin, jopa uudelle tasolle. Myös Schlesinger on korostanut GATS neuvottelujen merkitystä unionin yhtenäisen audiovisuaalisen politiikan hahmottajana. Hänen mukaansa Euroopan unioni otti neuvotteluissa itsenäisen ja yhtenäisen kulttuurialan toimijan roolin omaksuessaan kulttuurisen protektionismin aseman, kollektiivisen identiteetin näkemykseen nojaten (Schlesinger, 1997, 371). Ellmeierin mukaan neuvottelujen jälkeen oli käynyt selväksi, että unioni on kehittänyt sekä yhtenäisen kannan alan ulko- eli kauppasuhteiden kohdalla, varsinkin Yhdysvaltojen suhteen, argumentoinut selkeästi eurooppalaisen audiovisuaalisen kulttuurin erillisyyden ja nimennyt sen merkittäväksi itsenäiseksi kokonaisuudeksi sekä myös luonut tukimekanismin alan kehittämiseksi (Ellmeier, 1998, 141).

Unionin politiikka näyttäytyy siis elementtiensä perusteella jakautuvan erityisesti sisämarkkinoiden toimintaa turvaaviin politiikkoihin, teollisuuden alan kilpailukykyä ajavaan tukipolitiikkaan ja protektionistiseen kauppapolitiikkaan. Keskeistä on erityisesti

⁸ Community had obtained under the GATS agreement freedom of action in the area of audiovisual policy. ... Community will strive to safeguard national and Community audiovisual policies.

eurooppalaisten ohjelmien levittämisen edistäminen *"In the new digital age, if the content is king distribution is the key to the kingdom"*, kuten Media lehdessä on esitetty (Media, no 19, May 2000, 2). Käytännön tasolla alaa on käsitelty pääosin talouspoliittisena kysymyksenä, minkä voi kyllä katsoa lisänneen audiovisuaalisen alan painoarvoa myös "reaalipoliittisessa" mielessä.

Toisaalta kuitenkin myös audiovisuaalisen alan "kulttuurista erityisluonnetta" ja erityisesti kulttuurien moninaisuuden arvoa on kaikkien politiikan elementtien yhteydessä selvästi haluttu tuoda esiin. Kuten europa-palvelimen sivuilla on ilmaistu, kuinka: *"voi olla, että yhteisö kiinnittää enemmän huomiota audiovisuaaliseen tuotantoon, kuin mitä taloudelliset tekijät suovat, mutta on olemassa tuotantoaloja, jotka ansaitsevat erityishuomiota yhteisön suunnalta."*⁹ (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.5.2001). Poliitiikalla onkin ainakin nykyään selkeä kulttuurinen dimensionsa ja unionin politiikkaa lähemmin tarkasteltaessa selviää, että tämä kulttuuripoliittinen ulottuvuus on ollut politiikassa mukana pitkään.

Audiovisuaalialan politiikan kehitys kertoo mielenkiintoisella tavalla niistä muutoksista, joita audiovisuaalisen politiikan suuntaa ja merkitystä hahmottavat näkemykset ja käsittelyn tavat ovat kokeneet. Jo niin audiovisuaalialan tiedonantojen kuin alan politiikalle merkityksellisten konferenssienkin nimistä voidaan lukea sekä unionin politiikan moninaisuus että kulloinkin ajankohtaisista painotuksista (kts.liite 3.).

Politiikan selkeimpänä tavoitteena näyttäytyy aluksi, ulkoisen kilpailun, sisäisen hajanaisuuden ja teknologisten muutosten edessä, sisämarkkinoiden mukaisen yhtenäisen eurooppalaisen audivisuaalialueen muodostaminen, av-alan eurooppalaisen ulottuvuuden kehittäminen, mikä aluksi tarkoitti varsinkin lähetystoiminta-alan "eurooppalaistamista". Esimerkiksi Soramäen ja Okkosen mukaan myös ensimmäinen varsinainen itsenäinen audiovisuaalialan tiedonanto, joka julkaistiin vuonna 1990 liittyy olennaisesti "sisämarkkinakonaisuuteen" yhdessä vuoden 1985

⁹ Films can be seen as an area where business and the arts meet: economic and cultural factors are inextricably linked. It may be that the Community devotes more attention to audiovisual production than purely economic considerations might warrant but there are other industries which serve as precedents for special treatment by the Community.

laajemmin yhtenäismarkkinoita käsittelevän Valkoisen kirjan kanssa (Soramäki, Okkonen, 1996, 17).

Sisämarkkinapolitiikan vaiheen jälkeen toiseksi painopisteeksi nostettiin eurooppalaisen ohjelmatuotantoalan rakenteellinen vahvistaminen, erityisesti levityssektoria kehittämällä. Eurooppalaisten teosten tuotannon ja levittämisen edistäminen on unionin politiikan selkeimmin esiin nouseva tavoite (Commission of the European Communities, 1999/2, 8) tai kuten vuonna 1997, tuolloinen av-alan komissaari Oreja ilmaisi: *"Policy has two basic objectives: to create genuine European audiovisual are and make it work; to implement a strategy for stenghtening European audiovisual production industries."* (Oreja, 1997, 2). Kansainvälinen kilpailukyky, eurooppalaisen tuotannon menestys ja taloudellinen tehokkuus ovat usein esiinnousevia tähtäimiä. Laajempien, yhteisten markkinoiden luomispyrkimys ja Euroopan kilpailukyvyn parantaminen suhteessa Yhdysvaltoihin on toiminut politiikan moottorina (kts. Kivelä-Hautala-Kajos, 1993, 26 sekä Scott, Freeman, 1996, 59).

Toisaalta 90-luvun puolivälin jälkeistä politiikkaa taas voisi hahmottaa nimellä tietoyhteiskuntapolitiikan vaihe. Samalla kun työllisyys alkoi nousta laajaksi ongelmaksi ja ekonomis-teknologinen suuntaus alkoi korostaa ns. "uutta taloutta" audiovisuaalinen ala on omaksuttu olleellisesti osaksi myös tietoyhteiskuntapuhetta. Informaatioyhteiskunnan lupaukset ja odotukset, myös työllisyyden suhteen, on nykyisin kytketty myös audiovisuaalipolitiikan määrittäjiksi ja audiovisuaaliala liitetty olennaiseksi tietoyhteiskunnan sisältötuotannon alaksi. Audiovisuaalisen alan tiivis linkittäminen laajempaan tietoyhteiskuntakehitykseen, uusien viestintätapojen tuomat muutokset ja niissä nähdyt mahdollisuudet ovat tuoneet oman merkittävän lisänsä audiovisuaalista alaa käsittelevien asiakirjoihin viime vuosina (kts. liite 3.).

Olennaista politiikan kehityksen tarkastelussa on politiikan käynnistäminen ainakin tekstien tasolla jo ennen alan siirtymistä unionin viralliseen toiminta-alaan sekä myös vahva kulttuurinen argumentaatio alusta lähtien. Poliitiikkaan on liittynyt koko kehityksen ajan alan kulttuuristen ja varsinkin poliittisten vaikutusten esiintuonti ja painottaminen. Huomionarvoista on kuinka jo sisämarkkinoiden synnyttämiseen pyrkineen politiikan yhteydessä korostettiin vahvasti alan kulttuurista ja kulttuuripoliittista dimensiota ja kuinka jo vuoden 1984 "Televisio

ilman rajoja' Vihreän kirjan yksi tarkoitus oli komission mukaan ”osoittaa lähetystoiminnan tärkeys Euroopan integraatiolle” (kts. Commission of the European communities, 1984/1, 1-8 tai liite 3.). Alan politiikalla onkin ollut selkeä kulttuuripoliittinen dimensio komission retoriikassa jo kauan ennen Maastrichtin sopimusta. Tällä perusteella myös ulkosuhteiden kohdalla on nähty tärkeänä, että yhteisö ja jäsenmaat säilyttävät toimintavapautensa sektorilla (Commission of the European Communities, 1999/2, 2). Julkaisujen tasolla havaittavissa on, että alkuaikojen tiedonannot olivat huomattavasti laajempia poliittisten huomioidensa suhteen, kun viime aikoina ne ovat olleet teknisempiä ja sisältäneet vähemmän kulttuurista ja poliittista argumentaatiota. Yhtenä syynä tähän voi olla se, että alkuaikojen politiikan voi katsoa edellyttäneen uutena ja ”vahvistamattomana” politiikan lohkona huomattavasti enemmän perustelua kuin nykyinen poliittinen toiminta.

Unionin toiminta koostuu siis nykyisin selkeästi useista erilaisista elementeistä. Soramäki ja Okkonen ovat (Richard Collinsin näkemysten perusteella) jakaneet unionin audiovisuaalinen politiikan toisaalta markkinoiden toimintaa edistäviin elementteihin, joilla korostetaan unionin yhtenäisyyttä ja yritystoimintaa (sisämarkkinapolitiikka, tv-direktiivi, kilpailupolitiikka ja tekijänoikeuspolitiikka) ja toisaalta pitkälti kulttuuriperusteisiin ”digiristisiin”¹⁰, moninaisuutta ja säätelyä korostaviin elementteihin (tv-direktiivi, tekniset standardit, tukipolitiikka ja keskittymisen säätely) (Soramäki & Okkonen, 1996, 8-9, kts. myös Collins, 1992, 69, 154-155).

Politiikassa näyttää vaikuttavan myös selvästi monia eri tavoitteita. Esimerkiksi komission koulutuksen ja kulttuurin pääosaston sivujen mukaan unionin tavoitteena audiovisuaalialalla on sekä rohkaista eurooppalaista innovaatiota ja kilpailukykyä että taata kulttuurien ja kielten monimuotoisuus (http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm, 15.12.2001). Komission työohjelmassa vuodeksi 2000 taas audiovisuaalinen ala, liitettynä yhteen koulutuksen, kulttuurin ja liikunnan kanssa on kytketty olennaisesti eurooppalaiseen identiteettiin ja kansalaisuuteen, joiden katsotaan pohjaavan yhteiseen kulttuuriperinteeseen. Työohjelmassa sanotaan, että ”komissio ottaa selvästi kantaa unionin kansalaisten ja Eurooppalaisen identiteetin puolesta panostamalla koulutukseen, kulttuuriin ja

¹⁰ Digirimiksi he kutsuvat Richard Collinsilta lainattua näkemystä säätelyhakuisesta, yritystoimintaa rajoittavasta, kulttuurinäkökulmia ja EU:n yhteisön moninaisuutta korostavasta politiikan suuntausta.

audiovisuaalipolitiikkaan. Tämän hankkeen innoittajana on yhteinen eurooppalainen kulttuuriperintö” (Euroopan komissio, 1/2000, 35).

Politiikka näyttää siis selvästi sisältävän monia erilaisia näkökulmia. Collins ja Murrone ovat nostaneet unionin nykyisestä toiminnasta esiin erityisesti kauppapoliittisen, teollisuuspoliittisen ja kulttuuripoliittisen argumentin (Collins & Murrone, 1996, 117, 119-122). Soramäki ja Okkonen taas ovat erotelleet unionin audiovisuaalisen politiikan strategisiksi suuntauksiksi markkinoiden rakenteeseen liittyvän politiikan, omistukseen liittyvät strategiat, kansainväliset strategiat, kilpailukyvyn lisäämisen sekä kulttuuri- ja sananvapausnäkökohdat, joita politiikan eri elementit sitten ilmentävät (kts. Soramäki & Okkonen, 1996, 63-73).

Unionin politiikassa siis tosiaan vaikuttaa muitakin kuin vain sisämarkkinoiden toimintaan ja teollisuuden edistämiseen tähtääviä näkökulmia. Itse jakaisin politiikassa vaikuttavat näkökulmat taloudelliseen, välineelliseen, kulttuuripoliittiseen ja vielä erilliseen europeanisaatio näkökulmaan. Mutta millaisia nuo näkökulmat tarkemmin ovat ja mihin ne perustuvat? Miten eri näkökulmat, strategiat ja tavoitteet, jotka näyttäytyvät varsin moninaisina, jopa ristiriitaisinakin, esiintyvät, kommunikoivat, painottuvat ja suhteutuvat toisiinsa? Ja mikä on politiikan yhdistävä tekijä? Näiden erilaisten näkökulmien selventämiseksi ja niiden sovittelun tarkastelemiseksi on hyvä syventyä tiedonantoihin hieman tarkemmin. Seuraavaksi erittelenkin ja selvennän teksteistä heijastuvia eri näkökulmia, audiovisuaalialaan ladattuja erilaisia odotuksia, merkityksellistämisen tapoja, eri argumentteja ja sidoksia sekä myös esiin nousevia jännitteitä ja niiden ratkaisutapoja.

4. UNIONIN TEKSTEISTÄ KUMPUAVAT AUDIOVISUAALIPOLITIIKAN ERI NÄKÖKULMAT

4.1. Taloudellista arvoa korostava lähestymistapa

Audiovisuaalisella alalla on komission retoriikassa selvää taloudellista arvoa. Alan taloudellisen kasvun mahdollisuuksia ja tätä myötä työllisyysmahdollisuuksia tuodaan usein esiin: *”the industries of the information society, including the audiovisual content industry, have become*

one of the dynamic sectors of the European Union's economy...Income from this market is expected to grow by 70% by 2005, and that could be reflected in the creation of more than 300 000 highly qualified jobs during that period." (Commission of the European Communities, 1999/1, 2-3). Komissio on merkityksellistänyt audiovisuaalialan yhdeksi oleelliseksi taloudellisen kehityksen veturiksi ja alaan on ladattu merkittäviä kasvu- ja työllisyysodotuksia (Commission of the European Communities, 1999/2, 6).

Audiovisuaalialan kehityksen on katsottu lisäävän koko yhteisön taloudellista kehitystä. Vuoden 1984 Vihreässä kirjassa esitetään kuinka: *"broadcasting organizations perform an important role in the Community economy as whole. They are active on the market as an economic force and, as employers provide a large number of jobs."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 39). Audiovisuaalinen ala voikin komission mukaan toimia merkittävänä taloudellisen hyvinvoinnin edistäjänä. Audiovisuaalialan sisämarkkinoiden kehityksen myötä ala voi komission mukaan olla oleellinen taloudellisen toiminnan vilkastaja, varsinkin mainonnan kautta: *"From a economic angle, establishment of a common market for broadcasting does, however, have implications that go far beyond the broadcasting sphere. As an advertising medium, broadcasting organizations help to stimulate sales of goods and services in many branches of economy. The cross-frontier broadcasting of advertising promotes cost saving and increases in efficiency."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 37).

Varsinkin mainostaminen on taloudellisen merkityksensä vuoksi nostettu lähetystoiminnan tärkeäksi kohdaksi: *"Broadcast advertising plays an important stimulating role to the economy as whole."* (Commission of the European Communities, 1986, 16). Yhteismarkkinoiden katsotaan edistävän taloudellista kehitystä ja lisäävän koko yhteisön taloudellista potentiaalia: *"Community-wide distribution of broadcasts also contributes to the harmonious development of economic affairs and to economic expansion in the Community...television advertising is an indispensable instrument of the sales policy of Community companies..."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 54).

Komission mukaan uusien teknologioiden kehitys kasvattaa entisestään alan taloudellista merkitystä ”... *the use of new transmission techniques such as direct satellite and cable will further enhance the economic significance of broading...*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 37). Samoin digitalisaation on kuvattu lisäävän alan taloudellisen kasvun mahdollisuuksia entisestään: ”*The industry’s growth potential is in large part due to the development of innovative services based on digital technology.*” (Commission of the European Communities, 1999/2, 6). Teknologioihin onkin lastattu paljon odotuksia ja uudet teknologiat on koko ajan nähty merkittävänä osana audiovisuaalisen alan taloudellisen merkityksen korostusta. Poliitiikan yhtenä perusajatuksena on alusta lähtien ollut ohjelma- ja laitetuotannon kytkeytyminen toisiinsa (kts. Commission of the European Communities, 1990/1, 10).

Audiovisuaaliteollisuuden taloudellista merkitystä komission retoriikassa lisää myös se kuinka se on liitetty laajempiin yhteyksiin, eli aluksi eurooppalaisten kommunikaatioverkostojen kehitykseen ja myöhemmin osaksi varsinaisen tietoyhteiskunnan palveluja ja kehitystä. Yhteisön alueen laajuisella lähetystoiminnalla on tiedonannoissa taloudellista hyvinvointia lisäävää vaikutusta, myös koska sen nähdään levittävän taloudelliselle toiminnalle tarpeellista tietoa, ja sen on katsottu uusien teknologioiden ja palvelujen kehittyessä voivan vilkastuttaa entisestään taloudellista toimintaa: ”*Certainly broadcasting is a strategic sector of the Community’s service economy, particularly as technical change increases the scope and availability of programmes and associated services including new information and communications services which will create many opportunities for innovation and employment. It constitutes one of the main factors accelerating the transition to an economy that will in large part be based on ready access to information and to rapid methods of communication.*” (Commission of the European Communities, 1984/2, 2).

Komissio on myös korostanut kuinka yhteisön alueen sisäinen kommunikointi ja tiedonvaihto on tärkeää ja kuinka audiovisuaalisen tuotannon leviäminen voi näytellä tässä merkittävää roolia: ”*moves towards integration... heighten the need for a cross-frontier exchange of information within the Community*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 38). Komission mukaan audiovisuaalinen ala tiedonvälittäjänä onkin oleellinen tekijä yhteisön taloudelliselle kehitykselle: ”...*Information and economics are closely inter-related... Economic*

exchanges, understanding of social processes, freedom of movement and trade, vocational training and many other activities are inconceivable without information.” (Commission of the European Communities, 1984/1, 2).

Audiovisuaalinen ala on nostettu yhdeksi merkittäväksi taloudelliseksi voimaksi ja erityisesti merkittäväksi Euroopan taloudellisen kilpailukyvyn aloista: *”...These highly dynamic creative and service activities have many aspects that are central to European competitiveness.*” (Commission of the European Communities, 1998/1, 2). Varsinkin 90-luvun alkupuolella oli vielä tavallista puhua EU ja Yhdysvaltojen ja Japanin muodostamista talousmarkkinoista, taloudellisesta piiristä, josta usein käytettiin nimitystä triad. Triadiin kuuluvia maita totuttiin pitämään maailmantalouden moottoreina ja niiden keskinäinen kilpailu ajoi talouden suuntaa. Toisaalta taloudelliseen kilpailuun liittyvät ongelmat aiheuttivat pitkään kireyttä keskinäisille kauppasuhteille. Näin myös EU:n ja Yhdysvaltain välillä, vaikka alueiden suhteita on totuttu yleensä luonnehtimaan kulttuuristen ja poliittisten samankaltaisuuksien ja siteiden pohjalta. (Soramäki, Okkonen, 1996, 5-6) Tämä kilpailun ja uhkakuvien keskittyminen on nähtävissä selkeästi myös komission audiovisuaalisen alan tiedonannoissa. Japanin ajaututtua taloudellisiin vaikeuksiin taloudellisesta valta-asemasta ovat jääneet kiistelemään pääosin Yhdysvallat ja EU. Tiedonannoista on selvästi luettavissa taloudellisten viholliskuvien synnyttämistä, mitä selvästi leimaa Eurooppalaisen audiovisuaalisen tuotannon heikko kauppataaseen suhde Yhdysvaltoihin (kts. esim. Commission of the European Communities, 1999/2, 7). Eurooppalaisen yhteismarkkina-alueen synnyttäminen onkin vihdoinkin nähty keinona saavuttaa Yhdysvaltain valta-asemaa myös av-alalla, kuten Schlesingerkin on havainnut (Schlesinger, 1997, 374-375).

Erityisesti kilpailukyvyn kehittäminen näyttäytyykin unionin politiikan painopisteenä: *It (European programme industry) must be competitive in a open worldwide market;*” (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Myös Media-ohjelman tavoitteeksi ilmoitetaan menestys niin yhteisön alueella kuin kansainvälisestikin: *”to create films and other audiovisual works with an in-built potential for international success.*” (Commission of the European Communities, 1998/3, 8). Kilpailukyvyn kehittäminen myös rakenteellisesti on olennainen unionin politiikan argumentti: *”European Union action must have the general aim*

of meeting the industries needs and promoting it's competitiveness... (Commission of the European Communities, 1999/1, 12). "The audiovisual industry must rise to the challenges of internationalization and globalization, in particular in context of digital revolution. The european programme industry must strengthen its competitive position while remaining open to the world." (Commission of the European Communities, 1994/2, 32).

Audiovisuaalisen alan näkeminen, taloudellisen kasvun, kehityksen, hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn edistäjänä näkyy hyvin siinä kuinka erityisesti taloudellisen menestyksen, tehokkuuden ja kilpailukyvyn argumentit nousevat usein esiin komission argumentaatiossa. Kilpailukyvyn ja tehokkuuden parantajina on sitten nähty sisämarkkina-alueen luominen ja alan taloudellisen rakenteen kehittäminen erityisesti tukipolitiikan avulla sekä suojeleminen ulkoiselta kilpailulta, eli sisämarkkina-, teollisuus- ja kauppapolitiikan keinot sekä myös oikeanlainen kilpailupolitiikka ja teknologioiden käytön edistäminen.

Sisämarkkinoiden synnyttäminen on nähty olennaisena edellytyksenä kilpailukyvyn kehitykselle ja yhteisön politiikan tarkoituksena onkin ollut poistaa kaikki tuotannon liikkuvuutta estävät esteet (kts. Commission of the European Communities, 1986, 15). Audiovisuaalisen alan kannalta sisämarkkinoiden luominen näyttäytyy tärkeänä useallakin tapaa, parantaen ennen kaikkea alan kilpailukykyä ja taloudellista tuottavuutta "*Extending service areas makes programme production more profitable.*" (Commission of the European Communities, 1984/1, 46).

Alan teollisuuden vahvistaminen on toinen vahva politiikan suuntaus, johon on liittynyt taloudellisen tehokkuuden argumentit: "*In the world where services are steadily beeing liberalized, there is an urgent need to restructure an industry which must in the long term survive without protectionism and without subsidies*" (Commission of the European Communities, 1994/2, 22). Alan taloudellisen rakenteen vahvistaminen on komission mukaan oleellista alan mahdollisuuksien hyödyntämiseksi: "*As regards support for the programme industries, the Commision's approach is based essentially on a wish to improve the economic context of those industries with an eye to the advent of the single market.*" (Commission of the

European Communities, 1990/1, 22). Tässä yhteydessä varsinkin pienten ja keskisuurten yritysten kannustaminen, joka on yksi unionin tärkeistä tavoitteista näkyy myös audiovisuaalisen alan politiikassa.

Komission tiedonannot painottavat selvästi alan taloudellisen kilpailukyvyn vahvistamista. Unionin politiikkaa kohtaan onkin esitetty kritiikkiä siitä, ettei sen tähtää kulttuurisektorilla työskentelevien tai yleisön etujen turvaamiseen, vaan vahvasti kaupallisten instanssien ja teollisuuden etujen vahvistamiseen. Myös komission työtapojen ja eturyhmien esilläolon vaatimien taloudellisten resurssien on katsottu johtaneen siihen, että teollisuus on saanut usein äänensä vahviten kuuluviin (Scott, Freeman, 1996, 32). Kuten tutkimukseni lähtökohtana toin esiin, varsin usein törmää näkemykseen, että todellisten taloudellisten päätavoitteidensa mukaisesti unionin politiikka myös kulttuuri- ja audiovisuaalisella alalla on ensisijaisesti taloudellisten etujen turvaamista. Tätä on katsottu tukevan myös sen, että audiovisuaalisen alan toiminta on luokiteltu palvelutoiminnaksi, taloudellisen toiminnan alaksi, jolla tosin on kulttuurista merkitystä. Myös komission tiedonannoissa on esitetty, että yhteisön tason painopiste on teollisissa ja rakenteellisissa tavoitteissa kun kansallisella tasolla taas keskitytään kulttuuriin tavoitteisiin (Commission of the European Communities, 1998/3, 6).

Tällaisen näkökannan mukaisesti kuitenkin kiellettäisiin tai ainakin vaiennettaisiin unionin politiikasta sen vahvasti niin kulttuuriin arvoihin ja vaikutuksiin, niin monimuotoisuuteen, sisäiseen identiteettiin ja yhtenäisyyteen, kuin ulkoiseen arvovaltopolitiikkaankin liittyvät poliittisesti hyvin mielenkiintoiset dimensiot.

Pelkän taloudellisen näkökulman kautta alaa katsottaisiin puhtaasti liiketoimintana ja edellä mainittujen taloudellisten merkitysten ja argumenttien kautta, pääosin vain taloudellisena toimintana ja kaupankäynnin välineenä, kuten Yhdysvalloissa pitkälti tehdään. Kuitenkin kuten myös esimerkiksi ns. Orejan raportissa tuodaan esiin Euroopassa on haluttu korostaa myös alan kulttuurista ja sosiaalista merkitystä (High Level Group, 1998, 10, kts. myös Schlesinger, 1997, 374-375). Audiovisuaalisella alalla onkin pelkän taloudellisen merkityksensä lisäksi komission retoriikassa myös muita vahvoja arvoja ja merkityksiä. Toisaalta audiovisuaaliseen alaan on

lastattu myös vahvoja instrumentaalisia merkityksiä, erityisesti työllisyys-, alue- ja tietoyhteiskuntapolitiikan mielessä, joita käsittelen seuraavaksi.

4.2. Audiovisuaaliala työllisyys-, alue-, ja tietoyhteiskuntapolitiikan välineenä

Audiovisuaalipolitiikkaan on liittynyt olennaisesti myös sen välineellinen käsittely. Audiovisuaalinen ala on komission toimesta valjastettu ajamaan ”jotain suurempaa arvoa” kuten erityisesti taloudellista kehitystä, työllisyyttä, alueellista rakennepolitiikkaa ja varsinkin viime aikoina tietoyhteiskuntapolitiikka. Unionin audiovisuaalinen politiikka näyttäytyy vahvasti instrumentaalisessa roolissa. Audiovisuaalisen alan tukemisen ja kasvun kautta oletetaan saavutettavan useita hyötyjä. Vastaavan ilmiön on havaittu koskevan myös esimerkiksi tieto- ja informaatioyhteiskuntastrategioita. Kuten Jari Aro on huomannut ne tuodaan usein esiin ratkaisuna laajempiin yhteiskunnallisiin ongelmiin (Aro, 1997, 23).

Erityisesti audiovisuaalialan työllistävän vaikutuksen korostaminen on yksi vahvoja alan välineellisen merkityksellistämisen muotoja. Alan työllistävää merkitystä on korostettu todeten audiovisuaalisen sektorin työllistävän jopa yli miljoona ihmistä unionin alueella (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 28.05.2001, kts. myös Commission of the European Communities, 1984/1, 39). Työllisyyteen on lastattu myös vahvoja tulevaisuuden odotuksia: ”*The audiovisual sector has the potential to create hundreds of thousands of high-skill jobs in Europe.*” (Commission of the European Communities, 1999/2, 6, kts. myös Commission of the European Communities, 1998/3, 3). Audiovisuaalisen alan rooli työllistäjänä onkin olleellinen komission argumentaatioissa: ”*It (European programme industry) must be capable of transforming its growth into new jobs in Europe.*” (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Jopa myös vuoden 1986 direktiiviehdotuksessa ns. kiintiöitä perusteltiin työllisyyden parantamisella: ”*Given that its purpose is directly to promote employment in the cultural industries, certain categories of programmes which require little or no creative work... are left out of consideration*”. (Commission of the European Communities, 1986, 21). Audiovisuaalisen alan työllistävää merkitystä on korostettu myös erillisessä kulttuuria, kulttuuriteollisuutta ja työllisyyttä koskevassa tiedonannossa (kts. Commission of the European Communities, 1998/1, 2, 8-11)

Toisaalta audiovisuaalialaan on ladattu myös aluepoliittisia odotuksia. Audiovisuaalialan kehitys ja erityisesti sen eurooppalaisen ulottuvuuden vahvistuminen voisi komission mukaan parantaa heikompien alueiden mahdollisuuksia niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin ja lisätä näin alueellista koheesiota. Varsinkin Media -ohjelmalla on vahva aluepoliittinen ulottuvuutensa. Media -ohjelmalla on vahva aluepoliittinen ulottuvuus sekä taloudellisesti että kulttuurisesti, yhteisön sisäisesti ja myös ulkoisesti: *“MEDIA could moreover provide a systematic framework for initiatives designed to develop audiovisual activities in the Community’s less favoured regions, thus enabling these regions both express their particular identities and exploit their own economic potential. Finally, cooperation with professional from non-member states, including central and east European countries, could increase the economic, cultural and political impact of the action programme.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 28). Audiovisuaalialan voikin katsoa olevan valjastettu ajamaan alue- ja rakennepoliittisia tavoitteita.

Audiovisuaalinen ala varsinkin rajat ylittävän lähetystoiminnan kautta on nähty myös olennaisena osana eurooppalaisten verkkojen syntymistä ja tällainen verkostointi taas olennaisena kansainvälisen kilpailukyvyn lisäämiseksi (Commission of the European Communities, 1984/1, 38, 54). Audiovisuaalinen ala on liitetty taloudellisen kehityksen kannalta laajempiin yhteyksiin eli aluksi laajempaan eurooppalaisten kommunikaatioverkostojen kehitykseen ja myöhemmin osaksi tietoyhteiskuntapolitiikkaa. Vuoden 1986 direktiiviesityksessä komissio tuo esiin kuinka: *“The manner in which the Commission approaches this problem is thus a very important aspect of the way in which it seeks to develop the Community’s internal markets for services, and indeed services of a vitally important character namely those utilizing modern communications and information technology... For this reason, the creation of a common market for broadcasting figures predominantly as an urgent task...”* (Commission of the European Communities, 1986, 4-5). Lähetystoiminta-alan ja houkuttelevien sisältöjen kehitys on komission retoriikassa liitetty osaksi keinoja, joiden avulla uudet integroidut kommunikaatioverkostot voitaisiin rakentaa ja rahoittaa. Lähetystoiminnan rajat ylittävän leviämisen vahvistuminen vahvistaisi näin komission mukaan koko yhteisön taloutta ja ennen kaikkea kansainvälistä kilpailuasemaa: *“The*

creation of a common market for broadcasting and the cross-frontier distribution of broadcasting services will help to push through the new information and communication techniques needed in terms of the economy as whole...Furthermore, this development is also likely to give fresh impetus to the European economy in terms of more sophisticated information and communication networks. Improved international competitiveness would be the result." (Commission of the European Communities, 1984/1, 53, kts. myös Commission of the European Communities, 1984/2, 2). Yhteisen lähetystoiminta-alueen odotetaan siis helpottavan laajojen kommunikaatioverkostojen vaatimia investointeja.

Houkuttelevan ohjelmasisällön uskotaankin komissiossa lisäävän taloudellista kysyntää myös uusille levitysteknologioille: *"Attractive broadcasting in the Community will pave the way, in terms of the economy as a whole, for even more significant innovations in information and communication techniques..."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 52) .

Tietoyhteiskuntakehitys taas on ollut unionin viime aikaisen politiikan selkeitä painotusaloja ja siihen liittyvästä taloudellisesta toiminnasta on odotettu kasvavan unionin merkittävämpiä ja nopeimmin kasvavia alueita. Informaatioyhteiskunta ja digitaalinen vallankumous on kuvattu väistämättöminä kehityssuuntina: *"The process cannot be stopped and will lead eventually to a knowledge based economy."* (Commission of the European Communities, 1994/3, 1). Kehitys on kuitenkin nähty ennen muuta positiivisena ja siihen lastattu paljon positiivisia odotuksia. Tietoyhteiskunta on nähty niin työllisyyden parantajana, kehityksen, hyvinvoinnin ja koheesion edistäjänä kuin talouskasvun ja kilpailukyvyinkin mahdollistajana. Tietoyhteiskunta lupaa komission mukaan myös lisääntyvää kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta ja yhteisten kulttuuriarvojen ja perinteen leviämistä (kts. Commission of the European Communities, 1994/2, 15 ja Commission of the European Communities, 1994/3, 13-14). Audiovisuaalinen ala onkin palvelualana kytketty yhdeksi tietoyhteiskunnan avainaloista. Audiovisuaalialasta on tehty tietoyhteiskunnan sisältöstrategian avainelementti (kts. Commission of the European Communities, 1994/3, 3, 8, 14).

Erityisesti kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä käsitelleen Valkean kirjan pohjalta audiovisuaalista alaan käsitellään oleellisesti tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien

merkityksessä: *"the White Paper identified the Information Society and, in particular, the audiovisual sector as having the greatest potential for growth and job creation."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Unionin tietoyhteiskuntakehitystä korostavan ajattelumallin mukaisesti audiovisuaalista alaa korostetaan verkoissa levitettävän sisällön tuottajana ja tietoyhteiskuntakehitystä näin olennaisesti tukevana alana. *"It (European programme industry) must be forward-looking and be involved in the development of the information society;"* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Audiovisuaalituotanto on merkityksellistetty komission toimesta yhdeksi tietoyhteiskunnan palvelumuodoksi, erityisesti sisällöksi, jonka avulla on mahdollista rahoittaa kehitystä.

4.3. Kulttuurista merkitystä korostava näkökulma

Tässä vaiheessa on jo tullut selväksi, ettei unionin audiovisuaalipolitiikka, ainakaan tekstien tasolla ole ainoastaan sisämarkkinoiden taloudelliseen hyvinvointiin ja toimivuuteen tähtäävää politiikkaa. Audiovisuaalista alaa ei tiedonannoissa katsota pelkästään sisämarkkina- tai kauppapolitiikkana tai edes teollisuuspolitiikan näkökulmasta vaan sillä on myös vahva kulttuuripoliittinen dimensio. Vaikka kulttuuri ei siis ennen Maastrichtia ole kuulunut unionin varsinaiseen toimivaltaan ja yhä unionin "täydentävää roolia" alalla korostetaan, on politiikalla kuitenkin koko sen kehityksen ajan ollut selkeä kulttuurinen ulottuvuutensa, myös kaupp- ja tukipolitiikalla, varsinkin eurooppalaisuuden, yhtenäisyyden ja identiteetin käsitteiden kautta.

Komission retoriikassa useassa yhteydessä tuodaan esiin kuinka audiovisuaalialan politiikka ei ole vain taloudellinen vaan oleellisesti myös kulttuuripoliittinen kysymys: *"Its very nature makes it an industry that has a particularly strong cultural impact."* (Commission of the European Communities, 1998/3, 3). *"The citizens of the Community will welcome the extension of the potential coverage and content of television all the more if the Community is in position to view the opportunities offered by these new broadcasting techniques as a cultural challenge and to place them within the context of a broad plan for the future of Europe not base on economic precept alone.* (Commission of the European Communities, 1984/1, 23). Alan on esitetty "näyttelevän sosiaalisesti ja kulttuurisesti avainroolia" (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 28.05.2001).

Komission mukaan av-alalla on selkeää merkitystä integraatiokehitykselle myös kulttuurisesti ja poliittisesti: *"The Commission considers that action needs to be taken at the present time in the broadcasting field because of the importance of its effect, already considerable and steadily growing, on the process of European integration. This effect, actual and potential, is not only economic in character but also social, cultural and political."* (Commission of the European Communities, 1984/2, 2). Kulttuurisia tuotantoja, kuten audiovisuaalista alaa, ei voi komission mukaan käsitellä kuten muita tuotteita, vaan ne ovat etuoikeutettuja identiteetin, pluralismin ja integraation välineitä (Commission of the European Communities, 1994/3, 14). Kuten vuoden 1986 direktiiviehdotuksessa todetaan *"the problem is clearly not narrowly economic or technical...The economic objectives of the policy thus form part of a wider set of objectives of which cultural objectives are an important component."* (Commission of the European Communities, 1986, 5-6)

Audiovisuaalinen ala on komission tiedonannoissa olennaisesti sekä tiedon että kulttuurin välittäjä. Toisaalta audiovisuaalisen alan kahtiajakautuneisuus television viestinnällistä näkökulmaa korostavan ja elokuvan käsittelyn välillä on alkuaikojen asiakirjoissa selkeä. Elokuvaa käsiteltiin vahvasti kulttuurin alana ja myös taloudellisena kysymyksenä, televisiota selkeästi tiedotuksen ja informaation levittämisen keinona, mediana. Erityisesti vuoden 1984 vihreässä kirjassa korostuu vahvasti tiedotusvälineellinen näkökulma ja sen mukainen alan käsittely politiikan hahmottajana *"Broadcast over the airways are a particularly important example of generally accessible source of information."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 25). Av-alan, erityisesti television ja lähetystoiminnan merkitystä sen tiedonvälityksellisessä roolissa on komission toimesta tuotu usein esiin. Av-alan arvoa tiedon leviämislle ja tätä myötä myös demokratialle ja käsitysten muotoutumiselle on näin korostettu (kts. esim. High Level Group, 1998, 9).

Audiovisuaalista politiikkaa onkin erityisesti aluksi argumentoitu vahvasti myös viestintäpoliittisella argumenteilla. tiedonvälityksen, sananvapauden, monipuolisuuden ja saatavuuden teemojen kautta. Audiovisuaalisen alan tiedotusvälineellisen luonteen mukaisesti varsinkin 'televisio ilman rajoja' -direktiivin yhteydessä on korostettu paljon viestintäpoliittisia

argumentteja, kuten sananvapautta, mikä on sinänsä mielenkiintoista myös siksi, että direktiivi käsittelee ennemminkin luovaa ohjelmatuotantoa (kts. OJ. No L 202/60, 30.07.1997). Yhtenä Vihreän kirjan ja audiovisuaalisen alan sisämarkkinoiden perustana nähtiin kuitenkin oikeus monipuoliseen tiedonvälitykseen: ”*Community-wide television broadcasting is already guaranteed by the fundamental rights of freedom of information and opinion which are binding in the community.*” Tätä näkemystä tukemaan esitellään vielä useita kansainvälisiä sopimuksia ja ilmaistaan että: ”*Both of these freedoms act as guarantees for cross-frontier broadcasting.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 24-25). Poliittisessa argumentaatiossa tiedonvälityksen ja ilmaisunvapauden arvoa on haluttu korostaa: ”*...broadcasting organizations run a commercial lines can very well hold its own, in terms of quality, with a state-run broadcasting organization. Freedom of expression, however, cannot be the prerogative of the highest bidder...*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 3).

Audiovisuaalialan erityissäätelyn perusteena komissio onkin esittänyt ilmaisunvapauden, pluralismin, kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden sekä eri ryhmien oikeuksien suojelua ja saatavuuden varmistamista. Saatavuuden ja monipuolisuuden kysymysten yhteydessä on haluttu korostaa myös julkisen palvelun lähetystoiminnan roolia ja yhteiskunnallista merkitystä (Commission of the European Communities, 1999/2, 8, 12, 15).

Komissio on nostanut pluralismin arvon olennaiseksi osaksi yhteisön kehittämistä ”kohti demokraattista yhteiskuntamallia”: ”*the Commission considers that the establishment of the European audiovisual space does not derive merely from its wish to promote the audiovisual industry but also from the importance attached by the Community to the requirements of a democratic society, such as, notably, the respect of pluralism in the media and for freedom of expression.*” (Commission of the European Communities, 1990/1, 21). ”*To this end, cross-frontier broadcasting, particularly of television, offers the most potentially effective means for guaranteeing that the traditional pluralism of our political systems develops a healthy Community dimension.*” (Commission of the European Communities, 1984/2, 4).

Pluralismin arvoa erityisesti monimuotoisuutena onkin argumentaatiossa korostettu: ”*Next it will be necessary to ensure the development of the audiovisual sector if not at the expense of*

pluralism but, on the contrary, helps to intensify it by promoting, in particular, the diversity of the programmes shown to the general public.” (Commission of the European Communities, 1990/1, 4, kts. myös Commission of the European Communities, 1984/1, 62). Komissio on ilmaissut politiikkansa perusteena monimuotoisen ohjelmasisällön tarjoamisen, mikä komissiolle on tarkoittanut pitkälti eurooppalaisen ohjelmasisällön leviämistä ja yksipuolistumisen, lue amerikkalaistumisen, ehkäisyä.

Komission politiikan yhtenä olennaisena osana onkin korostettu myös juuri eurooppalaisen moninaisuuden turvaamista ja edistämistä (kts. esim. Commission of the European Communities, 1999/2, 19, tai Commission of the European Communities, 1998/3, 6). Monimuotoisuus on komission mukaan myös olennainen luovuutta ruokkiva tekijä. Vuoden 1984 vihreän kirjan kappaleessa ”The new technologies in the service of cultural exchange” korostetaan luovuuden ja sen lisäämisen merkitystä, jossa eurooppalainen kanssakäynti nähdään apuna: *”All the member states of the Community wellcome and promote cultural exchanges between their peoples both for the stimulating effect they have on creativity of artists and thinkers... There are many examples to show that creativity is heightened by contact with different cultures.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 30). Monimuotoisuus nousee argumentaatiossa usein esiin. Tässä yhteydessä sillä on pitkälti tarkoitettu nimenomaan juuri eurooppalaisten ohjelmien kiertoa, leviämistä ja markkinaosuuksia.

Viestintäpoliittisten argumenttien lisäksi politiikan edetessä ja varsinkin alan vahvistamispyrkimysten yleistyttyä, audiovisuaalista alaa on alettu tarkastella enemmän kokonaisuutena, ohjelmateollisuutena tai osana massakommunikaatiosysteemiä: *“Newspapers and television are predominant in the field of news and the formation of opinions... Entertainment requirements are satisfied by books, followed by television, films and magazines... Radio, television, newspapers, periodicals, books, videocassettes, video discs, films and many new services in the future must be regarded as components of the mass communication system.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 56). Audiovisuaalinen ala kokonaisuudessaan onkin komissiolle myös tärkeä kulttuurin levittäjä, laajassa mielessä: *“The Commission itself recently reiterated the value of cultural exchanges for*

promoting culture in the Community and stressed that "widening the audience" must be accompanied by other measures." (Commission of the European Communities, 1984/1, 32).

Audivisuaalinen tuotanto on komission tiedonannoissa kulttuurin esiintuoja, luovuuden ja elämäntyylin heijastaja sekä eurooppalaisen kulttuuriperinteen edustaja: *"Films and television programmes are an important cultural vector."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 13). *"Films and television programmes are not products like any others: as a prime vectors of culture they retain a specific place in the midst of the manifold new types of audiovisual products; as living testimony to the traditions and identity of each country they deserve encouragement;"* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1).

Poliittisesti mielenkiintoista on kuinka tiedonannoissa av-ala on selkeästi nostettu yhteiskunnalliseksi ja ideologiseksi vaikuttajaksi. Komission mukaan audiovisuaalinen ala toimii käsitteiden ja merkitysten muokkaajana. Koska ja paitsi, että audiovisuaalinen ala on oleellinen tiedonvälittäjä se on komission retoriikassa myös tärkeä yhteiskunnallinen vaikuttaja: *"it is the social and cultural role of the audiovisual media that forms the point of departure for policy making"* (Commission of the European Communities, 1999/2, 7). *"Given the importance of the audiovisual media as vehicle for culture (not only increasing awareness of our cultural heritage and promoting artistic creation, but also influencing our daily lives and behaviour), this is of a paramount importance for the future of European society."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 21-22). Komissio on omaksunut pitkälti vasemmistolaisen pidetyn näkemyksen, jonka mukaan audiovisuaalituotannot voivat vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen, omaten näin selvää ideologista vaikutusta (kts. Commission of the European Communities, 1984/1, 35).

Komission tiedonannot heijastelevatkin selvästi näkemystä, jonka mukaan audiovisuaaliset tuotannot näyttävät olennaista roolia yhteiskunnallisessa muokkauksessa, erityisesti koska niiden parissa vietetään niin paljon aikaa. Varsinkin televisiotuotannon ideologista vaikutusta on perusteltu sillä ajalla, jota sen katselemiseen on käytetty: *"However the two hours which the average European spends in front of his television set and their impact on the general public in terms of news, consumer fashions and life styles are such that the sector's importance cannot be*

measured solely in terms of its contribution to the GDB." (Commission of the European Communities, 1990/1, 7).

Komission tiedonannot sekä myös niitä tukevat raportit heijastavat audiovisuaalialan merkityksellistämistä vahvojen kulttuurin, ideologian ja ajatusten hegemonian kytkennän mukaisesti: *"They also play an important part in the development of our societies...Preserving and developing the European social model means making better use of audiovisual capacities as a major means of communication, conveying information and knowledge and forming identity."* (Oreja, 1997, 5). Komission mukaan audiovisuaalialalla on keskeinen rooli demokraattisissa yhteiskunnissa paitsi tiedon, myös sosiaalisten arvojen ja maailmankuvan välittäjänä, käsitteiden ja ymmärryksen muokkaajana: *"The social impact of these media is very significant: it is their defining feature and as such is central to any policy which addresses them...They therefore not only determine what we see of the world but also how we see it."* (Commission of the European Communities, 1999/2, 7, kts. myös Oreja, 1998, 5).

Komissio on omaksunut näkemyksen, jonka mukaan audiovisuaalinen ala välittää ideoita ja mielipiteitä ja muokkaa näin asenteita: *"More fundamentally, broadcasting is a powerful medium for the communication of all kinds of information, ideas and opinion. It thereby influences the attitudes of almost all Community citizens, and provides the means by which they can influence the attitudes of others. Moreover, the range of matters with which it deals with is extremely broad: from the essentially practical...to broader political, social educational and cultural affairs which are associated with some of our societies' most fundamental values."* (Commission of the European Communities, 1984/2, 3).

Audiovisuaalisella alalla voikin näin komission näkemysten mukaan olla olennaista ideologista vaikutusta ja rooli sosiaalisten arvojen kehityksessä ja vaihdossa: *"The audiovisual media play a central role in the functioning of modern democratic societies...Moreover, the audiovisual media play a fundamental role in the development and transmission of social values. This is not simply because they influence to a large degree which facts about and which images of the world we encounter, but also because they provide concepts and categories – political, social, ethnical, geographical, psychological and so on – which we use to render these facts and*

images intelligible. They therefore help to determine not only what we see of the world but also how we see it...It (audiovisual industry) has a major influence on what citizens know, believe and feel..." (Commission of the European Communities, 1999/2, 7-8). Myös ns. Orejan raportissa esitetään, että av-media on oleellisesti vastuussa käsitteiden ja uskomussysteemien sekä myös identiteettien muodostumisesta (High Level Group, 1998, 9)

Audiovisuaalinen ala onkin komission näkemyksen mukaan myös oleellinen identiteetin rakentaja: *"...plays and crucial role in the transmission, development and even construction of cultural identities."* (Commission of the European Communities, 1999/2, 8). Tällä perusteella myös vuoden 1990 tiedonannossa, kohdassa joka käsittelee tulevia kauppaneuvotteluja audiovisuaalisen alan erityisominaisuuteen kulttuurisena identiteetin rakennusosana on kiinnitetty erityistä huomiota. Erityisesti tässä yhteydessä on vedottu kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoisten identiteettien suojeluun: *"...having regard to the role played by broadcasting as a vector of cultural identities. This is therefore a matter of cultural specificity...it responds to concerns regarding cultural and linguistic identities which must be protected;"* (Commission of the European Communities, 1990/1, 36).

Kuten jo aiemmin on ilmennyt identiteettipuheen suhteen keskeisin sanoma, jo unionin roolin ja jäsenmaita tyydyttämään pyrkivän tarpeen perusteella, on pyrkimys toisaalta yhdistää "eurooppalainen identiteetti" ja toisaalta halu myös suojata kansallisia identiteettejä. *"All these measures are designed to realize the same basic goals and form a coherent policy involving, in addition to the realization on an internal market for broadcasting...the promotion of the Community's growing political, social and cultural identity, but at the same time, respecting and promoting the diversity and the specificity of the audio-visual cultures of its Members."* (Commission of the European Communities, 1986, 8). Audiovisuaalisen alan merkitys näyttäytyykin näin sekä yhtenäisyyden, eurooppalaisuuden että myös moninaisuuden edistäjänä, "yhtenäisyyden moninaisuudessaan" vahvistajana. Tähän näyttäytyvään dilemmaan palaan vielä tarkemmin seuraavan kappaleen jälkeen.

Suhteutettuna unionin tavoitteisiin ei ole kovinkaan yllättävää, että audiovisuaalisesta kulttuurista puhuttaessa ei unionissa pääosin ole oltu kiinnostuneita sen tyylistä tai esteettisestä

laadusta, vaan audiovisuaalialaa on yritetty puolustaa kokonaisuudessaan, sen oletettujen vaikutusten ja kulttuuripoliittisen merkityksen perusteella, kollektiivisen identiteetin osoittajana, kuten myös Schlesinger ja Ellmeier ovathavainneet. Merkityksellistä ei ole ollut tyyli tai laatu vaan nimenomaan eurooppalainen alkuperä ja se oletettu vaikutus mikä audiovisuaalisen kulttuurin tuottamisella ja kuluttamisella on kulttuuriseen elämäntapaan. Audiovisuaalisen tuotannon säilyttämistä on pyritty tukemaan suojelun avulla, koska sen on oletettu muokkaavan koko elämäntapaa (Schlesinger, 1997, 372). Audiovisuaalisella politiikalla on näin ollut vahvasti ”poliittinen” asema ja sävy. Audiovisuaalituotantoa on harvemmin käsitelty varsinaisesti taiteen merkityksessä ja myös kulttuuritiedonannoissa audiovisuaalista alaa käsitellään pääosin mediana, kommunikaatiovälineenä, jonka kautta ns. varsinaista kulttuuria voidaan välittää ja tuoda esiin (Möttönen, 1998, 27).

Kuitenkin, vaikka audiovisuaalista alaa käsitellään yleensä kilpailukyvyn tai sen oletettujen vaikutusten ja välittämien tietojen, ajatusten ja mielikuvien pohjalta on siihen joissain yhteyksissä viitattu myös laadullisten pohdintojen kautta ja varsinkin elokuvasta puhutaan erityisenä kulttuurisena tuotantona: *“Transmission of domestic television programmes across national borders also offers the interested public new opportunities for learning about the cinema and other cultural productions in the audiovisual field in other Member States”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 30). Laadun säilyminen on esimerkiksi kasvavan tarjonnan yhteydessä nähty tärkeänä. *“The European audiovisual industry must remain capable of providing quality audiovisual content that is of relevance and importance to European citizens.”* (Commission of the European Communities, 1999/2, 7). Laatu on kytketty myös taloudelliseen houkuttelevuuteen: *“The increase in the number of channels available to media users as a result of Community-wide broadcasting may have both positive and negative effects (increased variety as against poorer quality and less scope for financing individual programmes). The effects on programme content and quality are closely linked with the scale and nature of the available sources of finance.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 35). Laadulla voikin olla symbolista paremmuutta ja toisaalta taloudellista houkuttelevuutta lisäävää arvoa, mutta audivisuaalinen tuotanto on kuitenkin selvästi ollut kiinnostuksen kohteena enemmänkin eurooppalaisen alkuperänsä ja oletettujen vaikutustensa vuoksi eli se on merkityksellistetty poliittisiin tarkoituksiin.

Erityisesti audiovisuaalialan yhteiskunnalliset vaikutukset ja rooli varsinkin eurooppalaisen elämäntavan, luovuuden ja perinteen heijastajana on saanut oman osansa huomioista. Toisaalta myös kulttuurisen monimuotoisuuden erityistä merkitystä on korostettu. Audiovisuaalinen media näyttelee komission mukaan merkittävää roolia sosiaalisten ja kulttuuristen arvojen välittäjänä ja kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden sekä saatavuuden kysymykset ovat näin politiikassa tärkeitä. Näitä kulttuuris-poliittisiin merkityksiin perustuvia arvoja ja päämääriä on sitten pyritty upottamaan osaksi unionin poliittisia instrumentteja, kuten 'Televisio ilman rajoja' -direktiivin kiintiöistä tai Media-ohjelman perusteista on luettavissa. Kuten jo aiemmin on noussut esiin varsinkin kauppaneuvottelujen yhteydessä juuri kulttuurinen argumentaatio on ollut vahvaa. Kulttuuripoliittisesti tarkasteltuna erityisen kiintoisaa on kuitenkin politiikasta vahvasti heijastuva europeanisaatio näkökulma.

4.4. Eurooppalaisuutta luova ja vahvistava europeanisaatio näkökulma

Eurooppalaisuutta voi pitää yhä pitkälti jäsentymättömänä käsitteenä, jolla kyllä puheissa on pitkät perinteet, mutta jolle on vaikea löytää yhtenäistä, selkeää ja yleisesti hyväksyttyä määritelmää, jota voitaisiin pitää eurooppalaisen identiteetin perustana. Mikäli Euroopan unionista ollaan kasvattamassa uutta valtiomaista supervaltaa, kuten näyttää, on sen havaittu vaativaan myös vallan suvereniteetin siirtämistä ja tämänkin perusteella eurooppalaisen identiteetin kehitystä. Esimerkiksi Hedetoft on esittänyt, että unionia vaivaavan "demokratiavajeen" selvittäminen vaatisi politiikan, kulttuurin ja identiteetin ympyrän täydellistämistä (Hedetoft, 1994, 35). Zetterholm taas on ilmaissut, että on epätodennäköistä, että kansallisvaltioiden kansalaiset siirtäisivät noin vain uskollisuutensa unioniin, ainakaan niin kauan kuin he kokevat kansallisen kulttuurinsa merkityksellisen erilaiseksi (Zetterholm, 1994, 81). Euroopan unionin yhtenäisyyden ja kehityksen kannalta eurooppalaisuuden ajatuksen muokaaminen ja korostaminen, eurooppalaisen kulttuuriperinnön ja sen vaalimisen merkitys voidaan näin nähdä tärkeänä. Integraatio puheella, eurooppalaisuuden ja yhtenäisyyden korostamisella ja erojen unohtamisella on olennaista merkitystä "me" -kuvan rakentamisessa. Toisaalta eurooppalaisesta kulttuurista ja identiteetistäkin puhuminen pohjautuu pitkälti oletukselle, että kuulijan tulee automaattisesti tietää mistä on kyse.

Tämän pohjalta myös audiovisuaaliteollisuuden merkitys on komissiossa havaittu oleelliseksi. Audiovisuaalinen ala onkin nostettu olennaiseksi europeanisaation rakennuspalaseksi: *”Broadcasting’s role in these areas makes it an essentially important factor to the development of the European community as an association of democratic states seeking to development as an increasingly integrated, economic, social and political entity.”* (Commission of the European Communities, 1984/2, 3). Audiovisuaalinen ala nähdään komissiossa keinona, jonka vahvistamisen kautta voitaisiin vahvistaa olennaisesti sekä sisäistä yhtenäisyyttä että ulkoista arvovaltaa, rakentaa sekä eurooppalaisuutta että ”ei-eurooppalaisuutta”: *”a cultural interpenetration can be achieved which will make a significant contribution to the European Community’s future development as a genuine Community”* (Commission of the European Communities, 1986, 6). *”The challenges are to help disseminate and raise the profile of European cultures in all their diversity outside the Union and to use audiovisual capacity as a powerful tool for integration and dialogue throughout Europe.”* (Oreja, 1997, 6).

Komission näkemyksen mukaan audiovisuaalisella alalla on oleellista merkitystä eurooppalaisen kulttuurisen tietoisuuden edistäjänä: *”New transmission and broadcasting techniques will allow those in the other Community regions also to be reached from from other member states, giving them access to a broad range if information, opinion and culture in the Community”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 23). Eurooppalaisen dimension ja eurooppalaisen identiteetin, yhteenkuuluvaisuuden tunteen kasvattaminen on selkeä audiovisuaalialan merkityksellistämisen tapa: *”The fact that cross-frontier television broadcasting offers an opportunity for helping to develop a European identity is an aspect of the new broadcasting technology which also holds some attraction...”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 28). Eurooppalaisuutta ja ”samankaltaisuutta” korostetaan myös ns. Orejan raportissa tuoden esiin alan kansallisten politiikkojen pitkäaikainen samankaltaisuus perustuen ”eurooppalaisten yhteiskuntien jaettuihin yhteisiin arvoihin” (High Level Group, 1998, 10).

Eurooppalaisuus kaikessa monimuotoisuudessaan kuvataankin kuitenkin ennen kaikkea eurooppalaisuutena, eurooppalaista dimensiota on haluttu korostaa ja eri maista tulevaa

tuotantoa on monimuotoisuudessaankin haluttu kuvata ”paikallisena” tuotantona (kts. Commission of the European Communities, 1998/3, 16 ja Commission of the European Communities, 1999/2, 7). Vaikka kulttuurista monimuotoisuutta halutaan korostaa, eurooppalainen tuotanto näyttäytyy kuitenkin ”omana tuotantona”: *”Given viewers’ market preference for programmes of national origin recourse to imports from the world market is seen above all as being made chiefly for want of better solution, for right to the stock of existing European programmes are held by competing national broadcasting companies...”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 9).

Audiovisuaalinen politiikka onkin jo pitkään ollut ala, jonka kautta on rakennettu eurooppalaisuutta ja myös laajennettu sitä unionin rajojen ulkopuolelle tarvittaessa: *”With the EFTA countries, the approach is to examine the possible areas of extending Community provisions. This is already the case in the television without frontiers Directive, the extension of which makes it possible, as part of the negotiations to extend the internal market to these countries, to ensure a European economic area in the audiovisual field and to put an end to the possibility of prohibiting rebroadcasting between these countries and the Community. Another measures of extension recently relates to the eastern European countries.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 34).

Audiovisuaalisen alan kehitys on komission asiakirjoissa olennainen osa koko integraatioprosessia ja audiovisuaalialan rooli nähdään oleellisena, yhtenäisyyden ja eurooppalaisen identiteetin elintärkeänä rakennuskivenä: *”Cross-frontier television broadcasting would make a significant contribution to European unification.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 28). Esimerkiksi televisiolähetysten avulla voitaisiin komission mukaan auttaa eurooppalaisia näkemään ”yhteinen kohtalonsa”: *”...the peoples of Europe to recognize the common destiny they share in many areas.”* (ibid).

Audiovisuaalisen alan tuleekin komission mielestä, europeanisaatio näkökulman mukaisesti, tavoitella ohjelmia, jotka käsittelevät asioita ”eurooppalaisesta näkökulmasta”: *”The aim is to use the possibility of direct television transmission via satellite in order to produce and broadcast a new kind of programme with with a European focus”* (Commission of the European

Communities, 1984/1, 29), mikä on alan perinteinen kansallinen asema huomioiden poliittisesti hyvin mielenkiintoista. Eurooppalaisen elämäntavan, arvojen ja perinteen edustajana sekä identiteetin rakentajana audiovisuaalisen alan tulee näin kuvata eurooppalaista luovuutta ja persoonallisuutta: *"It (european programme industry) must illustrate the creative genius and the personality of the people in Europe;"* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Myös eurooppalaisten arvojen, mitä ne sitten ovatkaan, suojeleminen on tärkeää: *"A European outline regulation should embody the structural guarantees necessary for independence without which a European broadcasting war will inevitably break out which may destroy the cultural values of our Community"* (Commission of the European Communities, 1984/1, 3).

Mikäli yhteinen audiovisuaalinen alue syntyy voi se komission mukaan lisätä keskinäistä ymmärrystä ja poliittista yhteisöllisyyttä: *"new programmes specifically designed for European interest are not the only contribution; the broadcasting of national programmes across national borders can do just as much to promote European integration: the range of sources for information about the other Member States of the Community and their people is thereby dramatically increased; access to programmes from other Member states provides a common background of information which offers far better chances of mutual understandings, trust and rapprochement;"* (ibid). Audiovisuaaliala kollektiivisen identiteetin rakentajana onkin jälleen otettu yhteiskunnallisen yhdentymisen välineeksi, merkityksellistetty europeanisaation edistäjäksi.

Paitsi, että audiovisuaalinen ala on paitsi oleellinen eurooppalaisen identiteetin rakentaja sisäisesti, on sillä komission argumentaatiossa myös roolinsa eurooppalaisen näkyvyyden ja kulttuurisen menestyksen airuena. Audiovisuaalisella alalla onkin strategista merkitystä myös ulkoisen arvovallan ja kulttuurisen pääoman merkinä, eurooppalaisen imagon rakentajana: *"the negotiations on liberalization of services had the merit of clearly revealing the strategic importance of the audiovisual industries in general and the enormous economic and cultural interests at stake in the image business in Europe."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 32). Televisio-ohjelmilla ja elokuvilla on komission näkemysten mukaan merkittävää imagoarvoa: *"they are the basis of the entire "image business";"* (Commission of the European Communities, 1994/2, 13). Kilpailukyvyn parantaminen onkin näin tärkeää paitsi

taloudellisesti myös kansainvälisen kulttuurisen näkyvyyden kannalta: *“The European audiovisual industry must improve its competitiveness and establish a presence worldwide.”* (Oreja, 1997, 6).

Komission retoriikassa nimenomaan eurooppalaisen tuotannon osuudella ja esillä ololla on erityisarvonsa, niin kulttuurisen menestyksen kuin ideologisen ja symbolisen vallankin suhteen: *“...the cultural impact of a country or a region is largely dependent of the success of its programme makers, whose products pass on not only cultural heritage but also lifestyles, and influence the lives of the people who watch them.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 13). Tällaista näkemystä tukevat myös ns. korkean tason asiantuntijaryhmät: *“Nowhere in the world other than in Europe can audiovisual programmes in European languages, with European journalists, presenters, actors, directors and sports personalities, about European topics, events and ideas, be produced.”* (High Level Group, 1998, 13). Audiovisuaalialaan on näin lastattu suuria odotuksia koskien eurooppalaisen kulttuurin säilyvyyttä ja elokuvat sekä televisio-ohjelmat on liitetty tärkeäksi osaksi Euroopan kulttuurista menestystä ja myös symbolisen vallan ja arvovallan saavuttamista. Olennaista on kuinka eri jäsenmaiden kulttuurinen pääoma, audiovisuaalialan muodossa on merkityksellistetty yhteisen eurooppalaisuuden menestyksen ajajaksi: *“The exploitation of Europe’s cultural diversity can contribute more than it does at present to intensifying Europe’s audiovisual capacity. This will in turn help the European cultures to thrive both in Europe and on the world scale.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 13).

Jos politiikan eri taloudellisten ja kulttuuristen arvojen ja argumenttien sovittelu tunnustetaankin hieman ongelmalliseksi, yhdistävä tekijäksi muodostuu komission mielestä juuri eurooppalaisen ulottuvuuden kehitys ja menestys: *“Reconciling the cultural and the economic, the product and the audience, the small business structure and the industrial constraints – the are no mere buzz-words to conceal the complexity of the transition that the industry must make if it is to survive. Europe must have confidence in its talents and give them a proper means to flourish throughout Europe and the world.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 52).

Audiovisuaaliala on komission retoriikassa otettu uuden eurooppalaisen kollektiivisen identiteetin rakennuspalaksi, kulttuurisen ja poliittisen lähentymisen välineeksi ja myös ulkoisen arvovallan ja kuvan rakentajaksi. Audiovisuaaliala on olennaisesti merkityksellistetty europeanisaation edistäjäksi. Tämä taas on johtanut mielenkiintoiseen tilanteeseen varsinkin kansallista ja kulttuurista erityisyyttä korostamaan pyrkivän poliittisen näkökulman kanssa. Poliitiikan näkökulmien ja niiden mukaisten tavoitteiden välillä onkin selvää jännitteisyyttä, jota seuraavaksi tarkastelen.

4.5. Menestys ja kilpailukyky sekä alueellisen fragmentaation ja kulttuurisen diversiteetin korostamisen dilemma

Unionin audiovisuaalipolitiikan tavoitteeksi on siis ilmaistu sekä taloudellisia että kulttuurisia tavoitteita, erityisesti sekä kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistaminen että eurooppalaisen identiteetin ja toisaalta myös kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen. Näiden tavoitteiden yhdistäminen näyttää kuitenkin jokseenkin vaikealta. Audiovisuaalisen politiikan kehityksestä on luettavissa juuri taloudellisen ja kulttuurisen näkökulman ja toisaalta yhtenäisyyttä ja monimuotoisuutta korostavien näkökulmien yhdistämiseen liittyvät jännitteet. Kysymykseksi politiikan kehittyessä ja vahvistuessa onkin noussut erityisesti kilpailukyvyn ja sitä edistävän yhtenäisyyden ja toisaalta kulttuurisen moninaisuuden välinen taiteilu.

Morleyn ja Robinsin näkemyksen mukaan unionin poliikan selvänä logiikkana on ollut eurooppalaisten suurtoimijoiden luominen alalle kilpailemaan USA:n ja Japanin jättien kanssa, Euroopan kilpailuaseman vahvistamiseksi. Tämä on ollut teollisen keskittymisen ja integraation logiikkaa, joka johtaa kohti muutamia mediajättiläisiä, globalisaation, standardisaation ja homogenisaation periaatteella. Toisaalta on havaittavissa, että toinen, jokseenkin vastakkainen voima on noussut alueellisuudesta, paikallisesta erillisyydestä ja kiintymyksestä, joka on nostanut asemaansa diversiteetin, paikallisten identiteettien kunnioituksen ja kulttuuriperinteen säilyttämisen argumenteilla. Tähän on liittynyt esimerkiksi sekä kulttuurisen ja kielellisen erityisarvon että lähetystoiminnan merkityksen tunnustamisen korostus. Tämän voimien taiston voi nähdä heijastuneen myös esimerkiksi Media -ohjelmaan, jossa pienten tuottajien ja yritysten sekä pienten kieli- ja kulttuurialueiden tukemiselle, kulttuuristen erojen ja

identiteettien tunnustamiselle on yritetty antaa huomiota. (Morley & Robins, 1995, 17-18, 179-180) Osaltaan tässäkin näkyy se kuinka, audiovisuaaliala on ala johon usein liittyy vahvoja kansallisia tunteita (kts. Scott, Freeman, 1996, 59). Toisaalta kuten McQuail ja Siune ovat korostaneet ”luonnollisesti myös taloudellisia intressejä on sidottuna, joskus piilotetustikin poliittisten, sosiaalisten ja kulttuuristen argumenttien yhteydessä” (McQuail, Siune, 1986, 6).

Euroopan laajuisen av-alan politiikan merkitsijöinä ovat toimineet ainakin tietyssä suhteessa vastakkaisilta näyttävät intressit: toisaalta lähentymisen ja harmonisaation sekä liberalismiin ja taloudellisen tehokkuuden tavoite eli vahvan ja nimenomaan eurooppalaisen audiovisuaaliteollisuuden kehittäminen ja tähän liittyvät teollisen kilpailukyvyn politiikat, johon myös eurooppalaisen identiteetin ja kulttuurisen yhtenäisyyden vahvistaminen on tuonut oman osansa sekä toisaalta kansallisen, kulttuurisen ja kielellisten identiteettien monimuotoisuuden ja edustavuuden kunnioitus, erityisesti pienempien ja taloudellisesti heikompien alueiden suojeleminen ja tähän liittyvä politiikka.

Juuri taloudellisen kilpailukyvyn korostamisen ja kulttuuristen arvojen yhdistäminen ja toisaalta kulttuuripoliittisella alueella ”eurooppalaisuuden” eli yhtenäisyyden ja toisaalta monimuotoisuuden teemojen yhdistämisen kysymykset nousevat politiikasta esiin. Kulttuurisen ja taloudellisen arvon ristiriita voi näkyä esimerkiksi siinä kuinka kilpailukyvyn parantamisen voisi katsoa edellyttävän suurempien yritysten syntymisen kannustamista ja keskittymistä, mutta toisaalta kulttuurisesti pluralismin ja moninaisuuden arvoa tulee suojata (kts. High Level Group, 1998, 12).

Keskeisenä dilemmana esiintyykin erityisesti unionin yhteisen, pääosin taloudellisen menestyksen tavoite ja sitä estävä alueellinen fragmentaatio ja toisaalta tämän fragmentaation kääntöpuoli eli kulttuurisen monimuotoisuuden ja kansallisten intressien huomiointi ja suojeleminen. Markkinoiden fragmentaatio liian suurten kansallisten tai alueellisten erojen vaikutuksesta näyttää aitojen yhteismarkkinoiden, taloudellisen kasvun, vahvuuden ja myös kansainvälisen kilpailukyvyn esteenä. Erityisesti audiovisuaalisen alan kohdalla myös kulttuuriset esteet näyttävät muodostavan esteen kehitykselle. Ensinnäkin ”kansalliset maut” ja preferenssit

suosivat omia tuotantoja, toisaalta toimijoiden voi olla vaikea solmia sopimuksia uusien yhteyksien kanssa, eri mailla on omat tapansa ja tyyliensä ja kuluttajilla erilaiset tottumukset, myös kieli muodostaa ihan käytännöllisen estävän tekijän (vrt. Madsen, 1994, 153-154). Eurooppalaisuudesta ”made in Europe” käsitteestä ei ole vielä muodostunut myyntivalttia tai sillä ei ole juuri kehittyntä sisältöä (Niss, 1994, 170). Eurooppalaisilla katsojilla voi olla edelleen liian suuria eroja tavoissa, maussa, tyyliässä, arvostuksissa ja painotuksissa, siinä mikä viihdyttää, naurattaa ym. Voidaankin kysyä onko todellisille sisämarkkinoille mahdollisuuksia ilman kulttuurista homogenisaatiota, jota ei selvästi kuitenkaan haluta ajaa (vrt. *ibid*, 164).

Toisaalta unionin politiikkaa hahmottaa kuitenkin periaatteellisesti unionin kansallisia kulttuureja tukeva ”täydentävä ja toissijainen rooli”, joka näkyy selvästi myös siinä, kuinka poliittisessa keskustelussa kulttuurista monimuotoisuutta halutaankin selvästi suojella. Kulttuurinen monimuotoisuus, nimenomaan kansallisenä moninaisuutena, diversiteettinä on audiovisuaalipolitiikan merkittävä kulttuurinen arvo ja suojeltava tavoite. ”...*cultural and linguistic diversity is the key goal of Community policy in the audiovisual sector.*” (kts. Commission of the European Communities, 1999/2, 19, kts. myös Commission of the European Communities, 1998/3, 6). Kulttuurisen diversiteetin ja rikkauden tavoite näkyy myös komission muotoilussa vuoden 1986 ‘Televisio ilman rajoja’ –direktiivi ehdotuksessa: “*Such measures will also ensure that the new televisual media continue to reflect the Community’s cultural diversity and richness, and that the enlarged market does not operate simply to encourage a search for the audio-visual lowest common denominator.*” (Commission of the European Communities, 1986, 12). Kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden säilyttämistä myös kasvavan kilpailun edessä on korostettu: “*Preserving Europe’s cultural diversity mean, among other things, promoting the production and circulation of quality audiovisual content which reflects European cultural and linguistic identities.*” (Commission of the European Communities, 1999/2, 7).

Kuinka siis yhdistää erityisesti taloudellinen kilpailukyky ja kulttuurinen monimuotoisuus? Komission tiedonantojen perusteella nousevan dilemman ratkaisussa kyse on siitä kuinka monimuotoisuus ja siitä aiheutuva markkinoiden fragmentaatio pystytään kääntämään yhteiseksi vahvuudeksi: “*Europe’s strength resides in its rich historical and cultural heritage.*”

Its diversity and its linguistic and cultural links with the other parts of the world constitute an asset for supplying new tailored services targeting regional and specialised audiences. However, it also poses a challenge for services aimed at European wide audience." Commission of the European Communities, 1994/3, 14). Vaikka kulttuurinen ja kielellinen monimuotoisuus on siis haaste ja mahdollinen ongelma se voi komission mukaan olla myös rikkaus, potentiaali. Kulttuurinen diversiteetti voikin olla yksi audiovisuaalisen alan vahvuuksia kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna, vaikka se taas taloudelliselta kannalta markkinoiden fragmentaationa ilmentyessään on yksi perustavimmista heikkouksista: *"Europe's rich cultural diversity represents both an advantage and disadvantage – an advantage as a source of renewal to an industry in which creativity plays a decisive role...Indeed, the capacity to overcome linguistic and cultural barriers should be an asset to the European audiovisual industry in conquering world markets."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 11).

Myös markkinamuutoksien voidaan komission mukaan nähdä ajavan siihen suuntaan että kulttuurisesta monimuotoisuudesta voisi markkinoita pirstaloivan vaikutuksen sijaan tulla selkeä etu: *"As for 'cultural barriers', the increased specialization of supply will, to some extent, enable Europe to develop a quality market where the diversity of programmes will become a valuable asset"* (Commission of the European Communities, 1994/2, 19) Markkinoiden erikoistuminen voi näin komission mukaan lisätä kulttuurisen monimuotoisuuden arvoa: *"this opens up the prospect of a European audiovisual industry where diversity and quality of production are allowed to flourish and which at the same time is economically viable."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 20). Differentiaation ja monimuotoisuuden hyödyntäminen vaatii siten vain pan-eurooppalaista lähestymistapaa ja diversiteetti voi komission argumentaation mukaan näin muodostua oleelliseksi vahvuudeksi.

Kuten Zetterholm on havainnut, ratkaisuna kulttuurisen monimuotoisuuden tukemisen ja taloudellisen ja poliittisen fragmentaation lieventämisen sekä yhtenäisyyden ja moninaisuuden dilemmaan, on usein esitetty moninaisuuden korostamista yhteistä pohjaa ja kulttuuriperinnettä vasten. Korostetaan uskoa lähentymiseen ja yhteistyöhön, korostamalla samanaikaisesti kulttuurisen monimuotoisuuden merkitystä ja säilymistä myös tulevaisuudessa, taloudellisesti ja

poliittisesti yhdentyvässä Euroopassa (Zetterholm, 1998, 1, 3). Näin on myös audiovisuaalisella alalla. Ongelmaa ei tunnu komission mielestä olevan kunhan eurooppalaiset tuotannot leviävät ja ihmiset näin tottuvat muiden Euroopan maiden tuotantoihin: *"...develop the public's knowledge of, and taste for, works from other European countries, thereby strengthening European cultural identity in all its diversity..."* (Commission of the European Communities, 1999/1, 9). Jokseenkin yksinkertaistetusti uskotaan levityksen ja tottumisen voimaan. Lisääntyvän kierron ja tarjonnan nähdään jo muokanneen makuja *"the supply of audiovisual programmes is gradually shaping the tastes of European audiences."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 46).

Elokuvat ja televisio-ohjelmat voivat komission mukaan toimia näin sekä yhdistävän eurooppalaisen kulttuurin että kansallisten perinteiden edustajina: *"Films and television programmes, as prime vectors of European culture and a living testimony to the traditions and identity of each country..."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Eurooppalaisten audiovisuaalisten tuotantojen leviämisen ja niihin tottumisen kautta yhtenäisyyden ja taloudellisen kilpailukyvyn sekä kulttuurisen monimuotoisuuden suojelun dilemma voi näin komission argumentaation mukaan ratketa itsestään. Tavoitteena voidaankin kuvata näin yhdessä sekä kilpailukyvyn parantamista että kulttuurisen monimuotoisuuden säilyttämistä: *"the safeguarding of the diversity of national and regional cultures, often expressed in terms of maintaining the choice available to the public, is now clearly linked to the development of a predominantly european programme industry which must ultimately be profitable."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 4, kts. myös Commission of the European Communities, 1998/3, 5 tai Commission of the European Communities, 1999/2, 18).

Eurooppalaisen ulottuvuuden kehitys on komission mukaan selvästi positiivista, eikä vaaranna monimuotoisuutta (kts. <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>). Merkitykselliseksi onkin noussut erityisesti europeanisaation käsite ja audiovisuaalisen alan merkitys yhteisen eurooppalaisuuden kehitykselle ja menestykselle, kaikessa moninaisuudessaan. Komissio on ratkaissut taloudellista kilpailukykyä ja menestystä ajavan politiikkansa ja alan kulttuurisia arvoja ja kansallista erityisyyttä ajavan suuntauksen välillä näyttäytyvän ristiriidan,

yhtenäisyyttä moninaisuudessaan, eurooppalaisten teosten kiertoa ja leviämistä korostamalla. Näin menestykseen tähtäävän politiikan on kuvattu ajavan sekä taloudellisia että kulttuurisia päämääriä, kannustaen erityisesti myös kulttuurista monimuotoisuutta. Näyttäytyvä ristiriita on näin vaiennettu. Tämä on mahdollistanut myös sen kuinka kaikkiaan audiovisuaaliseen alaan on komission toimesta lastattu useita merkityksiä ja odotuksia.

Kaikkiaan audiovisuaalinen ala on siis komission retoriikassa varsin monimuotoinen ja monimerkityksellinen ala, koko unionin kehityksen suhteen, ja komissio on myös muotoillut mielenkiintoisen kertomuksen audiovisuaalipolitiikkansa ympärille. Seuraavaksi analysoinkin sitä komission toimesta poliittisesti muodostettua kertomusta, joka eurooppalaisen av-alan ja unionin politiikan ympärille on rakennettu.

5. KOMISSION AUDIOVISUAALISEN POLITIIKAN RETORIikka KERTOMUKSEN RAKENTAJA

5.1. Poliittinen retoriikka ja kertomuksellisuuden hyödyntäminen

Tämän kappaleen tarkoitus on siis aiempia huomioita hyödyntäen tarkastella sitä kertomusta, joka komission toimesta audiovisuaalipolitiikan ympärille on rakennettu. Tyyli jolla EU:n asiakirjoissa, ohjelmateksteissä ja tiedonannoissa muodostetaan kertomusta eurooppalaisesta audiovisuaalisesta alasta ja sen kehityksestä on voimakas ja suhteellisen yleinen poliittinen vaikuttamis- ja vakuuttamistapa. Narratiivisen tyylin avulla politiikalle on annettu kertomuksen selittävä hahmo ja eri toimijoista ja kysymyksistä on muodostettu roolien kautta mielikuvia. Retoriikan keinoja sekä kertomuksellista rakennetta ja luonnetta hyväksi käyttäen on luotu kuvaa yhteisestä eurooppalaisesta audiovisuaalisesta alasta, yhtenäisenä moninaisuudessaan, eurooppalaisuutta vahvistavassa mielessä sekä toisaalta kertomuksen avulla on myös rakennettu poliittista linjaa, perusteltu toimintaa ja sen tavoitteita. Kertomuksen rakentaminen on paitsi yleinen tapa kommunikoida ja luoda maailmaa käsitettävämmäksi, myös yksi vahva vakuuttamisen ja perustelun retorinen keino.

Niin useat antropologit, semiootikot kuin kulttuurintutkijatkin ovat olleet kiinnostuneita tarinoiden universaalisuudesta ja merkityksestä yhteisöissä. Vaikka tarinat voivat palvella useita eri tarkoituksia, niillä vaikuttaa kuitenkin olevan asemansa yhteisöissä ja tarinankerronta on olennainen osa kulttuurista kokemustamme. Tarinat tarjoavat helpon, jopa tiedostamattoman tavan rakentaa maailmaa ja ymmärtää sitä. Tarinat myös yhdistävät ihmisiä ja niiden universaalisuuden voidaan katsoa alleviivaavan niiden erottamatonta osuutta ihmisten kommunikaatiossa (Turner, 1999, 79). Kertomusten rakenteella on näin sosiaalista merkitystä ja niiden perusmallilla voi olla yhteys ihmisten tapaan ajatella. Erilaisten sankari ja vihollisroolien kautta toimintaa pystytään sitomaan tarkoituksiinsa ja oikeutukseensa (Kuusisto, 1998, 19).

Kertomuksellisen rakenteen avulla sekä asioiden ja toimijoiden roolien osoittamiselle voidaan ilmaista asioiden yhteyksiä ja perustella politiikan tarpeellisuutta. Erilaiset kertomukset ovatkin oleellinen tapa hahmottaa maailmaa myös nykyisen informaatiotulvan aikakaudella, koska ne sitovat asioita yhteen, toistensa perusteiksi ja etenemiskaavoiksi (kts. Aro, 1999, 34, 36, 46, sekä Brown, 1987, 164).

Kuusisto on tuonut esiin kuinka ”kertomusrakenteella ja juonella vahvistetaan uskoa kausaalisuhteisiin ja ilmiöiden ”tarkoitukseen” mitä moninaisemmissa tilanteissa. Myös politiikassa ja tieteessä retoriikalla ja kertomuksilla luodaan maailmaan järjestystä sekä määritellään eri toimijoiden asemaa ja roolia (Kuusisto, 1996, 270-271). Harle on jopa ehdottanut, että yhteisöllinen elämä selkeästi vaatii erottelua ystävän ja vihollisen välillä. Vihollisen määrittely auttaa selventämään myös ”meitä” ja sitä millaisia me olemme ja tällainen ryhmän määrittelijä näyttelee näin merkittävää poliittista roolia (Harle, 1991, 15-17, 42). Myös kansainvälistä politiikkaa on hahmotettu luovan tarinankertomisen ja identiteetin vahvistamisen käsitteen kautta. Tutkimuksissa on osoitettu kuinka myös ulkopolitiikassa tarinoiden avulla on luotu symbolisia rajoja, tehtyä ”toista ja toisia” vieraaksi, kuviteltu yhteisöjä ja legitimoitu sisäpoliittista valtaa, tarinoilla onkin selvää poliittista merkitystä (Kuusisto, 1998, 14). Toimintansa perustelemiseksi ja vaikuttaakseen politiikan raamien muotoutumiseen myös komission voi katsoa muodostavan tarinaa audiovisuaalisesta alasta ja sitä käsittelevästä politiikasta, sen mahdollisuuksista, tarpeista, ongelmista ja tavoitteista.

Esittelen aluksi asiakirjojen muodostaman tarinan hahmot, jotka perustuvat löyhästi Proppilaiseen morfologiseen ajatteluun tietyistä arkkityypeistä, joita esiintyy kaikissa kertomuksissa, vain erilaisissa yhteyksissä ja ilmiasuissa (vrt. Harle, 1991, 13 ja Turner, 1999, 79). Hahmot näyttäytyvät erilaisissa toimijaroleissa, aktanteina. Tarinan hahmot voidaan tuoda esiin monin tavoin, ne voidaan esitellä joko suoraan tai kuten asiakirjoissa, joita ei ole ensisijaisesti kirjoitettu kertomaan tarinoita, hahmot täytyy yleensä lukea esiin muulla tavoin, kuten piirteiden, ominaisuuksien tai toimintakuvausten kautta. Usein tarinan hahmot hahmottuvat parhaiten suhteessa muihin kertomuksen hahmoihin. Tämän jälkeen esittelen hahmojen suhdetta toisiinsa, kertomuksen struktuuria ja juonta, tiettyjen oletusten ja suhteiden perusteelle rakennettua etenemisarakennetta.

Sekä hahmojen rakentuminen että varsinkin niiden suhde toisiinsa ja keskinäisten yhteyksien perusteella rakentuva tarina tarjoaa mielenkiintoisen kuvan audiovisuaalialaan liitetyistä oletuksista ja merkityksellistämistä sekä politiikan arvoista, peloista ja toiveista. Kertomuksen rakentamisella ja hahmojen asettamisella tehdään oleellisesti politiikkaa. Se mitkä asiat on kertomuksessa asetettu mihinkin rooliin ja millaisia yhteyksiä eri asioiden välille on rakennettu, kertoo olennaisesti poliittisesta merkityksellistämisestä. Toimijat ja rakenne on strukturalismin hengessä aina löydettävissä, kyse on siitä miten ja millainen tarina tässä tapauksessa on rakennettu. Toimijaroolit ja juoni voisi olla hyvinkin erilailla rakennettu, olennaista on se millaisen kertomuksen komissio tässä tapauksessa on muokannut.

5.2. Audiovisuaalipolitiikan retoriikan muodostaman kertomuksen hahmot

5.2.1. ”Sankarina” - eurooppalainen ohjelmateollisuus

Unionin av-politiikan kertomuksen luonnollinen sankari on yhteisön alueen audiovisuaalinen ohjelmateollisuus, jota myös eurooppalaiseksi av-sektoriksi tai av-teollisuudeksi nimitetään. Usein komission asiakirjoissa puhutaan myös audiovisuaalisesta mediasta. Tällöinkin kiinnostuksen kohteena ovat juuri median kautta levitettävät eurooppalaiset ohjelmasisällöt. Kertomuksessa ”sankarin” hahmoa ja roolia sekä kiillotetaan että nostetaan, kuten vuoden 1990 tiedonannossa viittaamalla sen ”oikeutettuun asemaan”: *”Against the background of rapid and*

constant change, the European audiovisual industry is seeking a appropriate development space likely to enable it to take the place it is entitled to claim.” (Commission of the European Communities, 1990/1, 7). Eurooppalaisella audiovisuaaliteollisuudella on siis oletettu asema, jota sillä on oikeus vaatia itselleen.

Aluksi kertomusta rakennettiin erityisesti lähetystoiminnan käsitteen kautta. Lähetystoiminta television välityksellä on olennainen osa audiovisuaalisen tuotannon jakelua ja levitystä. Lähetystoiminnan sankarillisuus kuvattiin erityisesti informaation välittäjänä ja osana massakommunikaatiosysteemiä. Varsinkin tässä vaiheessa korostettiin nimenomaan television tiedonvälityksellistä roolia: *”The growth in broadcasting may also significantly affect the availability and dissemination of knowledge”*. (Commission of the European Communities, 1984/1, 35). Lähetystoiminnan sankarillista roolia tuotiin esiin myös korostamalla sen laajempaa merkitystä yhteisön integraatiokehitykselle ja demokraattiselle rakenteelle (kts. *ibid*, 1-2). Television merkityksellisyyttä korostaa komission mukaan siis erityisesti sen saavuttamat yleisömäärät: *”The number of those reached by radio and television in the Community is impressive. They show the extraordinary cultural, social and economic significance of the two media.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 23). Europa-palvelimen sivustoilla on todettu kuinka *”audiovisuaalinen kulttuuri on suurelle osalle ihmisistä suurin vapaa-ajan viettotapa ja monessa tapauksessa myös ainoa säännöllinen informaation lähde”* (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 28.5.2001).

Eurooppalaisen lähetystoiminnan rooli myös laajempiin tavoitteisiin suhteutettuna piirtyy hyvin esiin. Sillä on komission retoriikassa ”sankarillinen” rooli tiedon ja eurooppalaisen kulttuuriperinteen levittäjänä, identiteetin ja yhtenäisyyden vahvistajana. Komission mukaan televisiolähetykset toimiessaan yhteisön laajuisesti voisivat sekä levittää tarpeellista tietoa että myös lisätä ymmärrystä ja toimia näin yhtenäistävänä tekijänä: *”Television would become a means of conveying information about political, social and cultural events from one country to another and thus a source of cultural enrichment...this would provide citizens from neighbouring countries with a far more rounded and clearer picture.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 30, kts. myös 28). Audiovisuaalisen ala näyttäytyykin merkittävänä niin sosiaalisesti, kulttuurisesti, poliittisesti kuin taloudellisestikin: *“...action*

needs to be taken at the present time in the broadcasting field because of the importance of its effect, already considerable and steadily growing, on the process of European integration. This effect, actual and potential, is not only economic in character but also social, cultural and political.” (Commission of the European Communities, 1984/2, 2). Europa-palvelimen sivustojen mukaan av-sektori on ”*sektori, jonka taloudellinen merkitys on korostunut vuosien saatossa ja jolla on merkittäviä sosiologisia ja kulttuurisia vaikutuksia*” (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 28.5.2001).

Yksi lähetystoiminnan ”sankarin” ominaisuuksista on komission muokkaaman kertomuksen mukaan se, kuinka ala vaikuttaa myös laajempaan kenttään tiedonlevittäjänä ja yhteiskunnallisena innostajana: ”*Cross-frontier broadcasting of European as well as national programmes will also give a boost to those bodies in the Community which endeavour to further the progress of European unification, by providing them with a wealth of information, arguments and new impulses.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 29).

Lähetystoimintaa käsitellään sankarillisessa roolissa myös taloudelliselta kannalta, taloudellisen hyvinvoinnin lisääjänä ”*as force in the economy*”. Komission mukaan ”*broadcasting organizations perform an important role in the Community economy as whole.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 39). Komissio tuo esiin, kuinka uudet teknologiat ovat lisänneet alan mahdollisuuksia ja lähetystoiminnan kehittymisellä voidaan saavuttaa taloudellisia hyötyjä: ”*Certainly broadcasting is a strategic sector of the Community’s service economy...It constitutes one of the main factors accelerating the transition to an economy that will in large part be based on ready access to information and to rapid methods of communication.*” (Commission of the European Communities, 1984/2, 2). Eurooppalaisella lähetystoiminalla ja sen vetovoimaisella ohjelmasisällöllä onkin komission muovaamassa kertomuksessa myös laajempaa taloudellista merkitystä (kts. Commission of the European Communities, 1984/1, 52, 54).

Audiovisuaalinen tuotantoala on komission mukaan myös vahvasti nimenomaan kulttuuriteollisuutta eli osa sekä kulttuuria että taloutta ja eroaa selvästi muista teollisuuden aloista (Commission of the European Communities, 1993/1, 9). Ohjelmateollisuus on näin

tärkeä myös sosiaalis-kulttuurisesti ja ideologisesti, erityisesti fiction-ala. (kts. Commission of the European Communities, 1990/2, 1-2 ja Commission of the European Communities, 1999/2, 7-8). Kertomuksesta selviää kuinka av-alalla voikin näin olla myös positiivista vaikutusta europeanisaatioon ja eurooppalaisen identiteetin kehittymiseen sekä myös laajenemisprosessiin: *"Developing and strengthening the audiovisual content industry will provide positive and specific support for the enlargement process."* (Commission of the European Communities, 1999/1, 7).

Audiovisuaalinen ala onkin komission tiedonannoissa kuvattu merkittävänä voimana sekä taloudellisesti että sosiaalisesti: *"Culture and the various sectors of the cultural industries are a major economic and social force in the European union."* (Commission of the European Communities, 1998/1, 2). *"European cinema and television programmes are a basic cultural and economic asset..."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 13).

Jo vuoden 1990 Media -ohjelman käynnistämistä käsittelevän tiedonannon liitteenä olevassa asiantuntijakomitean raportissa¹¹, josta on luettavissa monet myöhemmän politiikan periaatteet, puhutaan audiovisuaalisesta teollisuudesta erityisenä, *distinctive* alueena, kulttuuriteollisuuden alana, jolla on "uniikkia vaikutusvaltaa". Toisaalta "sankarimme" eurooppalainen audiovisuaalinen teollisuus näyttäytyy vahvana luovalta kyvyltään, mutta heikkona taloudellisesti. (Commission of the European Communities, 1990/2, 45-46). Se on ala, jolla taloudelliset riskit näyttäytyvät korkeina, mutta joka toisaalta omaa myös merkittävän kulttuurisen dimension ja poliittisen mahdollisuuden (kts. Commission of the European Communities, 1994/1, 5-6 ja Commission of the European Communities, 1993/2, 9).

Audiovisuaalinen ala ohjelmateollisuutena on komission tiedonannoissa selkeä kasvusektori, johon on latautunut monia odotuksia ja mahdollisuuksia (Commission of the European Communities, 1990/2, 1-2). Esimerkiksi viimeisimmän Media -kierroksen ehdotuksen sisältävässä tiedonannossa audiovisuaalinen tuotantoala kuvataan osana sisältöteollisuutta, joka on paitsi sosiaalisesti ja kulttuurisesti merkittävä myös strateginen sektori ja omaa paljon

¹¹ Encouraging Europe's Media Industry, a review of MEDIA 92. A committee of experts, March 1990, julkaistu COM(90)132 yhteydessä

potentiaalia. Audiovisuaalinen sisältöteollisuus näyttyy koko unionin talouden kannalta dynaamisena sektorina, joka toisaalta vaatii myös vahvoja investointeja eli ulkopuolista apua. *"... audiovisual content, will be a major value added sector in the 21th century capable of strengthening economic growth and cultural diversity in the European Union...The industries of the information society, including the audiovisual content industry, have become one of the dynamic sectors of the European Union's economy."* (Commission of the European Communities, 1999/1, 2). *"The production of high-quality audiovisual programmes capable of generating substantial income on a growing number of media calls for considerable investment."* (ibid, 8).

Audiovisuaalinen ohjelmatuotantoala näyttyykin vahvasti mahdollisuuksien ja nopean kasvun alana: *"One of the characteristic of the audiovisual industry is its capacity for rapid expansion...It is also an industry with considerable economic potential...."* (Commission of the European Communities, 1998/3, 3). Taitoa, markkinakokoa, kykyä eli potentiaalia sankarilta kyllä löytyy: *"Europe seems to have all the prerequisites for developing a strong and competitive programme industry. It has talent..."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 19). *"The European programme industry does have a number of valuable trump cards, particularly the quality and diversity of its production capacity which is so important at the time of individualization of supply."* (ibid, 54). Unionin audiovisuaalimarkkinat on kertomuksen edetessä kuvattu maailman suurimmiksi ja niiden odotetaan kasvavan jopa 70% seuraavan kymmenen vuoden aikana *"this rapid expansion presents enormous opportunities and challenges for industries concerned and society as whole."* (Oreja, 1997, 1). Audiovisuaalinen ala on siis mahdollisuuksien ala, "sankari" jolla on monialaista merkitystä ja potentiaalia, mutta joka vaatii ulkopuolista tukea.

5.2.2. "Aarteena" – aito eurooppalainen audiovisuaalialue ja vahvan ja kilpailukykyisen audiovisuaalialan kehitys

Kertomuksissa aarre on se mitä tavoitellaan, mihin pyritään tai mitä etsitään. Aarre voidaan tuoda esiin joko toiminnan tavoitteena tai sen perustana. Tämän kertomuksen aarteeksi on asetettu "aidon eurooppalaisen av-alueen kehitys", jossa eurooppalaiset ohjelmat kiertävät ja

menestyvät ja jonka kautta yhteisön audiovisuaalinen ohjelmateollisuus voi kasvaa lunastamaan ne menestyksen ja kilpailukyvyn mahdollisuudet, jotka siihen on ladattu.

Jo vuoden 1984 Vihreästä kirjasta laaditussa tiivistelmässä tuodaan esiin kuinka yhteisön ja komission tulisi toimia apuna, jotta saataisiin synnytettyä yhteisön laajuinen lähetysalue, perussopimuksen tavoitteiden mukaisesti (Commission of the European Communities, 1984/2, 1). Yhteisön laajuisen lähetysalueen merkityksen on kuvattu korostuvan uusien tekniikoiden avustuksella, niin että tieto, mielipiteet ja kulttuuri voisivat levitä laajasti yhteisön alueella: *”opening up of intra-Community frontiers ...moves to secure the free flow of information, ideas, opinions, the cultural activities within the Community...”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 4). Yhtenäinen audiovisuaalialue mahdollistaisi näin kulttuurien, tiedon ja mielipiteiden leviämisen ja kannustaisi luovuutta. Myös positiiviset vaikutukset laadulle ja kulttuurien monimuotoisuudelle ja kulttuuriselle rikkaudelle tuodaan esiin (ibid, 29-30).

Vuoden 1986 komission direktiivi-ehdotuksessa tuodaan vahvasti esiin yhteisen lähetysalueen tavoite ja sen mahdollistamat hyödyt erityisesti euroopan lähentymiselle, kulttuurien leviämiselle, luovuuden edistämiselle ja taloudelliselle hyvinvoinnille, joiden saavuttamiselle myös direktiivi nähdään yhtenä keinona: *”the proposal has following objectives: to promote the exposure within the Community of each Member State’s broadcasts, thus advancing the mutual economic, social, cultural and political interpenetration of Member States and their peoples (citizens’ Europe); to promote freedom of expression within the Community...;to promote markets of sufficient size for television productions in the Member States to recover the necessary investment...; to increase the production of television programmes within each Member State, in particular of creative works, in order to develop national cultural industries and the expression of the specific cultural identity of each Member State (preference for Community productions); to stimulate new sources of television production, in particular the creation of small and medium-sized enterprises... to promote distribution of all kinds of television programmes of all kinds produced within the Community, in particular creative works, for economic reasons and in the interest of cultural exchange and European integration;.”* Pää tavoite onkin yhteisödimension synnyttäminen sekä taloudellisista että

kulttuurisista, koko Euroopan integraation liittyvistä syistä. (Commission of the European Communities, 1986, 2-3)

Eurooppalaisen av-alueen kehitys ja sen mukainen ohjelmien vilkas kierto olisi kertomuksen mukaan myös taloudellisesti hieno asia, koska esimerkiksi mainostajat voisivat näin saavuttaa laajemman yleisön, mikä parantaisi taloudellista potentiaalia ja tehokkuutta: *"Which will help increase the sales potential of the Community economy"*. Commission of the European Communities, 1984/1, 55, kts myös 37). Audiovisuaalisen alueen synnyttäminen mahdollistaisi kertomuksen mukaan myös kilpailukyvyn paranemisen, kuten vuoden 1990 tiedonannossa tuotiin esiin: *"This (audiovisual area) is yet another area where the establishment of a Community-wide market will allow European firms to improve their competitiveness."* (ibid, 33). Toimivan audiovisuaalialueen kehitys mahdollistaisi alan kasvun potentiaalinsa mukaisesti ja vahvistaisi sitä kv-kilpailun uhan edessä. *"The establishment of an area without borders ...is the fundamental instrument for the internationalization and therefore for ensuring greater profitability of production."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 12-13). Kilpailukyvyn parantaminen onkin vahva siintävä tavoite.

Vuoden 1990 "viisaiden miesten" raportin mukaan audiovisuaalisen alan kehitys ja yhtenäismarkkinoiden mukainen ohjelmakierto voisi mahdollistaa eurooppalaisen perspektiivin leviämisen kuvaruuduille, parantuneen kansainvälisen kilpailukyvyn sekä alan rakenteen vahvistumisen myös maantieteellisellä ulottuvuudella, niin että audiovisuaaliala voisi olla vahva myös perinteisesti pienillä ja vähemmän kehittyneillä alueilla. Aarteena näyttäytyykin laajan ja vahvan teollisen rakenteen omaavan eurooppalaisen audiovisuaalisen alueen synnyttäminen, jonka kautta eurooppalainen kilpailukykyinen "sankari" eli av-teollisuus, voisi kehittyä ja hankkia vahvan markkina-aseman sekä vahvan kansainvälisen kilpailukyvyn. Isomman markkina-alueen ja yhteistyön turvin myös taloudellisten skaalaetujen hankkiminen olisi mahdollista. (Commission of the European Communities, 1990/2, 1, 3-4, 66, kts. Myös Commission of the European Communities, 1993/1, 2, 10).

Kertomuksessa korostetaankin tavoitteena erityisesti kasvua, vahvuutta ja kansainvälistä kilpailukykyä. Vahvuuteen liittyy olennaisesti alan sekä sisäisen että maantieteellisen rakenteen

vahvistuminen sekä verkostojen synnyttäminen, tehokkaan rakenteen ja ohjelmakierron lisääminen. Tavoitteena on myös eurooppalaisen dimension vahvistaminen alalla, minkä kautta ”sankari” voisi täyttää myös informaatioyhteiskunnan kulttuuriset ja taloudelliset vaatimukset (Commission of the European Communities, 1994/1, 4, 14-15, 42).

Vahva ja kilpailukykyinen eurooppalainen av-ala osaisi kertomuksessa myös hyödyntää uusia teknologioita ja omaisi verkostot, joissa leviää ”eurooppalaisen dimension” omaavia teoksia, joihin katsojat ovat tutustuneet ja tottuneet: *”The measures proposed must make it possible to: improve the movement and profitability of European works on the European and world market...strengthen the competitiveness of distribution companies...increase the production of works intended for the European market...develop the public’s knowledge of, and taste for, works from other European countries, thereby strengthening European cultural identity in all its diversity...”* (Commission of the European Communities, 1999/1, 8-9). Toisaalta tavoitteena on myös eurooppalaisen ohjelmatuotannon ja teknologiasektorin lähentäminen ja kansainvälinen näkyvyys.

Eurooppalaisen dimension vahvistuminen, eurooppalaisen av-alan sille kuuluvan aseman saavuttaminen poistaisi kertomuksen mukaan myös alan ongelmat ja takaisi menestyksekkään johtavan aseman: *”As to the programme industry, the creation of a genuine European market is the best way of responding in the long term to various structural handicaps”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 45). *”With the ‘digital revolution’, the European market is set to become the major prize in the global struggle for market supremacy. Only a genuine European industry, backed by its most powerful players can be a match for the world’s communication giants.”* (ibid, 1994/2, 18).

5.2.3. ”Kuninkaana tai vartijana” – eurooppalaiset katsojat

”Kuninkaan” tai ”vartijan” roolissa on usein taustahahmo, joka kuitenkin pitää vakuuttaa ennen kuin ”aarre” on lopulta saavutettu. Hahmo ei välttämättä esiinny usein tai suoraan, mutta sen taustalla olo kuvataan annettuna, oletettuna. Myöskään tässä kertomuksessa ei ”vartijan” rooliin juuri viitata suoraan, mutta on selvää että markkinaosuuden ja menestyksen saavuttaminen on

kiinni katsojien suosion saavuttamisesta. Audiovisuaalisen alan pyrkimysten ja menestyksen ”vartijana” ovatkin pääosin eurooppalaiset katsojat, euroopan kansalaiset, *europeans*, jotka tulee vakuuttaa eurooppalaisen ohjelmatuotannon arvosta ja saatavuudesta. Eurooppalaisten rooli näyttäytyykin vahvasti katsojina, mutta toisaalta myös kansalaisina, eurooppalaisina, jotka kertomuksen juonen mukaisesti audiovisuaalialan vaikutuksesta sisäistävät eurooppalaisen identiteettinsä, yhteisöllisyytensä kertomuksen saavuttaessa tavoitteensa.

5.2.4. ”Lähetäjänä” – ympäristön muutokset ja sisäinen potentiaali

”Lähetäjä” on tarinan, toiminnan perusta, käynnistäjä, joka lähettää sankarin matkaansa. ”Lähetäjänä” voi toimia joku tilanteen muutos tai ongelma tai sitten tavoitelähtöisesti joku oikeutettu tavoite, jota kohti sankari kulkee ja mitä vasten tarina alkaa rakentua. Tämän kertomuksen ja sankarin matkan käynnistäjäksi on asetettu ympäristössä tapahtunut muutos niin teknologisesti kuin poliittisestikin, mikä mahdollistaa audiovisuaalisen alan rajojen murtumisen ja kehityksen kohti asemaa, joka ”sankarille” kuuluu (kts. Commission of the European Communities, 1990/1, 3). Komission mukaan *”the audiovisual industry is undergoing a transformation, in particular as a result of rapid technological developments.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 1). Teknologinen kehitys on aiheuttanut alan sisäisiä muutoksia ja luonut uusia mahdollisuuksia. Varsinkin lähetystoiminnan alalla tapahtunut muutos, satelliitti- ja kaapeliteknologioiden kehityttyä on murtautunut rajoituksia ja mahdollistaa uudenlaisen kommunikaation ja tiedonvälityksen (kts. Commission of the European Communities, 1984/1, 23). Ympäristössä tapahtunut teknologinen sekä myös taloudellisesti poliittinen murros ja teknologisen muutosten myötä syntynyt kysynnän kasvu kannustaa kertomuksessa ”sankaria” eli av-sektoria liikenteeseen, tavoittelemaan kehitystä ja kasvavia yleisöjä yhteisön alueella (Commission of the European Communities, 1990/2, 1).

Teknologisen kehityksen rooli ”lähetäjänä” on kuitenkin hieman ristiriitainen sekä mahdollisuutena että mahdollisena ongelmana, mikä tulee hyvin esille seuraavasta: *”The impact of the new technologies is to be felt throughout the sector and entails a substantial increase in the capital required whilst at the same time eliminating what used to be unavoidable technical restrictions.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 9). Teknologinen kehitys

voikin näyttäytyä myös ongelmallisena muutoksena ”sankarin” ympäristössä, mikä aiheuttaa tarvetta ”apurin” eli unionin toiminnalle: *”...the internationalization of broadcasting, to which both techniques will lead, gives rise to a serious legal problems... The Commission is looking into the problems associated with the development of these techniques...”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 12). Teknologinen muutos vaatii siis kertomuksen mukaan runsaasti investointeja ja säädösten tarkistusta, mutta toisaalta on murtanut vanhoja rajoituksia. *”Technical changes...currently provide the Community with both an opportunity and challenge. They make it technically feasible to ensure that cross-frontier broadcasts can be made widely available and, in any event, they will require organizations engaged in the field to modify their approaches and roles.”* (Commission of the European Communities, 1984/2, 4).

Toisaalta tavoitepainotteisempina lähettäjänä siintävät sisämarkkina-alueen mahdollisuudet, joita ”viisaiden miesten” raportit ilmentävät. Yhtenä ”lähettäjänä” mainitaan se kuinka Euroopan yhteisön sopimus ja sen takaamat vapaudet koskevat myös kulttuurin ja lähetystoiminnan alaa: *”the Treaty provisions assume particular importance. They constitute the legal basis on which Community broadcasters, actual and potential, can demand access to audiences in Member States other than the one in which they are established.”* (Commission of the European Communities, 1986, 4). ”Sankarilla” on siis kertomuksen mukaisesti oikeus tavoitella sisämarkkinoiden mahdollistamia hyötyjä (kts. myös Commission of the European Communities, 1984/1, 6-7).

Toisaalta ”lähettäjänä” toimii myös maailmanmarkkinoiden olemassaolo, jota ei voi olla huomioimatta *”The existence of this world market means that no policy can be conceived exclusively in terms of European conditions, but must also that market into account.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 8). Eurooppalaisen audiovisuaalialan toimintaympäristö on kertomuksen mukaan kansainvälistynyt, mikä aiheuttaa uusia vaatimuksia: *”The emerge of new technology for the development of transnational – even transcontinental – audiovisual facilities is only one indication of the trend towards the internationalization and globalization resulting from the economics of the audiovisual sector. The steady increase in production cost has made it essential to expand the audiovisual programme market... The european programme industry has tended to submit to this trend*

rather than go along with it. As it has not yet exploited the potential of its domestic market, it does not have the necessary structures to benefit from the fundamental sectoral growth." (Commission of the European Communities, 1994/2, 11).

Ympäristön muutokset kuvataan maailmanlaajuisina sekä vaihtoehdottomina, niiden kydistä ei parane pudota. Kehitys kytkee myös "sankarin" tiivistä muuhun maailmaan: *"Globalization will therefore be key theme in future developments, as changes in Europe are mirrored by developments all over the world"* (Commission of the European Communities, 1997, iii). *"Globalisation means that European producers and distributors have no choice but to take into account the international dimension of the audiovisual market."* (Commission of the European Communities, 1999/2, 18).

Myös digitaalinen kehitys merkitsee kertomuksen edetessä muutoksia niin taloudellisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti kuin koulutuksellisestikin ja mahdollistaa paitsi merkittävän määrällisen av-tuotannon lisäyksen myös uusien toimijoiden kehityksen: *"Digital television and digital audio broadcasting services are changing today's audiovisual landscape"* (Commission of the European Communities, 1997, 4, kts. myös Oreja, 1997, 7 ja Commission of the European Communities, 1999/2, 5). Digitalisaatioon liittyy myös pelko jälkeenyjäämisestä, mikä edellyttää sankarin vahvaa kehitystä (kts. Commission of the European Communities, 1997, 9). Toisaalta kehitys antaa kertomuksen mukaan myös lupauksen kasvavista mahdollisuuksista: *"Driven by the proliferation and diversification of audiovisual products and services made possible by digital technology, demand for films, television programmes and multimedia products is rapidly on the increase."* (Oreja, 1997, 1).

Eurooppalaisen av-alan ympäristö onkin komission muovaaman kertomuksen mukaan kokenut merkittäviä muutoksia ja uudet lähetystekniikat lupaavat mahtavaa kasvupotentiaalia. Vuoden 1999 tiedonannossa esitetään kuinka digitaalinen kehitys, vallankumous on aiheuttanut suuren muutoksen ja mahdollisuuden uusille luomistavoille: *"the development of digital technologies amounts to a revolution which will not lead only to a radical change in the economics of the audiovisual sector, but also to new methods of creation involving new players and new contents and services...the advent of the digital age offers new opportunities with the diversification of*

direct and derived modes of exploiting works. It also presents challenges because of the reduction and fragmentation of the returns from each distribution, making it essential to develop financing and marketing strategies at international level.” (Commission of the European Communities, 1999/1, 2).

Eurooppalaisen av-alan tulee komission argumentaation mukaan myös kehittyä, jotta unionin asettamat teolliset tavoitteet voivat toteutua, ja kuten vuoden 1994 tiedonannossa ilmaistaan, alan kohtaamat vaikeudet uhkaavat myös toimia estona informaatioyhteiskunta kehityksen lupaamien aarteiden saavuttamiselle, jollei muutosta tapahdu (Commission of the European Communities, 1994/1, 4). ”Sankarilla” ja koko kertomuksella onkin useita vahvoja eteenpäin kuljettavia voimia.

5.2.5. ”Vihollisena” - Yhdysvaltojen valtava viihdeteollisuus ja sen hegemonia

Vihollinen muodostaa ongelman ja uhan, jota pelätään tai mitä vastaan taistellaan. Mikä sitten uhkaa kertomuksen mukaan eurooppalaisen av-alan kehitystä? Euroopan unionin audiovisuaalipolitiikan kertomuksen uhka ja vihollinen tulee komission mukaan ulkoa Yhdysvaltojen hegemonisen viihdekoneiston asussa: *”Frequent warnings are heard about the dangers of the cultural domination of one country by another in the cinema, although this is not a problem between the Member States... However, most of the films shown come from one single non-member country – the USA. As a result there is already a certain uniformity in the range of films screened on television in the Community. Programmes such as ”Dallas” are carried by almost every television channel in the Member States.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 33). Tämän uhan esittelyn perusteella yhteismarkkinoiden luominen televisiotuotannoille näyttäytyy välttämättömänä kehitysaskelena, jota tulee tavoitella *”if the dominance of the big American media corporations is to be counterbalanced”* (ibid).

Yhdysvallat on positioitu viholliseksi, joka dominoi markkinoita: *”The part played by American firms in the creation of a world market – firstly as regards films and the cinema and the as regards television programmes and videos – and their level of development (roughly double that*

of the audiovisual industry in Europe) give them a predominant position on the world market.” (Commission of the European Communities, 1990/1, 7-8). Varsinkin taloudellinen epäsuhta, negatiivinen kauppataase suhteessa Yhdysvaltoihin kuvaa hyvin uhan vakavuutta. *”The Audiovisual Conference once again emphasized the quantitative deficit of European production. Television and cinema programmes are overwhelmingly dominated by non-European productions...”* (ibid, 25-26).

Eurooppalainen ohjelmateollisuus on kertomuksen mukaan jatkuvasti kasvavan ”ei-eurooppalaisen” tarjonnan painostuksen alla vaarassa, ajautumassa haitalliseen taloudelliseen kierteeseen ja amerikkalaisen tuotannon kontrolli alalla muodostaa selvän uhan eurooppalaiselle av-alalle *”The European audiovisual sector is in a particularly difficult situation on world markets...companies of American origin control, on average 60% of film distribution circuits in Europe (over 90% in some countries like the United Kingdom).”* (Commission of the European Communities, 1990/2, 2). Esimerkiksi vuoden 1993 toisessa tiedonannossa kuvataan kuinka eurooppalaisen av-alan talous on heikentymässä ulkoa tulevan kilpailun edessä ja kuinka Pohjois-Amerikka on omaksunut aggressiivisemmän lähestymistavan Euroopan markkinoilla ja valtaa markkinoita sekä elokuva- että televisio-alalla (Commission of the European Communities, 1993/2, 6-7). Vihollinen on siis muodostunut selvästi uhkaavammaksi.

Kertomuksessa tuodaan esiin kuinka kuilu eurooppalaisen tuotannon ja jatkuvasti kasvavan kysynnän välillä on kasvamassa. Uhkaan liitetään myös lisäpelko, jonka mukaan Euroopan pääsy myös laajempiin kommunikaatioalan kanaviin on näin vaarantumassa, mikä edustaa sekä taloudellista että kulttuurista uhkaa. Toisaalta suurena uhkakuvana tähän liittyy myös mahdollinen informaatioyhteiskuntakehityksen vauhdista tippuminen (kts. Commission of the European Communities, 1994/1, 4-5). Amerikkalaisuuden dominanssi uhkaakin koko ajan levittäytyä uusille kanaville: *”whatever the medium, the market share of European films continues to shrink in the face of competition from imports from outside Europe, in particular from America...American films remain popular with their market share averaging nearly 80% for the European Union as whole.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 5, kts. myös Commission of the European Communities, 1999/1, 35-36).

Paitsi, että Yhdysvaltojen viihdekoneisto on taloudellinen niin uhka, niin sillä on kertomuksessa myös kulttuurista ja ideologista vaikutusta, av-alan yhteiskunnallisten vaikutusten perusteella: ”*The audiovisual media play a major role in the transmission of social and cultural values and there are therefore major public interest at stake.*” (Commission of the European Communities, 1999/2, 2). Kertomuksesta selviää kuinka Amerikan dominanssilla on myös laajempaa kulttuuris-poliittista merkitystä: ”...*the European audiovisual market remains overwhelmingly dominated by American production ...Quite apart from the economic significance of such figures, they also have cultural implications.*” (Commission of the European Communities, 1999/2, 7). Näin kertomus heijastelee hegemonista näkemystä siitä, kuinka Yhdysvallat dominoivan asemansa kautta voi levittää omia näkemyksiään ja elämäntapaansa hallitsevalla tavalla ja oikeuttaa näin omaa valtaansa.

Yhdysvallat, sen dominoiva tuotantoasema ja viihdekoneisto näyttäytyy audiovisuaalipolitiikan alalla jopa ”hyökkäävänä” tai ”alistavana vihollisena”. Hyökkäävä vihollinen nähdään näin myös ideologian tai alueellisen vallan uhkana ja puolustautuminen ja hyökkääminen on määritelty ”puolustajan” eli unionin näkökulmasta. Toisaalta on nähtävissä myös selviä ”alistavan vihollisen” piirteitä, koska unionin alueen tuotanto kuvataan tietystä epäoikeutetusta alistetusta asemasta ponnistavaksi sankariksi, joka kääntyy hallitsevassa asemassa olevaa vastaan tietyn sisällöllisen paremmuutensa ja oikeutuksensa perusteella tavoittelemaan vapautumista. (vrt. Harle, 1991, 19-20)

Yhdysvaltoihin viitataan monessakin yhteydessä, varsinkin taloudellisten kysymysten yhteydessä. Yhdysvaltojen esitetään muodostavan sekä ideologisen että kulttuurisen toisen. Toisaalta ruokitaan myös käsitystä Yhdysvaltain laadullisesta heikkoudesta ”*In United States, where given the peculiarities of the domestic television system as regards both technical and programme quality...*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 50). Yhdysvaltojen tuotannon laadulliseen huonommuuteen on viitattu vähintään implisiittisesti ja korostaen Euroopan laadullista vahvuutta luodaan näin kuvaa sankarin oikeutuksesta ja paremmuudesta (kts. Oreja, 1998, 6). Kuten Möttönen on havainnut tämä piirre näkyy myös kulttuurialan tiedonannoissa: ”Eurooppalaisvalmisteiseen elokuvaan liitetään ominaisuudet laadukas ja

vetovoimainen, amerikkalaisen taas vihjataan olevan kaupallisempi”. Eurooppalais- ja amerikkalaisvalmisteiset nähdään näin asymmetrisinä vastakohtina (Möttönen, 1998, 51).

5.2.6. ”Esteenä” – sisäiset taloudelliset-rakenteelliset ongelmat

”Sankari” kohtaa matkallaan myös useita pienempiä ongelmia, haasteita, esteitä ja hidasteita, jotka estävät tavoitteen saavuttamista ja toimivat samalla myös tietyllä tapaa vihollisen apuna. Joskus tarinassa voi esiintyä myös ns. ”väärä sankari” eli hahmo joka osoittautuukin valheelliseksi tai myös epäonnistunut keino tavoitella aarretta voi toimia väärän sankarin hahmossa. Tällaisen voisi näyttäytyä kertomuksessamme esimerkiksi epäonnistunut panostus ja usko ”edistyneisiin” teknologioihin 80-luvun loppupuolella (kts. liite 3.).

Kertomuksessa tuodaan hyvin esiin kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaan liittyvät alan ongelmat varsinkin Yhdysvaltain uhan alla: *”Subjected to the pressure of a world market dominated by American and Japanese firms, the structural constraints of the European market are obstacles to be overcome and the present inadequacy of supply in relation to demand must be faced in a resolutely dynamic spirit.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 3). Kysyntä ja eurooppalainen tarjonta eivät siis kohtaa. Komission mukaan alan heikkouksien vuoksi kysyntää ei pystytä täyttämään eurooppalaisella ohjelmistolla vaan ”joudutaan tyytymään” amerikkalaiseen ohjelmistoon: *”In 1988, Europe bought 700 million dollars’ worth of programmes from the United States. However, the present imbalance between supply and demand on the part of broadcasters is to be understood exclusively as the result of a number of developments in the audiovisual sector and therefore as revealing more deep-seated difficulties rather than a problem in itself... Being unable either to produce or to buy enough new products to field their schedules, new entrants are obligated to obtain their supply accessible elsewhere, i.e. mainly American products.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 9). Siis sisäinen kilpailu ja rakenteellinen ongelmallisuus on ajanut Amerikkalaisen tuotannon ylivaltaan (kts. myös *ibid*, 19).

Alan sisäiset rakenteelliset ongelmat ovatkin yksi pääeste audiovisuaalisen alan nousun tiellä: *”The European audiovisual sector has a high development potential: a potential which is*

nonetheless held back by weaknesses of a structural nature.” (Commission of the European Communities, 1990/1, 10). Perustavan laatuinen ongelma kertomuksessa siis on se, etteivät audiovisuaaliset tuotannot leviä riittävästi: *”the bulk of television viewers... receive programmes only from the country in which they live.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 23). *”Statistics on the films broadcast on television in the Member states show that the proportion of films from other Member States is regrettably small.”* (ibid, 33).

Kansallisisista markkinoista koostuvan alueen levitys ja promootio ongelmat muodostavat kertomuksen vahvimmat heikkoudet, jotka unionin avustuksella tulee voittaa: *”This is a vital sector if European production is to exploit fully the potential of the single market. As things stand today, the circulation of European productions is hampered not only by language barriers but also by the compartmentalization of national markets and inadequate promotion.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 24-25). Erityisesti levityssektorin heikkous näyttäytyy audiovisuaalisen alan pahimpana heikkoutena: *”As stated earlier in the first section, the distribution circuits for audiovisual works in Europe are deficient in several respects.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 18). *”The European film industry, on the other hand is struggling with fragmented distribution structures...With rising production costs compounded by failure to break into the different markets the European film industry is being sucked into the spiral of chronic deficit.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 6)

Kertomuksessa kansallinen fragmentaatio ja alan rakenteelliset heikkoudet siis estävät ”sankarin” kehitystä: *”Having developed mainly within the national framework, the European audiovisual industry is currently having to overcome the present fragmentation of the market and adapt its production and distribution structure, which are too narrow and insufficiently profitable.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 4). Euroopan markkinoiden fragmentaation ongelma onkin ”sankarimme” pahimpia ongelmia: *”the vulnerability of European cultural industries is not due to lack of creative talent, but to fragmented production and distribution systems and whereas it is therefore necessary to promote markets of sufficient size...”* (OJ, No C 179/6, 17.7.1986).

Yhtenä esteenä eurooppalaisen av-alan täydelliselle kehitykselle kertomuksessa näyttäytyy kansallisten rajoitusten muodostamat esteet: *"It (the existing regulation of broadcasting) has thus developed in a way the often takes little account of the Community's existence. As a result, legal obstacles, actual and potential, lie in the path..."*. (Commission of the European Communities, 1984/2, 4, kts. myös 7, 16). *"In the event of inaction, the European audiovisual space will be set up artificially wholly on the basis of the legal opportunities left open, to the detriment of all, in general, and of creativity in particular."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 17). Yhteisö ja jäsenvaltiot onkin tässä suhteessa selkeästi kuvattu vastakkaisissa rooleissa ja jäsenvaltioiden erityissäästöjen on kuvattu muodostavan alan kehityksen esteen.

Ongelmana on myös kielellinen hajanaisuus: *"the advantage of being able to receive the original programmes direct is offset by the problem of language..."* (Commission of the European Communities, 1984/1, 30). *"The transmission of programmes throughout the Community will certainly have to overcome existing language barriers if it is to be successful"* (ibid, 53). Vaikka eurooppalainen monimuotoisuus kulttuurisesti voi olla rikkaus, on se taloudellisesti ja levityksen kannalta katsottuna kertomuksen vahvimpia ongelmia: *"...a disadvantage as a factor in the fragmentation of the market in terms of language, preferred types of broadcast and maximum viewing hours, not to mention the obstacles arising in the field of distribution and transmission."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 11). *"Cultural and linguistic diversity clearly plays a part in market partitioning."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 5). *"Observers over the last thirty years have generally pointed to the linguistic and cultural diversity of Europe to explain or justify its permanent state of crisis and underdevelopment."* (Ibid, 19). Näin kulttuurinen diversiteetti, joka näyttäytyy sankarin ominaisuutena toisaalta vahvuutena voi kääntöpuoleltaan alueellisena fragmentaationa olla heikkous. Kertomuksessa tämä heikkous on kuitenkin levityksen kehittymisen kautta voitettavissa, kuten jo aiemmin toin esiin.

Ongelmia on nähtävissä myös sekä eurooppalaisen ohjelmateollisuuden kehittelyn laiminlyönnissä, koulutuksessa ja erityisesti levityksen rakenteellisina heikkouksina (Commission of the European Communities, 1994/1, 4-6). Alan sisäiset taloudelliset

rakenteelliset ongelmat, muodostavat siis oleellisen esteen kehittymiselle. Myös alan rakenne pienistä yrityksistä koostuvana voi aiheuttaa heikkoutta: *"faced with the rise in production costs for fiction and the investments to be made in new equipment, the modest size of European firms is beginning to make itself felt."* Ja levityssektorin ongelmat lisäävät kiviä tielle: *"All fingers point at the weakness of European distribution structures..."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 5, kts. myös Commission of the European Communities, 1990/1, 11)

Myös tuotannosta puuttuu kertomuksen mukaan tarpeellinen eurooppalainen ulottuvuus: *"television production has focused on satisfying national audiences with very little by way of programme circulation within the Community...The small number of co-productions and co-financing...is not conducive to development of projects likely to attract European or world audiences."* (Commission of the European Communities, 1994/2, 7-8). Eurooppalaista dimensiota ei ole siis komission näkemyksen mukaan pystytty täysin hyödyntämään vaan ala on liian pirstaleitunut kansallisten markkinoiden välille, joiden rajojen ylitse ohjelmat eivät kierrä pääosin verkostojen ja "eurooppalaisten" teosten puuttumisen vuoksi (kts. myös Commission of the European Communities, 1990/2, 1-3).

Alan sisäisten ongelmien kuvataankin aiheuttavan helposti negatiivisen kierteen ja estävät "sankarin" etenemisen taistoissaan: *"the European audiovisual content industry, because of its fragmentation, is not yet fully able to stand up to the growing world-wide competition."* (Commission of the European Communities, 1999/1, 2). Myös ns. Bangemannin raportissa esitetään kuinka ongelmat ovat taloudellisia-rakenteellisia, eivät siis "laadullisia" tai luovuuteen liittyviä, mutta estävät kuitenkin alan kehityksen: *"our biggest structural problem is the financial and organisational weakness of the European programme industry. Despite the enormous richness of the European heritage, and the potential of our creators, most of the programmes and most of the stocks of acquired rights are not in European hands."* (High Level Group, 1994, 10-11).

Kertomuksen ongelmana näyttäytykin se, kuinka eurooppalainen ohjelmateollisuus on juuttunut kansallisiin markkinoihin, eikä kykene näin olemaan riittävän kilpailukykyinen. Toisaalta heikentyneet taloudelliset olosuhteet ja kasvanut kilpailu vaan pahentavat tilannetta

(Commission of the European Communities, 1993/2, 6). Kertomusta ohjaa näin jatkuva pelko siitä, että audiovisuaalialalla uraudutaan kansallisiin markkinoihin ja pudotaan kehityksen kyydistä eikä näin pystytä hyödyntämään potentiaalisia mahdollisuuksia (kts. Commission of the European Communities, 1994/2, 18). Toisaalta kertomuksessa on myös positiivinen viire: vaikeudet ovat kuitenkin pääosin voitettavia, sisäiset ongelmat ovat taloudellis-rakenteellisia, eivät esimerkiksi ohjelmien laatuun liittyviä.

5.2.7. ”Apurina ” – yhteisön politiikka ja teknologian kehitys

Kertomusten ”apuri” toimii sankarin avustajana matkalla ja ”apurina” voi olla jokin väline tai keino, jolla saavutettava tavoite voidaan saada lähemmäksi toteutumistaan, uhka tai ongelma voitettua. Tässä kertomuksessa unionin harjoittamana politiikka on kuvattu monipuolisena ja sopeutuvana ”apurina”: *”Taking advantage of the opportunitities and meeting the challenges of the European audiovisual sector admittedly requires the establishment of an appropriate framework by the public authorities...The establishment of an appropriate framework for the development of the European audiovisual industry depends on the combined efforts of the Member States, the Community and Europe as a whole.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 13) Yhteisön politiikka, täydentävässä roolissaan, onkin audiovisuaaliteollisuuden toimiva avustaja. Jo vuoden 1984 tiedonannossa esitetään, kuinka monipuolista ja vapaata tiedonvälitystä tai ”eurooppalaista lähetysaluetta” ei voida saavuttaa ilman yhteisötason säätelyä. Yhteisön toimintaa tarvitaan esimerkiksi, jotta esteet yhteisen lähetystoiminta-alueen tieltä voitaisiin poistaa: *”...a limited number of legislative measures should be adopted as a first step in the realisation of a legal framework for a community wide broadcasting area in conformance with that Treaty’s objectives. ...Alongside the suppression of all discriminatory and other restrictions on broadcast from other Member states...”* (Commission of the European Communities, 1984/2, 1, kts. myös Commission of the European Communities, 1984/1, 3). Komission tehtävä onkin näin yhteismarkkinoiden luomisen kansallisten esteiden poistaminen.

Yhteisön roolia ”apurina” korostetaan myös alan tuotannon ja levityksen edistäjänä. Esimerkiksi televisio -direktiiviehdotuksen kuvataan kertomuksessa parantavan audiovisuaalisen

alan rakennetta: *"article seeks to stimulate audio-visual production through the development through the development of new production sources... new structures for the production of audio-visual works will come into being"* (Commission of the European Communities, 1986, 23). Unionin tai komission "apurin" roolin tärkeimmät työkalut ovatkin pelisääntöjen asettaminen, kilpailulainsäädäntö, Media -ohjelma sekä uusien teknologioiden hyödyntämisen edistäminen. Vuoden 1990 alan politiikan tiedonannossa esitetään kuinka *"Community audiovisual policy aims at developing coordinated action geared to three issues: the establishment of the rules of the game, promotion of the programme industry and mastery of new technologies."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 4). Näin myös kilpailupolitiikka esitetään alan kehityksen edistäjänä, uusien esteiden syntymisen ehkäisijänä.

Sekä jakelun, levityksen, promootion, tuotanto-olojen, investointien että liiketaloudellisen koulutuksen kuin pienten alueiden ja yritysten tukeminenkin kuvataan kertomuksessa oleellisina kehityksen apukeinoina (Commission of the European Communities, 1993/2, 2-4). Kertomuksen mukaan yhteisön politiikka voi avustaa rajat ylittävien verkostojen luonnissa ja yhteistuotantoja tukemalla. Yhteisö ulottuvuutta tukemalla voidaan toteuttaa täydentävää tukipolitiikkaa ja vahvistaa ketjun kaikkia osia. Komissio voi myös tukea kehitystä stimuloimalla rahoitusta antamalla siemenrahaa ja rakentamalla levityksen ja kaupallisen promootion tukimekanismin. Erityisen tärkeitä "apurin" toimia kertomuksessa ovat levittämisen, esittämisen ja promootion tuki. Alueellisen rakenteen parantaminen myös maantieteellisesti, heikoimpia alueita tukemalla sekä alan markkinakelpoisuuden ja vahvuuden parantaminen rohkaisemalla itsenäisiä tuottajia ja parantamalla tuotanto-olosuhteita, varsinkin uusia teknologioita hyväksikäyttäen ja erityisesti kaupallisten ja uusien av-palvelujen kehittämistä tukien, nähdään tiedonannoissa tienä parantaa eurooppalaisen alan rakennetta ja tilaa. (kts. Commission of the European Communities, 1990/2, 3, 6-9)

Varsinkin Media -ohjelma näyttäytyy yhtenä tärkeistä "apureista" eurooppalaisen audiovisuaalisalan kehitykselle: *"as a action programme to promote the audiovisual industry... Media has demonstrated its ability to inspire synergies by creating networks of cross frontier cooperation and attracting public and private capital...By giving priority to the SMEs, Media is contributing to the restructuring of the audiovisual industry..."* (Commission of the European

Communities, 1990/1, 5). Yhteisön tuki erityisesti juuri levitykselle sekä markkinoinnille on kuvattu olennaisena keinona tukea alan kehitystä. Media –ohjelman kuvataan voivan parantaa myös laatua ja monimuotoisuutta yhdessä taloudellisen toimivuuden kanssa “*It (MEDIA) encourages higher quality and greater diversity in these products but it also facilitates market access to make them economically viable.*” (Commission of the European Communities, 1993/1, 9). Media –ohjelma nähdään myös teollisten rakenneuudistusten käynnistäjänä. Komissio esittääkin kertomuksessaan, että alaa vaivaava hajanaisuus voidaan voittaa verkostojen avulla ja erityisesti pienten yritysten avustaminen on tärkeä keino, koska ne voivat kompensoida isojen firmojen puutteen erityisesti levityssektorilla (kts. Commission of the European Communities, 1993/2, 2-3).

Komission muokkaaman kertomuksen mukaan tärkeää on näin erityisesti eurooppalaisen dimension vahvistaminen sekä tuotantoa että erityisesti levitystä kehittämällä. Tässä apuna voi toimia sekä rajat ylittävä yhteistoiminta että tärkeä uuden teknologian hyödyntäminen. Komission apua kuitenkin tarvitaan: “*The Commission’s proposals are intended to establish optimum conditions based on a coherent strategy and clear objectives, with a view of overcoming these difficulties and allowing European operators to position themselves as best possible in these new markets while exploiting European cultural diversity.*” (Commission of the European Communities, 1999/1, 2). Kertomuksessa unionin politiikka, joka on täydentävää ja huomioi kansallisen diversiteetin, keskittyen teollisiin ja rakenteellisiin sekä alan sisäisiin että maantieteellisiin kehityskohtiin, uusien teknologioiden hyödyntämiseen ja niiden kehityksen seuraamiseen sekä eurooppalaisen ohjelmakierron tukemiseen, voi olla toimia vahvana ”apurina”. Myös unionin tukemat uudet kokeiluhankeet voivat osoittautua tärkeiksi alan kehitykselle. (kts. *ibid*, 5-7)

Kertomuksessa myös uudet teknologiat, kuten uudet levitysmahdollisuudet tai digitalisaatio näyttäytyvät eurooppalaisen tuotannon kehityksen mahdollisina avustajina. Esimerkiksi uusien levitysteknologioiden kautta levityssektorin pullonkaulat voivat komission mukaan helpottaa ja tuotantoja on mahdollista levittää helposti yli rajojen: “*Direct satellites and cable are techniques which make it possible simultaneously to transmit vast quantities of information over long distances.*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 11). Uusien

teknologioiden myötä kansallisten rajojen on katsottu menettävän merkitystään audiovisuaalisella alalla ja niiden kuvataan avustavan näin oleellisesti ohjelmakiertoa: *”Advances in receiver technology are improving these cross-frontier reception possibilities”*. (ibid, 15). Uusien teknologioiden avulla voidaan komission mukaan parantaa myös monikielisten ohjelmien levitystä, kannustaen näin monimuotoisuutta ja lieventäen fragmentaation haittavaikutuksia. Kielellinen fragmentaatio on pitkään nähty eurooppalaisen av-teollisuuden kehityksen esteenä, uusien teknologioiden ansiosta tämä este on kuitenkin poistumassa: *”once products can be easily accessible to consumers, there will be more opportunities for expression of the multiplicity of cultures and languages in which Europe abounds.”* (High-Level Group, 1994, 11). *”’Digital revolution’ brings with it the potential to overcome or even capitalize on what has hitherto been seen as a structural constraint.”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 19). Eli uusien teknologioiden avustuksella kulttuurisesta monimuotoisuudesta voisikin kehittyä etu.

Suora satelliittiteknologia onkin kuvattu keinona voittaa maantieteelliset rajoitukset ja kaapeliverkot sisällöllisten rajoitusten murtajana (Commission of the European Communities, 1984/1, 13, 17, 20). Näin uusien teknologioiden avulla ”sankarimme” pystyy kertomuksen mukaan murtamaan sekä paikkaan että tilaan liittyvät rajoitukset. Myös digitaaliset teknologiat ovat osoittaneet komission mukaan kykynsä tehokkuuteen, joustavuuteen ja kustannustehokkuuteen ja ne voivat edistää luovaa potentiaalia ja innovaatioita (Commission of the European Communities, 1997, 2). Uudet teknologiat näyttäytyvätkin merkittävänä myös taloudelliselta kannalta: *”... the use of new transmission techniques such as direct satellite and cable will further enhance the economic significance of broadening...rewards that can be fully realized only through the introduction of community-wide broadcasting.”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 37).

5.2.8. ”Viisaana miehenä” – erilaiset asiantuntijat ja konsultaatiot

Kertomuksissa esiintyy myös ”viisas mies” eli hahmo joka ohjaa sankaria matkalla. ”Viisas mies” on tarinan ja sankarin ohjaaja, jolta haetaan apua ja voimaa mihin nojata. Useassa yhteydessä tässäkin kertomuksessa toiminnan perustana ja hahmottajana, ”viisaana miehenä”,

viitataan erilaisiin raportteihin ja lausuntoihin, konsultaatioihin ja konferensseihin. Myös päätös- ja direktiiviehdotukset sisältävät aina aluksi listan viitteistä ja lausunnoista, joista lainataan lisävoimaa. Aina komission antaman ehdotuksen alussa on lueteltu pitkä lista laajemmista yhteyksistä, raporteista ja lausunnoista, joihin viitataan perusteluna ja uskottavuuden lähteenä (kts. esim. Commission of the European Communities, 1994/1, 37 tai OJ L 336/82, 30.12.2000)

”Viisaana miehenä” toimii myös parlamentin tai neuvostojen päätöslauselmat, niiden omaksumat lausunnot ja raportit, joissa kehoitetaan komissiota toimiin alalla: *”The Commission’s action is in response to Parliament’s Resolution on radio and television broadcasting in the European Community...”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 1). *”The European Council approved the reports’s proposals, mentioning expressly those on culture including television, and instructed the Commission and the Member States ”to take the necessary implementing measures.”* (Commission of the European Communities, 1986, 6).

Alan eri ammattilaisten ja alan konferenssien vaikutus on kertomuksessa usein nostettu esiin: *”This document takes largely account the analysis made and the recommendations drafted by the numerous professionals of this sector who attended the Audiovisual Conference held on 30 September 1989 in Paris and who performed a major task on behalf of the European audiovisual industry.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 3). *”Consultation of the professionals constitutes one of the principles governing the Commission’s activity...”* (ibid, 16). Erilaiset konsultaatiot ovatkin olennainen kertomuksen suuntaa hahmottava tekijä.

Myös alan ammattilaisten ja ”eksperttien” näkemyksiä ja ohjeita on usein korostettu. Myös Media-ohjelma perustuu ”viisaiden miesten” eli alan ammattilaisten ohjeisiin: *”Accordingly, on the basis of broad consultations with the professionals, it (Commission) launched pilot projects to measure the relevance and effectiveness of a series of economic incentives for the audiovisual sector.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 22). *”In addition, a circumstantial assessment of MEDIA is beeing undertaken by a Group of Independent Experts. The Commission will study carefully the comments of this ”Brains Trust” and will take account*

of their conclusions in it proposal for an Action Programme.” (ibid, 23, kts. Myös Commission of the European Communities, 1990/2, 4-5). Media-ohjelman muutosvaiheessa “viisaana miehenä” taas toimi itsenäinen tuotantofirma, joka tuotti raportin Media –ohjelman arvioinnista (kts. Commission of the European Communities, 1993/1, 7-8).

Erityisen merkittäviä ”viisaita miehiä” kertomuksessa ovat ns. ”think thankit”, ”korkean tason asiantuntijaryhmät” ja niiden laatimat raportit kuten Bangemannin, Vasconcelosin ja Orejan työryhmät. Nämä ”viisaat miehet” opastavat kertomuksen edetessä kuinka unionin apurina tulee toimia ja piirtävät kuvaa tilanteesta, eurooppalaisen alan heikkouksista, ongelmista ja mahdollisuuksista. Yleensä ”viisaat miehet” ovat olleet suhteellisen yksimielisiä kertomuksen etenemisestä ja toimintalinjoista, mutta painotuksissa on ollut myös joskus eroja, kuten Bangemannin raportin kilpailun arvon korostamisen ja Orejan kulttuurisen ulottuvuuden painotuksen välillä on havaittavissa. (kts. High Level Group, 1994 ja High Level Group, 1998)

Komissio on näin nimennyt tiettyjä tahoja erityisen arvostuksen ja luottamuksen kohteiksi, nimetessään tiettyjä ryhmiä olleelliseen alan politiikan kehitystä hahmottavaan asiantuntija-asemaan, ”korkean tason työryhmiksi” ja ”viisaiksi miehiksi”.

5.2.9. ”Puoli valtakuntaa” – europeanisaatio sekä Euroopan taloudellinen ja kulttuurinen menestys

”Sankarin” eli eurooppalaisen av-alan vaikutus ei kertomuksessa lakkaa vain niihin mahdollisuuksiin, jotka se voi saavuttaa kasvaessaan vahvaksi ja kilpailukykyiseksi tai siihen menestykseen, joka on saavutettavissa, kun onnistutaan luomaan ”aito eurooppalainen audiovisuaalialue”. Kertomus todentaa sen kuinka, ”Sankarilla” on myös laajempia, koko integraatiokehitykseen ja euroopan asemaan vaikuttavia ominaisuuksia, erityisesti eurooppalaisen identiteetin sekä Euroopan taloudellisen ja kulttuurisen menestyksen airuena. Nämä audiovisuaalialan kehityksen kautta saavutettavissa olevat laajemmat tavoitteet muodostavat kertomuksen lopullisen tavoitteen eli ”puolet valtakuntaa”.

Kertomuksen mukaan yhteisön laajuinen televisio-ohjelmien levitysalue mahdollistaisi ensinnäkin juuri eurooppalaisen identiteetin kehittymisen: ”...*cross-frontier television broadcasting offers an opportunity for helping to develop a European identity...*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 28). Vapaa, toimiva ja monipuolinen tiedon ja eurooppalaisen av-tuotannon välitys nähdään oleellisena eurooppalaisen identiteetin ja yhtenäisyyden rakennuskivenä. Audiovisuaalisen alan kehitys onkin elintärkeä osa koko integraatioprosessia: ”*European unification will only be achieved if Europeans want it. Europeans will only want it if there is such thing as a European identity. A European identity will only develop if Europeans are adequately informed.*” (ibid, 2, lainaus parlamentin lausunnosta). ”*Cross-frontier television broadcasting would make a significant contribution to European unification*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 28). Komission mukaan Euroopan laajuinen lähetystoiminta-alue voisi auttaa eurooppalaisia näkemään yhteisyytensä ja yhteisen tulevaisuutensa: ”*The dissemination of information across national borders can do much to the peoples of Europe to recognize the common destiny they share in many areas.*” (ibid).

Mikäli yhteinen audiovisuaalinen alue syntyy, uskotaan komissiossa keskinäisen yhteisymmärryksen lisääntyvän ja yhteisön näin voivan kehittyä: ”*access to programmes from other Member states provides a common background of information which offers far better chances of mutual understandings, trust and rapprochement;*” (Commission of the European Communities, 1984/1, 29). ”...*A cultural interpenetration can be achieved which will make a significant contribution to the European Community's future development as a genuine Community*” (Commission of the European Communities, 1986, 6).

Toisaalta komission rakentaman kertomuksen mukaan eurooppalaisen audiovisuaalisen tuotannon kukoistus mahdollistaisi myös eurooppalaisten sisältöjen saatavuuden. Huomionarvoista onkin kuinka alan kansalliset intressit ja komission rooli huomioiden on menestyksen kuvattu takaavan myös monimuotoisuuden ja vaikuttavan positiivisesti myös kansallisten identiteettien kukoistamiseen, kaikessa monimuotoisuudessaan (kts. Commission of the European Communities, 1999/1, 2 ja Commission of the European Communities, 1993/1, 2). Kuten mainittu alan vahvistumiseen on liittynyt myös aluepoliittinen ulottuvuus, eli usko

että näin voidaan vahvistaa ja antaa tukea myös pienimmille ja heikosti kehittyneille alueille ja vahvistaa näin koko yhteisöä (Commission of the European Communities, 1990/2, 6).

Mikäli eurooppalainen audiovisuaalinen teollisuus muodostaisi sekä yhtenäisen audiovisuaalisen alueen ja vahvistuisi seurauksena voisi kertomuksen mukaan olla myös laajempi USA:n valta-aseman murentaminen, Yhdysvaltain dominaation voitto ja Eurooppalaisen kilpailukyvyyn eli menestyksen edistäminen. Kilpailukyvyyn parantuminen ei rahoittuisi ainoastaan audiovisuaaliselle alalle, vaan hyödyttäisi koko yhteisön kilpailukykyä (kts. esim. Commission of the European Communities, 1984/1, 53, kts. myös 33). Kuten olen tuonut esiin, av-ala on liitetty olennaisesti erityisesti laajempaan kommunikatioverkostojen ja tietoyhteiskunnan kehitykseen ja kilpailukykyyn: ”*such network also plays a key role in maintaining the competitiveness of the European economy on international markets.*” (ibid, 38). Audiovisuaalialan menestys onkin kytkeyty yhteisön laajempaan teolliseen kehitykseen, kasvuun, kilpailukykyyn ja työllisyysmahdollisuuksiin (kts. Commission of the European Communities, 1994/1, 4 ja Commission of the European Communities, 1999/2, 2).

Kertomuksessa eurooppalaisen av-teollisuuden kasvun on kuvattu vahvistavan sekä eurooppalaista kulttuuria että taloutta (kts. Commission of the European Communities, 1984/1, 54). Alan rakenteellisen vahvistamisen sekä alan sisäisesti että maantieteellisesti on kuvattu sekä luovan taloudellista hyvinvointia, työllisyyttä että kasvattavan eurooppalaista läsnäoloa kuvaruuduilla (Commission of the European Communities, 1990/2, 45). Taloudellinen menestys ja hyvinvointi, *wealth*, sekä eurooppalaisen kulttuurisen monimuotoisuuden kukoistus on kuvattu seurauksiksi audiovisuaalialan vahvistumisesta, kuten myös Eurooppalainen identiteetin vahvistuminen. Kertomuksen piirtämän kuvan mukaan myös poliittinen vaikutusvalta yhteisön ulkopuolisten maiden suhteen voisi näin yhteistyön kautta kasvaa. Audiovisuaalialan kehitys mahdollistaisi siis monenlaista menestystä Euroopalle. (kts. Commission of the European Communities, 1990/2, 1, 11, 18, 21).

Kertomuksen lopullisena tavoitteena onkin sekä euroopan taloudellisen aseman paraneminen että europeanisaation kehitys niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Eli kertomuksen lopputuloksena näyttäytyy myös eurooppalaisen kulttuurin valta-aseman kehittyminen kansainvälisesti: ”*The*

industries of the information society, including audiovisual content industry have become one of the dynamic sectors of the European union's economy." (Commission of the European Communities, 1999/1, 2). *"The challenges are to help disseminate and raise the profile of European cultures in their diversity outside the union and to use audiovisual capacity as a powerful tool for integration and dialogue throughout Europe"* (Oreja, 1997, 6). *"...This will in turn help the European cultures to thrive both in Europe and on the world scale."* (Commission of the European Communities, 1990/1, 13).

5.3. Kertomuksen rakenne ja juoni

Unionin tiedonantojen kertoma perustarina muistuttaa ns. nuoren pojan kasvukertomusta, jossa aluksi kuvaillaan kamppailua ongelmien keskellä, sisäistä taistelua ja ulkoa vahvemman ja kokeneemman puolelta tulevaa uhkaa. Ulkoisessa ympäristössä tapahtuvat muutokset sekä sisäinen vahva potentiaali aikaansaavat liikkeen, joka suosiollisella ja oikeanlaisella avustuksella voi kasvaa onnistuneeksi menestystarinaksi. Audiovisuaalipolitiikan kertomus on jatkokertomus, joka koostuu erilaisista toisiaan tukevista jaksoista ja episodeista. Se on kehitystarina, jonka osat joskus eroavat hieman toisistaan, mutta yleisesti rakentuvat toistensa päälle ja hakevat perusteluaan aiemmista yhteyksistä.

Useat komission muokkaaman kertomuksen piirteistä ja ratkaisuista eri hahmoihin asetetuista asioista ovat jokseenkin odotettuja ja yllätyksettömiä, mutta näiden hahmojen ja suhteiden esiintuonti ja todentaminen on kuitenkin mielestäni tärkeää. Kertomuksen ja hahmojen rakentamisen perusteet ovat kuitenkin olennaisia poliittisia ratkaisuja eivät suinkaan vaihtoehtottomia. "Aarteena" voitaisiin kuvata esimerkiksi muuten levitykseen kelpaamattomien, unohduksiin helposti painuvia kansallisia erityispiirteitä kuvaavien tuotantojen tukemista tai lopullisena tavoitteena "puolena valtakuntaa" voisi näyttäytyä ainoastaan kauppataseen vahvistuminen suhteessa Yhdysvaltoihin ja "esteenä" ohjelmien heikko laatu. Esimerkiksi symboliseen valtaan tai kollektiiviseen identiteettiin liittyvät "puolen valtakunnan" kuvatut odotukset eivät suinkaan ole, varsinkaan lähtökohdat huomioiden, itsestäänselvyyksiä. Toisaalta myös kansallisten säädösten asettaminen kehityksen "esteeksi" kertoo komission ja yhteisön jäsenvaltioiden välisestä jännitteestä.

Kertomuksen valmisteleavassa tarinassa luodaan katsaus tilanteeseen ja esitetään perusteet tarinan etenemiselle, siinä hyödynnetään sekä ongelmien esittämisen strategiaa että positiisempaa mahdollisuuksien maalaamiseen ja tavoitteiden esiintuontiin perustuvaa mallia. Aluksi kuvaillaan alan lähtötilannetta ja sidotaan tarina laajempaan ympäristöönsä. Kertomuksen valmisteleavassa osuudessa tuodaan esiin eurooppalaisen audiovisuaalisen alan sen merkittävyys ja toisaalta sen taloudellisesti ja rakenteellisesti heikko tila. Kuvataan kuinka varsinkin markkinoiden fragmentaatiosta että rakenteesta johtuvat ongelmat ovat aiheuttaneet eurooppalaisen av-alan taloudellista heikkoutta ja kuvataan kuinka audiovisuaalinen tuotanto ei leviä maiden rajojen ulkopuolelle vaan toimii vielä pitkälti kansallisten rajojen mukaisesti (kts. esim. Commission of the European Communities, 1990/1, 11 tai Commission of the European Communities, 1986, 3).

Laajemmassa ympäristössä tapahtuu kuitenkin jatkuvasti muutoksia, jotka toimivat varsinaisen tarinan etenemisen käynnistäjinä: *”Against the background of rapid and constant change, the European audiovisual industry is seeking a appropriate development space likely to enable it to take the place it is entitled to claim.”* (Commission of the European Communities, 1990/1, 3). Kertomuksen käynnistäjänä toimii siis ulkopuolinen muutos ympäristössä, mikä lähettää ”sankarin” matkaan kohti asemaa joka hänelle kuuluu. Kertomuksen kannalta onkin merkittävää ”sankarin” oikeutettu asema, joka nyt erinäisistä syistä on kuitenkin ulkoisessa hallinnassa eli Yhdysvaltain dominanssin alla. Varsinkin teknologiassa tapahtunut kehitys on kuitenkin mahdollistanut vanhojen rajojen murtumisen. Teknologiset muutokset ovat vaikuttaneet vahvasti audiovisuaalialaan, murtaen vanhoja esteitä ja toisaalta asettaen uusia haasteita sekä pakottaen alan kansainvälistymään.

Toisaalta valmistelevaan tarinaan kuuluu myös alan, ”sankarin” merkityksen esiintuonti tiedonsaannille, kulttuurin välittämiseksi ja mielipiteiden muodostumiselle sekä myös laajemmin yhteiskunnalliselle kehitykselle, erityisesti integraation ja yhteisön taloudelliselle kehitykselle. Audiovisuaalisen alan vahvistuminen kuvataan tärkeänä niin taloudellisen kehityksen kannalta kuin, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja poliittisestikin (esim. Commission of the European Communities, 1994/2, 1).

Päätarina kuvaa tarinan etenemistä, ongelmien esiintymistä ja niiden ratkaisukeinoja. Komission tiedonannoissa ja policy –kirjoissa päätarinakin esitetään usein futuurimuodossa, jos-sitten muodossa. Mikäli unioni onnistuu ”apurin” roolissaan, av-ala voi voittaa ongelmansa ja kehittyä vahvaksi ja kilpailukykyiseksi, niin että se pystyy valtaamaan sille kuuluvan markkinaosuuden ”viholliselta” eli Yhdysvaltalaiselta tuotannolta. Sisäiset ongelmat ja esteet pitää kuitenkin voittaa ja eurooppalaisen audiovisuaalisen alueen synnyttäminen edellyttää myös taloudellisen rakenteen vahvistamista (kts. esim. Commission of the European Communities, 1993/2, 1). Sekä teknologinen kehitys että unionin politiikka voi toimia tässä olleellisena apuna: ”...*Provided the Community takes appropriate action as regards those specific restrictions permitted by the Treaty that will in practise cause problems, cross-frontier broadcasting should be able to develop...*” (Commission of the European Communities, 1984/2, 6). Mikäli unioni pystyy toimimaan ”apurina” oikein ja tehokkaasti, eurooppalainen av-ala pystyy siis kertomuksen mukaan murtamaan kansalliset esteet ja muodostamaan ”aidon ja menestyksekkään eurooppalaisen av-alueen”. Säädöksellisten esteiden poistaminen ja Media -ohjelma ovat pääkeinoja, joiden avulla audiovisuaalinen ala voi kehittyä. Erityisesti levityssektorin kehittämisen merkitys korostuu kertomuksen edetessä (kts. Commission of the European Communities, 1998/3, 4-5). Unionin toiminta ”apurina” on oleellinen osa alan kilpailukykyyn kehittämistä.

Euroopan ohjelmateollisuuden tulee kertomuksen mukaisesti kehittää kilpailukykyään, erityisesti levityksen alueella, esimerkiksi markkinoinnin vahvistamisen kautta ja skaalaetuja hyödyntäen. Kertomuksesta tulee esiin kuinka eurooppalaisten teosten markkinaosuutta täytyy lisätä omilla markkinoilla sekä myös maailmanmarkkinoilla. Alan täytyy myös hyödyntää uusia teknologioita parantaakseen kilpailukykyään. Haasteiden kohtaamisessa voidaan luottaa suurten sekä Eurooppalaisten yritysten asemaan että pienten toimijoiden verkostoitumiseen eli kilpailukykyisyyden kehitykseen. Tärkeää on myös kulttuurisen diversiteetin muuttaminen vahvuudeksi (kts. Oreja, 1997, 5). ”Sankarin” tuleekin pystyä kääntämään heikkous eli kulttuurinen monimuotoisuus voimavaraksi ja tässä erityisesti levityksen parantamisen osuus on kuvattu merkittäväksi. Alan vahvistuminen edellyttää ohjelmien hyödyntämisen ja kierron kehitystä sekä myös teknologisten mahdollisuuksien hyväksikäyttöä. Vaikka teknologian

muutokset vaativat myös sopeutumista, on niillä kuitenkin yleensä merkittävä osa siinä kuinka sankari voi kehittyä ja edetä kohti tavoitettaan, kasvua ja menestystä (kts. Commission of the European Communities, 1990/1, 12, 26-27).

”Eurooppalaisen dimension” kehittyminen vahvistaisi kertomuksen mukaan av-alaa monin tavoin. Eurooppalaisten tuotantojen levityksen kehittyminen ja sisämarkkina-alueen kehitys heikentäisi negatiivista fragmentaatiota ja parantaisi kansainvälistä kilpailukykyä. Eurooppalaisen audiovisuaalialueen syntyminen voisi aikaansaada positiivisen kierteen parantaen alan rakennetta. Eurooppalaisen av-alueen synnyttäminen mahdollistaisi ”sankarin” tärkeän taloudellisen vahvistumisen: *”Extending service areas makes programme production more profitable”* (Commission of the European Communities, 1984/1, 46). Yhteistuotannot ja ”eurooppalaisen dimension” korostus ovatkin siis olennainen osa sitä kuinka audiovisuaalinen ala yhteisön alueella voisi kehittyä vahvaksi ja kilpailukykyiseksi ja samalla myös eurooppalaisen monimuotoiseksi.

Kertomuksen mukaan suuremman yhtenäisen av-alueen syntyminen ja tätä kautta alan eurooppalaisen ulottuvuuden vahvistuminen parantaisi oleellisesti kansainvälistä kilpailukykyä, mikä on tarpeen ”vihollisen” eli Yhdysvaltain hegemonisen aseman voittamiseksi. Eurooppalaisten verkostojen synnyttäminen on liitetty olennaisesti tuottavuuden ja kilpailukykyyn kehittymiseen ja mahdollisuuteen kukistaa Yhdysvaltojen tuotannon hegemonia (kts. Commission of the European Communities, 1984/1, 52).

Toisaalta tässä yhteydessä myös itäisen Euroopan markkinoiden avautuminen voisi komission mukaan olla osa kehitystä ja kansainvälisen aseman ja menestyksen tavoittelua: *”Another cultural and economic opportunity is now emerging in Central and Eastern Europe...A strong and competitive European programme industry can both contribute to this development and profit from it. By offering competitive programmes across the whole market-range and capitalizing on the diversity of Europe throughout the continent, the European programme industry can realize its immense potential...”* (Commission of the European Communities, 1994/2, 20-21).

Tarinan eteneminen ei tietysti ole täysin suoraviivaista vaan käsittää myös ympäristömuutoksia ja ”esteitä” joita matkalla täytyy voittaa. Kertomuksen edetessä audiovisuaaliala kokeekin useita muutoksia, varsinkin teknologian jatkuvasti muuttuessa. Muutoksiin on kuitenkin sopeuduttava sekä itse ”sankarin” että unionin politiikan ”apurina” toimiessaan. Muutoksien edessä ”viisailta miehiltä”, alan asiantuntijoilta haetaan neuvoja ja suuntaa niin erilaisten konsultaatioiden, raporttien kuin konferenssienkin muodossa.

Päättävänä tarinana, lopuksi tuodaan esiin lopulliset mahdollisuudet, saavutettavat edut ja niiden perusteet sekä jännitteiden mahdollinen ratkaisu. Tuodaan esiin myös se mitä ongelmien voittaminen ja vihollisen torjuminen voi saada aikaan, eli tässä tapauksessa mitä kaikkea hyvää politiikalla on saavutettavissa. Lopullisen ratkaisun ja sen aikaansaamien asioiden esittäminen toimii vahvasti tarinan hahmottajana, toiminnan viitoittajana ja oikeuttajana. Päättävänä tarinana piirtyy esiin laajoja mahdollisuuksia ja hyötyjä kuten eurooppalaisen av-alan kasvu ja tehostuminen, markkinaosuuden valtaamisen mahdollistama taloudellinen menestys ja sen positiiviset vaikutukset myös laajemmin Euroopan taloudelliseen kehitykseen ja työllisyyteen. Kuten myös eurooppalaisen kulttuurin näkyvyyden parantaminen, valta-asema ja symbolinen valta.

Kertomuksesta ilmenee, kuinka eurooppalaisen av-alan kehitys ja yhtenäisen av-alueen syntyminen olisi merkittävä myös euroopan integraatiolle sisäisesti, lisäten yhtenäisyyttä. Audiovisuaalisen tuotannon kautta tapahtuva tiedon- ja kulttuurin levitys, eurooppalaisen tietoisuuden ja identiteetin kehitys sekä yhtenäisyys ja ulkoinen menestys on kertomuksessa yhdistyneet toistensa seurauksiksi. Eurooppalainen av-ala onkin ”sankari”, joka voisi kehityksensä avulla mahdollistaa unionin laajamittaisten niin poliittisten kuin taloudellistenkin tavoitteiden saavuttamisen. Alan sankarilliseen kehitykseen on kertomuksessa lastattu paitsi laajoja taloudelliseen, myös kulttuuriseen ja poliittiseen menestykseen liittyviä odotuksia.

Kertomuksessa av-ala on siis asetettu ”sankariksi”, ympäristössä tapahtuneet muutokset tarinan käynnistäjäksi, kehittyneen teknologian mahdollisuudet ja unionin politiikka ”apuriksi”, Euroopan alueellinen fragmentaatio ja alan heikko sisäinen taloudellinen rakenne ongelmiksi sekä Yhdysvaltain hegemoninen viihdekoneisto ”viholliseksi”, joka tulee voittaa. ”Aidon

eurooppalaisen audiovisuaalialueen” synnyttäminen ja katsojien tottumusten ja mieltymysten voittaminen eli markkinaosuuden lisääminen on tavoiteltavaa. Erityisesti teknologialla on merkittävä osa kertomuksessa. Se toimii sekä kertomuksen käynnistäjänä ja hahmottajana että oleellisena ”apurina”, kehityksen mahdollistajana. ”Viisaat miehet” taas ohjaavat unionin toimintaa ”apurina”. Alan eurooppalaisen dimension kehitys on kuvattu tärkeänä sekä eurooppalaisen alan ”oikeutetun” aseman ja kasvun että laajempien lupauksen ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Kertomuksen tavoitteena onkin vahva, kilpailukykyinen ja samalla kulttuurisesti monimuotoinen, mutta kuitenkin ennen kaikkea eurooppalainen audiovisuaalinen ohjelmateollisuus, joka samanaikaisesti mahdollistaa sekä integraation kehityksen, eurooppalaisen yhtenäisyyden tiivistymisen että myös Euroopan taloudellisen ja kulttuurisen menestyksen.

Kertomuksessa korostuu unionin ajaman europeanisaation merkitys. Europeanisaatio pyrkimyksenä ”me” –tunteen, yhtenäisyyden ja identiteetin vahvistamiseen ja tämä tämä tavoite näkyy selvästi myös tämän kertomuksen taustalla. Audiovisuaalialasta ja politiikasta rakennetun kertomuksen avulla muokataan kuvaa Euroopasta ja ”ei-Euroopasta”, missä yhteisen vihollisen kuvaamisella on osansa. Olennaista onkin eurooppalaisuus, moninaisuudessaan kuitenkin yhtenäisenä. Kuten myös Möttönen on tuonut esiin audiovisuaalisen alan erikoisuus näkyy siinä, että ainoastaan sen yhteydessä puhutaan ulkopuolisista vaikutteista ja niiden luomasta uhasta ”eurooppalaiselle kulttuuriselle itsenäisyydelle”. Myös kulttuuritiedonannoissa Yhdysvallat on kuvattu sekä kulttuurisena että taloudellisena uhkana ja ”eurooppalaisuutta” on kuvattu sisäisesti yhtenäisenä kokonaisuutena, ”kansainväliselle” vastakkaisena. (Möttönen, 1998, 51- 52) Myös Schlesinger on tuonut esiin tulkinnan Euroopan unionin viimeaikaisesta audiovisuaalisesta mediapolitiikasta kollektiivisen identiteetin rakentamisen taiston symbolina, erityisesti ”amerikkalaisuuden” uhkaa vastaan suunnattuna. Hän on omassa artikkelissaan pyrkinyt osoittamaan kuinka politiikan taustalla olevat näkemykset ja niiden vaikutukset ovat suhteessa kollektiivisen identiteetin käsitteeseen. Globaalissa kilpailuympäristössä audiovisuaalisesta kulttuurista on tehty symbolisen taiston merkki ja nimenomaan ”amerikkalaisuuden uhan” osoitin. Näin se palvelee selkeää poliittista tavoitetta. Toisaalta, kuten Schlesinger korostaa ei ”amerikkalaisuuden uhan” korostamisen saisi antaa peittää laajempaa europeanisaatio kehityksen tarkastelua (Schlesinger, 1997, 370-374).

Harlen mukaan europeanismi ei yleensä näyttäyty vastakohtien edustajana, vaan perustuu ajatukseen kansallisvaltioiden keinotekoisien rajojen murtumisesta ja kansallisen edun tavoittelun loppumisesta. Tähän voi katsoa liittyvän myös audiovisuaalialan politiikassa vahvasti vaikuttava ”yhtenäisyys moninaisuudessa” ajattelun. Europeanismi on kuitenkin vahvasti unioni-keskeinen ideologia, kuten av-alan kertomuskin osoittaa. Euroopan unioni ei ole avoin maailmanyhteisö, vaan pikemminkin niin taloudellisesta, poliittisesta kuin kulttuurisestakin maailman herruudesta taisteleva supervaltta, jossa ”kansallinen etu” on siirretty unionin edun käsitteeksi. Harle on tuonut esiin, kuinka Euroopan yhtenäisyyden ajatukseen liittyy vanha näkemys eurooppalaisen ihmisen, kulttuurin ja poliittisten arvojen paremmuudesta sekä kyvykkyydestä. Hänen mukaansa europeanismin ajatus on suhteessa näkemykseen, jonka mukaan ulkopuolisen maailman on tulkittu haastaneen Euroopan niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin ja europeanismi yrittää palauttaa uskon Euroopan paremmuuteen ja valtapyrkimysten oikeudellisuuteen. Europeanismi puolustaakin näin erityisesti kansainvälisen kilpailun merkitystä Tällainen ajattelutapa heijastuu varsin selvästi myös av-politiikan kertomuksesta. (Harle, 1991, 172-173)

Kertomuksen lopullisena tavoitteena ”puolena valtakuntaa” näyttäytyy siis Euroopan valta-asema niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin. Kertomuksen mukaan av-alan kehitys lisäisi myös Euroopan kulttuurista näkyvyyttä kansainvälisesti ja näin myös unionin symbolista valtaa Tämän tavoitteen yhteydessä audiovisuaalialalla on komission retoriikassa paljon potentiaalia (kts. Commission of the European Communities, 1998/3, 3).

Tarinan tarkastelu osoittaa ja todentaa unionin audiovisuaalialan moninaisen merkityksellistämisen. Audiovisuaalialaan on lastattu monia odotuksia, paitsi taloudellisesti myös kulttuuris-poliittisesti: ”*It (European programme industry must be competitive in a open worldwide market; It must be forward-looking and be involved in the development of the information society; It must illustrate the creative genius and the personality of the people of Europe; It must be capable of transforming its growth into new jobs in Europe.*” (Commission of the European Communities, 1994/2, 1-2). ”*The European Union must therefore mobilize its resources into developing a programme industry which is able to compete both at home and on*

the world market and at the same time act as vehicle for its culture, create jobs and generate profit.” (Commission of the European Communities, 1994/2, 21). Erityisesti “kertomuksen puoli valtakuntaa” näyttää politiikan vahvan kulttuuripoliittisen dimension ja tavoitteet sekä korostaa alaan lastattuja odotuksia erityisesti europeanisaation, eurooppalaisen identiteetin ja menestyksen edistäjänä.

Kertomuksesta nousee esiin myös unionin politiikkaa alalla hahmottava ristiriitaisuus sekä komission näkemys sen ratkaisusta. Kertomuksen mukaan menestyksekkäs eurooppalaisuus, kaikessa moninaisuudessaan, yhdistää niin taloudelliset ja kulttuuriset kuin yhtenäisyyttä ja moninaisuuttakin ajavat näkökannat ja eurooppalaisella audiovisuaalisella ohjelmateollisuudella, sen leviämällä ja menestyksellä on komission näkemyksen mukaan selkeää merkitystä niin taloudellisesti, kulttuurisesti kuin poliittisestikin: *”How to deny consequently the crucial importance of this audio-visual sector, the principal vehicle of information, entertainment and culture for European citizens who find there an expression of their social values and their cultural diversity? This without mentioning its economic impact...”* (Media, No 19, 2000, 2). Audiovisuaalinen alan eurooppalaisen dimension kehitys ja alan vahvistuminen onkin komission näkemyksen mukaan merkittävä sekä yhteisen identiteetin että symbolisen menestyksen tekijä. Kertomuksen etenemisessä tavoitteihinsa ja alan potentiaalin saavuttamiseksi tarvitaan kuitenkin unionin apua.

6. LOPPUPÄÄTELMÄT

Unionin audiovisuaalipolitiikkaa tarkasteltaessa näkyy selvästi paitsi audiovisuaalipolitiikan selkeästi moninkin tavoin merkittävä rooli, myös kontekstissa tapahtuneiden muutosten, teknologisen kehityksen, av-alan kansainvälistymisen ja alan taloudellisen merkityksen kasvun vaikutukset, kuten myös Euroopan unionin poliittisen roolin nousu¹² ja tämän aiheuttamat jännitteet. Komission audiovisuaalisen alan käsittely onkin hyvin moninaista, monia politiikan lohkoja ja näkökulmia yhdistämään pyrkivää, mikä aiheuttaa välillä aikamoista tasapainoilua.

¹² kts. unionin roolin yleisestä kehityksestä liite 4.

Unionin audiovisuaalialan politiikka on selkeästi audiovisuaaliseen ohjelmateollisuuteen keskittyvää ja alaa lähestyttään pitkälti osana laajempaa kommunikaatioalaaan liittyvää politiikkaa. Audiovisuaalinen kulttuuri kulttuurituotantona sinällään ei ole audiovisuaalipolitiikan kiinnostuksen kohde vaan audiovisuaalista alaa käsitellään vahvasti av-teollisuutena, osana massakommunikaatiosysteemiä ja vahvasti liitoksissa laajempiin kommunikaatioalan palveluihin. Audiovisuaaliseksi on myös yhä vahvemmin alettu korostaa yhtenä merkittävänä osana unionin ajamaa tietoyhteiskuntakehitystä. Audiovisuaaliala onkin tässä mielessä vahvasti viestintäkulttuuria, sisältötuotantoa ja kulttuuriteollisuutta. Tähän liittyy vahvasti myös teknologioiden korostus ja usko niiden avulla kehittyviin mahdollisuuksiin sekä tietoyhteiskunnan hyvää tekevään voimaan. Tiedonannot heijastelevatkin toisaalta jopa teknologiadeterminisminä pidettävää uskoa teknologian määräävyydestä ja hallitsevasta roolista myös audiovisuaalipolitiikan suunnalle ja tulevaisuudelle.

Politiikan kehitystä tarkasteltaessa nousee selvästi esiin alaan lastatut moninaiset odotukset ja varsinkin teknologian kehityksen luomien mahdollisuuksien painotus. Toinen painottuva tekijä politiikassa on ulkopuolisen kilpailun, jopa uhan korostus, jonka edessä yhtenäisen eurooppalaisen audiovisuaalialueen muodostaminen, rajojen ja fragmentaation poistaminen sekä alan rakenteellinen vahvistaminen ja tehostaminen on näyttänyt jopa välttämättömyydeltä.

Vahvimmin politiikassa nousevat esiin kilpailukyvyn ja eurooppalaisen ohjelmakierron tavoitteet. Käytännön tasolla politiikka tähtää selkeästi yhteisen tai yhtenäisen eurooppalaisen audiovisuaalialueen luomiseen, jonka sisällä eurooppalaiset tuotannot kiertäisivät ja leviäisivät vilkkaasti, voittaen näin dominoivassa asemassa olevalta Yhdysvalloilta markkinaosuuksia. Tähän tähdätään erilaisin poliittisin instrumentein, kuten kansallisia esteitä poistamalla sisämarkkina- ja kilpailupolitiikan keinoin sekä tukemalla eurooppalaista ohjelmien levitystä, verkostoitumista ja kauppapoliittista asemaa.

Toisena vahvana tavoitteena on eurooppalaisen ohjelmateollisuuden vahvistaminen ja tukeminen, nimenomaan taloudellisten rakenteiden kehittämisen kautta. Tähän pyritään erityisesti Media-ohjelman avulla. Käytännön tasolla politiikka näyttäytyykin vahvasti odotusten ja yleisen näkemyksen mukaisena audiovisuaaliseen ohjelmateollisuuteen kohdistuvana sisämarkkina- ja teollisuus- ja kauppapolitiikkana. Poliitiikka tähtää erityisesti

eurooppalaisen ohjelmateollisuuden levittämiseen, kilpailukyvyn ja menestyksen parantamiseen, mikä näyttäytyy vahvasti taloudellisena ja myös europeanisaatio näkökulman mukaisena painotuksena. Poliitiikan tavoitteena korostetaan alan taloudellisen toiminnallisuuden vahvistamista ja toisaalta myös sisäisten ongelmien poistoa. Kuten kertomuksen tarkastelusta käy ilmi, tässä näkyy kuinka komissio käy valtakamppailua sekä Yhdysvaltojen että jäsenmaiden kanssa. Kansallisvaltioiden muodostamia esteitä pitää raivata menestyksen tieltä.

Eurooppalaisen av-alan kehityksen ja menestyksen uskotaan komission retoriikassa vaikuttavan positiivisesti monella tapaa, myös välillisesti, esimerkiksi lisääntyvänä työllisyytenä sekä taloudellisena menestyksenä. Eurooppalaisen audiovisuaalialan kehitykseen onkin lastattu komission toimesta monenlaisia odotuksia taloudellisessa mielessä, hyvinvoinnin ja taloudellisen toiminnan edistäjänä. Audiovisuaalialalla on komission mukaan myös tärkeä työllistävä merkitys, sekä aluepoliittista kehitys- ja koheesiomerkitystä. Kuten mainittu, av-alan kehitys ja kilpailukyky on komission retoriikassa myös olennainen osa tietoyhteiskuntakehitystä.

Mikä tämän tukimuksen kannalta on oleellisinta on kuitenkin se, että unionin audiovisuaalipoliittikka ei selvästikään ole vain taloudellista ulottuvuutta korostavaa, kuten usein on esitetty, vaan sillä on selkeästi myös vahva kulttuuris-poliittinen dimensio ja tavoite. Audiovisuaaliala ei komissionkaan retoriikassa ole ”mikä tahansa ala” vaan sen kahtiajakoinen rooli taloudellisena ja kulttuurisena alueena on huomioitu. Audiovisuaalialaa on korostettu vahvasti kulttuuriteollisuuden alueena, painottaen käsitteen ensimmäistä osaa.

Maastrichtin sopimuksen myötä audiovisuaaliala on unionissa virallisestikin liitetty kulttuurin alueeseen, mutta mikä merkittävää, av-alan kulttuuripoliittinen dimensio on ollut komission retoriikassa mukana jo huomattavasti ennen tätä. Audiovisuaaliala tai –tuotanto on komission retoriikassa merkittävä tiedon välittäjänä, kulttuurisena moottorina, perinteiden ja traditioiden heijastajana, luovuuden, elämäntyylin ja identiteettien edustajana. Poliitiikassa onkin taloudellisten argumenttien lisäksi käytetty vahvasti myös viestintä- ja kulttuuripoliittisia argumentteja, kuten tiedonvälityksen ja moninaisuuden merkitystä. Unionin audiovisuaalipoliittikassa moninaisuus tarkoittaa siis ennen kaikkea kansallista moninaisuutta,

tuotantojen monimuotoisuus ei sinällään ole niinkään kiinnostuksen kohteena. Vaikka kilpailukyvyyn merkitys teksteissä korostuu, myös nykyisin korostetut kulttuuripolitiikan arvot: kulttuurinen identiteetti, diversiteetti, luovuus ja saatavuus on retoriikassa huomioitu. Toisaalta käsitteiden sisältö ja suhteet on jätetty usein varsin häilyviksi.

Audiovisuaalisektori on komission mukaan sekä moninaisuuden tukija että eurooppalaisen kulttuurin, sosiaalisten arvojen ja näkemysten levittäjä, eurooppalaisen kulttuurisen pääoman, näkyvyyden, imagon ja vaikutuksen edistäjä. Audiovisuaaliala toimii komission mukaan myös merkittävänä tiedonvälittäjänä laajassa mielessä, eurooppalaisen tietoisuuden ja kulttuurin levittäjänä ja näin yhteisymmärryksen ja lähentymisen edistäjänä. Audiovisuaalialalla on komission retoriikassa merkitystä sekä representaation lajina että yhteiskunnallisena ja ideologisena vaikuttajana. Alan kulttuuripoliittista merkitystä on korostettu erityisesti identiteetin vahvistajana, merkitysten ja käsitysten muokkaajana sekä kulttuuristen arvojen ja perinteiden heijastajana.

Poliittisesti erityisen kiinnostavaa on kuinka kaiken pohjalla on näkemys paitsi av-alan ja kulttuurisen identiteetin suhteesta, myös vanha vasemmistolaisena pidetty näkemys kulttuurisen dominanssin ja ideologisen hegemonian välisestä yhteydestä, minkä kautta komission julkilausumissa audiovisuaalinen tuotantokään ei ole vain viihdetuotantoa vaan tärkeä kulttuurisen representaation ja merkitysten muovaamisen väline, jolla on "korkeampaa" merkitysarvoa myös sen taloudellisen tai työllistävän vaikutuksen ohitse. Komission asiakirjojen pohjalla oleva ajatteluketju, jota muut lausunnot vielä vahvasti tukevat, heijastaa näkemystä kulttuurisen pääoman ja menestyksen, kulttuurisen dominanssin, ideologisen hegemonian ja kansainvälisen symbolisen vallan ja arvovallan yhteydestä. Tosin niin, että Yhdysvaltojen viihdekoneiston dominanssi kuvataan hegemonisen ajattelun mukaisesti "uhkaavana toisena" ja unionin jäsenmaiden tuotanto taas yhteisenä, omana tuotantona. Yhdysvaltain hegemonia alalla uhkaa näin koko eurooppalaista arvomaailmaa ja yhteiskuntamallia. Kertomuksen opetuksena näyttää olevan ajatus, että se joka hallitsee audiovisuaalisen alan markkinoita hallitsee myös symbolista maailmanherruutta. Paitsi taloudellisen merkityksensä vuoksi audiovisuaalialaa, myös eurooppalaisena itseilmaisuna ja näkyvyytenä tulee komission mukaan suojella ja tukea.

Erityisen merkittäviä argumentteja ovatkin audiovisuaalialan yhteiskunnalliset ja ideologiset vaikutukset, eurooppalaisuus, integraatiovaikutukset sekä eurooppalainen näkyvyys. Eurooppalaisten tuotantojen leviäminen ja kilpailukyky näyttävät tärkeinä myös kulttuuripoliittisesta näkökulmasta katsottuna. Audiovisuaalinen kulttuuri onkin näin vahvasti massakulttuuria ja mitä suurempi massa saavutetaan sen parempi. Europeanisaatio näkökulman mukaisesti eurooppalaisen av-tuotannon leviämisen katsotaan komission retoriikassa vaikuttavan eurooppalaisen kulttuurin ja tietoisuuden leviämiseen, minkä taas odotetaan vahvistavan sekä eurooppalaista identiteettiä ja yhtenäisyyttä sisäisesti että myös parantavan kansainvälistä näkyvyyttä ja asemaa. Audiovisuaaliala onkin nostettu selkeäksi europeanisaation ja integraation välineeksi; audiovisuaalipolitiikan avulla murretaan kansallisia rajoja, korostetaan yhtenäisyyttä ja yhteistä kulttuuriperinnettä. Audiovisuaalituotantojen leviämisen odotetaan vaikuttavan myös integraation henkiseen valmiuteen ja yhtenäisyyden tunteeseen. Kulttuuripoliittinen dimensio onkin liittynyt vahvasti juuri kollektiivisen identiteetin ja europeanisaation kehitykseen.

Toisaalta komission vahvat kulttuuripoliittiset tavoitteet alalla, taloudellisten ja kulttuuripoliittisten arvojen tasapainoilu, audiovisuaalipolitiikan ”virallinen rooli” ja kulttuuripolitiikan asema niin unionissa kuin jäsenmaissakin ja tähän liittyvät unionin sisäiset jännitteet ovat aiheuttaneet tiettyä ristiriitaisuutta. Komission kulttuuripoliittiset europeanisaatioon liittyvät tavoitteet korostavat integraatiokeskeisyyden ja kansallisvaltiokeskeisyyden jännitettä myös audiovisuaalipolitiikan alalla. Komissio pyrkii selvästi europeanisaation ja yhtenäisyyden korostamiseen, jäsenvaltiot taas kokevat tarvetta puolustaa omaa erityisyyttään. Jännitteet sekä ristiveto yhteisen ja varsinkin taloudellisen menestyksen tavoitetta korostavan näkemyksen ja toisaalta kulttuurisen erityisarvon ja kansallisen erityisyyden arvoa korostavan näkemyksen välillä näkyy mielenkiintoisesti juuri kilpailukykyä ja taloudellista tehokkuutta estävän fragmentaation ongelman ja kulttuurisen diversiteetin arvon korostuksen dilemmana.

Politiikassa on selkeästi pyritty huomioimaan myös Euroopan erityisolosuhteet ja kansallisen monimuotoisuuden arvo. Audiovisuaalialan kulttuurinen erityispiirre ja merkitys on argumentaatioissa usein nostettu esiin ja komissionkin taholta on korostettu moninaisuuden

arvoa, nimenomaan kansallisena moninaisuutena, luovuuden lähteenä ja kansallisten identiteettien kuvaajana. Kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden arvoa on retoriikassa selkeästi, jäsenmaita tyydyttäen, haluttu korostaa.

Mutta toisaalta taloudellisesti ja myös europeanisaatio tavoitteen mukaisesti juuri tuo kulttuurien ja kielten monimuotoisuus voi toimia alan ”eurooppalaistumisen” ja vahvistumisen esteenä. Tämä on politiikan kehitystä ja tasapainoa olennaisesti rajaava näkökulmien ristiriita, joka on kuitenkin asiakirjoissa jätetty tarkemmin avaamatta. Tämän eri arvojen ja tavoitteiden välisen ristiriidan komissio on ratkaissut yksinkertaistetusti levittämisen ja totuttamisen ongelman poistavaa voimaa korostaen. Tuotantojen leviämisen, niihin tottumisen sekä yhteisten juurien ja perinteiden sekä yhteisen kulttuuri-identiteetin perusteen löytämisen uskotaan poistavan fragmentaation haitat, samalla kuitenkin kulttuurista diversiteettiä tuhoamatta, vaan itse asiassa päinvastoin, sitä samalla kannustaen, ”eurooppalaista identiteettiä sen kaikessa moninaisuudessaan” vahvistaen. Eurooppalaisuuden ja eurooppalaisten tuotantojen yleisen menestyksen edistäminen on näin retoriikassa yhdistetty myös moninaisuuden vahvistamiseen. Tämän todennäköisyys tai mahdollisuus on sitten taas peilattava muihin uskomuksiin, havaintoihin ja kokemuksiin.

Komissio on pyrkinyt yhdistämään erilaiset painotukset tai näkökulmat, teolliset ja kulttuuriset, yhtenäiset ja kansalliset niin, ettei niiden välillä näyttäytyvää ristiriitaisuutta tai vähintäänkin dilemmaa korosteta, vaan ruokitaan uskoa moninaisuuden säilymiseen ja arvoon myös kilpailukykyä ja yhteistä eurooppalaisuutta korostavassa retoriikassa. Kuten myös Collins ja Murrone ovat havainneet kansallisten ja alueellisten kulttuurien moninaisuuden turvaaminen on pyritty yhdistämään tehokkaan eurooppalaisen av-tuotantoalan kehittämiseen (Collins & Murrone, 1996, 121). Ratkaisuna tässä yhteydessä on korostettu erityisesti av-tuotannon levitystä ja uusien teknologioiden ja unionin politiikan luomia mahdollisuuksia.

Komission politiikka tähtää erityisesti alan eurooppalaisen dimension vahvistamiseen, kaikessa moninaisuudessaan, niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin. Audiovisuaalialan vahvistumisen on kuvattu hyödyttävän koko Eurooppaa, myös pienempiä alueita. Myöskin eurooppalaisen identiteetin ja yhtenäisyyden kehityksen sekä kansallisten identiteettien ja ominaispiirteiden välille on varottu tekemästä ristiriitaa, ”yhtenäisyyttä moninaisuudessaan” korostaen.

Näyttäytyvät ristiriidat on näin voitu vaieta, koska tärkeintä ja oleellisista on kuitenkin kaikkia yhteisen eurooppalaisuuden vahvistaminen ja menestys.

Kaiken perustana näyttäytyy kuitenkin lähentymistavoitteet, unionin roolin kehitys ja pitkän aikavälin valtapyrkimykset, joiden välineeksi myös audiovisuaaliala on merkityksellistetty. Tekstien tasolla kyse ei selvästikään ole vain ja ainoastaan palveluiden kierron edistämisestä ja taloudellisesta tuotantoalan tukemisesta vaan audiovisuaalinen ala on valjastettu ajamaan vahvasti laajempia koko unionin kehitykseen liittyviä tavoitteita ja sillä on selkeä yhteisöllinen ja poliittinen rooli. Vaikka käytännön tasolla politiikka voi painottaa taloudellisia dimensioita ja jäsenvaltioiden ensisijaista roolia, on komission politiikalla, ”täydentävästä roolista huolimatta”, kuitenkin myös selvä europeanisaatioon liittyvä poliittinen tavoite ja tarkoitus.

Audiovisuaalisen politiikan tarkastelu auttaa jälleen näkemään kuinka komissio hyödyntää erilaisia keinoja ajaessaan europeanisaation tai EU-saation kehitystä, yhä tiiviimpää lähentymistä niin taloudellisesti, poliittisesti kuin kulttuurisestikin. Audiovisuaalialaan onkin lastattu varsin moninaisia merkityksiä, odotuksia ja arvoja. Kaikkiaan unionin politiikka koostuukin useista ulottuvuuksista muodostaen kuitenkin eri osioista koostuvan kokonaisuuden, kertomuksen, jolla on yhteinen tavoite eli europeanisaation edistäminen kaikissa muodoissaan, niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Unionin audiovisuaalipolitiikassa on siis pyritty yhdistämään teollisuuspolitiikan, kilpailupolitiikan, viestintäpolitiikan, kulttuuripolitiikan ja myös sosiaalipolitiikan ja aluepolitiikan näkökulmia ja nämä eri dimensiot ilmenevät erilaisina toimina, tavoitteina ja argumentaation tapoina, mutta kohtaavat kuitenkin europeanisaation käsitteen kautta osana Eurooppa-poliittista projektia, joka on vahvasti uusi valtopoliittinen projekti. Tämän tavoitteen mukaisesti olennaista on politiikan eurooppalaisen dimension korostaminen.

Audiovisuaaliala on tässä prosessissa komission asiakirjojen mukaan merkityksellinen useallakin tapaa. Sillä on sekä taloudellista, kulttuurista että poliittista arvoa ja myös instrumentaalista merkitystä. Av-ala on myös olennainen europeanisaation, eurooppalaisen identiteetin, nimenomaan ei-amerikkalaisuuden merkityksessä, ja yhtenäisyyden rakennuspala, sekä myös Euroopan symbolisen menestyksen ja ideologisen taiston merkki. Tärkeää onkin

ulkoisen ja samalla yhdistävän uhan voittaminen, Yhdysvaltain valta-aseman murtaminen sekä myös tätä edistävien sisäisten ongelmien voittaminen.

Kyse on pitkälti siitä kuinka unionin retoriikassa luodaan kuvaa siitä kuinka audiovisuaalisen tuotannon kautta eri jäsenmaiden kulttuurinen pääoma voidaan muuttaa yhteiseksi eurooppalaiseksi kulttuuriseksi ja taloudelliseksi pääomaksi sekä lopulta eurooppalaiseksi symboliseksi ja hegemoniseksi pääomaksi. Kulttuurin, tällä kertaa audiovisuaalisen sellaisen avulla jälleen kerran on pyritty luomaan yhtenäisyyttä, yhteistä ”eurooppalaista aluetta” ja identiteettiä, erityisesti tekemällä eroa varsinkin Yhdysvaltoihin. Audiovisuaalinen tuotantoala kulttuurin alueena tai levittäjänä on toisaalta jälleen otettu ”yhteiskunnallisen kitin” asemaan. Olennaista on audiovisuaalialan merkityksellistäminen europeanisaation ja eurooppalaisen kollektiivisen identiteetin ajajaksi sekä Euroopan taloudellisen, kulttuurisen ja symbolisen menestyksen vahvistajaksi. Olennaisinta onkin kilpailukyky ja menestys sekä taloudellisista, kulttuurisista että poliittisista syistä. Unionin av-politiikan tavoite on eurooppalainen audiovisuaaliala, joka on sekä kilpailukykyinen, tuottava ja työllistävä että samaan aikaan kulttuurinen veturi ja poliittinen vaikuttaja.

Unionin audiovisuaalipolitiikka kaikessa moninaisuudessaan tarjoaa useita myös yksityiskohtaisempia tutkimusmahdollisuuksia. Unionin audiovisuaalipolitiikka on kaikkiaan mielenkiintoinen esimerkki rajankäynnistä tai tasapainoilusta kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten tavoitteiden, yhteisen eurooppalaisuuden ja kulttuurisen diversiteetin edistämisyhtymien välillä. Alaan on lastattu monia, hyvinkin erilaisia odotuksia, jotka vaikuttavat jokseenkin ylimitoitetuilta. Pohtimisen ja tarkemman arvioinnin arvoista olisikin kuinka taloudelliset ja kulttuuriset näkökulmat ovat käytännössä yhteen sovitettavissa tai kuinka moninaiset tavoitteet näkyvät käytännön politiikassa, esimerkiksi Media-ohjelman päätöksissä. Mikä tahansa audiovisuaalipolitiikan näkemyksistä ja tavoitteista ansaitsisi tarkemman avaamisen, mitä ikävä kyllä tässä tutkielmassa ei ollut mahdollista tehdä.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO:

SISÄMARKKINAPOLITIIKAN VAIHE

Commission of the European Communities: Television without frontiers: Green Paper on establishment of the Common Market for broadcasting, especially by satellite and cable COM(84)300 final. Brussels, 14.06, 1984/1.

Commission of the European Communities: Television without frontiers: Green Paper on establishment of the Common Market for broadcasting, especially by satellite and cable. Summary COM(84)300/2 final. Brussels, 14.06. 1984/2.

Commission of the European Communities: Proposal for a Council Directive on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of broadcasting activities COM(86)146 final. Brussels, 29.04. 1986.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council and Parliament on audiovisual policy COM(90)78 final. Brussels, 21.02. 1990/1.

MEDIA-OHJELMAKIERROKSET

Commission of the European Communities: Commission Communication to the Council accompanied by two proposals for Council Decisions relating to an action programme to promote the development of the European audiovisual industry "MEDIA" 1991-1995 COM(90)132 final. Brussels, 04.05. 1990/2.

Commission of the European Communities: Commission Communication on evaluation of the action programme to promote the development of the European audiovisual industry (MEDIA) (1991-1995) accompanied by guideline remarks COM(93)346 final. Brussels, 23.07. 1993/1.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission on the action programme to promote the development of the European audiovisual industry (MEDIA) (1991-1995). Proposal for a Council Decision amending Council Decision 90/685/EEC concerning the implementation of an action programme to promote the development of the European audiovisual industry (MEDIA) (1991-1995) COM(93)462 final. Brussels, 29.10. 1993/2.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission Audiovisual Policy stimulating dynamic growth in the European programme industry (MEDIA 2 – 1996-2000). Proposal for a Council Decision on the implementation of a training programme for professionals in the European audiovisual programme industry (MEDIA 2 – Training) (1996-2000). Proposal for a Council Decision on a programme to promote the development and distribution of European audiovisual works (MEDIA 2 – Development and Distribution) (1996-2000) COM(94)523 final. Brussels, 08.02. 1995. (tekstissä 1994/1).

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions concerning a proposal for a programme in support of the audiovisual industry (MEDIA Plus –2001-2005). Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on the implementation of a training programme for professionals in the European audiovisual programme industry (MEDIA – Training) (2001-2005). Proposal for a Council Decision on the implementation of a programme to encourage the development, distribution and promotion of European audiovisual works (MEDIA Plus – Development, Distribution and Promotion) (2001-2005) COM(1999)658 final. Brussels, 14.12. 1999/1.

TIETOYHTEISKUNTAPOLITIIKAN VAIHE

Commission of the European Communities: Growth, competitiveness, employment - The challenges and ways forward into the 21st century COM(93)700 final. Brussels, 05.12. 1993/3.

Commission of the European Communities: Green Paper: Strategy options to strengthen the European programme industry in the context of the audiovisual policy of the European union COM(94)96 final. Brussels, 06.04. 1994/2.

Commission of the European Communities: Europe's way to the information society - An action plan. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament and to the Economic and Social Committee and the Committee of Regions COM(94)347 final. Brussels, 19.07.1994/3.

Commission of the European Communities: Green Paper on the convergence of the telecommunications, media and information technology sectors, and the implications for regulation – Towards an Information Society Approach COM(97)623. Brussels, 03.12. 1997.

Commission of the European Communities: Culture, the cultural industries and employment. Commission staff working paper SEC(98)837. Brussels, 14.05. 1998/1.

Commission of the European Communities: Report to the European Council - Job opportunities in the information society: exploiting the potential of the information revolution. COM(1998)590 final. Brussels, 1998/2.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the European Parliament and the Council of Ministers "Audiovisual Policy: Next steps" COM(1998)446 final. Brussels, 14.07. 1998/3.

Commission of the European Communities: Working document of the Commission Summary of the results of the public consultation on the Green Paper on the convergence of the

telecommunications, media and information technology sectors; areas for further reflections SEC(98)1284. Brussels, 29.07. 1998/4.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Principles and guidelines to the Community's audiovisual policy in the digital age COM(1999)657 final. Brussels, 14.12. 1999/2.

Commission of the European Communities: Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation. Results of the Public Consultation on the Green Paper COM(1999)108 final. Brussels, 10.03. 1999/3.

Euroopan komissio: Euroopan unionin tiedote, täydennysosa, 1/2000, Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, Luxemburg 2000.

NS. KORKEAN TASON TYÖRYHMIEN RAPORTIT

High Level Group: Europe and the global information society - Recommendations to the European Council. Brussels, 26.05. 1994. Office for official publications of the European Communities.

High Level Group: The digital age: European Audiovisual Policy, chaired by former Commissioner Marselino Oreja. Office for official publications of the European Communities, Brussels, 26.10. 1998.

Oreja, Marcelino: Audiovisual policy: progress and prospects. Memo to the Commission. 30.07. 1997. (Saatavilla http://www.europa.eu.int/comm/avpolicy/legis/key_doc/orejcome.htm).

Oreja, Marcelino: Chairman's message. In High Level Group: The digital age: European Audiovisual Policy, chaired by former Commissioner Marselino Oreja. Office for official publications of the European Communities, Brussels, 26.10. 1998.

KULTTUURITIEDONANNOT

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament and to the Council: Stronger Community action in the cultural sector. Supplement 6/77. Brussels, 22.11. 1977.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament and to the Council: Stronger Community action in the cultural sector. Supplement 6/82. Brussels, 29.09. 1982.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament and to the Council: A fresh boost for culture in the European Community. Supplement 4/87. COM(87)603 final. Brussels, 1987.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament and to the Council: New prospects for a Community cultural action COM(92)149 final. Brussels, 29.04. 1992.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament and to the Council: European Community action in support of culture COM(94)356 final. Brussels, 27.07. 1994.

Commission of the European Communities: Report on the consideration of cultural aspects in European Community action COM(96)160. Brussels, 1996.

Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Parliament, the Council and the Committee of Regions First framework programme in support of culture (2000-2004) COM(98)266. Brussels, 1998.

VIRALLINEN LEHTI

Official Journal of the European Communities, No. C 320/4, 13.12.1986: Resolution of the Council and of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within Council of 13 November 1986 on the European cinema and television year.

Official Journal of the European Communities, No. C 179/4, 17.07.1986: Proposal for a Council Directive on the coordination of certain provision laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of broadcasting activities COM(86)146 final/2.

Official Journal of the European Communities, No. L 298/23, 17.10.1989: Council directive: on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities 89(552)EEC.

Official Journal of the European Communities, No. L 380/37, 31.12.1990: Council Decision of 21 December 1990 concerning the implementation of an action programme to promote the development of the European audiovisual industry (Media) (1991 to 1995) 90/685/EEC.

Official Journal of the European Communities, No. L 321/25, 30.12.1995: Council Decision of 10 July 1995 on the implementation of a programme encouraging the development and distribution of European audiovisual works (Media II - Development and distribution) (1996-2000) 95/563/EC ja Council Decision of 22 December 1995 on the implementation of a training programme for professionals in the European audiovisual programme industry (Media II - Training) 95/564/EC.

Official Journal of the European Communities, No. L 202/60, 30.07.1997: Directive 97/36/EC of the European Parliament and of Council of 30 June 1997: Amended directive on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities.

Official Journal of the European Communities, No. L 336/82, 30.12. 2000: Council Decision of 20 December 2000 on the implementation of a programme to encourage the development, distribution and promotion of European audiovisual works (MEDIA Plus - Development, Distribution and Promotion) (2001-2005) 2000/821/EC.

EUROPA-PALVELIMEN INTERNET LÄHTEET

<http://www.europa.eu.int>

http://www.europa.eu.int/comm/avpolicy/media/index_en.html

http://www.europa.eu.int/pol/av/index_en.htm

<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/g24000.htm>

http://europa.eu.int/abouteuropa/index_fi.htm

http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm

http://europa.eu.int/comm/role_en.htm

http://europa.eu.int/geninfo/disclaimer_fi.htm

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000k.htm#k14>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000v.htm#v4>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000t.htm>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24100.htm>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000k.htm#k6>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/r11000.htm>

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000a.htm#a7>

<http://ue.eu.int/newsroom/newmain.asp?lang=5>

LÄHDEKIRJALLISUUS:

Anderson, Benedict: *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, London 1991.

Althusser, Louis: *Ideologiset valtiokoneistot* (suom. Lehto, Leevi ja Sivenius, Hannu). Vastapaino, Jyväskylä 1984.

Apo, Satu: *Kertomusten sisällön analyysi*. Kirjassa Mäkelä Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki 1990.

Aro, Jari: *Tietoyhteiskunta: epookkiteoriaa, retoriikkaa vai yhteiskuntateoriaa?* Kirjassa Stachon, Kari (toim.): *Näkökulmia tietoyhteiskuntaan*. Gaudeamus, Helsinki 1997.

Aro, Jari: *Sosiologia ja kielenkäyttö: Retoriikka, narratiivi, metafora*. Tampereen yliopisto, Tampere 1999.

Bakke, Marit: *Culture at stake*. In McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): *New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe*. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Bal, Mieke: *Narratology, Introduction to the Theory of Narrative*. Translated by Christine van Boheemen. University of Toronto Press, Canada 1985.

Bennett, Oliver: *Kulttuuripolitiikka, kulttuuripessimismi ja postmoderniteetti*. Kirjassa Kangas, Anita, Virkki, Juha: *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Sophi, Jyväskylä 1999.

Bennett, Tony, Martin, Graham, Mercer, Colin, Woollacott Janet (eds): *Culture, Ideology and Social Process, a Reader*, Batsford Academic and Educational Ltd in association with the Open University Press, London 1981.

Berger, Arthur Asa: *Popular Culture Genres, Theories and Texts*. Sage Publications, Thousand Oaks 1992.

Berger, Arthur Asa: *Narratives in Popular Culture, Media and Everyday Life*. Sage Publications, Inc., Thousand Oaks 1997.

Berger, Arthur Asa: *Media and Communication Research Methods: An Introduction to Qualitative and Quantitative Approaches*, Sage Publications, Thousand Oaks 2000.

Borchardt, Klaus-Dieter: *Yhteisön oikeuden perusteet*. Euroopan komissio, Koulutuksen ja kulttuurin pääosasto. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, Luxemburg 2000.

Brants, Kees: *Policing the cable*. In McQuail, Denis, Siune, Karen (ed): *New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe*. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Brosio, Giorgio: *Problems of Measurement*. In Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (ed.): *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Brown, Richard Harvey: *Society as Text. Essays on Rhetoric, Reason and Reality*. The University of Chicago Press, Chicago 1987.

Collins, Richard: *Satellite Television in Western Europe*. Revised Edition. John Libbey, 1992.

Collins, Richard, Curran, James, Garnham Nicholas, Scannell, Paddy, Schlesinger Philip and Sparks, Colin (eds.): *Media, Culture and Society, a Critical Reader*, Sage Publications, London 1986.

Collins, Richard, Murrioni, Cristina: *New Media, New Policies, Media and Communication Strategies for the Future*. Polity Press, Cambridge 1996.

Contamine, C., Whittle, S., Masius, M.(eds): European Institute for Media: 10th European Television and Film Forum, Helsinki 24-26 September 1998. European Institute for Media, 1998.

Cram, Laura: Policy Making in the EU. Conceptual lenses and the integration process. Routledge, London 1997.

Donald, James, Hall Stuart (eds.): Politics and Ideology. Open University Press, Milton Keynes 1986.

Ellmeier, Andrea: EU Cultural policy – European Cultural Policy ? Economy, Politics and Culture in Context. Kirjassa Ratzenböck, Veronika (ed.): Cultural policy in Europe - European cultural policy? : nation-state and transnational concepts. (Translated by David Westacott, Susanne Watzek). Österreichische Kulturdocumentation, cop., Vienna 1998.

Friedman, Jonathan: Cultural Identity and Global Process. Sage Publications, London 1994.

Galloway Young, Katharine: Taleworlds and Storyrealms. The Phenomenology of Narrative. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1987.

Giardina, Emilio, Rizzo, Ilde: Regulation in the Cultural Sector. In Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (eds): Cultural Economics and Cultural Policies. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Gramsci, Antonio: Selections from prison notebooks. (Edited and translated by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith). Lawrence and Wishart, London 1971.

Gramsci, Antonio: Vankila vihkot, valikoima 2 (toim. Böök, Mikael). Kansankulttuuri Oy, Helsinki 1982.

Haapanen, Pirkko: Maatalouspolitiikan retoriikkaa. Kirjassa Palonen, Kari, Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere 1996.

Harle, Vilho: Hyvä Paha Ystävä Vihollinen. Rauhankirjallisuuden edistämisseura: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, Tampere 1991.

Hedetoft, Ulf: The State of Sovereignty in Europe: Political Concept or Cultural Self-Image. In Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

Kangas, Anita, Hirvonen, Johanna: Euroopan unionin rakennerahastot kulttuuripolitiikan välineenä – Selvitys opetusministeriön rahoittamista kulttuurihankkeista. Opetusministeriön EU-rakennerahastot –julkaisu 3/2000.

Kangas, Anita, Virkki, Juha: Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Sophi, Jyväskylä 1999.

Keat, Russell: Market Boundaries and the Commodification of Culture. In Ray, Larry , Sayer, Andrew (eds): Culture and Economy After the Cultural Turn. Sage Publications Ltd., London 1999.

Khakee, Abdul: Kollaboratoorisen valtion haasteet. Kirjassa Kangas, Anita, Virkki, Juha: Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Sophi, Jyväskylä 1999.

Kivelä, Risto, Hautala-Kajos, Kristina: Kulttuuripolitiikka ja Euroopan integraatio. Opetusministeriö, Helsinki 1993.

Kunczik, Michael: Images of Nations and International Public Relations. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey 1997.

Kuusisto, Riikka: Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Kirjassa Palonen, Kari, Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere 1996.

Kuusisto, Riikka: Oikeutettu sota ja julma teurastus?: Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikka Persianlahdella ja Bosniassa. Like, Helsinki 1998.

Lane, Jan-Erik, Erson, Svante O.: European Politics. An Introduction. Sage Publications Ltd, London 1996.

Lewis, Justin: Art, Culture and Enterprise, the Politics of Art and Cultural Industries. Routledge, London 1990.

Looseley, David L.: The Politics of fun: Cultural Policy and Debate in Contemporary France, Berg Publishers, Oxford 1995.

Madsen, Paul, Thoiss: Is Culture a Major Barrier to a Single European Market? The Case of Public Purchasing. Kirjassa Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

McGuigan, Jim: Culture and the Public Sphere. Routledge, London 1996.

McQuail, Denis: Commercialization. In McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Morley, David, Robins, Kevin: Spaces of Identity. Routledge, London 1995.

Möttönen, Katja: Riitasointuja vai tema con variazioni, Eurooppalainen identiteetti EU:n kulttuuritiedonannoissa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1998.

Niss, Hanne: European Cultural Diversity and its Implications for Pan-European advertising. Kirjassa Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

Näränen, Pentti: Audiovisuaalisen kulttuurin apukoulu. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja B 2/96, Tampere 1998.

Palonen, Kari, Summa, Hilikka: Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere 1996.

Palonen, Kari: Kootut retoriikat: esimerkkejä politiikan luennasta, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1997

Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (eds): Cultural Economics and Cultural Policies. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Plaschke, Henrik: National Economic Cultures and Economic Integration. Kirjassa Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

Peacock, Alan: The Design and Operation of Public Funding of the Arts: an Economist's view. In Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (eds): Cultural Economics and Cultural Policies. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Petersen, Vibeke, G., Hirsch, Mario, McQuail, Denis: The transnational context. In McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Propp, Vladimir: Theory and History of Folklore. (Translated by Martin, Adriana Y., Martin, Richard, P.. Edited, with an Introduction and Notes, by Liberman, Anatoly). University of Minnesota Press, Minneapolis 1984.

Rásky, Bela: Cultural Policy/Policies in Europe – The General Nation-State Conditions. Kirjassa Ratzenböck, Veronika (ed.): Cultural policy in Europe - European cultural policy? : nation-state and transnational concepts. (Translated by David Westacott, Susanne Watzek). Österreichische Kulturdocumentation, cop., Vienna 1998.

Raunio, Tapio: Euroopan unionin toimivalta ja päätösmenettelyt. Kirjassa Raunio, Tapio, Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa: Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus, 1999.

Raunio, Tapio, Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa: Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus, 1999.

Ray, Larry , Sayer, Andrew (eds): Culture and economy after the cultural turn. Sage Publications Ltd., London 1999.

Rehn, Olli: Komissio – Euroopan yhdentymisen moottori ja unionibyrokratian symboli. Kirjassa Raunio, Tapio, Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa: Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus 1999.

Rimmon-Kenan, Shlomith: Kertomuksen poetiikka. (Suomentanut Auli Viikari). Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 1991.

Sage, George H.: Power and ideology in American sport – a critical perspective. University of Northern Colorado. Human Kinetics Books, Champaign 1990.

Sayer, Andrew: Valuing Culture and Economy. In Ray, Larry , Sayer, Andrew (eds): Culture and economy after the cultural turn. Sage Publications Ltd., London 1999.

Scott, M.L., Freeman, Justine: The Inventory. European legislation & policy that affects the cultural sector ~1994. EFAC, Brussels 1994.

Scott, M.L., Freeman, Justine: EU, kulttuuri ja säädökset. Taiteen keskustoimikunta, BTJ kirjastopalvelu OY, Helsinki 1996.

Siune, Karen, McQuail, Denis: Media policy in transition. In McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): *New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe*. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Siune, Karen, Sorbets Claude, Rolland Asle: A framework for comparative analysis of European media policy-making. In McQuail, Denis, Siune, Karen (eds): *New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe*. The Euromedia Research Group. Sage publications, London 1986.

Soramäki, Martti, Okkonen, Kirsi-Marja: Taloudellinen integraatio ja EU:n audiovisuaalinen politiikka. Yleisradio OY, Helsinki 1996

Throsby, David: *Economics and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge 2001.

Throsby, David: Talouspolitiikan ja kulttuuripolitiikan monimutkainen suhde. Kirjassa Kangas, Anita, Virkki, Juha: *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Sophi, Jyväskylä 1999.

Towse, Ruth: Achieving Public Policy Objectives in the Arts and Heritage. In Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (eds): *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Trimarchi, Michele: The Funding Process in a Comparative Perspective. In Peacock, Alan, Rizzo, Ilde (eds): *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.

Turner, Graham: *Film as social practice*. Routledge, London 1999.

Vihinen, Hilikka: Maatalouspolitiikan retoriikka. Kirjassa Palonen, Kari, Summa, Hilikka: Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere 1996.

Watson, James, Hill, Anne: Dictionary of media & communication studies. Arnold publishers, London, 2000.

Zetterholm, Staffan: Why is Cultural Diversity a Political Problem? A Discussion of Cultural Barriers to Political Integration. Kirjassa Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

Zetterholm, Staffan (ed.): National Cultures & European Integration. Exploratory Essays on Cultural Diversity and Common Policies, Berg Publishers, Oxford 1994.

ARTIKKELIT

Arsis: EU linjaa audiovisuaalista politiikkaansa. Arsis 2/1994. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 1994.

Indrén, Virve: Suomen puheenjohtajuus ja kulttuuri: Audiovisuaalisen politiikan foorumi: Eurooppalaista sisältöä digitaaliselle vuosituhannele. Arsis 3/1999. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 1999.

Media: A support programme adapted to the new economy of the audio-visual sector. Media programme newsletter, Semi-annual no 19, May. European Commission, Bruxelles X 2000.

O'Connor, Justin: Kulttuuriteollisuus vaatii EU:n kulttuuripolitiikalta uutta suuntaa. (Tiivistelmä artikkelista "Cultural Industries and Cultural Policy in Europe. Toimittanut Susan Heiskanen). Arsis, 4/1999. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 1999.

Ristimäki, Eija: Euroopan unioni ja Euroopan neuvosto kulttuurin toimijoina. *Arsis* 2/1994. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 1994.

Schlesinger, Philip: From cultural defence to political culture. Media, politics and collective identity in the European union. *Media, Culture and Society*, vol 19/97. Sage, London 1997.

EUROOPPA-TIEDOTUS

Kemppinen, Reijo (toim.): Mitä sisältää Maastrichtin sopimus? Eurooppa-tietoa 115/1994. (Kirjoittanut Virtanen, Juha). Ulkoasiainministeriö, Helsinki 1994.

Tuominen, Katja, Lehtinen, Teemu (toim.): Euroopan yhdentymisen kronologia. Eurooppa-tietoa 153/1999. UM:n Eurooppa-tiedotus, Helsinki 1999

Euroopan komissio: Amsterdamin sopimus: mikä Euroopassa on muuttunut. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, Luxemburg 1999.

OPETUSMINISTERIÖN INTERNET JULKAISUT

Operusministeriö: 1/ 1999 Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa: kulttuuriteollisuustyöryhmän loppuraportti. Edita Oy, Helsinki, 1999 (saatavana, <http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/kulttuuriteollisuus/kirjoita.html>)

Kotro, Tanja: Kansainvälisen kulttuuriteollisuuden suuntaviivat. Selvitys kulttuuriteollisuuden näkymistä kulttuuripolitiikassa. Kohteet: Pohjoismaat, EU sekä vertailumaat. Opetusministeriön kulttuuriteollisuustyöryhmä. Opetusministeriö, Helsinki 1997 (saatavana, <http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/kvsuunta.html>)

OHEISKIRJALLISUUTTA:

Bourdieu, Pierre: On Television. Translated by Priscilla Parkhurst Ferguson. Pluto Press, London 1998.

Bourdieu, Pierre: The field of cultural production : essays on art and literature (edited and introduced by Randal Johnson). Polity Press, Cambridge 1993.

Bourdieu, Pierre: Distinction : a social critique of the judgement of taste (translated by Richard Nice). Harvard University Press, Cambridge 1998.

Coste, Didier: Narrative as Communication. University of Minnesota Press, Minneapolis 1989.

Fiske, John: Television Culture. Routledge, London 1987.

Gart, Jowett, Linto, James M.: Movies as Mass Communication. Sage, California 1989

Hjarvard, Stig, Tufte, Thomas (ed.): Audiovisual Media in Transition. Sekvens. Yearbook. Film and Media Studies, University of Copenhagen. Copenhagen 1998.

Price, Monroe E.: Television: the Public Sphere and National Identity. Oxford U.P., New York 1995.

Servaes, Jan, Lie, Rico (eds.): Media & Politics in Transition. Cultural Identity in the Age of Globalization. Uitgeverij Acco, Leuven 1997.

Shapiro, Mike (ed.): Language and Politics. Basil Blackwell, Oxford 1984.

Unesco: Cultural Industries a Challenge for the Future of Culture. United Nations, France 1982.

LIITTEET:

LIITE 1. KÄSITTEITÄ

Audiovisuaalisella alalla olen tässä yhteydessä tarkoittanut siis pääosin audiovisuaalista ohjelmateollisuutta, ohjelmatuotanto-alaa, sen arvoketjun (tuotanto, levitys, esitys...) kaikissa vaiheissa. Audiovisuaalinen ala on mahdollista jakaa myös ns. hardware ja software tuotannon käsitteiden kesken. Ensimmäinen käsittää pääosin välityslaitteiden- tai järjestelmien ja levitystekniikan, jälkimmäinen sisällöt eli kulttuurisen, symboliseen merkitysten viestintään perustuvan ohjelmatuotannon (kts. esim. Collins & Murrone, 1996, 117).

Audiovisuaalinen kulttuuri laajassa mielessä kattaa käsitteenä audiovisuaaliset ilmaisutavat, audiovisuaalisen mediat eli levitysvälineet sekä niiden käyttötavat. Audiovisuaalinen kulttuuri yhdistääkin nykyään useita eri liikkuvaa kuvaa ja ääntä hyödyntäviä medioita, kuten elokuvan, videon, television ja tietotekniikan. Tämän määritelmän mukaan ”audiovisuaalinen kulttuuri ei siis tarkoita pelkästään sitä audiovisuaalista materiaalia eli sisältöä, jota on saatavilla eri medioiden kautta”, vaan ”koko sitä kenttää, jossa audiovisuaalista materiaalia tuotetaan, levitetään, käytetään ja kierrätetään”, kuten Näränen on muotoillut (Näränen, 1998, 2-3). Audiovisuaalinen kulttuuri kokonaiskäsitteenä on tuotantoa laajempi käsite, viitattaessaan myös laajempaan sosiaaliseen ympäristöön ja tuotannon vastaanottoon. Käsitteet kuitenkin helposti sekoittuvat ja niitä käytetään usein eri merkityksissä. Audiovisuaalisesta kulttuurista puhuttaessa voidaan viitata kulttuuriin ”taiteellisessa” mielessä, kulttuurisena tuotantona ja audiovisuaalisesta ohjelmateollisuudesta puhuttaessa taas usein painotetaan tuotannon taloudellista ulottuvuutta. Itse käytän kuitenkin tuotantokäsitettä nimenomaan yleisesti ohjelmatuotannon, eri teknikoiden kautta levitettävän sisällön mielessä, painottamatta sen luonnetta erityisesti kulttuurisena tai taloudellisena tuotantona.

Audiovisuaalinen media viittaa audiovisuaalisiin joukkoviestimiin. Audiovisuaalinen sekoitetaan usein media käsitteeseen, mikä on joskus aiheuttanut omia käsitteellisiä hankaluuksiaan. Mediasta puhuttaessa korostetaan juuri audiovisuaalisen viestinnän välineellistä osuutta, median tarkoittaessa eri teknologioihin ja ilmaisumuotoihin tukeutuvia viestintä- ja levitysvälineitä. Audiovisuaaliseksi medioiksi Näränen luokittelee elokuvan, television, videon ja datamediat (Näränen, 1998, 1, 7). Tällaisen jaottelun mukaan mediasta tai mediapolitiikasta puhuttaessa korostettaisiin juuri viestintävälineiden ja teknologian, ei niinkään sisältöjen osuutta. Käsitteet kuitenkin usein sekoittuvat ja audiovisuaalisesta alasta puhutaankin usein audiovisuaalisena mediana, viitaten sekä välineisiin että kaikkeen siihen sisältöön jota niiden kautta levitetään. Audiovisuaalinen kulttuuri onkin olennaisesti osa *mediakulttuuria*, teknologiseen viestintävälineeseen nojaavaa kulttuuria tai *massakulttuuria*, joka on kehittynyt uusien teknisten välineiden ansiosta ja näyttölee merkittävää roolia kulttuurin välityksessä (Watson & Hill, 2000, 74). Nykyisin puhutaankin yhä useammin myös mediakulttuurista tai massamedioista, teknisenä kommunikaatiojärjestelmänä, jolla saavutetaan laaja ihmisjoukko nopeasti ja tehokkaasti (Sage, 1990, 116). Audiovisuaalinen tuotanto positioidaan usein massamediatuotannon käsitteen sisään.

Audiovisuaalinen politiikka on käsitteenä hyvin aika-paikka/konteksti kohtainen, käyttötarkoituksen, kulloisenkin sisällön ja tavoitteiden mukaan määriteltävä. Olenkin tutkielmassani pyrkinyt tuomaan esiin niitä tapoja ja rajoja, joiden avulla audiovisuaalista politiikkaa on EU:n toimesta määritelty. Yleisesti määritellen voidaan audiovisuaalisen politiikan kuitenkin katsoa sisältävän audiovisuaaliseen teollisuuden tai tuotannon eri muotoihin (elokuvat, televisio-ohjelmat ym.) ja vaiheisiin (tuotanto, levitys ym.) sekä siihen liittyviin teknologisiin ja kaupallisiin ulottuvuuksiin keskittyvän ja kohdistetun politiikan, poliittiset toimet, polycyn muodostamisen ja politikoinnin. Audiovisuaalinen politiikka voi sisältää siis niin taloudellisia ja teknologiset huomioita, kuin myös audiovisuaalisen kulttuurin esteettiset ja sosiaaliset dimensiot. Audiovisuaalisen politiikan käsitteen sisäiseen ongelmallisuuteen liittyy myös perinteisesti erilainen lähestymistapa elokuvien ja television suhteen. Käsite on myös siitä hieman ongelmallinen, että samantyyppisestä ja sisältöisestä politiikasta ei kovin pitkään tai laajalti ole puhuttu audiovisuaalisena politiikkana. Euroopassa audiovisuaalisen alan politiikka on käsitelty erityisesti osana media- tai viestintäpolitiikkaa (kts. McQuail, Siune, 1986, 1) tai elokuvatukien kautta kulttuuripolitiikkana. Usein audiovisuaalista politiikkaa ja mediapolitiikkaa on käytetty lähes synonyyminomaisesti. Mediapolitiikan voidaan käsitteenä yleensä katsoa korostavan enemmän politiikan tiedotusvälineitä koskevaa luonnetta, audiovisuaalialan viestintäluonnetta.

Audiovisuaalisella tuotannolla tarkoitan äänen- ja kuvan yhteisviestintään perustuvaa kulttuurista/viestinnällistä tuotantoa, sitä sisältöä jota audiovisuaalisten välineiden kautta levitetään. Näränen mukaan audiovisuaalinen tarkoittaa kuvallis-äänellistä, kuuloon ja näköön perustuvaa. Toisaalta käsite on rajoittunut tarkoittamaan nimenomaan sellaista kuvan ja äänen ilmaisua, jonka välittämiseen käytetään apuna teknologista koneistoa. Näin alan välineellinen ja teknologinen ulottuvuus on korostunut. Näränen korostaa kuitenkin, että periaatteessa audiovisuaalinen on kuitenkin yläkäsite ja av-välineet tai av-viestimet ovat suppeampi asia (Näränen, 1998, 1). Audiovisuaalinen tuotanto on siis työssäni ennen kaikkea niitä sisältöjä, joita välitetään tiettyjen tekniikoiden ja välineiden avulla. Audiovisuaalisella tuotannolla on yleisimmin totuttu viittaamaan elokuvaan, televisio- ja videotuotantoon, yhä kasvavassa määrin kuitenkin myös tietotekniikan ja uusien medioiden mahdollistamien levitysväylien kautta välitettävään tuotantoon.

Europeanisaatiolla tarkoitan lyhyesti ilmaistuna sitä havaittavaa eurooppalaistumis tai eurooppalaistamis -kehitystä joka on havaittavissa poliittisessa keskustelussa, varsinkin Euroopan unionin toimesta ja sen määrittelemän eurooppalaisuuden puitteissa. Tämä prosessi tai projekti ilmenee eurooppalaisuuden käsitteen uudelleenmuokkaamisena ja vahvistamisena sekä eurooppalaisuuden korostamisena, eri tavoin. Europeanisaatiolla tarkoitan siis kaikkia niitä toiveita ja tavoitteita, jotka ilmenevät eri tavoin viittauksina Euroopan tai tarkemmin Euroopan unionin määrittelemän Euroopan yhä tiiviimmästä yhdentymisestä ja yhteisestä tulevaisuudesta. Europeanisaatio näkökulman mukaisesti yhdentymisen näyttäytyy positiivisena ja nationalismi sitä estävänä negatiivisena ilmiönä. Tämä on luonnollisesti hyvin yksipuolinen näkemys ja europenismi voidaan nähdä myös yhtenä nationalismin muotona, vain suurempiin ympyröihin siirrettynä (kts. Harle, 1991, 172-173). Europeanisaation käsite auttaa kuitenkin tarkastelemaan unionin harjoittamaa politiikkaa ja sen tavoitteita pitkällä

tähtämällä ja pohtimaan politiikan luonnetta valtion tai kansakunnan muokkausta muistuttavassa muodossa pikemminkin kuin monimutkaisena ylikansallisenä sopimus- ja ohjelmavyöhytinä. Europeanisaatio voi näin näyttäytyä eräänlaisena valtiollisen muokkauksen muotona, supervallan synnyttämisenä, jolloin käsitteet kuten ideologia, identiteetti ja arvovalta sekä näiden suhde audiovisuaalituotantoon näyttäytyy ensi silmäystä mielenkiintoisemmassa valossa.

Myös *hegemonian* käsite ja sen liittäminen audiovisuaaliseen alaan, kulttuurin ja ideologian käsitteisiin on olleellinen työni hahmotettava käsite. Hegemonian käsitettä, dominanssina, vaikutusvaltana (Sage, 1990, 2) hahmotellaan usein Antonio Gramscin ajatusten pohjalta. Gramscin mukaan sosiaalinen hegemonia ja poliittinen hallinta on suostumukseen, arvovaltaan sekä sosiaalisiin järjestelmiin pohjaavaa. Valtiollisessa vallankäytössä olennaista on dominanssin oikeuttaminen, ylläpito ja suostumuksen saavuttaminen (Gramsci, 1971, 12-13, 244). Hegemoniassa kollektiivisen paineen ja suostuttelevan pakon vallankäyttönä on kyse erityisesti ideologisesta vaikutus- ja arvovallasta (Gramsci, 1982, 109-110). Näin Gramscilaisittain ideologia on läsnä jatkuvasti, jokapäiväisissä käsityksissä. Huomiota tuleekin kiinnittää niihin ideologioihin, jotka ohjaavat yhteiskunnallista ajattelua ja suurten massojen tietoisuutta, jolloin korostuu sen merkitys kuinka ideologiat voivat kiertää, kuinka niitä levitetään ja kenellä on valta ideologian levitysvälineistä (Donald & Hall, 1986, XII-XIII). Tällaisen ajattelun pohjalta massamedian, näin myös television ja elokuvien, rooli kulttuurin ja ideologian välittäjinä, kontrollin ja vaikutusvallan välineinä, joiden kautta hegemoniaa rakennetaan, harjoitetaan ja vahvistetaan on korostunut (Watson & Hill, 2000, 135-136).

Gramscin ajattelu korosti vallan ja hegemonian toimimista ideologisen dominaation ja hallinnan kautta (Sage, 1990, 18-19). Ideologisen hegemonian käsite liittää näin kulttuurisen dominanssin, vallan, kontrollin ja vaikutusvallan käsitteet yhteen. Näkemys kulttuurisen dominanssin, ideologisen hegemonian, vallan ja johtajuuden välisestä suhteesta on perinteisesti ollut vasemmistolainen ajattelutapa, jota pitkään ja useiden ajattelijoiden toimesta on ruokittu (kts. Collins & Murrone, 1996, 2-5). Tämä rakennettu yhteys tarjoaa yhden mielenkiintoisen tavan kytkeä myös av-kulttuuri, politiikka ja valta tiiviisti toisiinsa.

Ideologia voidaan määritellä muun muassa ideaalina maailmankuvana, kuviteltuna asioiden suhteena (Althusser, 1984, 118, 122) eli näkemyksenä tai uskomusmallina siitä kuinka asiat ovat tai kuinka niiden tulisi olla. Ideologia on systemaattinen ja kaiken kattava sosiopoliittinen selitys siitä mitä yhteiskunnassa tapahtuu (Berger, 2000, 71). Althusserin mukaan ideologia toimii usein huomaamattomasti, luonnolliseksi tehdyssä muodossa ja saa itsestäänselvyydet tuntumaan itsestäänselvyyksiltä (Althusser, 1984, 127). Ideologia toimii näin tiettyjen poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten rakenteiden ja intressien perusteluna (Sage, 1990, 2). Ideologiaa taas Althusserin mukaan levitetään ja vahvistetaan ideologisten valtiokoneistojen kautta. Tällaisia ovat erilaiset järjestelmät ja käytännöt, kuten tiedotukselliset koneistot, television, radio, lehdet tai kulttuuriset koneistot kuten kirjallisuus, taide, ym. (Althusser, 1984, 100-101). Althusserilaisittain ideologia näyttäytyy näin ”representaatioiden systeeminä”, joka toimii rakenteellisella tavalla, eli ideologiat omaksutaan ja hyväksytään

kulttuuristen tuotosten ja käytäntöjen välityksellä, tiedostamattomasti. Näin varsinkin massarepresentaation muotojen merkitys korostuu (Donald & Hall, 1986, XVII).

Ideologia onkin vahvasti poliittinen kysymys. Tällaisen ajattelutavan perusteella ideologinen valta piilee sen kyvyssä saada ihmiset ajattelemaan ja ennen kaikkea toimimaan tietyllä tapaa (Althusser, 1984, 123). Ideologiset käsitykset ja merkitykset muokkaavat kulttuuria ja näin ohjaavat näkemyksiä ja käytöstä sosiaalisina ja poliittisina olioina (Donald & Hall, 1986, IX- X, kts. myös Plaschke, 1994, 122). Valta vaikuttaa ihmisten ajattelumalleihin ja tapoihin on nähty tärkeänä vallankäytön välineenä. Valtaa voidaankin käyttää myös kulttuurisen, moraalisen tai älyllisen johtajuuden kautta (Sage, 1990, 18). Ideologinen valta on historiallisestikin katsottuna ollut merkittävä vallan muoto. Suuriakin niin poliittisia kuin taloudellisiakin järjestelmiä on luotu, hallittu ja hallitaan edelleen pitkälti rakennettujen mielikuvien avulla.

Kulttuurituotokset voidaan siis nähdä merkittävänä ideologian välittäjinä ja levittäjinä, vaikuttajina. Kulttuurin ja ideologian suhteen korostus liittyy kulttuurin ja politiikan yhteen, jolloin kulttuuri nähdään toisaalta symbolisten merkitysten vaihtamisena, toisaalta merkitysten luoja. Kulttuurin tuotokset toimivat näin merkitysten muovaajina "as signifying practise" (kts. Turner, 1999, 57) ja kulttuuristen tuotosten tai välineiden hallinnasta ja omistuksesta tulee näin vallan väline, osoitin ja merkki. Valta onkin näin olennaisesti riippuvainen näiden ideologisten valtiokoneistojen hegemoniasta eli hallinnasta (Althusser, 1984, 100-103, 108). Tähän liittyy näkemys kulttuurin tuotosten vaikutuksista, kulttuuristen välineiden kautta tapahtuvasta vallankäytöstä ja hegemoniasta, joka tarjoaa yhden painotussuunnan ja perusteen myös audiovisuaalialan merkityksellistämiseksi.

Kulttuurista puhuttaessa on muodostunut jo tavaksi määritellä se aluksi perinteisen kahtiajaon perusteella. Tällöin kulttuuri "kapeassa" merkityksessään on määritelty pääosin taiteen käsitteen kautta, vaikkakin itse käsitys siitä mikä lasketaan taiteeksi on ajan saatossa muuttunut. Kulttuurin käsitteeseen on aina liittynyt olennaisesti erilaisten jakojen teko, mutta myös suppeammassa mielessään se on kuitenkin arkipäiväistynyt elitistisistä ajoistaan. Kulttuurin käsite on muutostensa myötä laajentunut, sen sisällölliset ja laadulliset hierarkiat ovat laimentuneet, niin että myös "suppean" kulttuurin käsitteen sisään on alettu ottaa aloja myös perinteisen kaunotaiteiden ja korkeakulttuuria korostavan käsitteen ulkopuolelta, kuten audiovisuaalinen tuotanto, varsinkin elokuva (kts. Rásky, 1998, 48, 51-53). Philip Schlesinger on määritellyt kulttuurin nykyisen näkemyksen kapeassa merkityksessään artefaktien tuotannoksi, jotka voidaan myöhemmin vaihtaa hyödykkeinä markkinoilla (Schlesinger, 1997, 372). Kulttuuri kapeammassa merkityksessään onkin viitannut taiteen eri aloihin ja kulttuurisiin tuotoksiin eli tuotteisiin, joita on luotu ja voitu kuluttaa, vaihtaa tai myydä kuten musiikkia, maalauksia tai viime vuosikymmeninä myös elokuvia. Throsby puhuu näistä kulttuurin tuotantoaloina (Throsby, 1999, 79).

Toinen kulttuurin käsitteen määritelmä on ns. antropologisempi, "elämäntavallinen". Laajimmassa merkityksessään kulttuurin on laskettu "edustavan kaikkia niitä tärkeitä tekijöitä, jotka konstituivat elämisen kokemuksen", kuten Oliver Bennett on muotoillut (Bennett, 1999, 13-14). Phillip Schlesinger on määritellyt

”elämäntavallisen” kulttuurin käsitteen jonkun sosiaalisen ryhmän yhteisten arvojen, toimintojen ja uskomusten osoittajana (Schlesinger, 1997, 371). Kulttuurista puhuttaessa sillä viitataan yhä useammin implisiittisesti jonkun tietyn ryhmän arvoihin, näkemyksiin, uskomuksiin, normeihin ja instituutionaalisiin tapoihin. Kulttuuri voidaan näin nähdä erityisenä tapana tehdä asioita ja järjestää sosiaalis-taloudellisia malleja ja järjestelmiä (Zetterholm, 1994, 2, 6). Kulttuuri on näin monimutkainen summa tekijöitä ja käytäntöjä, kuten esimerkiksi historia, uskonto, traditiot ja normit, jotka identifioivat ja erottavat tiettyjä ryhmiä tai yhteiskuntia toisistaan (Watson & Hill, 2000, 74).

Näkemyks kulttuurista heijasteleekin nykyään usein tällaista kaksiosaista käsitystä, jossa laaja kulttuurikäsite sisältää tietyn ryhmän eräänlaisen elämäntapa-, arvo- ja maailmankuvakerroksen, joka toisaalta erottaa ryhmän toisista, toisaalta tekee siitä ryhmän ominaispiirteeseen, ja toisaalta kulttuurista puhutaan usein juuri sen ilmentymismuotoina, konkreettisina tuotoksina, artefakteina kuten eri taiteenlajeina ja viestintävälineiden kautta levitettävänä tuotoksina. Näkemys kulttuurin kapeamman ja laajemman merkityksen suhteesta taas on korostanut kulttuurin siirtämisen ja välittämisen merkitystä. Kulttuuristen arvojen ja tapojen välittäjänä usein nähdään juuri kulttuuriset tuotokset ja nykyään yhä enemmän media eri muodoissaan. Kulttuuriin viitataan tässä mielessä usein juuri sen välitysmielessä, kulttuuritoimintana (kts. Throsby, 1999, 80).

Tällaiseen ajattelutapaan liittyy usein varsinkin brittiläisen kulttuurintutkimuksen suunnan kautta yleistynyt kehämäinen näkemys siitä, kuinka kulttuuriset tuotokset voivat ilmentää ja kertoa jotain laajemmasta ”kulttuurisesta syntyperästään” ja toisaalta kulttuurin tuotokset, ilmentymät voivat myös vaikuttaa tuohon syvempään, arvojen ja tapojen kulttuurisen kerrokseen (kts. Turner, 1999, 48). Kulttuurin eri osat toimivat näin kehämäisesti. Tällainen kulttuurinäkemys on paitsi mielenkiintoinen, se myös korostaa kulttuurin molempien ”osoiden” tärkeyttä ja poliittista merkitystä sekä mahdollistaa kulttuuristen tuotosten arvotuksen ja merkityksellistämisen niiden oletettujen vaikutusten pohjalta. Kulttuuriset tuotokset voidaan näin nähdä esimerkiksi joko laajemman kollektiivisen ryhmäkulttuurin ilmentäjinä, representaatioina tai kulttuurisina ja poliittisina vaikuttajina, merkitysten muokkaajina. Kulttuuri ja politiikka on kytketty toisiinsa erityisesti ideologian käsitteen kautta.

Kulttuuriteollisuuden määritelmistä on keskusteltu ja kiistelty monissa yhteyksissä (kts. Kotro, 1997). Audiovisuaalinen tuotanto on jo kuitenkin suhteellisen pitkään ja laajalti laskettu merkittäväksi kulttuuriteollisuuden alaksi. Justin O’Connorin mukaan kulttuuriteollisuudella tarkoitetaan ”toimintaa, joka keskittyy symbolisiin hyödykkeisiin – hyödykkeisiin joiden ensisijainen arvo perustuu niiden kulttuuriseen arvoon”. Toisaalta kulttuuriteollisuuteen on perinteisesti liittynyt negatiivinen kaiku kulttuurisen keskustelun piirissä ja se on haluttu erottaa korostetusti taloudelliseksi alaksi erossa taiteista (O’Connor, 1999, 1-2).

Kulttuuriteollisuuden käsite on hieman vaikea, mutta se on yhdistänyt toisilleen arkiajattelun näkökulmasta ehkä vieraita aloja, varsinkin jos 'kulttuuria' ajatellaan merkityksessä taide ja 'teollisuutta' merkityksessä taloudellisesti kannattava massatuotanto. Kulttuuriteollisuuden käsitteen voidaan kuitenkin katsoa rakentavan siltoja muun

muassa liiketoiminnan ja taiteellisten sisältöjen välille, jotka eivät enää välttämättä esiinny yhteiskunnissa toisistaan riippumattomina alueina. (Kotro, 1997) Käsite yhdistää tuotannon teollisen luonteen, uusintamisen kulttuuriseen erityspiirteeseen, ”symbolisten merkitysten tuottamiseen”, mikä taas on kuvannut sekä taiteen, että laajemminkin kulttuurisen tuotannon olemusta. Termi teollisuus tai tuotantoala kulttuuristen tuotosten yhteydessä viittaa siihen taloudelliseen prosessiin, tuotantoketjuun, jolla tuotteita ja palveluja tuotetaan, markkinoidaan, levitetään ja myydään. Termin ei tarvitse viitata ideologiseen konnotaatioon tai kaupalliseen intressiin, mutta käytännössä termi viittaa tuotannon taloudelliseen potentiaaliin. (Throsby, 2001, 111-113)

Kulttuuriteollisuuden käsitteen rinnalla esiintyy etenkin EU:n osalta myös *sisältötuotannon* käsite ”content industry”, jonka leviäminen on yksi merkittäviä kulttuuriteollisuuden ja myös audiovisuaalisen tuotannon uutta merkitystä ja asemaa hahmottavia tekijöitä. Sisältötuotannon käsitteen määrittely on usein määrittelijästä kiinni, mutta yleensä sillä voidaan katsoa tarkoitettavan kaupallisesti hyödynnettäviä kulttuuris-viestinnällisiä tuotteita ja palveluita. Sisältötuotanto on nostettu yhdeksi Euroopan unionin taloudellisen menestyksen vetureista.

LIITE 2. PERUSSOPIMUSTEN ARTIKLAT

Kaikki perussopimusten artikkelit on saatavana sähköisesti Euroopan palvelimen kautta:
http://www.europa.eu.int/abc/treaties_en.htm

A. EUROOPAN YHTEISÖN PERUSARTIKLAT 2 JA 3.

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY

Article 2:

The Community shall have as its task, by establishing a common market and an economic and monetary union and by implementing common policies or activities referred to in Articles 3 and 4, to promote throughout the Community a harmonious, balanced and sustainable development of economic activities, a high level of employment and of social protection, equality between men and women, sustainable and non inflationary growth, a high degree of competitiveness and convergence of economic performance, a high level of protection and improvement of the quality of the environment, the raising of the standard of living and quality of life, and economic and social cohesion and solidarity among Member States.

Article 3 (ex Article 3)

1. For the purposes set out in Article 2, the activities of the Community shall include, as provided in this Treaty and in accordance with the timetable set out therein:

- (a) the prohibition, as between Member States, of customs duties and quantitative restrictions on the import and export of goods, and of all other measures having equivalent effect;
- (b) a common commercial policy;

- (c) an internal market characterised by the abolition, as between Member States, of obstacles to the free movement of goods, persons, services and capital;
- (d) measures concerning the entry and movement of persons as provided for in Title IV;
- (e) a common policy in the sphere of agriculture and fisheries;
- (f) a common policy in the sphere of transport;
- (g) a system ensuring that competition in the internal market is not distorted;
- (h) the approximation of the laws of Member States to the extent required for the functioning of the common market;
- (i) the promotion of coordination between employment policies of the Member States with a view to enhancing their effectiveness by developing a coordinated strategy for employment;
- (j) a policy in the social sphere comprising a European Social Fund;
- (k) the strengthening of economic and social cohesion;
- (l) a policy in the sphere of the environment;
- (m) the strengthening of the competitiveness of Community industry;
- (n) the promotion of research and technological development;
- (o) encouragement for the establishment and development of trans European networks;
- (p) a contribution to the attainment of a high level of health protection;
- (q) a contribution to education and training of quality and to the flowering of the cultures of the Member States;
- (r) a policy in the sphere of development cooperation;
- (s) the association of the overseas countries and territories in order to increase trade and promote jointly economic and social development;
- (t) a contribution to the strengthening of consumer protection;
- (u) measures in the spheres of energy, civil protection and tourism.

2. In all the activities referred to in this Article, the Community shall aim to eliminate inequalities, and to promote equality, between men and women.

B. EUROOPAN UNIONIN PERUSARTIKLAT 1 JA 2.

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION

Article 1 (ex Article A)

By this Treaty, the HIGH CONTRACTING PARTIES establish among themselves a EUROPEAN UNION, hereinafter called "the Union".

This Treaty marks a new stage in the process of creating an ever closer union among the peoples of Europe, in which decisions are taken as openly as possible and as closely as possible to the citizen.

The Union shall be founded on the European Communities, supplemented by the policies and forms of cooperation established by this Treaty. Its task shall be to organise, in a manner demonstrating consistency and solidarity, relations between the Member States and between their peoples.

Article 2 (ex Article B)

The Union shall set itself the following objectives:

- to promote economic and social progress and a high level of employment and to achieve balanced and sustainable development, in particular through the creation of an area without internal frontiers, through the strengthening of economic and social cohesion and through the establishment of economic and monetary union, ultimately including a single currency in accordance with the provisions of this Treaty;
- to assert its identity on the international scene, in particular through the implementation of a common foreign and security policy including the progressive framing of a common defence policy, which might lead to a common defence, in accordance with the provisions of Article 17;
- to strengthen the protection of the rights and interests of the nationals of its Member States through the introduction of a citizenship of the Union;
- to maintain and develop the Union as an area of freedom, security and justice, in which the free movement of persons is assured in conjunction with appropriate measures with respect to external border controls, asylum, immigration and the prevention and combating of crime;
- to maintain in full the *acquis communautaire* and build on it with a view to considering to what extent the policies and forms of cooperation introduced by this Treaty may need to be revised with the aim of ensuring the effectiveness of the mechanisms and the institutions of the Community.

The objectives of the Union shall be achieved as provided in this Treaty and in accordance with the conditions and the timetable set out therein while respecting the principle of subsidiarity as defined in Article 5 of the Treaty establishing the European Community.

C. KULTTUURIARTIKLA

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY

Article 151 (ex Article 128):

1. The Community shall contribute to the flowering of the cultures of the Member States, while respecting their national and regional diversity and at the same time bringing the common cultural heritage to the fore.
2. Action by the Community shall be aimed at encouraging cooperation between Member States and, if necessary, supporting and supplementing their action in the following areas:
 - improvement of the knowledge and dissemination of the culture and history of the European peoples;
 - conservation and safeguarding of cultural heritage of European significance;
 - non commercial cultural exchanges;
 - artistic and literary creation, including in the audiovisual sector.

3. The Community and the Member States shall foster cooperation with third countries and the competent international organisations in the sphere of culture, in particular the Council of Europe.

4. The Community shall take cultural aspects into account in its action under other provisions of this Treaty, in particular in order to respect and to promote the diversity of its cultures.

D. SUBSIDIARITEETTIARTIKLA

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY

Article 5 (ex Article 3b):

The Community shall act within the limits of the powers conferred upon it by this Treaty and of the objectives assigned to it therein.

In areas which do not fall within its exclusive competence, the Community shall take action, in accordance with the principle of subsidiarity, only if and insofar as the objectives of the proposed action cannot be sufficiently achieved by the Member States and can therefore, by reason of the scale or effects of the proposed action, be better achieved by the Community.

Any action by the Community shall not go beyond what is necessary to achieve the objectives of this Treaty.

E. TEOLLISUUSARTIKLA

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY

Article 157 (ex Article 130)

1. The Community and the Member States shall ensure that the conditions necessary for the competitiveness of the Community's industry exist. For that purpose, in accordance with a system of open and competitive markets, their action shall be aimed at:

- speeding up the adjustment of industry to structural changes;
- encouraging an environment favourable to initiative and to the development of undertakings throughout the Community, particularly small and medium-sized undertakings;
- encouraging an environment favourable to cooperation between undertakings;
- fostering better exploitation of the industrial potential of policies of innovation, research and technological development.

2. The Member States shall consult each other in liaison with the Commission and, where necessary, shall coordinate their action. The Commission may take any useful initiative to promote such coordination.

3. The Community shall contribute to the achievement of the objectives set out in paragraph 1 through the policies and activities it pursues under other provisions of this Treaty.

The Council, acting unanimously on a proposal from the Commission, after consulting the European Parliament and the Economic and Social Committee, may decide on specific measures in support of action taken in the Member States to achieve the objectives set out in paragraph 1.

This Title shall not provide a basis for the introduction by the Community of any measure which could lead to a distortion of competition.

F. AMSTERDAMIN SOPIMUKSEN JULKISEN LÄHETYSTOIMINNAN PÖYTÄKIRJA

CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY

PROTOCOL ON THE SYSTEM OF PUBLIC BROADCASTING IN THE MEMBER STATES (no 32)

THE HIGH CONTRACTING PARTIES,

CONSIDERING that the system of public broadcasting in the Member States is directly related to the democratic, social and cultural needs of each society and to the need to preserve media pluralism;

HAVE AGREED UPON the following interpretative provisions, which shall be annexed to the Treaty establishing the European Community,

The provisions of the Treaty establishing the European Community shall be without prejudice to the competence of Member States to provide for the funding of public service broadcasting insofar as such funding is granted to broadcasting organisations for the fulfilment of the public service remit as conferred, defined and organised by each Member State, and insofar as such funding does not affect trading conditions and competition in the Community to an extent which would be contrary to the common interest, while the realisation of the remit of that public service shall be taken into account.

LIITE 3. AUDIOVISUAALIPOLITIIKAN KEHITYS EUROOPAN UNIONISSA

Unionin politiikkoja esittelevän europa-palvelimen audiovisuaalipolitiikan yleiskatsauksessa korostetaan yhteisön toiminnan marginaalisuutta aina 80-luvulle asti. Rooman sopimuksen nojalla yhteisöllä ei ollut varsinaista toimintavaltaa audiovisuaalisen politiikan alalla. Valtuudet kasvoivat vuosien varrella implisiittisesti erityisesti omistusoikeutta ja palvelujen tarjoamisesta koskevien oikeudellisten kysymysten kautta, kun nämä oikeudet ulotettiin myös audiovisuaaliselle sektorille. Erityisen merkittäviksi audiovisuaalisen alan toiminnan käynnistäjänä ja näin ollen myös sen perustaksi mainitaan 80-luvun puolivälin kehitys uusien lähetys ja levitystekniikoiden alalla ja sen huomaaminen, että Euroopan yhteisö oli jäämässä yhä enemmän ja enemmän Yhdysvaltojen jälkeen ohjelmatuotannon alalla, erityisesti televisio-ohjelmien kohdalla. Tämä ”*kannusti yhteisön instituutioita kehittämään uusia aloitteita teknologisissa, taloudellisissa ja kulttuurissa kysymyksissä*”, kuten asia sivuilla esitetään. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.5.2001) Teknisiä, erityisesti satelliittien ja kaapeleiden tuomia muutoksia voidaankin pitää toiminnan merkittävänä kannustajina sekä myös koko politiikan teknologisen painotuksen merkitsijöinä. Lausuntojen valossa toiminta näyttäytyy ainakin aluksi vahvasti reaktiivisena ja taloudellis-teknologialähtöisenä.

Kivelä ja Hautala-Kajos ovat korostaneet sen tosiasian, että Euroopan markkinat ovat pirstoutuneet pieniin kieli- ja kansallisuusalueisiin myöntämistä yhteisen av-alan politiikan käynnistäjänä. Jo alusta lähtien ongelmaksi onkin

esitetty se etteivät tuotannot liiku yhteismarkkinoiden hengessä juurikaan kansallisten rajojen ulkopuolelle. Laajempien, yhteisten markkinoiden luomispyrkimys ja Euroopan kilpailukykyyn parantaminen suhteessa Yhdysvaltoihin on toiminut politiikan moottorina (Kivelä-Hautala-Kajos, 1993, 26, kts. Myös Scott, Freeman, 1996, 59).

Komission toimintaa alalla esittelevät Internet sivut jäljittävät unionin audiovisuaalisen politiikan käynnistymisen vuoden 1984 aloitteisiin (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/intro/intro_en.htm, lainattu 15.6. 2001). Komission puheenjohtajana toimi tuolloin Jascques Delors, jonka kaudella yhteisön on katsottu tiivistyneen myös sosiaalis-poliittisella alueella. Kuitenkin jo ennen 80-luvun puoliväliäkin komissio osoitti selvää kiinnostusta alaa kohtaan. Audiovisuaalialaa käsiteltiin jo Euroopan unionin ensimmäisessä kulttuurialan tiedonannossa joka julkaistiin jo vuonna 1977¹³. Tiedonannossa audiovisuaalista tuotantoa käsiteltiin pitkälti kulttuurin ja tiedon levitysmekanismina, massakommunikaation ja sosiaalisten kulttuuritapahtumien promoottiovälineenä (Commission of the European Communities, 1977, 24-25). Myös vuoden 1982 tiedonannossa 'Stronger community action in the cultural sector'¹⁴ audiovisuaalista alaa käsiteltiin edelleen voimakkaasti välittäjän roolissa, ei niinkään itse kulttuurisena tuotantoalana, vaan mediana, keinona levittää "elävää kulttuuria" yhä laajemmille yleisöille sekä tehtiin selkeä ero elokuvan ja muun av-median välille. Tiedonannossa korostettiin alan ympäristössä tapahtuneita muutoksia sekä av-alan ja erityisesti eurooppalaisen tuotannon ja varsinkin alan työllisyyden säilymisen merkitystä. Tässä tiedonannossa viitattiin jo käsitteeseen yhteisön audiovisuaalinen politiikka (Commission of the European Communities, 1982, 5, 12).

Euroopan parlamentti teki vuonna 1982 päätöslauselmassaan aloitteen yhteisen eurooppalaisen tv-kanavan luomisesta (OJ C 87/110, 5.4.1982). Jota myös komission pääosin käsitteli vuoden 1983 toukokuussa julkaisemassaan raportissa "Realities and tendencies in European television: Perpectives and opinions"¹⁵. Tämä raportti toimi pohjana prosessille, jonka tuloksena komissio julkaisi seuraavana vuonna unionin politiikalle ja sen kehitykselle merkittävän Vihreän kirjan 'Television without frontiers - Green Paper on the establishment of the common market for broadcasting, especially by satellite and cable'¹⁶, erityisesti lähetystoiminnan sisämarkkinoiden luomisesta ja ohjelmien rajat ylittävien levityksen esteiden poistamiseksi. Käytän tästä myöhemmin nimitystä 'Televisio ilman rajoja' Vihreä kirja tai vuoden 1984 Vihreä kirja.

Vuoden 1984 Vihreä kirja oli pitkälti komission vastaus parlamentin vuoden 1982 päätöslauselmaan, jossa se oli painottanut myös kuinka eurooppalaiselle lähetystoiminnalle pitäisi muokata perussäännöt erityisesti alaikäisten suojelun ja mainostamisen suhteen. Vihreä kirja oli komission mukaan tarkoitettu alustavaksi dokumentiksi sekä pohjaksi kansallisten lakien lähentämiselle ja Rooman sopimuksen mukaisen neljän vapauden täytäntöönpanolle. Kirjan tavoitteena näyttäytyi lähetystoiminnan sisämarkkinoiden luominen kansallista lainsäädäntöä

¹³ Supplement 6/77

¹⁴ Supplement 6/82

¹⁵ COM(83)229 final

¹⁶ COM(84)300

harmonisoimalla. Kirjassa käsiteltiin sekä lähetystoiminta-alan teknologisia muutoksia, alan kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia aspektejia että pohdittiin myös erityisesti kuinka kansallisen lainsäädännön televisio-ohjelmien rajat ylittävän levittämisen estävää vaikutusta voitaisiin poistaa. Vihreän kirjan tarkoitus oli komission mukaan: osoittaa lähetystoiminnan tärkeys Euroopan integraatiolle, erityisesti vapaalle demokraattiselle rakenteelle, todistaa EEC sopimuksen merkitys alan toimijoille sekä esittää komission näkemykset julkisen keskustelun pohjaksi. Erityisesti television tärkeyttä ilmaisun ja tiedonsaannin vapaudelle painotettiin. (Commission of the European communities, 1984/1, 1-8)

Andrea Ellmeierin on esittänyt, että se kuinka Euroopan yhteisö talousyhteisönä, palvelujen vapauttamisen perusteella, oli valmis määrittämään audiovisuaalisen sektorin tuotannon ”kulttuuriseksi tuotannoksi”, ainakin tietyssä määrin voidaan nähdä ’Televisio ilman rajoja’ Vihreässä kirjassa muotoillusta kannasta *“EEC Treaty applies not only to economic activities, but also to all activities carried out for remuneration, regardless of whether they take place in the economic, social, cultural (including in particular information, creative or artistic activities and entertainment) sporting or any sphere.”* (Commission of the European communities, 1984/1, 6). Kulttuuri nähdäänkin kirjassa yhtenä toiminnan tai tuotannon lajina muiden joukossa. (Ellmeier, 1998, 141)

Kirjassa maalattiin kuvaa kuinka uudet teknologiat voivat olla sekä euroopan integraation että kulttuurisen kanssakäymisen palveluksessa. Taloudellisessa tarkastelussa tuotiin esiin lähetystoiminnan taloudellinen merkitys, kuvattiin alaa taloudellisena voimavarana ja toisaalta pohditaan uuden teknologian vaatimia investointeja. Kulttuuripoliittisesti on kiinnostavaa kuinka kirjassa pohdittiin myös television vaikutusvaltaa ja ideologista puolta sekä myös viitattiin laatuksymyksiin ja pohdittiin taloudellisen vallan ja pluralismin suhdetta. Vaikka kirjassa lähetystoiminta-ala kytkettiin tiiviisti telekommunikaation varsinkin satelliittien kautta on siinä painotettu hyvin vahvasti lähetystoiminnan sisällöllistä, kulttuurista puolta ja ennen kaikkea tiedotusvälineellistä merkitystä. (Commission of the European communities, 1984/1, 20, 35, 62)

Vuoden 1985 yhtenäismarkkinoita käsittelevässä Valkeassa kirjassaan ‘Completing the Internal Market’¹⁷ komissio kiinnitti huomiota moniin aloitteisiin, joiden tarkoituksena oli avata audiovisuaaliset markkinat kilpailulle ja myös edistää alan teknologista kehitystä. Lähetystoiminnan yhteismarkkinoiden luominen esiintyy valkeassa kirjassa olennaisena osana sisämarkkinakehitystä (kts. Commission of the European communities, 1986, 5). Soramäen ja Okkosen mukaan Valkoisen kirjan synnyttämä sisämarkkinaohjelma ja vuoden 1990 audiovisuaalisen alan tiedonanto muodostavatkin ”sisämarkkinakonaisuuden” unionin politiikan kehityksessä (Soramäki, Okkonen, 1996, 17).

¹⁷ COM(85)310 final

Myös eurooppalaisen tuotannon tukeminen yhteisön toimesta alkoi nostaa päätään. Vuonna 1985 komissio antoi neuvostolle ehdotuksen "Amended Proposal for a Council regulation on a Community Aid Scheme for Non-documentary Cinema and Television co-production"¹⁸ eurooppalaisen elokuvan ja yhteistuotantojen tukemiseksi.

Vuonna 1986 komissio julkaisi ehdotuksen lähetystoimintaa säätelevästä 'Televisio ilman rajoja'- direktiivistä¹⁹. Unionin toimintaa esittelevien Internet sivujen mukaan komission ehdotuksessa neuvostolle alettiin ensimmäistä kertaa käyttää ilmaisua "yhteisön audiovisuaalinen politiikka", jonka toisena komponenttina pidettiin suorien satelliittilähetysten standardeja ja eurooppalaisen televisioaseman pystyttämistä käsittelevää direktiiviä²⁰ (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001). Televisio ilman rajoja direktiivin valmistelusta vastasi vielä tuolloin sisämarkkinoista vastaava pääosasto. Sitten direktiivi on siirretty koulutuksen ja kulttuurin pääosaston alaisuuteen. 1980-luvun puolivälissä audiovisuaalista politiikkaa koskeva valmistelu liitettiin Soramäen ja Okkosen mukaan komission pääosastoon DG X, johon oli aiemmin jo kuulunut tiedotus- ja julkaisutoiminta (Soramäki, Okkonen, 1996, 13).

Lähetystoiminnan luonteen korostuminen kulttuurisena kysymyksenä, ei vain sisämarkkina-asiana näkyi myös siinä, kuinka direktiivin valmisteluun liittyi mielenkiintoinen episodi toimivaltakiistasta Euroopan neuvoston kanssa. Soramäen ja Okkosen mukaan Länsi-Eurooppalaisessa poliittisessa työjaossa oli totuttu, että Eurooppalaisen tason kulttuurikysymykset kuuluivat Euroopan neuvostolle ja EU keskittyi vain politiikkaan, jonka kohteena oli selvästi taloudelliset, kaupalliset ja teolliset kysymykset. Samanaikaisesti tv-direktiivin valmistelun kanssa Euroopan neuvosto valmisteli omaa tv-yleissopimusta. Osa unionin jäsenaista katsoikin, että Euroopan neuvoston oli oikea instanssi tämän tapaiselle politiikalle, yleisradiotoiminnan kulttuurisen luonteen vuoksi. Kiistan voidaan kuitenkin katsoa päättyneen unionin voittoon. (Soramäki, Okkonen, 1996, 14-15)

Direktiiviehdotusta esittelevässä tiedonannossa direktiivin katsottiin palvelevan sekä kulttuurisia, tiedotuksellisia että poliittisia päämääriä. Talous ja kulttuuri esitettiin yhdensuuntaisessa roolissa, yhteistä tavoitetta, ohjelmien vapaata liikkuvuutta tavoiteltaessa. Toisaalta lähetysala liitettiin tiedonannossa myös yhtenä osa-alueena laajempiin telekommunikaatiosektorin kehitysodotuksiin. Direktiiviä korostettiin osana yhteisön sisämarkkina ja kulttuuriteollisuutta käsittelevää politiikkaa, alan kulttuurista merkitystä kuitenkin vahvasti esiin tuoden. Mielenkiintoista oli myös kuinka komissio perusteli eurooppalaisten ohjelmien lähetysaika osuuden vaatimusta ja itsenäisille tuotannoille ohjattavia sijoituksia erityisesti työllisyystavoitteiden perusteella. (Commission of the European Communities, 1986, 3-7, 21, kts. OJ, No C 179, 4-10).

Seuraavassa vaiheessa myös koko audiovisuaalisen ohjelmateollisuuden rakenteelliseen tukemiseen ja vahvistamiseen alettiin kiinnittää huomiota. Eurooppalaista elokuva- ja televisiovuotta (1988) koskeneessa

¹⁸ COM(85)800 final

¹⁹ 'Proposal for a Council Directive. On the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of broadcasting activities' COM(86)146 final

²⁰ Directive 86/529/EEC

resoluutiassa kulttuurialan ministerit korostivat audiovisuaalisen median merkitystä eurooppalaiselle tiedonvälitykselle ja kulttuurille, sekä kansallisten kulttuurien että eurooppalaisen identiteetin vahvistamiselle. Resoluutiassa korostettiin audiovisuaalisen teollisuusalan kilpailukyvyn merkitystä, eurooppalaisen identiteetin ja luovuuden sekä alueellisen kulttuurisen tasa-arvon tukemista (OJ, C 320/4, 13.12.1986).

Vuoden 1986 lopulla komissio teki myös päätöksen av-alan Media 92 -tukiohjelmasta 'Measures to Encourage the Development of the Industry of Audiovisual Production'²¹, joka sisälsi av-alan pilottiprojekteja vuosille 1987-1990 ja joka toimi myöhemmin virallistetun Media-ohjelman kokeilujaksena (Soramäki, Okkonen, 1996, 14). Audiovisuaalisen teollisuuden tuki säilyi kiinnostuskohteena myös kulttuurialan ”A fresh boost for culture in the European Community”²² tiedonannossa, jonka komissio julkaisikin vuonna 1987. Tiedonannossa kulttuuri liitettiin olennaisesti osaksi informaatio ja kommunikaatiopolitiikkaa ja korostettiin erityisesti av-sektorin olennaisuutta uusien teknologioiden noustessa ja ulkoa tulevan kilpailun uhatessa. Kulttuuritiedonannon mukaan komissio oli käynnistänyt vuonna kolmiosaisen kampanjan audiovisuaalisella sektorilla, johon kuului: yhtenäisten teknisten standardien omaksuminen, ”Televisio ilman rajoja” -direktiiviehdotus tuotannon vapaan liikkuvuuden takaamiseksi sekä audiovisuaalisen teollisuuden tukeminen erityisesti Media -ohjelman kautta. Myös eurooppalaisen televisio- ja elokuvavuoden aikana yhdessä Euroopan neuvoston kanssa oli tarkoitus satsata tietoisuuden lisäämiseen av-teollisuuden luonteesta ja sen tärkeydestä. Media -ohjelman katsottiin olevan osa sisämarkkinoiden kontekstia ja alan kansainvälisen kilpailukyvyn parantamista, uusia teknologioita ja rahoitusvälineitä hyödyntämällä. Tässä yhteydessä av-alasta ja sen ongelmista tehtiinkin selkeästi ja oleellisesti poliittinen kysymys. (Commission of the European Communities, 1987, 4, 13-16)

Europa-palvelimen sivujen mukaan ”1980-luvun loppupuolelle tultaessa komissio lupasi laillisia toimia sellaisten olosuhteiden luomiseksi, joissa eurooppalainen elokuva ja televioteollisuus voisi kukoistaa”. Erityisesti eurooppalaisena elokuvan ja television vuotena (1988), käytiin sivuston mukaan syvällisiä keskusteluja alan mahdollisista toimista (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001). Rhodoksella joulukuussa 1988 kokoontunut Eurooppa-neuvosto kehottikin komissiota toimiin eurooppalaisen audiovisuaalisen alan kehittämiseksi unionin alueella. Kivelän ja Hautala-Kajoksen mukaan audiovisuaalisen politiikan perusta kiteytyi kokouksessa poliittiseksi toimintalinjaksi, jonka tavoitteena oli eurooppalaisen audiovisuaalisen kapasiteetin vahvistaminen, toimenpiteinä pelisääntöjen muokaus, ohjelmatuotannon edistäminen ja uuden teknologian käyttöönoton edistäminen sekä myös kulttuurien monimuotoisuuden kunnioitus (Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 26).

Seuraavaa vaihetta voidaan HDTV:tä ja teknisiä standardeja koskevan politiikan vaiheena. Tekninen kehitys oli tuonut uusia mahdollisuuksia televisio-ohjelmien levitykseen. Brants on tuonut esiin kuinka Euroopan yhteisö näki kaapelit ja satelliittien kehityksen mahdollisuutena yhtenäisyyden luomiseen ja taloudelliseen vahvistumiseen

²¹ COM(86)255

²² Supplement 4/87

(Brants, 1986, 66- 67, 70). Toisaalta teollisuudessa oltiin ajauduttu rajuun taisteluun standardeista. EU pyrki vastaamaan kilpailuun jopa surullisen kuuluisana pidetyllä (digitaalisen kehityksen vaikutusten vuoksi) teräväpiirtotelevision (HDTV) ja uuden kuvasuhteen (16:9) edistämiprojektillaan. Tähän liittyvät myöhemmin (1991) hyväksytyt D2-Mac direktiivi sekä Action plan tukipaketti. Kivelän ja Hautala-Kajoksen mukaan uuden teknologian kehityksestä muotoutui yksi 1980-luvun lopun kulmakivistä yhteisön av-alan politiikassa. Yhteistä teknologia ja standardipolitiikkaa on kehitetty myös myöhemmin (Kivelä, Hautala-Kajos, 1994, 26, 42-43, kts. myös <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>). Vaikka edistyneiden teknologioiden tukeminen on ollut osa myös audiovisuaalipolitiikkaa voidaan standardipolitiikka lukea enemmän telepolitiikan alle (Commission of the European Communities, 1990/1, 37). Tästäkin on kuitenkin huomattavissa yhteisön usko teknologiseen kehitykseen ja sen etujoukoissa seisomiseen, minkä on myöhemmin katsottu näkyneen vahvasti unionin politiikassa myös audiovisuaalisen politiikan näkemysten ja painotusten suhteen.

Myös politiikan rakentumisen kannalta merkittäviä audiovisuaalisen politiikan seminaareja on järjestetty vuodesta 1989. Ensimmäinen konferenssi järjestettiin syyskuussa 1989 Pariisissa ja sillä on katsottu olleen vahva vaikutus unionin politiikan kehitykselle. Konferenssissa perustettiin myös Ranskan aloitteesta hallitusten välinen Audiovisuaalinen Eureka²³ (Kivelä & Hautala-Kajos, 1996, 26 sekä Soramäki, Okkonen, 1996, 14).

Yksi politiikan kulmakivistä, yhteisön audiovisuaalista toimintaa, varsinkin televisio ja lähetystoiminnan kohdalla ohjaava ja määrittävä lainsäädännöllinen kehys, 'Televisio ilman rajoja' -direktiivi säädettiin neuvostossa lopulta lokakuussa 1989²⁴, perustuen erityisesti artikoihin palvelujen ja investointien vapaasta liikkumisesta. Direktiivi mursi lähetystoiminnan säädöksellisiä rajoja yhteisön alueella ja mahdollisti av-alan sisämarkkinoiden kehityksen käynnistymisen. Toisaalta myös ulkopuolista kilpailua ehkäisevät kiintiöt hyväksyttiin. (kts. OJ L 298/23, 17.10.89)

Eurooppa-neuvoston kehittämishuomioiden jälkeen vuoden 1990 helmikuussa komissio julkaisi ensimmäisen varsinaisen, itsenäisen tiedonannon audiovisuaalisesta politiikasta "Communication to the council and parliament on audiovisual policy"²⁵. Tiedonannossa esitettiin kuinka av-politiikan tulisi aiempien kokemusten ja toimien perusteella kiinnittyä yhteisön alueen pelisääntöjen muokkaukseen, ohjelmateollisuuden tukemiseen, uusien teknologioiden hyödyntämiseen sekä myös tulevien Uruguay kauppaneuvottelukierrosten valmisteluun. Tiedonannossa tuotiin selkeästi esiin sekä ulkoa tuleva kilpailu, sisäiset ongelmat että myös taloudellisten ja kulttuuristen kysymysten mahdolliset vastakkainasettelut. Toiminnan perusteena tuotiin vahvemmin esiin ulkoisia paineita kuin omia tavoitteita. Tiedonannossa käsiteltiin pitkälti jo aiemmin esiin tulleita kysymyksiä, kuten uusien

²³ Audiovisuaalinen Eureka on yleiseurooppalainen yhteishanke, hallitusten välinen organisaatio koko audiovisuaalisen sektorin edistämiseksi. Eureka tavoitteena oli avustaa projektien käynnistämistä koko audiovisuaalisella sektorilla. (Arsis, 2/1994, 18) Eureka on nyt mukana 35 jäsenvaltiota ja se tähtää kulttuurisen diversiteetin vahvistamiseen av-alalla ja eurooppalaisten markkinoiden lähentämiseen. Yhteistyöhön audiovisuaalisen Eureka kanssa on viitattu useissa tarkastelemissani tiedonannoissa.

²⁴ Directive 89/552/EEC

²⁵ COM/90/78

teknologioiden vaikutusta, eurooppalaisen av-alan tilaa ja kansainvälistä kilpailutilannetta. Tiedonannossa myös varsin selvästi yhdistettiin elokuva ja televisiotuotanto saman av-politiikan käsitteen alle, kun niitä aiemmin oli usein käsitelty erillään. (Commission of the European Communities, 1990/1, 3-7)

Myöhemmin samana vuonna komissio julkaisi myös toisen tiedonannon, yhdessä kahden päätösehdotuksen kanssa, koskien Media –ohjelman virallista käynnistämistä²⁶. Tässä tiedonannossa ohjelma sijoitettiin vielä artiklan 235 alle, koska sille ei löytynyt perussopimuksista varsinaista toimivaltaperustaa. Myös ammatillisen koulutuksen artiklaan sekä artiklaan kaksi sisämarkkinoiden tavoitteista viitattiin. Tiedonannossa korostettiin erityisesti alan kasvumahdollisuuksia sekä tuotiin esiin tarjonnan ja kysynnän välistä kuilua Euroopassa. Toimintalinjoiksi esitettiin levityksen ja kaupallisen promootion tukea, tuotanto-olojen parantamista, rahoituksen stimulointia, ammattitaidon kehitystä, uusien av-palveluiden ja heikompien alueiden tukemista sekä yhteistyötä erityisesti itäisen Keski-Euroopan maiden kanssa. (Commission of the European Communities, 1990/2)

Talous ja sosiaalikomitean sekä parlamentin lausuntojen jälkeen neuvosto teki päätöksen Media–ohjelman täytäntöönpanosta²⁷. Ensimmäinen Media –ohjelma, jonka tarkoitus oli tukea ja kehittää eurooppalaista elokuva ja audiovisuaalista tuotantoa käynnistyi siis vuonna 1991, 200 miljoonan Ecu:n budjetilla (kts. Ellmeier, 1998, 139). Vaikka Media-ohjelman strategia oli suunniteltu pitkälti sisämarkkinoita ja av-alan taloudellisia rakenteita ajatellen, oli sille asetettu myös kulttuuritavoitteita, kuten Kivelä ja Hautala-Kajos ovat esittäneet. Heidän mukaansa tukitoimien tarkoituksena oli: vähentää markkinoiden kansallisia esteitä ja käynnistää rajat ylittävää toimintaa laajassa mittakaavassa, edesauttaa audiovisuaalisen teollisuuden rakenteellista uudistamista suosimalla pieniä ja keskisuuria yrityksiä ja tukea kaikkia (tv, elokuva, video) toisiinsa yhteyksissä olevia sektorin osa-alueita, sekä kulttuurista standartoitumista estäen tukea kansallisten kulttuuri-identiteettien säilymistä, huomioiden erityisesti pienten maiden ja kielialueiden erityistarpeet (Kivelä, Hautala-Kajos, 1993, 28). Av-alan tiedonannoissa onkin korostettu varsinkin pienten ja keskisuurten yritysten merkitystä ja huomion kiinnittämistä myös pienempiin ja heikompiin alueisiin.

Vuonna 1992 julkaistiin neljäs kulttuurialan tiedonanto nimellä 'New prospects for Community cultural action', jossa jälleen korostettiin kuinka audiovisuaalinen media näyttelee merkittävää roolia kulttuurin levittäjänä ja edistäjänä sekä taiteellisen luovuuden kehityksessä (Commission of the European Communities, 1992, 13). Joulukuussa julkaistiin myös Vihreä kirja²⁸, jossa pohdittiin yhteisölaainsäädännön tarvetta media-alan omistussuhteiden kohdalla (Kts. Commission of the European Communities, 1994/2, 3).

Media-ohjelman päätös edellytti ohjelman arviointia, jonka suoritti vuoden 1993 alussa ulkopuolinen konsulttiyhtiö. Arviointi oli taloudellispainotteinen keskittyen tuloksellisuuteen, organisaatorakenteen ja

²⁶ COM/90/132

²⁷ Decision 90/685/EEC

²⁸ COM(92)480 final 'Pluralism and media concentration in the internal market- an assessment of the need for Community action'

taloudellisen tehokkuuden arviointiin. Komissio julkaisi tiedonannon tästä arvioinnista heinäkuussa 1993²⁹ (Commission of the European Commission, 1993/1). Lokakuussa julkaistiin toinen tiedonanto Media 2-ohjelmasta sekä muutosehdotus uudeksi päätökseksi ohjelmasta³⁰. Tiedonannossa korostettiin jälleen eurooppalaisia alan heikkouksia ja toisaalta sen merkitystä ja yhteiskuntapoliittista tärkeyttä. Tiedonannossa myös korostettiin yhteisön politiikan osuutta teollisten rakenteiden parantamisessa, tuotantojen rajat ylittävän levityksen kannustamisessa ja rahoituksen stimuloimisessa sekä huomioitiin myös edelleen pienten yritysten ja heikompien maiden ja alueiden osuus (Commission of the European Communities, 1993/2, 1-2, 6-9).

Hallitusten välisen konferenssin seurauksena laadittu unionin uusi perussopimus, Maastrichtin sopimus astui ratifiointi ja käänösprosessien jälkeen voimaan marraskuussa 1993. Kuten aiemmin on tuotu ilmi tapaus oli hyvin merkityksellinen, koska sopimuksessa kulttuuri, myös audiovisuaalinen kulttuuri otettiin ensimmäistä kertaa osaksi unionin virallista lainsäädäntöä. Av-politiikan kannalta, varsinkin Media-ohjelman osalta merkittävää oli myös teollisuusartiklan (art. 130, nyk. 157) liittäminen sopimukseen, jonka alle ohjelma myöhemmin siirrettiin.

Samana vuonna ilmestyi myös koko unionin toiminnalle monellakin alalla merkityksenkäs Valkoinen kirja 'Growth, competitiveness, employment. The Challenges and ways forward into the 21st century'³¹, johon viitataan myös useissa audiovisuaalisen alan myöhemmissä julkilausumissa. Kasvun, kilpailukyvn ja työllisyyden yhdistävän Valkoisen kirjan yksi kantavista teemoista on huoli kasvavasta työttömyydestä, johon Delorsin komissio näki vastauksena tietoyhteiskuntaan siirtymisen. Soramäki ja Okkonen kytkevät Valkoisen kirjan ja vuoden 1994 audiovisuaalisen alan Vihreän kirjan ja katsovat niiden muodostavan unionin politiikan "tietoyhteiskuntakokonaisuuden" (Soramäki, Okkonen, 1996, 17). Valkoisessa kirjassa korostettiin vahvasti juuri tietoyhteiskunta merkitystä ja sen luomia mahdollisuuksia. Kirjan mukaan informaatiosta oli tullut yhä tärkeämpi menestystekijä ja korostettiin unionin alueen rakenteellisten uudistusten, taloudellisen kasvun ja kansainvälisen kilpailukyvn merkitystä. Valkoisen kirjan tavoitteena esitettiin "yhteisen informaatioalueen synnyttäminen" ja informaatioyhteiskunnan kehittäminen kuvattiin oleellisena Euroopan selviytymiselle. Kirjassa av-tuotanto liitettiin oleellisesti osaksi tietoyhteiskuntaa ja sen mahtavia kasvunäkymiä. Myös työllisyysmahdollisuuksia korostettiin alalla, joka nähtiin yhtenä "2000 -luvun merkittävimmistä palvelusektoreista, jonka kasvua ei saa päästää valumaan muualle". (Commission of the European Communities, 1993, 10-14, 23, 94, 103-105) Valkoisen kirjan ajatukset heijastuvat unionin myöhemmässä av-politiikassa ja myös ns. Bangemannin raportissa.

Keskustelun kulttuurin ja talouden suhteesta audiovisuaalisen alan kohdalla on katsottu nousseen vahvasti esiin, jopa uudelle tasolle vuoden 1993 joulukuussa käynnistyneissä GATS neuvottelujen ns. Uruguayn kierroksella, joita pidetään yhtenä virstanpylväänä unionin audiovisuaalisen politiikan määrittämiselle. Neuvotteluissa USA halusi liittää av-alan vapaakaupan piiriin, mikä olisi taannut Yhdysvaltain tuotannolle rajoittamattoman pääsyn Euroopan markkinoille. Kuten Ellmeier on tuonut esiin, EU vastusti tätä jyrkästi ja käytti ns. "kulttuurista korttia", jonka

²⁹ COM(93)364 final

³⁰ COM(93)462 final

mukaan Yhdysvaltojen monikansallisen tuotannon vapaa pääsy olisi ”liian suuri uhka Eurooppalaiselle kulttuurille”. Huomautettiin kuinka 80 % markkinoista oli jo Yhdysvaltalaisen tuotannon hallussa (Ellmeier, 1998, 141). Unionin toimintaa esittelevien internet -sivujen mukaan ”yhteisö kykeni säilyttämään toimintavapautensa audiovisuaalisen politiikan alalla”. Tämän katsotaan olleen tulosta varauksista liittyen sopimuksen suosimiskohtaan sekä kansallista kohtelua ja markkinoille pääsyä käsittelevien sitoumusten poissulkemisesta. GATS neuvottelut sisälsivät kuitenkin vähittäisen liberalisaation periaatteen ja lupauksen uusista neuvotteluista³² (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001).

Myös Schlesinger on korostanut GATS neuvottelujen merkitystä unionin yhtenäisen audiovisuaalisen politiikan hahmottajana. Schlesingerin mukaan Euroopan unioni otti neuvotteluissa itsenäisen ja yhtenäisen kulttuurialan toimijan roolin omaksuessaan kulttuurisen protektionismin aseman, kollektiivisen identiteetin näkemykseen nojaten. Schlesingerin mukaan tällainen Euroopan unionin neuvotteluedustajien kannoista paistava näkemys audiovisuaalisen alan asemasta, oli vedetty suoraan Ranskan Mitterandin aikaisesta ”defi americain” aaltoa vastaan suunnatusta hankkeesta ja Ranskan painostuksen ansiosta siitä muotoiltiin yhteinen eurooppalainen kanta (Schlesinger, 1997, 371). Neuvottelujen jälkeen oli kuitenkin käynyt selväksi, että unioni on kehittänyt sekä yhtenäisen kannan ulko- eli kauppasuhteiden kohdalla, varsinkin Yhdysvaltojen suhteen, argumentoinut selkeästi eurooppalaisen audiovisuaalisen kulttuurin erillisyyden ja nimennyt sen merkittäväksi itsenäiseksi kokonaisuudeksi sekä myös luonut tukimekanismin alan kehittämiseksi (Ellmeier, 1998, 141).

Poliittisen keskustelun hahmottajana toimi tuohon aikaan myös komissaari Pinheiron nimeämän av-alan ammattilaisten (think thank) laatima taustaraportti, joka puheenjohtajansa portugalilaisen elokuva ja tv-tuottajan Antonio-Pedro Vasconcelosin johdolla teki useita ehdotuksia alan kehittämiseksi. Arsis lehti tiivistä ehdotukset kolmeen pääkohtaan: tarvitaan muutamia koko Euroopan kattavia elokuvien ja tv-ohjelmien levitysorganisaatioita, joilla olisi riittävät resurssit huolehtia maiden välisestä jakelusta ja toisaalta koko av-alaa pitäisi rasittaa verolla, jolla tuettaisiin eurooppalaista tuotantoa, mikä on kauppapoliittisesti koko lailla kiinnostava ehdotus, ja kolmanneksi ryhmän mukaan alalla toimivien tuottajien, ohjaajien kuin muidenkin ammattilaisten asenteisiin olisi saatava muutos kysynnän ja katsojien, ei tekijöiden, tarpeiden korostamiseksi, mikä on kulttuurin ja laadun kannalta kiinnostava ehdotus (Arsis 2/1994, 19-20). Levityssektorin painotus ja taloudellinen tehokkuus vahvistuivat näin entisestään av-politiikan määrittäjänä.

Huhtikuussa komissio julkaisi Vihreän kirjan ”Strategy options to strengthen the European programme industry in the context of the Audiovisual Policy of the European union”³³, jossa viitattiin erityisesti kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä käsitelleeseen Valkoiseen kirjaan ja sen audiovisuaalialan kasvu- ja työllisyysmahdollisuuksia

³¹ Supplement 6/93

³² what the Community had obtained under the GATS agreement was freedom of action in the area of audiovisual policy. This resulted from a combination of the reservations relating to the most-favoured-nation clause (MFN) and the absence of commitments concerning national treatment and access to the market.

³³ COM(94)96 final

korostaneeseen näkemykseen. Vihreässä kirjassa audiovisuaalista alaa käsiteltiinkin vahvasti osana informaatioyhteiskuntaa ja uusien teknologioiden katsottiin kytkevän alan oleellisesti telekommunikaatioalaan. Toisaalta korostettiin jälleen myös alan kulttuurista, erityisesti identiteettien muokkaajan roolia ja kansainvälisen kilpailukyvyn merkitystä maailmanmarkkinoilla. Kirjassa käsiteltiin sekä elokuva että televisioalan tilannetta, toimintaympäristön muutoksia ja varsinkin nopeiden ja ”perustavaa laatua” olevien teknologisten murrosten luomia uusia haasteita ja mahdollisuuksia. Unionin politiikan tavoitteiksi mainittiin erityisesti kansallisten esteiden purku, teollisuudenalan edistäminen sekä tuottavuuden varmistaminen. Kirjan keskeinen pohdittava kysymys olikin kuinka politiikkaa voitaisiin harjoittaa niin, että ”tuotantoalasta kehittyisi kilpailukykyinen maailmanmarkkinoilla, eteenpäinkatsova ja tietoyhteiskunnan kehitykseen osallistuva sekä kykenevä eurooppalaisen luovuuden ja persoonallisuuden esiintuomiseen sekä myös työllisyyden parantamiseen”. Kirjan mukaan politiikalla tulee olla selkeä eurooppalainen ulottuvuus ja sen tulee olla rahoitukseltaan riittävä, niin että se pystyy ajan mittaan houkuttelemaan riittävän kriittisen massan (kts. Commission of the European Communities, 1994/2, 1-4, 45). Arsis lehdessä kiinnitettiin huomiota varsinkin siihen kuinka erityisesti kansainvälistä markkinointia ja tukipolitiikan taloudellisia perusteita haluttiin korostaa (Arsis 2/1994, 19).

Toukokuussa vuonna 1994 ilmestyi asiantuntijaryhmän puheenjohtajana toimineen, tietoyhteiskuntapolitiikan komissaarin Martin Bangemannin mukaan nimetty ns. ”Bangemannin raportti” ’Europe and the Global Information Society: Recommendations to the European Council’, joka toimi pitkälti informaatio- ja tietoyhteiskuntasektorin toimien perustana ja jonka on katsottu vaikuttaneen vahvasti myös audiovisuaalisen politiikan suuntaan. Raportissa heijastui toisaalta vahva usko informaatioyhteiskunnan ja uusien teknologioiden mahtavaan muutosvoimaan, toisaalta luottamus markkinavoimiin ja vapaaseen kilpailuun kehityksen edistäjänä. Audiovisuaalinen ala laskettiin osaksi tätä kehitystä, koska oli havaittu, että massakuluttajamarkkinat voivat nousta yhdeksi kehitystä ajavaksi voimaksi. Toisaalta jälleen nostettiin esiin kuinka Yhdysvaltain dominassi sisältöjen alueella, alan rahoitukselliset ja rakenteelliset ongelmat voivat estää kehitystä. Teknologian uskottiin kuitenkin tuovan mahdollisia ratkaisuja näihin ongelmiin. Raportissa on luettavissa selkeä markkinavoimien kilpailua korostava näkemys. (High Level Group, 1994)

Raportti oli esillä kesäkuun Korfun Eurooppa-neuvoston kokouksessa ja tässä kokouksessa tehtyjen päätösten pohjalta komissio julkaisi heinäkuussa myös tietoyhteiskuntapolitiikan alaan kuuluvan ’Europe’s way to the information society: An Action Plan’ toimintasuunnitelman³⁴. Tässäkin yhteydessä on selkeästi havaittavissa audiovisuaalisen politiikan tiivis kytkeminen laajempaan tietoyhteiskuntaa koskevaan politiikkaan. Tiedonannossa vahvistettiin näkemystä informaatiovallankumouksesta, varsinkin digitaalisen teknologian kehityksen myötä ja toistettiin vanhoja näkemyksiä kehityksen mahdollisuuksista, kilpailu-uhasta sekä unionin vapaata kilpailua ja sisämarkkinoiden toimintaa edistävän politiikan tärkeydestä. Av-alan kohdalla korostettiin säädöksellisen kehikon merkitystä, joka turvaa tuotannon vapaa leviämisen ja mahdollistaa uusien teknologioiden tuoman kasvun. Tiedonannossa informaatioyhteiskunnan katsottiin lupaavan työpaikkoja, lisääntyvää sosiaalista solidaarisuutta ja

³⁴ COM/94/347

koheesiota, toisaalta myös edistävän euroopan kulttuurista ja kielellistä diversiteettiä. Toisaalta tiedonannon mukaan informaatioyhteiskunta tarjoaa mahdollisuuden myös eurooppalaisten kulttuuristen arvojen levittämiseen ja yhteisen kulttuuriperinteen esiintuonnille. Niinpä korostettiin, ettei kulttuurisia tuotteita, erityisesti elokuvaa ja televisio-ohjelmia voida käsitellä kuin muita tuotteita, vaan ne ovat etuoikeutettuja identiteetin, pluralismin ja integraation välineitä, jotka säilyttävät erityisyytensä myös uusien multimediatuotteiden noustessa. Tiedonannon mukaan av-alasta tuli tehdä avainelementti unionin sisältöstrategiassa, jolla on merkittävä rooli informaatioyhteiskunnan hyötyjen saavuttamisessa. (Commission of the European Communities, 1994/3, 1, 3, 7-8, 12-14)

Näiden raporttien jälkeen komissio järjesti laajan 300 alan asiantuntijan ”Euroopan audiovisuaalikonferenssin” Brysselissä kesä-heinäkuussa 1994, jossa keskusteltiin erityisesti alan tukijärjestelmistä. Konferenssissa alan asiantuntijoista koostunut työryhmä määritteli eurooppalaisen ohjelmateollisuuden keskeisiksi tulevaisuuden kysymyksiksi esitettiin jo tutut odotukset: ohjelmateollisuuden tulee olla kilpailukykyinen kansainvälisesti, eteenpäin katsova ja aktiivisesti informaatioyhteiskunnan kehitykseen osallistuva, sen täytyy myös heijastaa eurooppalaisten luovaa kykyä ja persoonallisuutta ja sen täytyy kyetä muuttamaan kasvu työpaikoiksi (Commission of the European Communities, 1994/1, 56).

Vuonna 1994 ilmestyi myös komission viides kulttuurialan tiedonanto³⁵. Tässä tiedonannossa av-sektorista puhuttiin yhtenä luovan taiteellisen tuotannon alana kulttuuriartiklan mukaisesti. Kuitenkin av-sektoria käsiteltiin edelleen pääosin ”varsinaisen” kulttuurin levitysmekanismina. Toisaalta audiovisuaalista ohjelmatuotantoalaa korostettiin myös uusien informaatioverkostojen edistäjänä, osana informaatioyhteiskuntaa ja sen ”kulttuurista ja kielellistä ulottuvuutta”. (Commission of the European Communities, 1994, 4, 11)

Samana vuonna myös Essenissä kokoontunut Eurooppa-neuvosto antoi kehotuksensa uuden Media-ohjelman käynnistämiseksi (kts. Commission of the European Communities, 1994/1, 38). Komissio julkaisi vuonna 1994 myös tiedonannon koskien pluralismia ja mediakeskittymistä käsitelleen Vihreän kirjan jälkeistä konsultaatioprosessia³⁶ ja myöhemmin samana vuonna komissio laati myös tiedonannon joka sisälsi ehdotukset uudeksi Media 2 –ohjelmaksi ja joka julkaistiin vuoden 1995 helmikuussa³⁷. Tässä tiedonannossa korostettiin aiemminkin esiintuotuja alan rakenteellisia ongelmia, kuten fragmentaatiota liian pieniin markkinoihin, vähäistä rajat ylittävää ohjelmakiertoa ja kroonista rahoitukseen liittyvää kierrettä. Unionin tärkeimmäksi tavoitteeksi alalla nostettiin eurooppalaisen ohjelmatuotantoteollisuuden rakenteen kehittäminen, joka olisi pystyvä täyttämään informaatioyhteiskunnan kulttuuriset ja taloudelliset vaatimukset sekä olisi kilpailukykyinen ja kustannustehokas pitkällä aikavälillä. Tiedonannossa esitettiin myös kuinka uusi perussopimus takaa paremmat mahdollisuudet

³⁵ COM(94)356 'European community action in support of culture'

³⁶ COM(94)353 'Follow up to the consultation process relating to the green paper on Pluralism and media concentration in the internal market – an assessment of the need for community action'

³⁷ COM(94)523 'Audiovisual policy. Stimulating dynamic growth in the European programme industry'

asettaessaan unionille velvollisuuksia teollisuuspolitiikan, ammatillisen koulutuksen ja kulttuurin alalla. (Commission of the European Communities, 1994/1, 4-5, 9, 11)

Neuvosto teki parlamentin ja komiteoiden lausuntojen jälkeen päätöksen Media 2 -ohjelman täytäntöönpanosta sekä yhdessä parlamentin kanssa päätöksen ohjelman koulutusosuudesta 10.7.1995³⁸, nyt teollisuuden ja koulutuksen artiklojen alla. Ellmeierin mukaan Media 2 -ohjelmaan siirtymisen myötä tapahtunut rakenteellinen keskittyminen on osoitus myös Euroopan unionin audiovisuaalisen sektorien intressien yhdistämisestä (Ellmeier, 1998, 140).

Komissio esitti marraskuussa 1995 jatkotoimena vihreälle kirjalle 'Strategisia vaihtoehtoja ohjelmateollisuuden kehittämiseksi' ehdotuksen neuvoston päätökseksi Euroopan takurahaston perustamisesta elokuva- ja televisiotuotantoa edistämään³⁹. Euroopan parlamentti antoi tästä lokakuussa 1996 puoltavan lausunnon. Takurahasto on erimielisyyksien mukana kuitenkin hautautunut toteutumattomaksi aloitteeksi (kts. European Commission, 1998, 19).

Vuonna 1996 julkaistiin komission tiedonanto koskien 'televisio ilman rajoja' -direktiivin 4. ja 5. artiklan "kiintiötä"⁴⁰. Myös audiovisuaalista alaa jälleen osana tietoyhteiskunnan kehitystä esiteltyt tiedonanto 'Eurooppa maailmanlaajuisen tietoyhteiskunnan eturintamassa, jatkuva toimintasuunnitelma' ilmestyi vuonna 1996⁴¹. Keskustelua käytiin myös komission, parlamentin ja alueiden komitean välillä vähemmistöjen ja ihmisoikeuksien suojelusta sekä vahingollisista sisällöistä audiovisuaalisella alalla. Komissio julkaisi tästä aiheesta vihreän kirjan vuonna 1996⁴² sekä tiedonannon vuonna 1997⁴³.

Vuonna 1996 komissio julkaisi myös raportin 'On the consideration of cultural aspects in European Community action'⁴⁴ selvittämään mitä EU:ssa tarkoitetaan kulttuurilla ja mitä vaikutuksia kulttuuria käsittelevällä artikalla ja varsinkin sen neljännellä kohdalla on. Raportissa korostettiin myös audiovisuaalisen alan merkitystä sekä taloudellisesti että kulttuurisesti (Commission of the European Communities, 1996, part III, 5).

Runsaasti keskustelua aikaan saanut 'Televisio ilman rajoja' direktiivi koki muutoksia vuonna 1997⁴⁵, kun sitä ajankohtaistettiin mukauttamaan alan kokemiin muutoksiin (kts. OJ L 202/60, 30.7.97). Samana vuonna av-politiikasta vastaava komissaari Oreja julkaisi muistion 'Av-policy: Progress and prospects', jossa hän korosti eurooppalaisten av-alan markkinoiden kasvua sekä kasvun luomia haasteita ja mahdollisuuksia. Oreja esitti, että

³⁸ Decisions 95/563/EC, production and distribution of European audiovisual works and 95/564/EC, training

³⁹ COM(95)546

⁴⁰ COM(96)0302

⁴¹ COM(96)607

⁴² COM(96)483 final

⁴³ COM(97)570 final

⁴⁴ COM(96)160 final

⁴⁵ Directive 97/36/EC

tietoyhteiskuntakehityksessä huomio on keskittymässä entistä enemmän sisältöön, jonka kysyntä kasvaa nopeasti. Orejan mukaan unionin audiovisuaalisella politiikalla oli kaksi tavoitetta: aidon eurooppalaisen audiovisuaalialueen luominen ja sen toimimaan saattaminen sekä av-teollisuuden tukistrategian toimeenpano (Oreja, 1997).

Vuonna 1997 solmittuun (voimaan toukokuussa 1999) Amsterdamin sopimukseen liitettiin julkista lähetystoimintaa koskeva lisäpöytäkirja, No 32, joka unionin toimintaa esittelevän Europa -palvelimen mukaan ”korostaa julkisen lähetystoiminnan merkitystä demokraattisille, sosiaalisille ja kulttuurisille tarpeille kaikissa yhteiskunnissa kuin myös massamedian pluralistisuuden suojaamisen tarpeelle”. Pöytäkirjaan liittyy kuitenkin myös aiemminkin esiin mainittu periaate, ettei julkisen lähetystoiminnan rahoitus saa muuttaa kilpailun ehtoja yhteisön alueella (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, 28.05.2001). Julkisen palvelun lähetystoiminnan merkitystä, erityisesti yhteiskunnallisesti, on yhteisössä kuitenkin haluttu korostaa (kts. Commission of the European Communities, 1999/2, 12).

Vuoden 1997 joulukuussa komissio nosti esiin televiestinnän, tiedotusvälineiden ja tietotekniikan lähentymisen ja sen vaikutukset säätelyyn saman nimisessä Vihreässä kirjassaan ⁴⁶. Konvergenssin ja digitalisaation monialaisia vaikutuksia käsittelevä tiedonanto on liitetty enemmänkin tietoyhteiskunnan pääosaston toimintaan, mutta sillä on ollut olennainen osa myös unionin av-politiikan kehityksessä. Unionin audiovisuaalista politiikkaa esittelevien internetsivujen mukaan vihreän kirjan ”tarkoitus oli synnyttää keskustelua Euroopan tasolla siitä kuinka ”uuden sukupolven” elektronisia kommunikointitapoja tulisi säädellä seuraavalla vuosituhanella”. Vihreä kirja pyrki nostamaan esiin tulevaisuuden muutosten laajuuden ja nopeuden kysymykset. Europa-palvelimen mukaan Vihreän kirjan yksi olennaisista viesteistä oli se, että lähentyminen ei saisi johtaa laajaan säännöstelyyn, vaan ”EU:n tulee luoda asianmukainen säädöksellinen kehys niin että yhteisö voi saada irti suurimman mahdollisen hyödyn yhdistymisestä työpaikkojen syntymisen, kasvun, kuluttajien valinnanmahdollisuuksien ja kulttuurisen monimuotoisuuden kautta.” (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 5.12.2001).

Vihreässä kirjassa korostettiin kuinka digitaalisen teknologian kehitys on yhdistänyt uusia ja vanhoja kommunikaatiopalveluja ja niiden levitystapoja, telekommunikaatiota ja mediaa. Vanhaa kaavaa toistaan korostettiin kuinka tämä tuo sekä taloudellisia että sosiaalisia mahdollisuuksia, kasvua, työllisyyttä, sosiaalista hyvinvointia ja kulttuurista monimuotoisuutta. Toisaalta kirjassa korostettiin myös sitä, että jos kehityksen mukanaolosta ei huolehdi niin kohdataan vakavia ongelmia. Informaatioyhteiskunnan kehityksen yhtenä merkittävimpänä tekijänä esitettiin eri sektoreiden telekommunikaation, median ja informaatioteknologian samojen teknologioiden käyttö ja lähentyminen. Konvergenssi voidaan kirjan mukaan nähdä kahdella eri tavalla: toiset uskovat alojen nopeaan yhdistymiseen ja perinteisten rajojen rikkoutumiseen, toiset taas näkevät, että sektoreiden eri sisältö pitää ne erillään ja medialla on erityisrooli kulttuuristen, sosiaalisten ja eettisten arvojen kantajana,

⁴⁶ COM(97)623 Final 'Green paper on the convergence of the telecommunications, media and information technology sectors, and the implications for regulation'

teknologiasta riippumatta ja näin sen taloudellisten ja sisällöllisten puolien säätely tulisi erottaa. Toisaalta Vihreässä kirjassa korostettiin jälleen kilpailun merkitystä kehitykselle. (Commission of the European Communities, 1997, ii-vii)

Lähentymistä koskevia kysymyksiä on käsitelty myös Vihreän kirjan varsin aktiiviseksi käynnistämän konsultaatioprosessin tuloksia tarkastelevassa työpaperissa⁴⁷, joka julkaistiin vuonna 1998 ja jossa määritellään myös kiinnekohtia ja kysymyksiä tulevalle tarkastelulle. Komissio julkaisikin myös tiedonannon konsultaatioprosessin tuloksista vuonna 1999⁴⁸. Näitä on pidetty hyvin merkittävänä unionin audiovisuaalipolitiikan kehitykselle. Näissä asiakirjoissa audiovisuaalialaa on lähestytty vahvasti konvergenssin käsitteen kautta ja kytkettynä telekommunikaatioalaa. Edelleen audiovisuaalialan erityisasemaa varsinkin sen sosiokulttuurisen vaikutuksen vuoksi on kuitenkin korostettu (kts. Commission of the European Communities, 1999/3).

Audiovisuaalisen alan tiivis linkittäminen laajempaan tietoyhteiskuntakehitykseen, uusien viestintätapojen tuomat muutokset ja niissä nähdyt mahdollisuudet ovat tuoneet oman merkittävän lisänsä audiovisuaalista alaa käsittelevien asiakirjoihin viime vuosina. Vuonna 1998 valmistui myös kaksi alan työllisyyttä koskevaa komission asiakirjaa työpaperi 'Culture, the cultural industries and employment'⁴⁹ ja komission raportti tietoyhteiskunnan työllisyysmahdollisuuksien hyödyntämisestä⁵⁰, joissa jälleen vahvistettiin uskoa myös audiovisuaalialan kehityksen lupaamista työpaikoista.

Audiovisuaalialan symbolista arvoa korostaen vuoden 1998 huhtikuussa järjestetyssä Birminghamissa konferenssissa "Challenges and opportunities of the digital age", nostettiin esiin myös idea elokuva-alan suuresta palkintojenjakotilaisuuden kehittämisestä alan profiilin ja markkinoinnin nostamiseksi (High Level Group, 1998, 21) Osaltaan tämän konferenssin huomioiden pohjalta komission julkaisi tiedonannon 'Audiovisual policy: Next steps'⁵¹, joka keskittyi pääosin tukimekanismia koskeviin kysymyksiin (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24109.htm>, lainattu 28.05.2001). Tiedonanto oli hyvin käytännön tekninen ja sisälsi huomattavasti vähemmän "politiikkaa" kuin alan monet aiemmat julkaisut. Tässäkin tiedonannossa korostettiin tuttuja alan potentiaalia, työllisyysmahdollisuuksia ja kansainvälisen kilpailukyvyn merkitystä, puhuttiin jopa kansainvälisten markkinoiden valloituksesta. Erityisen tärkeää tiedonannon mukaan oli politiikan täydentävyys ja yhteensopivuus muiden instrumenttien kanssa (Commission of the European Communities, 1998/3, 1-9).

⁴⁷ Working document SEC(1998) 1284 final

⁴⁸ COM(1999)108 final

⁴⁹ SEC(98)837

⁵⁰ COM(1998)590 final

⁵¹ COM (1998)446 Final

Syyskuussa 1998 neuvosto hyväksyi myös komission alaikäisten ja ihmisoikeuksien suojelua audiovisuaalisen tuotannon alalla koskeneen suosituksen⁵². (Itävallan puheenjohtajuuskaudella av-alan seminaarissa käsiteltiin pääosin lainsäädännön haasteita ja tehtäviä muuttuvassa mediaympäristössä ja Saksan siirtyessä puheenjohtajaksi kevätkauden seminaarissa pohdittiin itsesääätelyä Euroopassa (Indrén, 1999, 1). Lokakuussa valmistui audiovisuaalipolitiikasta vastaavan komissaari Marseljo Orejan johdolla toimineen työryhmän raportti ”The digital age: European audiovisual policy”. Niin kutsutussa Orejan raportissa, johon usein myöhemmissä yhteyksissä on viitattu korostettiin jälleen digitaalisen vallankumouksen merkitystä. Tässä raportissa korostettiin kuitenkin ennen kaikkea alan kulttuurista ja sosiaalista merkitystä, mikä oli jäänyt hieman vähemmälle huomiolle teknologisten ja taloudellisten painotusten alla. Eurooppalaisen sisällön aseman turvaaminen ja tietoyhteiskuntakehityksen mahdollisuuksien hyödyntäminen nähtiin raportissa tärkeänä sekä kulttuurisesti että taloudellisesti. (High Level Group, 1998, 5-7)

Digitalisaatio on ollut viime vuosien politiikan merkittäjä. Vuonna 1999 komissio julkaisi tiedonannon Media 2-ohjelmasta⁵³, jossa korostettiin Media-ohjelmalla saavutettuja tuloksia ja toisaalta ehdotettiin toimia jolla politiikkaa voitaisiin mukauttaa digitaalijan uusiin haasteisiin. Arviossa painotettiin erityisesti levityksen merkitystä (Commission of the European Communities, 1999/1, 6). Tätä Media-tiedonantoa voi pitää tekstiltään huomattavasti teknisempänä kuin aiempia ohjelman tiedonantoja, joissa on pohdittu enemmän ohjelman ja myös laajemmin koko alan merkityksiä. Syyskuussa järjestettiin jälleen audiovisuaalisen alan foorumi ”Eurooppalaista sisältöä digitaaliselle vuosituhannelle”, tällä kertaa Helsingissä. Konferenssissa unionin av-politiikkaa ja erityisesti sen kehitystarpeita digitaalisella aikakaudella käsiteltiin neljän alateeman kautta. Pohdittiin digitaalisen television ja Internetin vaikutuksia ja mahdollisuuksia sekä taloudellisten tukijärjestelmien kehittämistä ja tulevaa WTO:n Millenium kierrosta ja GATS 2000 neuvotteluja. (Indrén, 1999, 2-3)

Vuoden 1999 joulukuussa ilmestyi vielä komission tiedonanto ”Principles and guidelines for the Community’s audiovisual policy in the digital age”⁵⁴, jossa komissio määritteli toimintansa painopisteet audiovisuaalialalla kaudeksi 2000-2005. Tämä tiedonanto mainitaan nykyisin yhtenä tärkeimmistä politiikan suuntaa määrittelevistä dokumenteista. Tämäkin tiedonanto oli pitkälti käytännön poliittisteknillinen esittely, jossa ”tehdään vähemmän politiikkaa”. Tiedonannossa toistettiin jo tutuiksi muodostuneita teemoja kansainvälisen kilpailukykyyn parantamista sekä kasvu- ja työllisyysmahdollisuuksia. Tiedonannossa tuotiin esiin alan positiivista kehitystä lähiaikoina, mutta korostettiin kuitenkin kuinka ala on edelleen vahvasti Yhdysvaltain hallinnassa. Tiedonannossa korostettiin erityisesti digitaalisen teknologian aiheuttamia muutoksia ja esitettiin komission näkemys siitä kuinka audiovisuaalisen politiikan alalla tuotantoa tulisi käsitellä ”teknologianeutraalisti” eli sisältö tulisi erottaa sen levitystavasta. Komissio myös painotti kuinka unionin ja jäsenvaltioiden toimintavapauden säilyttäminen on tärkeää tulevaisuuden kauppaneuvotteluissa, erityisesti kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden säilyttämiseksi.

⁵² kts. OJ no. L270, 7/10/1998, 48-55

⁵³ COM(99)91 final

⁵⁴ COM(1999)657 final

Alan kulttuuris-poliittisia vaikutuksia, tiedon ja sosiaalisten näkemysten välittäjänä ei tiedonannossa olekaan unohdettu. (Commission of the European Communities, 1999/2, 2, 5-9)

Vuonna 1999 komissio julkaisi myös tiedonannon koskien digitaalitelevision markkinoiden kehitystä unionin alueella⁵⁵ sekä tiedonannon ja ehdotukset päätökseksi uudesta Media Plus-ohjelmakerroksesta 2000⁵⁶. Audiovisuaalinen tuotanto sisältötuotantona kuvattiin olennaiseksi 2000-luvun taloudellisen kasvun, työllisyyden ja kulttuurisen diversiteetin vahvistamisen dynaamiseksi sektoriksi. Uusien teknologisten murrosten edessä audiovisuaalinen ala kuitenkin tarvitsee tiedonannon mukaan unionin tukea ”eurooppalaisten sisällöntuottajien näkyvyyden ja osuuden vahvistamiseksi”. Unionin tukipolitiikka on komission mukaan tarpeen alan taloudellisen rakenteen ja tehokkuuden parantamiseksi, kilpailukyvyn ja eurooppalaisen ohjelmakierron lisäämiseksi, samalla kulttuurista monimuotoisuutta tukien, erityisesti pienet tai heikommassa asemassa olevat alueet huomioiden. Mielenkiintoista tässä tiedonannossa on kuinka eurooppalaisen audiovisuaalialan kehitys liitettiin myös laajenemisprosessin kehitykseen ”*developing and strengthening the audiovisual content industry will provide positive and specific support for the enlargement process*”, tarkemmin asiaa selventämättä (Commission of the European Communities, 1999/1, 7). Komission mukaan politiikan tulee ”tiettyjen ehtojen vallitessa” olla avointa myös uusille hakijamaille. Tiedonannossa esitetään myös komission poliittista logiikkaa kuvaavasti kuinka ”politiikan tulee mahdollistaa yleisön tietoisuuden ja maun kehitys muista maista tulevan tuotannon suhteen”, minkä taas uskotaan ”vahvistavan eurooppalaista kulttuurista identiteettiä sen kaikessa moninaisuudessa” (Commission of the European Communities, 1999/1, 2-10). Uudesta Media-ohjelman kierroksesta ja varsinkin ohjelman rahallisesta suuruudesta käytiin vilkasta keskustelua alan ministereiden kesken sekä pidettiin myös ylimääräisiä kokouksia. Parlamentti ehdotti tukiohjelman suuruudeksi komission ehdottamaa 400 miljoonaa euroa suurempaa summaa, mitä myös varsinkin Ranskan edustaja myös kannatti. Asiasta päästiin sopuun vihdoin marraskuussa 2000, jolloin ohjelman suuruudeksi päätettiin 400 miljoonaa euroa (kts. <http://ue.eu.int/newsroom/newmain.asp?lang=5>).

Vuonna 2000 julkaistiin myös komission neljäs tiedonanto koskien ”Televisio ilman rajoja” direktiivin 4. ja 5. artiklaa⁵⁷ sekä myös tiedonanto, joka käsitteli neuvoston asemaa artiklan 251. perusteella koskien Media -ohjelman koulutusosuuden toimeenpanoa⁵⁸ ja joulukuussa Lyonissa järjestettiin symposium ’Euroopan kulttuuriteollisuus digitaaliaikakaudella’. Alan rahoituksen kehittämiseen tähtäävän politiikan kannalta oleellinen oli myös Euroopan komission ja Euroopan investointipankin yhteisaloite vuonna 2000 ns. i2i -hankkeeseen liitettävästä erityisestä audiovisuaalisen alan osuudesta, av-teollisuuden kilpailukyvyn ja sisältötuotannon kehittämiseksi.

⁵⁵ COM(1999)540

⁵⁶ COM/99/658 final ja COM(2000)0657

⁵⁷ COM(2000)0442 Final

⁵⁸ SEC(2000)2108 Final

LIITE 4. EUROOPAN UNIONI YLIKANSALLISENA TOIMIJANA JA POLIITTISENA YKSIKÖNÄ

Alun perin Euroopan integraation pyrkimyksenä oli muodostaa jäsenvaltioista yhteisö luomalla yhteismarkkinat. Rooman sopimus keskittyi taloudellisen yhdentymisen edistämiseen, sisämarkkina-alueen luomiseen. Tämä sisämarkkinoiden luomisen ja ns. neljän vapauden toteuttamisen idea nostetaan yleensä koko integraation perustaksi, kehikoksi jonka pohjalle muu toiminta on kehittynyt, ja yhä edelleen unionia korostetaan usein tämän pohjalta taloudelliseen kilpailuun tähtäävänä sisämarkkinaliittona. Myös esimerkiksi vuoden 1990 av-politiikan tiedonannossa korostetaan kuinka sisämarkkina-alueen luominen on koko yhteisön toiminnan perusta (Commission of The European Community, 1990/1, 14). Yhteismarkkinoiden, määriteltynä pääosin ns. neljän vapauden (tavaroiden, palvelujen, pääomien ja ihmisten vapaan liikkuvuuden) ajatuksen kautta, toteutuminen on nähty kansainvälisen kilpailukyvyyn ja taloudellisen menestyksen edellytyksenä ja unionin tärkeimpänä tehtävänä (Madsen, 1994, 146-147). Perussopimusten määritelmien mukaisesti unionin tavoitteena onkin vahvasti taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyyn edistäminen (kts. liite 2.).

Tästä lähtökohdasta katsottuna yhteisön toimintalogiikka on hyvin yksinkertainen pohjautuen oletettuihin laajempien markkinoiden ja keskinäisen kaupankäynnin vapautumisen mahdollistamiin skaalaetuihin (economics of scale), joiden kautta myös unionin kilpailuaseman odotetaan parantuvan maailmanmarkkinoilla. Toisaalta on hyvä huomioida että sisämarkkinasuunnitelmien ulkopuolelle jäi aluksi tiettyjä aloja, kuten televiestintäala tai myös audiovisuaaliala. Yhteismarkkinoihin siirtyminen ei myöskään ole sujunut ongelmitta, vaan yhä edelleen yhteismarkkinoiden tiellä vaikuttaa monia, niin fyysisiä, teknisiä, fiskaalisia ja kulttuurisiakin esteitä, jotka pirstaloivat markkinat. Varsinkin sisämarkkinoiden kannalta tämä Euroopan moninainen pirstaleisuus, fragmentaatio nähdään usein vahvasti negatiivisena ilmiönä ja integraation ongelmana. (Madsen, 1994, 145-147) Näiden esteiden purkamiseen unioni on sitten pyrkinyt vaikuttamaan erilaisella toiminnallaan.

Unionista on nykyisin kehittynyt varsin monialainen toimija, joka yrittää tasapainoilla eri velvoitteiden kanssa. Omaan tutkimukseeni liittyen politiikan aloista voi mainita ainakin talouspolitiikan, vero-, työllisyys-, kauppapolitiikan, sosiaali-, koulutus- ja nuorisopolitiikan, kulttuuri-, koulutus- ja teollisuuspolitiikan, Euroopan laajuisten verkkojen ja taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kysymykset (kts. Borchardt, 2000, 20). Nykyisen unionin voidaankin katsoa toimivan paitsi sisämarkkinoiden airuena ja kilpailupolitiikan vartijana myös kansainvälisen teollisen kilpailukyvyyn ja varsinkin tietoyhteiskuntakehityksen promotoijana, sisä- ja ulkopoliittisena vaikuttajana, talouspoliittisena määrittäjänä ja myös unionin alueella taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen koheesion, yhdentymisen edistäjänä. Näillä unionin varsin moninaisilla toimintasektoreilla ja erilaisilla tavoitteilla on olennainen osansa myös audiovisuaalipolitiikan paikantamiseen.

Sisämarkkinoiden toimivuuden tavoitteiden mukaisesti varsinkin kilpailupolitiikka on yksi unionin vahvimpia politiikan aloja. Yhteisön kilpailupolitiikka (art. 81-89) tähtää nimenomaan sisämarkkinoiden toiminnan edistämiseen ja asianmukaisen kilpailuasetelman ylläpitämiseen markkinoilla. Toisaalta erityisesti kulttuuriin ja

kulttuuriperinteeseen liittyvät valtiontuet ovat usein aiheuttaneet poikkeuksia kilpailusäännösten soveltamiseen. Komission mukaan kilpailupolitiikan vaikeutena onkin usein ristiriitaisten velvoitteiden kanssa tasapainoilu; Unionin tai komission on pyrittävä huolehtimaan siitä että pyrkimys täydelliseen kilpailuun sisämarkkinoilla ei heikennä kansainvälistä kilpailukykyä ja toisaalta on painotettu, että kilpailulle vapautuminen ei saa uhata yleishyödyllisten palvelujen saatavuutta. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000k.htm#k14>, lainattu 15.12.2001)

Teollisuuspolitiikan (art. 157) avulla unioni pyrkii varmistamaan erityisesti yhteisön teollisuuden kilpailukyvyyn edellytyksiä, sillä periaatteella, että toimet eivät saa johtaa kilpailun vääristymiseen. Teollisuuspolitiikan avulla pyritään taloudellisten rakenteiden, tuottavuuden ja myös työllisyyden parantamiseen sekä edistämään teknologian hyväksikäyttöä (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000t.htm>, lainattu 15.12.2001). Nykyisin erityisesti tietoyhteiskuntapolitiikka on yksi unionin vahvimmin korostettavista politiikoista, johon on ladattu vahvoja tulevaisuusodotuksia ja jonka tavoitteena komission mukaan on varmistaa, että *"eurooppalaiset yritykset, valtiot ja kansalaiset ovat johtavassa asemassa muokkaamassa ja hyödyntämässä maailmanlaajuista osaamiseen ja tietoon perustuvaan taloutta"* (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24100.htm>, lainattu 15.12.2001).

Yksi unionin vahvoja tavoitteita on unionin kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistaminen, johon tähtäävän politiikan suuntaviivoja määriteltiin erityisesti vuoden 1993 Valkoisessa kirjassa kasvusta, kilpailukyvyistä ja työllisyydestä. Poliitiikan tavoitteita ovat erityisesti yritysten avustaminen kv-kilpailussa, tietoon perustuvaan talouteen liittyvien kilpailuetujen hyödyntäminen, teollisuuden kestävä kehityksen edistäminen tarjonnan sekä kysynnän muutosten lieventäminen (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/cig/g4000k.htm#k6>, lainattu 15.12.2001). Kauppapolitiikan avulla yhteisö taas tähtää yhteisön ulkoisten kauppasuhteiden hoitamiseen, kauppataseen parantamiseen ja ulkomaankaupan vahvistamiseen (kts. <http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/r11000.htm>, lainattu 15.12.2001).

Yhteisö toimii myös aluepolitiikan (art. 2, 3/1, 158-162) kautta, jonka periaatteena toimii taloudellisen ja sosiaalisen koheesion idea ja se että *"erot jäsenvaltioiden ja alueiden taloudellisissa sekä kehityksellisissä tilanteissa ovat niin suuria, että yhteisön on jo solidaarisuudenkin nimissä osallistuttava niiden ratkaisemiseen"* (http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_fi.htm, lainattu 15.12.2001). Onhan yhteisön päämääränä jo perussopimuksenkin mukaan *"edistää tasapainoista kehitystä koko yhteisössä"* ja *"taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lujittaminen."* (<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/g24000.htm>, lainattu 15.12.2001). Samalla tuetaan näin yhteismarkkinoiden ja koko unionin toimintamahdollisuuksia.

Audiovisuaaliseen politiikkaan on usein viitattu politiikan lohkona, joka korostetusti yhdistää useita eri politiikan alueita. Audiovisuaalisen alan paikantumiseen EU:ssa ovat vaikuttaneet monen tekijät, lähtien perustamissopimukseen ja unionin toimivaltaan liittyvistä kysymyksistä. Jo sen moniulotteisen luonteen kuin siihen ladattujen odotustenkin perusteella audiovisuaalista alaa käsitellään unionissa monessa eri yhteydessä ja monen

otsakkeen alla. Kuten Soramäki ja Okkonen ovat esittäneet: ”audiovisuaalinen politiikka on ikäänkuin tienristeys, jossa EU:n eri elinten ja pääosastojen politiikat kohtaavat audiovisuaalisen sektorin” (Soramäki, Okkonen, 1996, 5). Nykyisin on varsin luonnollista nähdä eri politiikan lohkot kytköksissä toisiinsa, olennaista on tietysti miten ja missä yhteyksissä näin on.

Yksi av-politiikkaa hahmottava tekijä on erityisesti myös kulttuurialan politiikan asema unionissa. Euroopan unioni kulttuurin alueen toimijana on monin tavoin mielenkiintoinen, jo senkin takia, että se koostuu kansallisvaltioista ja alueista, joilla on ollut ja on erilainen käsitys siitä mitä kulttuuripolitiikan tulisi olla ja jotka ovat perinteisesti halunneet suojata ja edistää omaa kansallista kulttuuriaan. Kulttuuripolitiikka onkin monella tapaa monisäikeinen kysymys Euroopan unionissa.

Useissa yhteyksissä on korostettu myös sitä, ettei unionin tavoitteena, kulttuuriartiklankaan perusteella ole kulttuurien yhdenmukaistaminen (Esim. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 18), vaan yhteisö toteuttaa sellaisia edistämistoimia, jotka eivät merkitse jäsenvaltioiden yhdenmukaistamista. Myös Rooman sopimuksen perusteella jäsenvaltioilla on oikeus suojata kansallista perinnettään ja kulttuurisia erityispiirteitään ja luovuuttaan (Giardina & Rizzo, 1994, 139). Myös Schlesinger on korostanut, että Euroopan unionin kulttuuripolitiikan kontekstissa vallitsee yhä näkemys kulttuurista ”kansallisen” kulttuurin mielessä, tunnuspiirteenä joka erottaa tietyt valtiot tai kansat toisistaan. Kulttuurikysymysten yhteydessä unioni toimii yhä vahvasti kansallisvaltioiden pohjalta (Schlesinger, 1997, 372). Unioni onkin halunnut korostaa roolinsa täydentävää luonnetta kulttuurialan toiminnassa.

Toisaalta kulttuuripolitiikan merkitys on viime vuosina ollut selkeästi kasvussa myös unionin sisällä, useistakin syistä, ja unioni on katsonut tarpeelliseksi omaksua eri tehtäviä myös kulttuurin alueella. Vaikka Rooman sopimuksen mukaan kulttuuri ei virallisesti kuulunut yhteisön toiminta-alaan, pyrittiin toimintaa käynnistämään myös kulttuurin alalla parlamentin toimesta jo 70-luvulla. Unionin viralliseen toimintakenttään kulttuuri on kuitenkin vasta Maastrichtin sopimuksen jälkeen ja edelleen unionin määrittelee roolinsa alalla täydentäväksi ja toissijaiseksi. Yhteisön painopiste on sijoitunut verkosto- ja ohjelmapolitiikkaan, mille voidaan löytää useita niin käytännöllisiä kuin poliittisiakin syitä (kts. Kivelä & Hautala-Kajos, 1996, 15-16, 19). Toisaalta kulttuurin käsitteen määrittely jää usein unionin piirissä tekemättä ja sisällön oletetaan selviävän tekstiyhteyksistä (Kangas & Hirvonen, 2000, 5).⁵⁹

Euroopan unionin kulttuurialan toimintaa on usein joko vähätelty pienen rahallisen panostuksen perusteella tai kulttuurialan toimia on tulkittu laajemmassa poliittisessä yhteydessään, eurooppalaisen identiteetin luomisena. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkitystä on yhä enenevässä määrin alettu korostaa juuri yhteisessä ja ”eurooppalaisuutta luovassa tai vahvistavassa” merkityksessä. Yhteisön toimiin kulttuurin alalla onkin liittynyt

⁵⁹ Unionin politiikan laajasta suhteesta kulttuurisektoriin saa kuvaa esimerkiksi M.L. Scott'n ja Justine Freemanin kirjasta 'EU, kulttuuri ja säädökset' (1996).

alusta asti tietty yhteisöllisen identiteetin rakentaminen ja ulkoisen arvovallan kohottaminen Unionin kulttuuripolitiikassa kulttuurin yhteys juuri ”eurooppalaisuuden” ja ”eurooppalaisen identiteetin” muokkaantumiseen sekä ”eurooppalaisen profiilin nostamiseen” on tehnyt siitä merkittävän. (Möttönen, 1998, 15-16, Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 15-16) Myös Morley ja Robins ovat esittäneet, että unionin piirissä kulttuuri on tunnustettu ”Eurooppa-projektin” avaimeksi ja tässä yhteydessä myös av-ala on nostettu eurooppalaisen identiteetin olennaiseksi instrumentiksi (Morley & Robins, 1995, 2).

Kulttuuri otettiin yhteisön toimivallan piiriin virallisesti Maastrichtin sopimuksella, jossa sille annettiin oma artikla 128 (Amsterdamin sopimuksen myötä art. 151.), josta käytän myöhemmin yleistynyttä nimitystä ”kulttuuriartikla”. Kulttuuriartiklassa myös audiovisuaalinen tuotanto on selvästi laskettu kulttuurin alueeseen kuuluvaksi (liite 2.). Artiklassa esiin tuodut tavoitteet ja periaatteet ovat hyvin laajoja ja ympäröityjä, kuten artikloilla on tapana. Artiklan mukaan unionin tulee sekä edistää jäsenmaidensa kulttuuria, kunnioittaa alueellista erilaisuutta, monimuotoisuutta ja kansallisia erityispiirteitä että toisaalta vahvistaa yhteistä kulttuuriperintöä. Kulttuuri tai toiminta alueella on määritelty varsin löyhästi, mikä lisää tulkinnanvaraisuutta. Toisaalta korostetaan myös yhteistyön merkitystä kv-järjestöjen ja varsinkin ”kolmansien maiden kanssa”. Tämä yhteistyö voidaan nähdä myös kulttuurisen vaikutuspiirin laajentamisena tai/ja ulkoisen kuvan vahvistamisena (kts. Kivelä & Hautala-Kajos, 1996, 19).

Artiklassa pyritään toisaalta huomioimaan ja korostamaan monimuotoisuuden merkitystä, toisaalta viitataan myös ”yhteiseen eurooppalaisen kulttuuriseen perinteeseen”. Tämä käsitteellinen viittaus kokonaisuuteen nimeltä ”eurooppalainen kulttuuri” jonain toisaalta yhtenäisenä ja muista kulttuureista eroavana, mutta samanaikaisesti myös monista erilaisista eurooppalaisista kulttuureista koostuvana on nähtävissä myös audiovisuaalisen politiikan teksteissä. Samanlainen käsitys on nähtävissä tutkimusten mukaan useissa muissakin unionin ohjelmateksteissä ja puhunnoissa (kts. Kangas & Hirvonen, 2000, 5).

Kulttuurin symbolista ja aatteellista merkitystä korostetaan erityisesti vielä artiklan luvussa neljä, jonka mukaisesti yhteisö lupaa ”ottaa kulttuuriin liittyvät näkökohdat huomioon muussa sopimuksen määräysten mukaisessa toiminnassaan, erityisesti kulttuuriensa monimuotoisuuden vaalimiseksi ja edistämiseksi”. Tämä kohta kulttuurinäkökohtien huomioimisesta on unionin toiminnan ja kulttuurin suhteen kannalta ollut erityisen merkittävä. Sen perusteella kaikkia unionin toimia voidaan katsoa kulttuuristen linssien kautta.

Kulttuuriala onkin mielenkiintoinen kysymys unionin piirissä, jossa selvästi tasapainoillaan toisaalta yhteisön ja toisaalta yksittäisten jäsenvaltioiden intressien ja pelkojen kanssa. Unionin kulttuuripolitiikan kehitykselle kuvaava on Ellmeierin muotoilema havainto, kuinka ”tietyissä vaiheissa unionissa havaittiin tyhjiö, jota sitten yritettiin täyttää eri alojen ohjelmilla ja tajuttiin lopulta, että kulttuuria poliittisena ja symbolisena, mutta myös taloudellisena vaikuttajana ei voitaisi jättää huomiotta” (Ellmeier, 1998, 123). Voidaankin pohtia mikä yhteys unionin roolin muutoksella ja tiiviimmällä integraatiokehityksellä on kulttuurialan politiikan kasvun kanssa.

Esimerkiksi Schlesinger on nostanut esiin ylikansallisen kulttuuripolitiikan tarpeen korostumisen erityisesti juuri unionin federaatiokehityksen myötä (Schlesinger, 1997, 371).

Vaikka myös audiovisuaaliala liitettiin osaksi kulttuuriartikkelia ja sitä on käsitelty myös kulttuurialan tiedonannoissa (kts. Möttönen, 1998, 15, 27) sekä myös monissa muissa yhteyksissä audiovisuaalialan luonnetta kulttuurisena tuotantoalana on korostettu, on se kuitenkin erotettu itsenäiseksi lohkoksi. Osittain kenties myös kulttuuripolitiikan hieman hankalan aseman ja siihen liitettyjen kansallisten latausten vuoksi audiovisuaalialan politiikkaa ei harjoiteta varsinaisesti kulttuuripolitiikan nimekkeellä. Kulttuuripolitiikan määrittely ja merkityksellistäminen varsinkin unionin kehityksen suhteen, toisaalta taas kulttuurialaan suhtautuminen ja sen painotusmuutokset ovat kuitenkin osaltaan vaikuttaneet myös audiovisuaalisen alan paikantumiseen unionissa.

Unionin kehitys sisämarkkinaliitosta monialaiseksi poliittiseksi toimijaksi

"By this Treaty, the HIGH CONTRACTING PARTIES establish among themselves a EUROPEAN UNION, hereinafter called 'the Union'.

This Treaty marks a new stage in the process of creating an ever closer union among the peoples of Europe..."

(Treaty on establishing the European union, Article 1 (ex Article A)).

Euroopan yhteisön jäsenvaltiot perustivat Maastrichtin sopimuksella unionin, joka on osaltaan myös laajemman poliittisen ja taloudellisen globalisaatio suuntauksen mukana kehittynyt todelliseksi monialaiseksi poliittiseksi yhteisöksi ja toimijaksi. Euroopan integraatiokehitys on laajentunut ja syventynyt toisen maailmansodan jälkeisestä rauhanomaisuutta takaamaan synnytetystä kuuden perustajavaltion hiili- ja teräsyhteisöstä 15 jäsenvaltion taloudelliseksi ja poliittiseksi unioniksi sekä vahvaksi poliittiseksi vaikuttajaksi niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Erityisen tärkeinä ”virstanpylväinä” yhdentymiskehityksessä on Rooman sopimuksen (1957) jälkeen nähty vuoden 1987 heinäkuussa voimaan tullut Yhtenäisasiakirja, Euroopan unionin (EU) synnyttänyt Maastrichtin sopimus, joka astui voimaan tammikuussa 1993 ja vuonna 1997 solmittu unionin perussopimuksia täydentänyt ja muuttanut Amsterdamin sopimus (voimaan 1999)⁶⁰. (kts. Tuominen & Lehtinen, 1999)

Toisaalta integraatiokehitys ei myöskään ole ollut ainoastaan taloudellista vaan yhteistyön poliittisen lujittamisen tarve havaittiin jo varhain. Yhteistyötä yritettiin syventää poliittiseksi unioniksi jo 60- ja 70 -luvuilla, siinä kuitenkin onnistumatta (Tuominen & Lehtinen, 1999, 10-14). Laajentumisvaiheen jälkeen 1980 -luvun puolivälissä yhteisössä keskityttiin sisäisen yhteistyön lujittamiseen varsinkin Yhdysvaltain ja Japanin suunnalta kasvavan kiristyneen taloudellis-teknologisen kilpailun puristuksessa (Kivelä & Hautala-Kajos, 1996, 12). Stuttgartissa 1983 kokoontunut Eurooppa-neuvosto antoi ”juhallisen julistuksen Euroopan unionista” ja vahvemmassa yhdentymisestä keskusteltiin muutenkin. Varsinkin 80-luvun puolivälissä Jacques Delorsin toimiessa

⁶⁰ Tuon seuraavassa esiin oman työni kannalta oleelliseksi katsomani kehityskaaren. Unionin kehityksestä lisää esim. Raunio & Wiberg, 1998

komission puheenjohtajana integraation poliittisten näkökantojen on katsottu tulleen vahvemmin esiin (Tuominen & Lehtinen, 1999, 17, Ristimäki, 1994, 4).

Yhteismarkkinoiden kehitystä pyrittiin vahvistamaan vuonna Valkealla kirjalla⁶¹, jonka pohjalta kehitettiin ns. ”1992 –projekti” sekä vuoden 1987 Yhtenäisasiakirjalla. Yhtenäisyysasiakirja oli merkkipaalu yhteisön kehityksessä ja toi myös uusia aloja unionin toimintaan, kuten poliittisen yhteistyön ja taloudellisen sekä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden eli koheesion periaatteen. Yhtenäisyysasiakirjan onkin katsottu antaneen poliittiselle yhteistyölle institutionaalisen muodon. Sillä sekä laajennettiin yhteisön toimivaltaa että tehostettiin päätöksentekojärjestelmiä (Kemppinen, 1994, 3 ja Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 12).

Vuoden 1993 marraskuussa voimaan tullut Maastrichtin sopimus sisälsi sopimuksen Euroopan unionista, jonka siis todettiin ”*merkitsevän uutta vaihetta kehityksessä...yhä läheisemmän Euroopan kansojen liiton luomista*” (kts. liite 2.). Euroopan unionin perustaminen lisäsi unionin toiminta-alaa ja –valtaa. Unionin päätöksentekomalleja muutettiin ja toimivaltaa lisättiin. Sopimuksella yhteisön toimivaltaa laajennettiin myös virallisesti aloille, joissa sillä oli ollut satunnaisia toimia kuten, teollisuuspolitiikan, koulutuksen, kuluttajansuojan sekä kulttuurin ja kehitysyhteistyön alueelle. Myös unionin toimintaa sosiaalipolitiikan alueella syvennettiin ja koheesiopolitiikkaan ja heikompien jäsenvaltioiden tukemiseen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota (Kemppinen, 1994, 5-6 ja Borchardt, 2000, 8, 18-19). Sopimus antoi virallisen pohjan toimille ja yhteistyön vahvistamiselle, sitä voidaan kuitenkin pitää myös ”jo harjoitetun politiikan legitimoimisena”, kuten Kivelä ja Hautala-Kajos ovat ilmaisseet (Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 13). Unionin politiikan ja toiminnan rajat ovatkin aina olleet hyvin tulkinnanvaraisia ja häilyviä.

Myös Amsterdamin sopimuksella pyrittiin edelleen unionin toiminnan tehostamiseen ja vahvistamiseen. Sopimuksella tähdättiin erityisesti ”Euroopan kansalaisuuden” ja unionin kansainvälisen vastuun selkiyttämiseen. Sopimus toi myös jälleen lisää tehtäviä ja toimintavaltaa. Kuten komission sopimusta esittelevässä esitteessä sanotaan ”*historiallisesti Euroopan rakentamisessa on keskitytty taloudellisiin tavoitteisiin, mutta vastedes painotetaan unionin poliittista vastuuta sekä unionin sisällä että ulkona*”. Sopimuksen perusteella entistä enemmän kiinnitettäisiin huomiota ”ns. kansalaisten huolenaiheisiin”, kuten työttömyyteen. Komissio päätteli, että ”*kansalaiset tuntevat huolta myös asioista, jotka liittyvät heidän ajattelutapaansa, arvostuksiinsa, näkemyksiinsä ja käsityksiinsä maailmasta tai siitä millainen sen tulisi olla*”. Nämä asiat haluttiin siten huomioida erinäisissä sopimukseen liitetyissä pöytäkirjoissa ja julkilausumissa, joiden poliittista sitoumuksellisuutta haluttiin korostaa. Tällaisia asioita olivat mm. urheilun asema yhteiskunnassa, lehdistön vapaus ja ilmaisuvapaus muissa tiedotusvälineissä sekä radion ja television julkisen palvelun tehtävä. Huomiota kiinnitettiin myös ulkoisen identiteetin ja yhteisen kauppapolitiikan vahvistamiseen. (Euroopan komissio, 1999, 5, 10, 15-17, 20)

⁶¹ COM(85)310 'Completing the internal Market'

Vaikka unionin taloudellista luonnetta yhä edelleen usein korostetaan on siitä Maastrichtin ja Amsterdamin sopimuksen myötä Euroopan unionista on muodostunut yhä vahvemmin ja selkeämmin myös poliittinen yhteisö, jonka piirissä puhutaan yhteisistä tavoitteista, ”yhteisestä identiteetistä” ja ”Euroopan kansalaisuudesta”. Myös unionin toimintavallan alle kuuluvien politiikan alojen runsaus kertoo sen roolin kasvusta. Toisaalta unioni on kuitenkin vielä tällä hetkellä yhä selkeästi Länsi-Euroopan liittouma, vaikkakaan tästä ei haluta juuri muistuttaa ja unionin asiakirjoissa Eurooppa yleensä käsitetään nimenomaan Euroopan unionin rajaamaksi alueeksi. Unionin rooli ja kehityssuunta eivät myöskään suinkaan ole yksimielisesti hyväksytyjä vaan edelleen kiivaankin keskustelun kohde.

LIITE 5. UNIONIN TOIMIVALTA JA TOIMINTAA HAHMOTTAVA JÄNNITE INTEGRAATIOKESKEISYYDEN JA SITÄ VASTAAN HARAAVAN KANSALLISVALTIOKESKEISYYDEN VÄLILLÄ

Euroopan unionin lainsäädäntö- ja muu päätäntävalta on periaatteessa aina pohjautunut siihen toimivaltaan, jonka jäsenvaltiot ovat sille eri perussopimuksissa myöntäneet. Periaatteessa unioni tai komissio voi harjoittaa ylikansallista päätäntävaltaa ja toimintaa vain niillä aloilla ja niissä kysymyksissä, jotka perustamissopimuksissa sen toimivaltaan on liitetty. Käytännössä toimivalta on kuitenkin usein hyvin harmaata aluetta ja tulkinnanvaraista. Perussopimuksia on mahdollista lukea kuin raamattua, se mahdollistaa tulkintoja ja yhteyksien rakentamista moneen suuntaan. Usein yhteisön toiminnan historiassa onkin käynyt niin, että ellei jotain asiaa suoraan mainita perussopimuksessa, se on voitu kuitenkin jotenkin johtaa tai ”päätellä” jostain kohdasta. Tämä on mahdollistanut alkujaan toimet esim. kulttuurin tai av-alan suhteen. (kts. Kivelä & Hautala-Kajos, 1993, 47, Cram, 1997, 106)

Yksi merkittäviä unionin toimintaa merkkavia käsitteitä on ns. subsidiariteetti- eli läheisyysperiaate, jonka mukaan päätökset pyritään tekemään mahdollisimman lähellä niiden kosketuspintaa. Unionin perussopimuksen 5. artiklan eli ns. subsidiariteetti artiklan mukaan unioni ”tekee päätöksiä vain aloilla ja asioissa, joissa sen toiminta johtaa parempiin tuloksiin kuin muuten saavutettaisiin” (liite 2.). Tämänkin artiklan muotoilu on kuitenkin hyvin monitulkintainen, mahdollisten sekä vaatimukset toimivallan lisäämisestä että supistamisesta. Subsidiariteetti artiklaa on käytetty myös audiovisuaalipolitiikan alalla perusteena yhteisön toimille kansallisten rajoitusten poistamiseksi (kts. Commission of the European Communities, 1994/2, 24).

Euroopan unionista on siis tullut monimuotoinen poliittinen toimija paitsi ns. reaalioliittisessa mielessä myös vahva poliittinen vaikuttaja niin unionin sisällä kuin sen ulkopuolellakin, jonka ”oikeusjärjestyksestä on tullut kiinteä osa poliittista ja yhteiskunnallista todellisuuttamme”, kuten Borchardt on muotoillut (Borchardt, 2000, 9). Euroopan unionin kehitys on vaikuttanut monin tavoin politiikan toimintakenttään niin jäsenvaltioissa kuin kansainvälisestikin. Schlesingerin mukaan ”europeanisaatio” kehitys, on haastanut tarkastelemaan sitä kuinka poliittisen elämän peruskehitykset saattavat olla muuttumassa, kyseenalaistaessaan poliittisten rakenteiden ja toimijoiden, kollektiivisten identiteettien ja käsittämistapojen toimimisen. Euroopan unionin kehitys on myös

murentanut kansallisvaltioiden taloudellista ja myös poliittista suvereniteettia sekä lisännyt rajat ylittävää verkostojen ja kommunikaation merkitystä (Schlesinger, 1997, 369-370, 373).

Euroopan valtioiden yhteistyö on jo saanut unionin hahmon ja on perusteltua katsoa, että on synnytetty itsenäinen poliittinen olio, jonka jo nyt sen organisaatorakenteen, toiminta-alojen, toimintavallan ja toimintatapojen perusteella voidaan katsoa omaavan monia perinteisiä valtioille ominaisia piirteitä (Borchardt, 2000, 25). Tällainen piirre nousee esiin vahvasti erityisesti useista komission lausunnoista ja esiintymisestä. Varsinkin Maastrichtin sopimuksen kohtaa ”*yhä tiiviimmän unionin luomisesta*” on usein pidetty osoituksena kehityksestä yhä tiiviimmäksi kokonaisuudeksi ja poliittiseksi yksiköksi. Myös toisen artiklan viimeinen kohta viittaa selvästi jatkuvasti kasvavaan yhteisöllisyyteen (kts. liite 2.). Näihin lauseisiin on on vedottu myös toimialueen lisäämisen perustana. Unionin itsenäistä, ylikansallista toimijaluonnetta ei pidäkään väheksyä. Integraation idea suuntautuu selkeästi kohti yhteisöllisyyttä, ylikansallisen järjestelmän ja säätelyn kehitystä, jopa uuden yksikön tai supervallan synnyttämistä. Virallinen ”eurooppa puhe” onkin korostanut koheesiota, integraatiota, yhtenäisyyttä, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta, pitkälti vanhojen kansallisvaltiopohjaisten periaatteiden mukaisesti (Morley & Robins, 1995, 76, 189).

Toisaalta unionin poliittisesta hahmosta ja vallasta käydään edelleen kiivastakin keskustelua ja unionin erikoislaatuinen rooli ja tasapainoilu jäsenvaltioiden itsenäisen aseman kanssa on pitänyt keskustelun unionin vallasta ja tarkoituksista sekä myös eurooppalaisuudesta ja alueellisista rajoista vilkkaana. Unionin kehitystä ja sen piirissä käytävää keskustelua leimaakin edelleen sisäinen jännite erilaisten näkemysten välillä, joista toinen korostaa unionia jäsenvaltioiden pääosin taloudellisena liittoumana ja toinen ylikansallisena poliittisena yksikkönä. Yhdentyminen ja tiiviimmän unionin kehitys ei ole ollut ongelmatonta tai sujunut ilman jäsenvaltioiden keskinäistä valtakamppailua ja kansallisten pyrkimysten ja etunäkökohtien taistoa. Kansallisvaltio ajattelu ei suinkaan vielä ole poistunut Euroopasta, vaan myös unionin toimintaa ja tulevaisuutta hahmotetaan vielä pitkälti kansallisia päämääriä ajavalla tyylillä, kuten usein huippukokouksien tai venyvien ministerineuvoston kokousten yhteydessä saamme havaita. Kuten Hedetoft on ilmaissut Euroopan unioni ei oikein tunnu osaavan päättää haluaako se olla hallitusten välinen, konfederaalinen vaiko ylikansallinen ja federaalinen (Hedetoft, 1994, 31). Unionin rooli ei ole yksiselitteisen tunnustettu tai hyväksytty ja unionin toiminnan yhteydessä korostetaan edelleen esimerkiksi juuri toissijaisuusperiaatetta sekä monilla aloilla täydentävää roolia, johon liittyy myös unionin valtuuksien rajoittaminen täsmällisin edellytyksin esim. kulttuuri- ja koulutuspolitiikassa (Borchardt, 2000, 26-29). Tämä jännite vaikuttanut oleellisesti myös av-politiikan suuntaan ja korostuksiin, erityisesti moninaisuuden ja yhtenäisyyden taisteluina sekä myös alan taloudellisen tai kulttuurisen luonteen painottamisen perustana.

Euroopan integraation etenemisidea on perustunut pitkälti markkina-alueen luomiseen, josta kaikki esteet on raivattu ja jonka on sitten oletettu synnyttävän keskinäinen solidaarisuuden tunne. Pääosin tämä on merkinnyt sosiaalisten ja poliittisten esteiden voittamista, psykologiset ja kulttuuriset esteet ovatkin jääneet vähemmälle huomiolle (Morley & Robins, 1995, 84). Vaikka monet tekijät ruokkivat lähentymistä ja tiivistymistä, vahvat

kansallisvaltioperinteet toimivat usein integraatiota hidastavasti tai jopa vastustavasti. Integraation kehitys ja poliittinen päätöksenteko kitistyykin usein eriävistä mielipiteistä ja ”kansallisten intressien” ajamisesta johtuviin konflikteihin. Nuo kansalliset intressit ovat harvoin vain käytännöllisiä, vaan paremminkin käytännöllisten ja tunteenomaisten tekijöiden yhdistelmä (Hedetoft, 1994, 30).

Euroopan poliittinen maantiede on pitkään pohjannut kansallisvaltioiden ja niiden keskinäisten suhteiden pohjalle ja yhä edelleen rajat niin virallisesti kuin henkisestikin ovat piirtyneet kansallisvaltioiden mukaisesti. Nationalismi ja kansallisvaltioiden kansalaisuus ovat useissa Euroopan maissa olleet niitä samaistumiskohtia joita on ruokittu ja kannustettu. Tähän on liittynyt perinteinen valtion, kansan, alueen ja identiteetin yhdistäminen. Myös valta on positioitu näiden suhteiden mukaan. Suvereniteetti ei ole ainoastaan laillis-poliittinen käsite vaan myös tärkeä osa kansallista mentaliteettia, kulttuurista omakuvaa, jota on vaikea murtaa. Suvereniteetin käsitteellinen, ideologinen ja kuvitteellinen puoli on poliittisesti olennainen kysymys (Hedetoft, 1994, 13-17, myös Morley & Robins, 1995, 21).

Kansallisvaltioiden oikeudellisuutta, yhtenäisyyttä ja ”luonnollisuutta” on vahvistettu erilaisten instituutioiden ja käytäntöjen kautta, jotka ovat korostaneet kansallista identiteettiä ja vallan legitimitettä. Kuten olen tuonut ilmi myös kansallinen kulttuuri instituutioina ja elämisen tapoina on suojattu poliittisesti ja laillisesti. Eroja ja yhtäläisyyksiä on totuttu tekemään kansallisuuden ei eurooppalaisuuden perusteella. Kansallisia näkemyksiä on korostettu sekä käytännöllisellä, konkreettisella tasolla että erityisen, yhtenäisen maailmankatsomuksen ja kansallisen identiteetin käsitteiden kautta, pitkälti yhtenäiskulttuuria korostaen (kts. Zetterholm, 1994, 3-5, 10).

Paitsi että kulttuuriset erot voivat näyttäytyä ongelmina erilaisena tapana tehdä ja järjestää asioita ja järjestelmiä, kulttuuriset erot ja kansallisen identiteetin korostus voi aiheuttaa ongelmia myös politiikalle ja yhteistoiminnalle tärkeällä henkisellä tasolla. Usein integraation edetessä onkin kantautunut viesti jonka mukaan taloudellisen ja poliittisen integraation tulee pysähtyä kohtaan, jossa se alkaa haastaa perustavia kansallisia mentaalisia oletuksia tai vaatii henkistä integraatiota, sekoittaa perinteisiä alueita, rajoja ja orientaatioita. (Hedetoft, 1994, 31)

Euroopan unioni uutena poliittisena yksikkönä ei olekaan vielä täysin onnistunut luomaan itselleen hahmoa tai luonnetta, eikä myöskään siirtämään poliittista legitimitettä valtaa kansallisvaltioilta unionin tasolle. Samalla kun taloudellinen integraatio selvästi syvenee on havaittavissa edelleen poliittista ja kulttuurista fragmentaatiota ja eron voimia. Taloudellisen voiman ajama yhdentymisen taistelee usein kansallisen erilaisuuden ja erityisyyden kanssa (Morley & Robins, 1995, 174-175). Yhdentymisen ei ole vielä onnistunut saavuttamaan syvempää kulttuuris-poliittista kerrosta. Markkina-alueiden tai poliittishallinnollisten systeemien rakentaminen ei automaattisesti luo poliittisesti tärkeää samaistumista ja kiintymystä vaan kansallisen yhtenäisyyden ja tunnesiteiden luominen vaatii myös merkitysten syntymistä, kuten Anderson on huomauttanut (Anderson, 1991, 53).

Euroopan tiiviimmän yhdentymiskehityksen esteenä tuodaankin usein esiin liian suuret erot niin taloudellisesti, poliittisesti kuin kulttuurisestikin. Eurooppa nähdään liian hajanaisena, edelleen kansallisvaltioiden merkitystä ja omaa erityisarvoa liian vahvasti korostavana alueellisenä ryhmittymänä. Monet suhtautuvat yhdentymiseen kriittisesti, koska erot niin mentaliteeteissa, traditioissa, elämäntavoissa kuin sosiaalisissa instituutioissa ja käytännöissäkin ovat niin suuria, että niiden katsotaan estävän tiiviimmän unionin kehityksen. Kansallisen kulttuurin erityisyyden korostaminen, jota kansallisella kulttuuripolitiikalla edelleen pönkitetään on nähty integraation esteenä. (Zetterholm, 1994, 1, 3) Kulttuuriseen nationalismiin pohjautuva perinne on vaikea muuttaa, eikä olekaan ihme että unionin ”yhteinen tavoite” ja kansalliset näkökulmat ovat usein ajautuneet eri tasoihin ristiriitoihin. Paradoksi nousevan pan-Eurooppalaisen valtiorakennelman ja alueellisesti orientoituneen ja kulttuurisesti heterogeenisen Euroopan välillä vaikuttaakin edelleen ratkaisemattomalta (Niss, 1994, 169).

Tällaisessa tilanteessa ratkaisuna nähdään usein politiikan praktisen, käytännöllisen puolen korostaminen. Euroopan unionia onkin usein haluttu tuoda esiin pääosin maailmanlaajuisen taloudellisen kilpailun edessä välttämättömänä poliittisena ratkaisuna, tuloksena siitä tilanteesta, johon sotien jälkeinen aika, Amerikan hegemonia ja maailmanlaajuinen poliittis-taloudellinen valtatasapaino Euroopan ajoi (kts. Plaschke, 1994, 127). Unioni taloudellisena liittona on nähty välttämättömänä kehityssuuntana, jotta pystytään luomaan kilpailukykyinen alue ennen kaikkea kilpailemaan Yhdysvaltain ja Japanin kanssa (Ellmeier, 1998, 92).

Vaikka useissa yhteyksissä on korostettu unionin kietoutumista taloudellisten kysymysten ympärille, vaatii taloudellinen integraatio kuitenkin myös ainakin jonkin asteista poliittista, sosiaalista ja kenties myös kulttuurista integraatiota (kts. Madsen, 1994, 148). Poliittista integraatiota uuden poliittisen yksikön synnyttämisenä tai poliittisten rajojen muutoksena kuitenkin on lähes mahdotonta järjestää ilman ainakin passiivista suostumusta osalta niitä ihmisiä joita se koskettaa. Usein taloudellinen tai poliittinen yhteistyö tai jopa ylikansallinen päätöksenteko hyväksytään kunhan se ei vaadi muutoksia henkiseen tai kulttuuriseen ”me” ryhmään, mutta kokonaan uuden poliittisen yksikön synnyttäminen kohtaa helposti pelkoa ja vastustusta, pitkälti juuri tunteellisella tasolla. Zetterholmin mukaan integraation, poliittisen yksikön synnyttämisen luomisen olennaisia edellytyksiä ovatkin yhteisten kokemusten vahvistaminen keskeisten arvojen ja uskomusten jakaminen, yhteisen elämäntavan hyväksyminen ja siihen osallistuminen. Poliittiset yksikön toimivuuteen ja hyväksyntään vaikuttavat sekä käytännölliset, että tunteenomaiset seikat. (Zetterholm, 1994, 4-7, 70-78)

Tämä onkin osaltaan lisännyt kulttuurialan politiikan merkitystä. Talouden, kulttuurin ja politiikan keskinäisriippuvuus on nykyisin vahvasti tunnustettua, on havaittu että kulttuuri näyttelee merkittävää osaa niin poliittisessa kuin taloudellisessakin yhdentymisessä. Myös unionin piirissä kulttuuri on nostettu keskiöön ainakin tekstien tasolla. Kyse on pitkälti siitä miten kansallisvaltiologiikka pystyttäisiin ylittämään ja miten yhtenäisyyden tunnetta voitaisiin vahvistaa (Morley & Robins, 1995, 77-79). Toisaalta kulttuuriin liittyvän tunteenomaisuuden ja kansallisten latausten vuoksi, tämä ei ole ongelmatonta. Käytännössä yhteisöllisyyden lisäämiselle voidaan nähdä kolme ajavaa voimaa: taloudellinen yhteistyö, yhteisten instituutioiden perustaminen ja verkostojen sekä

yhteistoimintamallien perustaminen (kts. Zetterholm, 1994, 10). Poliittinen lähentyminen voi olla jatkuvaa tai jaksottaista, tunnistettua tai huomaamatonta, eksplisiittistä tai implisiittistä. Se voi myös tapahtua yhdellä tai useammalla alueella. Unionin eri instituutioilla onkin ollut monenlaista vaikutusta integraation kehitykselle (kts. Cram, 1997, 170-176 sekä Lane & Ersson, 1996, 13-14, 64).

Vaikka Eurooppa on taloudellisesti selvästi lähentynyt, poliittis-kulttuuriset jännitteet uuden ylikansallisen yksikön, jopa suurvallan synnyttämisen ja toisaalta erityisten, tunteenomaisten kansallisten yhteisöjen säilyttämisen välillä antavat vahvan sävöksensä unionin politiikoille (Morley & Robins, 1995, 183-185). Jännite on tiivistynyt usein integraatiota ajavan komission ja sitä haraavien jäsenmaiden välille. Komissio on usein ajanut laajempaa ja tiiviimpää integraatiokehitystä ja unionin toiminnan laajentamista. Unionin komissiosta käytetäänkin usein metaforaa unionin moottorina, kehitystä ja samalla yhdentymistä ja tiivistymistä ajavana voimana, ministerineuvosto taas nähdään kansallisvaltioiden intressien puolustajana (kts. esim. Raunio & Wiberg, 1999).

Komission näkemystä Euroopasta ja unionin roolista kuvaa mielenkiintoisesti puheenjohtaja Romano Prodin esitys Euroopan parlamentissa, jossa hän esitteli komissionsa toimintaohjelmaa vuosiksi 2000-2005 otsakkeella ”Uuden Euroopan hahmotteleminen”. Prodin mukaan *”yhteismarkkinat antavat EU:lle mahdollisuuden nousta maailman talousmahtien joukkoon ja vastata globalisaation haasteisiin”*. Erityisesti taloudellinen ja sisämarkkinoiden kautta mahdollinen kansainvälisen kilpailukyvyyn parantuminen ovat komissiolle merkittäviä tavoitteita. Myös laajentuminen näyttääytyy *”ehdottomana edellytyksenä rauhan, vakauden ja yhteisten arvojen vakiinnuttamiseksi koko maanosassa”* pyrittäessä matkalla kohti *”vaurautta ja menestystä”*. Prodi viittasi puheessaan myös usein mainittuun yhteiseen Eurooppalaiseen identiteettiin ja kulttuuriperinteeseen, jonka juuret hänen mukaansa ovat *”tiukasti uskonnollisissa ja yhteiskunnallisissa arvoissa”*. Toisaalta hän korostaa, että *”Euroopan on pyrittävä välittämään yhteiskuntamalliaan laajemmalle, myös Euroopan ulkopuolelle”* ja esittää jopa suorasukaisesti, että *”Euroopan unionin on pyrittävä valtakeskukseksi”*. Prodi nosti esiin näkemyksen, jonka mukaan globalisaatio edellyttää uuden maailmanjärjestyksen mallin kehittämistä ja Euroopan yhä tiiviimpää yhdentymiskehitystä ja lopetti puheensa vetoavaan, kunnianhimoiseen jopa mahtipontiseen julistukseen siitä kuinka *”meillä on edessämme ennennäkemättömiä mahdollisuuksia. Taloudellinen tilanne näyttää hyvältä, kestävä kasvun, tietovallankumouksen ja Euroopan laajenevien markkinoiden ainutlaatuinen yhdistelmä tarjoaa meille oikeansuuntaisen kehityksen...Yhdessä voimme tehdä tästä saavutusten ja menestysten vuosikymmenen, joka merkitään historiankirjoihin Euroopan vuosikymmenenä”*. (Euroopan komissio, 1/2000, 7-14)

Komission strategisten tavoitteiden esittelyssä vuosille 2000-2005 puolestaan korostetaan moninaisuudessaan yhtenäisen ja vahvan Euroopan unionin merkitystä: *”...kansojen välinen yhä tiiviimpi liitto on mahdollinen, jos se nojautuu yhteisiin arvoihin ja yhteisiin tavoitteisiin”*. *”Poliittista yhdentymistä on jatkettava, ottamalla tarkasti huomioon erilaiset identiteettimme, kulttuurimme sekä kansalliset ja alueelliset perinteemme”*. *”Maailma odottaa Euroopalta johtajuutta...ja kansalaiset odottavat unionilta tehokasta toimintaa Euroopan tasolla. Tämä toiminta perustuu yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin ja periaatteisiin, jotka vahvistavat keskeisintä eurooppalaista*

identiteettiämme”. Komissio haluaa korostaa myös kuinka ”*lähes kaikki sosiaalisen ja taloudellisen toiminnan osa-alueet ovat sidoksissa Euroopan unionin politiikkaan ja lainsäädäntöön*”. Komissio korostaa myös ”*etemme ole laajentamassa suinkaan pelkkää vapaakauppa-aluetta, vaan uudenlaista alueellista yhteisöä, jossa kansat jakavat samat arvot ja pyrkimykset*”. ”*Tavoitteena on tehdä EU:sta globaali toimija, jonka poliittinen painoarvo vastaa sen taloudellista painoarvoa ja jonka sana painaa kansainvälisissä asioissa*”. Toisaalta myös Yhdysvaltojen suunnalta tulevaa kilpailu-uhkaa korostetaan. (Euroopan komissio, 1/2000, 17-24) Komission europeanisaatioon, unionin taloudelliseen ja poliittiseen menestykseen sekä kansainväliseen arvovaltaan liittyvät tavoitteet tulevat näin jokseenkin selvästi esiin.

Tällaisessa tilanteessa ja toimivaltuuksien ristipaineessa on havaittu kuinka unionin politiikka kehittyi usein ”lumipallo” eli ”spill over” efektin mukaisesti (mitä unionin piirissä nimitetään usein myös Monet –malliksi) jolloin toiminta kehittyi ja laajenee askel askeleelta, toimialaa ja toimintavaltuuksia lisätään pikkuhiljaa edellisten toimien ja päätösten pohjalta. Alemman tason yhteistyö voi luoda tietä tulevalle vahvemmalle politiikalle, erityisesti muuttamalla ”henkistä valmiutta”. Kevyemmät funktionaaliset yhteistyön muodot voivat näin edistää yhteisymmärrystä ja tulevia yhteisen toiminnan ja instituutioiden muotoja. (kts. Zetterholm, 1994, 1 ja Cram, 1997, 166-167) Tällainen näkemys unionin politiikan tyylistä korostaa henkisten esteiden poistamisen merkitystä ja ”pehmeää politiikkaa”, jota erityisesti komissio on harjoittanut unionin ja omaa toimintavaltaansa kehittäen. Varsinkin komissio on oppinut mukautumaan ja hyödyntämään erinäisiä vähemmän suoraa politiikan kuvioita ja kyennyt näin lisäämään toiminnallista rooliaan, usein jopa perussopimusten tai neuvoston päätösten ohi.